

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

РОКІВ

ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТУ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ

1930-2020

МАТЕРІАЛИ

XXIV МІЖНАРОДНОГО МОЛОДІЖНОГО ФОРУМУ

**РАДІОЕЛЕКТРОНІКА
ТА МОЛОДЬ
У ХХІ СТОЛІТТІ**

Том 8

Харків 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ

МАТЕРІАЛИ
XXIV МІЖНАРОДНОГО МОЛОДІЖНОГО ФОРУМУ

**«РАДІОЕЛЕКТРОНІКА ТА МОЛОДЬ
У XXI СТОЛІТТІ»**

7 – 9 квітня 2020 р.

Том 8

**КОНФЕРЕНЦІЯ
«ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

Харків 2020

XXIV Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті». Зб. матеріалів форуму. Т. 8. – Харків: ХНУРЕ. 2020. – 196 с. – pdf 1,7 Mb.

В збірник включені матеріали
XXIV Міжнародного молодіжного форуму
«Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті»

Видання підготовлено кафедрою філософії
Харківського національного університету радіоелектроніки

61166 Україна, Харків, просп. Науки, 14
тел.: (057) 7021397
факс: (057) 7021515

E-mail: mref21@nure.ua

© Харківський національний університет
радіоелектроніки (ХНУРЕ), 2020

Програмний комітет конференції

- Штанько В.І.** д-р. філос. наук, проф., зав. каф. філософії ХНУРЕ,
м. Харків, Україна
- Тіхонова Л.А.** канд. філос. наук, проф. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Старікова Г.Г.** канд. філос. наук, доц. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Дашенкова Н.М.** канд. філос. наук, доц. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Коробкіна Т.В.** канд. філос. наук, проф. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Олексієнко А.П.** д-р філос. наук., проф., зав. каф. філософії ХНМУ,
м. Харків, Україна
- Петренко Д.С.** д-р філос. наук, проф., зав. каф. філософії ХНУ
ім. В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна
- Тараросв Я.В.** д-р філос. наук, проф., зав. каф. філософії НТУ «ХП»,
м. Харків, Україна

**ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЇ ЛУЧАНО ФЛОРІДІ

Акіменко Б.В

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О. О.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел.: (057)702-14-65)

e-mail: bohdan.akimenko@nure.ua

Throughout history, philosophy has been influenced by culture, industry, and politics. For example, the development of manufacturing, mechanics and the technical sciences led to the formation of a mechanistic view of the world. Therefore, a completely logical response of philosophy to the rapid development of information technology is the emergence of such a field of philosophy as information philosophy. In this work are presented the problems suggested by the founder of the philosophy of information Luciano Floridi.

Сьогодні інформаційна сфера перетворюється не тільки на одну з найбільш прогресивних та перспективних наукових галузей, але й на фундаментальну складову частину всього процесу пізнання з точки зору науки, наукову базу для формування суспільства, що засноване на знаннях. Згідно закону України «Про інформацію», інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [1].

Однією з актуальних філософських та науково-методологічних проблем розвитку сучасної науки є осмислення концептуальної природи й суті інформації. Феномен інформації є багатоплановим, тому він специфічним чином проявляє себе в різних умовах реалізації інформаційних процесів, а також на різних стадіях їх практичної реалізації.

У кінці ХХ ст. внаслідок розвитку інформаційних технологій був започаткований такий напрям у філософії, як філософія інформації головними завданнями якого є: 1) знайти та подолати перепону, що заважає бути поняттю інформації експліцитним, а не імпліцитним знання; 2) сформуванню метафізичну картину світу, у якій інформація має чітко визначене місце.

Вперше термін «філософія інформації» (philosophy of information, PI) почав використовувати Лучано Флоріді. У своїй роботі «What is the philosophy of information?» він дає наступне визначення: «Філософія інформації – це напрям філософії, що вивчає природу та основу інформації, включаючи її динаміку, використання та вивчення; вона пов'язана з критичним дослідженням концептуальної природи і базових принципів інформації, із розробленням та застосуванням інформаційно-теоретичних та обчислювальних методологій філософських проблем» [2, с. 137]. Щодо проблем самої філософії інформації, то Флоріді у статті «Open problems in the

philosophy of information» [3] висунув 18 проблем, розділених на 5 розділів: аналіз концепції інформації, семантика, вивчення розумності, відношення між інформацією та природою, дослідження цінностей.

Одними із проблем є наступні: «Що таке інформація?», «Чи можлива глобальна об'єднана теорія інформації?», «Як можуть дані придбати сенс?», «Як можуть осмислені дані знайти істинні значення?», «Чи може інформація пояснювати істину?», «Чи може природний розум бути повністю і задовільно проаналізованим в термінах обробки інформації на деякому рівні абстракції?», «Чи може природний розум бути втіленим не біологічно?», «Чи може природа бути інформатизованою?», «Чи має комп'ютерна етика філософську підставу?»

Для відповіді на зазначені питання дослідник залучив методи з різних областей: логіки, комп'ютерних наук, теорії систем, штучного інтелекту, філософії свідомості, семантики, філософії науки, теоретичної фізики. Зокрема, розкриваючи проблему «Чи може природний розум бути втіленим не біологічно?» він підтримує ідеї Квабена Аду Бохена зі Стенфордського університету про побудову «розуму на чіпі» у вигляді апаратного пристрою, а не моделювання нейронів програмно та не підтримує ідею Вана, що штучний інтелект завжди є підмножиною природнього [3, с. 563 – 564].

Щодо ролі інформації, то Флоріді вважає інформацію таким самим фундаментальним поняттям, як поняття «життя», «знання», «добро і зло», і навіть більш «сильним» поняттям, ніж перераховані вище (тобто ці та інші поняття можуть бути виражені через поняття інформації). Можливо, такий підхід трактування світу, за яким інформації надається настільки висока вага, не зможе побудувати об'єктивної картини світу, проте зможе уніфікувати та дати чітке визначення інформації. Встановлення місця інформації серед інших елементів світу може знайти застосування в області штучного інтелекту, адже і штучний, і природній інтелект мають справу з інформацією.

Таким чином, в інформаційному середовищі сьогодні, повинні розглядатися не тільки інструментально-технологічні проблеми збору, зберігання, обробки і передачі інформації в комп'ютерних інформаційно-комунікаційних та інших технічних системах, а й інформаційні процеси в живій і неживій природі, а також у сучасному суспільстві.

Перелік посилань

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
2. Floridi L. What is the philosophy of information? // *Metaphilosophy journal*. 2002. Vol. 33 P. 123 – 145.
3. Floridi L. Open problems in the philosophy of information // *Metaphilosophy journal*. 2004. Vol. 35 P. 554 – 582.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Баюрка Д.С

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)-702-14-65)
e-mail: denys.baiurka@nure.ua, тел. (098)-933-93-32

The given work is devoted to determining the place of information technologies in the modern society. The basic stages of the civilization development in connection with the accumulation of human information volume in specific periods of history, from origin of writing to emergence of the World Wide Web, were traced. The information explosion provided the transition of civilization to a new stage of development, "the Information Civilization". Information has become the most important resource of modern society, and the process of its processing is seen as a technology. The latter suggests the need for the legal regulation of relations in connection with the use of information resources, extensions of the scope in the modern information society.

Сучасна цивілізація впритул наблизилася до нового етапу свого розвитку і існування – «інформаційної цивілізації». Інформаційні технології все частіше використовуються в багатьох сферах людської діяльності. При цьому глобальної автоматизації піддається сам процес інтелектуальної діяльності, який, перш за все, пов'язаний з обробкою інформації. Найважливішою проблемою при цьому є питання взаємодії суспільства та інформатики. Сучасні інформаційні технології вже здатні моделювати і прогнозувати напрямки розвитку світових глобальних процесів.

Сформулювати точне визначення інформації навряд чи можливо. Під інформацією слід розуміти певну сукупність відомостей, які дозволяють людині розширити свої уявлення про об'єкти та явища, які її оточують, їх стан, розвиток та взаємодію. Іншими словами, інформація – це відображення навколишнього нас реального світу.

Досвід попередніх поколінь свідчить, що інформація накопичується відносно повільно. У певні періоди історії, які пов'язані з відкриттями в науці і технологічними проривами, обсяг інформації багаторазово зростає. І ця інформація настільки сильно впливала на життя людей, що викликала зміни в житті суспільства і світовій економіці – відбувалась інформаційна революція. Історики вважають, що людська цивілізація пройшла через такі інформаційні революції: поява писемності; відкриття електрики; створення мікропроцесорів і персональних комп'ютерів; поява світової мережі Інтернету.

Сьогодні існують різні визначення поняття інформаційного суспільства. Найбільш стислим і точним є визначення, що було дано професором А.І. Ракитським: «інформаційне суспільство – це таке суспільство, в якому головним продуктом виробництва є знання». Процес формування інформаційного суспільства відбувається в результаті

глобальної інформатизації, пов'язаної з процесом проникнення інформаційних технологій в різні сфери діяльності і життя суспільства. В результаті цього стрімке зростання і розвиток отримав обсяг інформації, який циркулює в суспільстві. Тому прийнято говорити про інформаційний вибух, який став одним з ознак, що характеризують перехід цивілізації на новий етап розвитку – інформаційну еру. Процес переходу від постіндустріального до інформаційного суспільства має важливі наслідки для всього людства, формуючи абсолютно новий виробничий і життєвий уклад, створюючи нову систему духовних цінностей. Інформація стає найважливішим ресурсом сучасного суспільства, а процес її переробки сприймається як технологія. Інформаційна технологія – це процес, який використовує сукупність засобів і методів збору, обробки і передачі даних для отримання інформації нової якості, що характеризує об'єкт або явище. Таким чином, метою інформаційних технологій є виробництво інформації, яка може бути основою для прийняття людиною рішення щодо виконання будь-якої дії. Іншим словами, інформаційна технологія встановлює інформаційні зв'язки між об'єктами управління і апаратами управління і вводить в цю систему потоки зовнішніх інформаційних зв'язків.

Процес формування в окремій країні інформаційного суспільства безпосередньо пов'язаний з освітнім процесом у цьому суспільстві. Уміння використовувати в своїй діяльності сучасні інформаційні технології є важливим компонентом якісної професійної підготовки будь-якого спеціаліста. Сучасному здобувачу вищої освіти інформаційні технології забезпечують можливість бути конкурентноздатним та затребуваним у майбутній професії, дають можливість набути навичок і методів при вивченні спеціальних фахових дисциплін.

У нашій країні існує необхідність відповідного чіткого правового та законодавчого регулювання відносин, що виникають при використанні інформаційних ресурсів, розширень сфери їх застосування в інформаційному суспільстві. Таким чином, глобальний інформаційний вік кидає ряд викликів сучасному суспільству.

Список використаних джерел

1. Золотухин С.А. Роль социальных сетей в информатизации образования / С.А. Золотухин // Дискуссия. – 2013. – Т. 35 – 36, №5 – 6. – С. 152 – 157.
2. Зотов В.В. Информационно-телекоммуникационные технологии и информационно-коммуникативная среда. Проблема дефиниции и взаимосвязи / В.В. Зотов // Телекоммуникации. – 2007. – №5. – С.46 – 48.
3. Пройдиков Э.М. Древо компьютерных наук / Э.М. Пройдиков // Научно-исследовательские исследования. – 2012. – №12. – С.120 – 137.

КОНЦЕПЦИЯ ВОЛИ В ФИЛОСОФИИ А. ШОПЕНГАУЭРА

Беспалько Д.В

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Старикова Г.Г.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, м. Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 70-21-465)

e-mail: d_philosophy@nure.ua

The article discusses the features of the philosophical concept of A. Schopenhauer. His criticism of the philosophical approaches of I. Kant and G. Hegel is presented, as well as his own conclusions made on the basis of this criticism. The concept of voluntarism set forth in the work “The World as a Will and a Representation” is analyzed in detail. The influence of Schopenhauer's philosophy on cultural figures and modern philosophy is examined.

*«Между гением и безумцем есть сходство –
оба живут совершенно в другом мире, чем остальные люди»*

Артур Шопенгауэр

Философия Артура Шопенгауэра, несмотря на прошедшие столетия, по-прежнему интересна для тех, кто пытается понять сущность человека и найти смысл человеческого бытия. Его философские интересы многогранны, и одной из важных сторон его концепции является пессимизм как принципиальный подход к размышлениям о человеке.

К пессимистическому взгляду на жизнь он пришёл ещё в юности в результате ряда жизненных коллизий и его собственного характера. Вот почему свой главный труд – «Мир как воля и представление», он писал с мыслью о ниспровержении Г. Гегеля. В отличие от Г. Гегеля, который хотя и в объективно-идеалистической форме, но изображал мир в виде единой и развивающейся системы, А. Шопенгауэр объявил мир нескончаемой войной всех против всех. Младший современник Гегеля и его непризнанный в то время соперник А. Шопенгауэр сделал более решительный, нежели предшественники, шаг в направлении критики и попыток ниспровержения философской концепции И. Канта. Главный труд Шопенгауэра «Мир как воля и представление» вышел в свет всего через три года после гегелевской «Науки логики». При этом сам Шопенгауэр считал, что создал принципиально новую философию. В самом деле, из кантовской схемы человеческих способностей он взял за основу не познание, доведенное Гегелем до абсолютной идеи, а желание, расширенное до мировой воли. И если у Гегеля воля занимает ничтожное место «видимости» в рамках «познания» как второй ступени самореализации идеи, то у Шопенгауэра она становится «вещью в себе», подлинной сущностью и внутренним содержанием мира и жизни в целом. «Воля как таковая свободна», а «человек – это совершеннейшее явление воли», следовательно, увидеть и объяснить весь мир как осмысленный и нравственно-ценный можно лишь исходя из самого человека и его свободы

воли. Не человек – из мира и в мире пребывающий, как было во всей предшествующей философии, а мир – из человека и в человеке – вот принципиальная смена философских парадигм, предложенная Шопенгауэром.

Считая себя учеником Канта, Шопенгауэр исходит из того, что опыт, «мир явлений», дан человеку как его «представление», его априорные формы – пространство, время, причинность. Субъект и объект – это соотносительные моменты мира как «представления». Мир как «вещь в себе» предстает у Шопенгауэра как бесосновная «воля», которая обнаруживается и в слепо действующей силе природы, и в обдуманной деятельности человека; разум – лишь инструмент этой «воли». Как «вещь в себе» воля едина и находится по ту сторону причин и следствий, однако в мире как «представлении» она проявляется в бесконечном множестве «объективаций». Ступени этой объективации (неорганическая природа, растение, животное, человек) образуют иерархическую целостность, отражающую иерархию идей (понимаемых в платоновском смысле), «адекватных объективаций воли». Каждой объективации свойственно стремление к абсолютному господству. В живой природе и обществе воля проявляется в качестве «воли к жизни» – источника животных инстинктов и бесконечного эгоизма человека. Всякий «осознает себя всей волей к жизни», тогда как все прочие индивиды существуют в его представлении как нечто от него зависящее, что выражается в непрерывной «войне всех против всех»; государство не уничтожает эгоизма, будучи лишь системой сбалансированных частных волей. Мировая история не имеет смысла. Преодоление эгоистических импульсов и обусловленного ими страдания происходит в сфере искусства и морали. Высшее из искусств – музыка, имеющая своей целью уже не воспроизведение идей, а непосредственное отражение самой воли. Однако полное освобождение происходит только в сфере морали, на путях аскезы, умерщвления желаний и страстей. В уникальном личном опыте сострадания преодолевается иллюзорная граница между «я» и «не-я» и тем самым происходит «обращение» воли, переворот в самом бытии.

Критикуя язык современной ему «школьной философии», Шопенгауэр стремился к простоте слога, образной наглядности и афористической четкости в изложении собственной философии (совершенству его стиля отдавали должное Ф. Кафка, Т. Манн). Пессимистические и волюнтаристические мотивы его философии, его интуитивизм и моралистическая критика культуры получили отклик в философии жизни второй половины 19 – начала 20 века. Влияние его испытали многие деятели культуры. В их числе Р. Вагнер, Э. Гартман, Ф. Ницше, Т. Манн, Л. Толстой, А. Фет. Следует отметить, что и современная философия немислима без учета идей, предложенных А. Шопенгауэром.

ГУМАННІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Борисенко Л.А., Мицик М.В

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії)

e-mail: lesia.borysenko@nure.ua ; mariia.mytsyk@nure.ua

From 70-80's of the 20th century the society of developed western and far eastern countries began gaining new features and forms. The society with these manifestations can be called post-industrial, technogenic, post-modern, informational, etc. Ukraine has also chosen to develop in informatization. It is impossible to give a clear assessment of the process of humanization in the informational society. Humanization itself is treated differently to this day. Therefore, socio-philosophical relevance will raise the question of humanism, since it contributes to the formation of the best human qualities.

З 70-80 рр. ХХ століття суспільство розвинутих західних і далеких східних країн почало набирати нових рис і форм. Суспільство з цими проявами називають по-різному: постіндустріальне, техногенне, постмодерне, інформаційне, тощо. Україна теж обрала шлях розвитку інформатизації. Наука, в свою чергу, намагається описати і спрогнозувати нові явища та їхній вплив на різні сфери людського життя, зокрема, культурні процеси. Оскільки ступінь розвитку культури залежить від конкретного етапу суспільного розвитку, цим процесам присвячена велика кількість наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних науковців-дослідників. З появою нових рис постіндустріального суспільства, нові тенденції розвитку суспільства стали об'єктом наукової уваги відомих філософів і суспільствознавців, що одними з перших дали їхній аналіз та зробили прогнози подальшого розвитку виявлених явищ [1]. Це такі вчені-дослідники, як В. Біблер, Дж. Белл, Г. Маркузе, Э. Тоффлер, Д. Лайон та інші. Одними з перших проблеми процесу інформатизації в Україні проаналізували О. Шевчук і О. Голобуцький у праці «E-Ukraine» [2]. Політичні перспективи й правовий стан інформаційного суспільства в Україні досліджувала О. Проскуріна [3].

Поширення інформаційних технологій викликало вибуховий розвиток у всіх галузях, де їх використовують. Філософи ХХ – ХХІ ст. оцінюють ці процеси двозначно. Прихильники оптимістичної концепції (наприклад, Е. Тоффлер) вважають, що інформатизація суспільства, зокрема, комп'ютеризація, є безумовним благом. Представники песимістичної тенденції (насамперед, Д. Лайон) розглядають інформаційне суспільство як суспільство маніпулятивне, до того ж як таке, в якому рівень маніпулювання людиною швидко підвищується. Проте оптимістична позиція теж має певні «недоліки». Праця в інформаційному суспільстві веде до індивідуалізації (що саме по собі начебто є позитивом), негативом

якої є те, що самотній чоловік і самотня жінка не дивують сучасне суспільство. Головна причина такої ситуації в тому, що ринок праці абстрагується від потреб сім'ї, шлюбу, материнства тощо. Врахування цих факторів робить ринок менш гнучким та ефективним, негативно впливає на конкурентоздатність.

Беззаперечним є той факт, що інформація операційна. Інформація слугує обґрунтуванням (виправданням дій). Тому вона настільки необхідна сучасній людині, цінна для неї, впливає на неї. Тому в сучасному суспільстві інформація – це ідол. Поряд із позитивними результатами впровадження нових засобів міжлюдської комунікації з'являються і явища, що викликають занепокоєння: «фейковий» контент, «тролінг» тощо. Через це виникає питання здатності людини до фільтрування негативного контенту інформації, що не несе в собі позитивних сенсів. Ця здатність повинна ґрунтуватися на сталих і чітких уявленнях людини про такі категорії як добро і зло, цілі і засоби їх досягнення, протистоянні спробам деструктивних осіб із злочинною свідомістю маніпулювати і наносити шкоду оточуючим. Важливою цінністю української культури завжди була повага до інших людей, а це один із головних гуманістичних принципів. Як зберегти людяність у стосунках між людьми, коли все більше часу затрачається на роботу? Інформатизація веде до прогресуючої індивідуалізації, негативним виявом якої є принцип «кожен сам за себе». За таких обставин процес гуманізації ускладнюється.

Отже, неможливо дати однозначну оцінку процесу гуманізації в умовах формування інформаційного суспільства. Саму гуманізацію донині трактують по-різному. Тому соціально-філософську актуальність набиратиме питання про гуманізм, оскільки це сприяє формуванню найкращих людських якостей. Розробити дієві механізми протистояння новим технологіям маніпуляції свідомістю і протиставити їм реальний шлях гуманізації суспільства за нових обставин – це завдання для подальших досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Сідоркіна О.М. Гуманізм і гуманність культури в інформаційному суспільстві / О.М. Сідоркіна // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. – 2017. – №1(25). – С. 120-123.
2. Шевчук О., Голобуцький О. E-Ukraine [Електронний ресурс]. – URL: <http://e-ukraine.biz/ukraine4.html>.
3. Проскуріна О. Політико-правові аспекти розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=58&c=1239>.

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ЛИЧНОСТИ В ИНТЕРНЕТ-ПРОСТРАНСТВЕ: ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Важинский Б.В

Научный руководитель – ст. преподаватель Жидкова О. О.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, просп. Науки, 14, каф. философии, тел.: (057)702-14-65)
e-mail: bohdan.vazhynskyi@nure

The article is devoted to the consideration of the problem of personality socialization in a dynamically developing virtual reality. The main attention is paid to the use of the socializing and developing capabilities of virtual forms of communication by analyzing the online socialization of modern youth, which reproduces, on the one hand, the features of real socialization, and on the other, new ways and forms of social consolidation, revealing to society both its potential and risks.

Виртуальная среда оказывает все более значимое влияние на социализацию молодежи. Социализация традиционно рассматривается как процесс становления субъекта общества, как процесс и результат усвоения и активного воспроизводства индивидом социального опыта, социальных ролей. Специалисты по коммуникациям, психологи, социологи отмечают рост влияния современных информационных и коммуникационных технологий, включая Интернет, на социализацию. Молодые люди начинают переносить способы деятельности, формы поведения из виртуальной среды в повседневную жизнь. Появился такой термин как «homo virtualis» – человек, ориентированный на виртуальность, создателя, носителя, потребителя виртуальной культуры.

По данным Международного центра исследования рекламы (World Advertising Research Center) можно отметить следующие характеристики современной молодежи [1]:

- 1) стремление к впечатлениям;
- 2) разнообразие направлений деятельности;
- 3) стремление достичь успеха в разных сферах деятельности;
- 4) разнообразие профессиональной самореализации;
- 5) большое значение сообщества виртуальных друзей;
- 6) стремление узнать многое с необходимостью быстрого результата;
- 7) политическая активность.

В результате, Интернет-социализация не только формирует личность с новым способом оценки ситуации и с новым нелинейным мировоззрением, но и предъявляет к личности, постоянно изменяющиеся и усложняющиеся жесткие требования.

Неоднозначность воздействий Интернета на личность проявляется в следующем: с одной стороны, активность в виртуальном пространстве создает благоприятные условия для самореализации личности. Но с другой

стороны, могут возникнуть отклонения в процессе социализации от нормативного, вследствие снятия многих табу реального мира в виртуальной среде [2].

Во-первых, человек за счет Интернет-коммуникаций многократно расширяет систему социальных связей, и таким образом, Интернет можно рассматривать как источник и среду социализации личности на протяжении всей жизни.

Во-вторых, социализация в Интернет-пространстве носит в основном стихийный характер. Личность сама определяет объемы и способы существования в Интернет-сообществе. Это порождает ряд дефектов социализации.

В-третьих, Интернет-коммуникации не только заменяют традиционные формы, в которых происходила столетиями социализация (общение, игра, обучение и т.д.), но и ограничивают эти виды деятельности в реальной жизни. Человек предпочитает общаться не лично, а с помощью Интернет-почты, играет в интернет-игры. Более того, он начинает искать в Интернет-пространстве возможности удовлетворить потребности в социальных отношениях (в т.ч. любви, дружбе, признании). В итоге возникает разрыв с культурной традицией, формируется личность нового типа.

В-четвертых, необходимо отметить, что личность в Интернет-пространстве начинает усваивать нормы, цели, ценности, правила, принятые не в том конкретном обществе, в котором она живет, а в том или ином сетевом сообществе, где доминируют нормы и ценности, не имеющие прочных историко-культурных корней, не связанных с бытием данного социума, с его ценностями. В итоге возможен конфликт между личностью, усвоившей «сетевую культуру» с тем обществом, в котором она живет.

Сегодня мы находимся на том этапе, когда есть возможность не только изучать влияние Интернета на социализацию, но и прогнозировать и пытаться наметить пути управления этим процессом. Меры могут быть разные, от законодательного ограничения некоторых аспектов пользования Интернет до формирования позитивных жизненных установок и шире – культуры пользования Интернет.

Перелік посилань

1. Плешаков, В.А. Интеграция, киберсоциализация и социальное воспитание: студент и преподаватель в информационном пространстве [Текст] / В.А. Плешаков // Педагогическое образование и наука. – 2010. – № 1. – С.27-31.

2. Лучинкіна А. І. Зміни світогляду особистості як результат Інтернет-соціалізації // Горизонти образования. – Вип. 2.– Севастополь. – 2013. – С. 107–112.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК РИЗИК ТА МОЖЛИВІСТЬ

Воропаєва К.А

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Покровський А.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: kseniia.voropaieva@nure.ua

The modern world is unique in its peculiarity and content of world history. Dynamic changes in the social and cultural life of mankind are caused by the development of science and technology. The thousand-year period of slow progress of mankind has been replaced by the time of the latest technological discoveries. Humanity in the 21st century became the owner of perfect technical means. The active development of artificial intelligence has recently made life more productive, efficient and generally easier: "intelligent" traffic regulation and reduced traffic congestion; improving the efficiency of diagnostic algorithms in medicine; personal assistants, human assistants and more.

Вже зараз машини краще за людину виконують більшість фізичних дій, пов'язаних з рухом, точністю операцій. В найближчий час можуть бути створені машини, що матимуть інтелект рівня людського. Коли машини зможуть не тільки виконувати конкретне завдання, але й вирішувати задачі, коло їх застосування стане ще ширшим. Тому актуальною є проблема превентивної підготовки до неминучого майбутнього.

Завдяки автоматизації процесів виробництва і збільшенню трудових ресурсів внаслідок все більш широкого впровадження штучного інтелекту експерти очікують приріст світової економіки у розмірі 6,6 трлн. дол. У свою чергу на збільшення світового ВВП на 9,1 трлн. дол. вплине зростання споживання персоналізованих і якісних товарів. У цих позитивних новинах є і зворотна сторона. Наприклад, загроза, пов'язана зі значною деформацією ринку праці, зниженням платоспроможності населення та девальваційними ризиками для національних валют.

Безумовно, ризики, пов'язані зі стрімким розвитком техніки, існують, але не можна сказати, що вони абсолютно нові. В історії можна знайти певні паралелі. Штучний інтелект – не перший технічний винахід, що спроможний значно та стрімко змінити певні сфери суспільного життя. Взагалі будь-який технічний винахід завжди створює нові ризики. Наприклад, менше ніж за століття Англія перетворилася з аграрної в індустріальну країну з високим рівнем економіки. З винаходом машин стало можливо замінити людську працю. Спочатку це призвело до скорочення заробітної плати і зменшення робочих місць. Так, в кінці XVIII століття ткач отримував 15-16 шилінгів на тиждень, в 1802 році його заробіток впав до 13 шилінгів на тиждень, в 1806 г. – до 10 шилінгів, а в 1816 г. – до 5 шилінгів. Все це призводило до зубожіння людей, які займалися фізичною працею. Через невдоволення вони знищували машини

і навіть цілі фабрики. Ці та багато інших проблем доводилося долати Англії на шляху індустріалізації. Однак новації призводили і до «компенсуючих ефектів». Так, з появою нових машин з'явився попит на інженерів, що створювали нове обладнання, механіків для їх обслуговування. Зниження собівартості продукції і збільшення продуктивності внаслідок машинізації призводило до зростання попиту і відповідно до збільшення робочих місць.

В результаті промислової революції відбулася деформація суспільства, яка, згодом, призвела до стрімкого економічного та інтелектуального росту. Отже, деформація суспільства існувала завжди. Одна професія перестає існувати, але у той же час виникають нові.

Але традиційно технічні новації стосувалися певних сфер фізичної праці. Революція штучного інтелекту має у цьому сенсі значно відрізняється, бо торкається інтелектуальної праці та у зоні ризику можуть опинитися інженери, управлінці, мас-медіа, навіть сфера художньої творчості. Відповідно традиційні засоби боротьби з безробіттям можуть не спрацювати. Але якщо поглянути на проблему більш широко, то можна виявити галузі поза їх безпосередньої зайнятості, у яких висока кваліфікація технічних спеціалістів, що можуть опинитись у зоні ризику внаслідок стрімкого розвитку новітніх технологій, здатна виявитись корисною. Так в Україні, як і в багатьох інших країнах, існує проблема браку педагогічного складу і невідповідний рівень їх кваліфікації. Певні структурні реформи, що будуть спрямовані на якісні зміни соціальної політики, у тому числі і у сфері освіти, можуть допомогти вирішити як проблему можливого безробіття внаслідок впровадження інформаційних технологій, так і загального рівня освіти.

Люди, які в результаті революції штучного інтелекту можуть позбутися своєї роботи, не зникнуть з ринку праці. Питання полягає у тому, щоб цей значний інтелектуальний ресурс був використаний на благо суспільства з максимальною віддачею. Тим більше, що для подальшого розвитку сучасного суспільства важливим є постійне підвищення компетенції спеціалістів і взагалі культурного рівня населення. І саме ті люди, що сьогодні задіяні в інтелектуальних професіях, можуть перетворитися із потенційної проблеми у локомотив позитивних змін. Задача сьогодні – не стримувати розробку штучного інтелекту, а оптимізувати потенційні ризики від його впровадження. Провідні фахівці в цій галузі повинні сконцентруватись на тому, щоб результати функціонування штучного інтелекту були економічно та соціально конструктивними, а не руйнівними. Якими б темпами не розвивалась наука, вихід поки що єдиний – підвищувати рівень можливостей та інтелекту самої людини.

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМІ ХХ СТОЛІТТЯ

Довбенко А.Д.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, м. Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 70-21-465)
e-mail: d_philosophy@nure.ua

The article discusses the basic characteristics of existentialism of the twentieth century. The key approaches to solving the problem of the specificity and essence of human life, as well as the challenges facing a person in modern society, are analyzed. The views of two famous existentialists – J.-P. Sartre and A. Camu.

Філософія екзистенціалізму – один з найбільш відомих філософських напрямків ХХ століття. Багато хто вважав цей напрямок філософії безперспективним, але незабаром він виріс у великий ідейний рух. Особливість екзистенціального підходу до людини полягає в тому, що вивчається не людина взагалі (людський рід), а конкретна одинична жива людина. Тобто фундаментальною рисою екзистенціалізму, яка визначає його вклад у розвиток філософії, є усвідомлення людини як унікальної, неповторної духовної істоти, яка може обирати власну долю. Основним проявом екзистенції є свобода, яка визначається як відповідальність за результат свого вибору. Трагічність існування людини в тому, що вона завжди чимось поглинута, якоюсь тотальністю – родом, державою, церквою; в ХХ столітті людина поглинута технічною цивілізацією, яка веде за собою знеособлювання зв'язків, глобалізацію світу та масштабні катастрофи. Звідси ідея скінченності, абсурдності людського буття, її розгубленість в цьому світі та песимістичне фарбування всієї екзистенціальної філософії.

Буття кожної людини, розглядається як абсолютне. Тому одна з основних ідей філософії екзистенціалізму – ідея тотожності сутності й існування, знаходження сутності лише через існування. У французькому варіанті екзистенціалізму (Сартр) вона (ідея) дуже категорична: існування людини передує її сутності і фактично замінює її. Вони зосередилися на проблемі духовної витримки людей, закинутих у ірраціональний потік подій, який вийшов з-під контролю. Кризовий період історії, тобто ХХ століття, екзистенціалісти розглядають як кризу гуманізму, розуму, як вираз «світової катастрофи». Але в цій плутанині пафос екзистенціалізму спрямований проти особистої капітуляції перед «глобальною кризою». Свідомість людини, що живе в ХХ столітті, відрізняється апокаліптичним страхом, відчуттям покинутості, самотності. Екзистенціалізм як прояв нонконформізму став своєрідною реакцією на духовну кризу, викликану війнами та стражданнями. У ситуації безнадії й душевної розгубленості

заклик екзистенціалістів до людського самобуття, до почуття людської гідності виявився джерелом мужності та моральної стійкості. Екзистенціалістськи налаштована особистість протиставляла власне рішення, вольовий акт вивертам «боягузливого розуму». Саме тому екзистенціалізм не можна назвати академічною доктриною. Його основна тема – людське існування, доля особистості в сучасному світі, віра і зневіра, втрата і набуття сенсу життя, близька кожному митцеві, письменнику, поету. Також екзистенціалізмом зроблена спроба виявити і сформулювати суб'єктивно-діяльну, внутрішньо індивідуальну сторону історичної творчості, дати аналіз внутрішньої, духовно-вольової організації дії його індивідуальних суб'єктів. Екзистенціальна теорія прагне стати «внутрішньою совістю» будь-якої соціальної чи індивідуальної дії, пояснивши усім і кожному логіку тої свідомості, з якою індивід взагалі щось робить в суспільстві або у своєму особистому житті.

На початку 40-х років ХХ століття екзистенціалізм ставив філософію на межу мистецтва, оскільки предметом філософствування робив індивідуальне і конкретне, особистість і її вибір. Французький «літературний екзистенціалізм» особливо підкреслював, що взагалі екзистенціалізм не стільки система понять, скільки вираз певного настрою, переживання буття в світі, де «усе дозволено», і вибір відповідної поведінки. Саме у цей період створюють свої найбільш значні твори Ж.-П. Сартр, А. Камю, Г. Марсель, Симона де Бовуар, А. Сент-Екзюпері.

Сартр вважав, що в людському бутті існування передує сутності і що на саму людину повністю покладається відповідальність за те, як вона сформулює свою сутність. Камю вважав, що буття людини від початку зазначено людською природою і містить в собі набір можливостей, що обмежують людську свободу. За Сартром: абсурд прихований у відносинах людини і світу, він в дуалізмі буття і свідомості. Буття має кінець, а свідомість жадає безсмертя. За Камю: абсурд є метафізичним станом людини в світі. Абсурд зачіпає основи людського існування. У Сартра завжди йде мова про неповторну індивідуальність, про людську одиничність. Поняття самозаперечення підводить до самої середини сартрівського екзистенціалізму – філософії свободи. А світогляд Камю – радикально-іраціоналістичний. За його переконанням, увесь світ, усе суще не має сенсу, а сама дійсність нерозумна й алогічна. Він стверджує, що ми можемо відкинути усе на світі, окрім цього хаосу, тобто у світі панує лише випадковість. Абсурд – це ключ Камю до всієї філософської проблематики. Це – стрижень буття і мислення, єдине можливе керівництво до життєдіяльності.

Взагалі запропоновані екзистенціалізмом підходи до пошуку й формулювання людської сутності і сенсу людського життя зберігають свою актуальність і у наш час, викликають інтерес та стають помічниками для сучасної людини в ситуації складного життєвого вибору.

ЭФФЕКТ ПИГМАЛИОНА: ВСЕПОБЕЖДАЮЩАЯ СИЛА ЛЮБВИ

Дубицкий А. Е

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Яковлев А.А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, просп. Науки, 14, каф. философии, тел. 702-14-65)
e-mail: artur.dubitskyi@nure.ua

Love is a complex feeling that everyone experiences, without exception. extreme forms of expression of love: dominance and submission. A secret to a good relationship is the balance of these two notions. People often confuse the selfish need to be loved with a feeling of love, trying to force others fall in love with them, pressing on the victim, or on the other hand they, obediently serving to his or her “owner” giving everything away. One way or another, these are destructive games, the solution of which will be discussed in this article.

Любовь и страх – сильнейшие человеческие чувства, определяющие либо неразрывную привязанность друг к другу, либо полное отчуждение друг от друга, лежащие в основе индивидуального и общественного поведения человека, формированию жизненных ценностей.

Эти антагонистические представления о любви раскрывают глубину этого чувства, которое, по сути, является основным смыслом человеческого бытия, тем самым превращаясь в одну из самых значимых проблем в современной философии. Любовь понимается как сочетание воли к власти одного человека над другим и добровольного самопожертвования во имя другого, как символ свободы каждого из любимых и одновременного самозабвенного подчинения друг другу, как многовариантность биологического и социального, потаённого и открыто претендующего.

Проблема любви для большинства из нас состоит в желании быть любимым, а не в том, чтобы научиться любить. Это желание вызвать чувство любви к себе, обладать и владеть, пронзительно эгоистично, во многом сходно со стремлением к успеху, престижу, деньгам. В этом и лежит ключ к неуспеху в любви, ибо человек зачастую не в состоянии отделить зерна от плевел [1].

Заходя на сайты знакомств, мы видим, что люди хотят представить себя в лучшем свете, хотят, чтобы любили их. Интересно, сколько из них получили бы ответы, если бы сказали: мне интересен человек, который сможет принять хорошее и плохое, уродливое и прекрасное, другими словами, умеет любить?

Если вы совершали плохой выбор (доминанция или подчинение) в отношениях, нужно лишь простить себя. Пусть наша любовь течет в нас ежедневно к любимым, к родным. И тогда обретение ответных чувств станет простым и естественным.

Пагубно, следуя Э. Фромму, впасть в синдром подчинения (мазохизм), либо в синдром господства (садизм), оставаясь, на тонкой грани взаимного добровольного даяния, совершаемого безвозмездно.

«Любовь» – это активная сила в человеке, которая рушит стены, отделяющие человека от его близких, которая объединяет его с другими. В любви имеет место парадокс: два существа становятся одним и остаются при этом двумя [2].

Подобные отношения постоянно подвергаются испытаниям бытом: плохие привычки, бытовой неряшливостью, недомогания, раздражения «по пустякам», несогласованность на подходы к воспитанию детей превращают жизнь в рутину, вырывая нас из праздника общения с любимыми людьми. Сохраняя ощущение праздника, терпеливо давая пример лучшего, уходя от гневного порицания худшего, мы своими действиями создаем близкого. «Любовь долго терпит, милосердствует, любовь не завидует, любовь не превозносится, не гордится» [1].

Отдаленность от другого в силу индивидуальных причин (черты характера, внешний вид, материальное положение) приводит каждого из нас к осознанию необходимости в той или иной форме объединения с другими людьми. Здесь страх и любовь выступают противоположенными началами, определяющими каждого как личность. Любовь никогда не будет настоящей, пока мы не сможем передать ее другому безвозмездно и получить ее обратно таким же образом.

Прекрасное различие между женщиной и мужчиной в отношениях творит целостную систему, побуждая мужчину открывать новые горизонты, создавая женщину не только как продолжательницу рода, но и берегиню семьи, отношений. Оба не идеальны, но двое будут идеальными друг для друга настолько, насколько будут идеальными их отношения: доверие, надежда.

Любовь как акт непрерывного «даяния радости, понимания, знаний, юмора, своей печали – все есть в нем живого» [2].

«А теперь пребывают сии три: вера, надежда, любовь; но любовь из них больше» [1].

Литература

1. Апостол Павел: Послание 1 Коринфянам, Библия, Новый Завет.
2. Фромм Э. Душа человека, М. 1992.

ФІЛОСОФІЯ ЖИТТЯ У ПОШУКАХ ЛЮДСЬКОЇ СУТНОСТІ

Іменинник В.О.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, м. Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 70-21-465)
e-mail: d_philosophy@nure.ua

"Philosophy of life" is called the direction of Western philosophical thought of the late XIX – early XX century. The philosophers of this area bring to the fore the concept and principle of life. Representatives of the philosophy of life have accused traditional philosophy of having created a cult of reason and science. Most likely, not the natural sciences, but the humanities – philosophy, psychology, history, including the history of the spirit, the sciences of language, culture – form a problematic center for the study of philosophy of life.

«Філософія життя» стала важливим етапом розвитку некласичного типу філософствування. Але вона внесла значний внесок не лише у розвиток суто філософських знань. Багато представників цього напрямку розвивали соціогуманітарне знання у самому широкому сенсі. "Філософія життя" сформувалася наприкінці XIX ст. та включала до себе таких різних мислителів, як А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, В. Дільтей, А. Бергсон, О. Шпенглер, Г. Зіммель, Л. Клагес, Е. Шпрангер та ін.

На перший план виходить поняття і принцип життя. Сам по собі звернений до філософії заклик – повернутися обличчям до життя – неоригінальний; його, як і поняття життя, можна зустріти і в творах філософів минулого. Відмінність же філософії життя від традиційної думки полягає в тому, що як раз через поняття життя її послідовники прагнуть рішуче розмежуватися з класичною філософією, її світосприйняттям. Традиційну філософію, особливо філософію Нового часу, представники філософії життя звинуватили в тому, що вона створила культ розуму і науки, в жертву яким було принесено саме життя – і життя природи, і життя людини. Правда, поняття життя так і залишилося в їхніх творах розпливчастим, невизначеним, метафоричним.

Інше критичне устремління філософії життя пов'язане з розхитуванням основ сцієнтизму, який ставить на чільне місце наукові досягнення, критерії науковості, методи науки. Правда, боротьба проти сцієнтизму не вилілася у видатних мислителів Бергсона або Дільтея в антинаукову позицію. Адже відхиляються не науки як такі, а безроздільне панування класичних моделей в природознавстві, влада механіцизму. У цьому філософія життя йшла в ногу з некласичним природознавством. Можна навіть стверджувати, що оприлюднення А. Ейнштейном принципів теорії відносності, поява генетики вплинуло на створення А. Бергсоном роботи «Творча еволюція» (1907), яку виправдано вважати одним із зразків нового, "некласичного" філософствування. Пізніше, в творі 1922 року

«Тривалість і одночасність» Бергсон запропонував філософське трактування відкриття Ейнштейна. Разом з тим не можна заперечувати, що скоріше не природознавство, а гуманітарні дисципліни – філософія, психологія, історія, в тому числі історія духу, науки про мову, культуру, – утворюють проблемний центр досліджень філософії життя. І в цьому відношенні спроби представників даного напрямку розкрити специфіку людського духу і своєрідність наук про дух виявилися перспективними. Разом з роботами Дільтея, Шпенглера, Зіммеля в західну філософію буквально вторгся специфічний історизм, тобто прагнення піддати історію (як історичний процес і як науку) поглибленому вивченню.

Крім того, філософія життя внесла помітний внесок у дослідження свідомості і несвідомого, у вивчення таких пластів, елементів, функцій духовно-психічної життя, як інтуїція, пам'ять, час (як тимчасових структур свідомості). Відстоюючи необхідність дослідження духовного, психічного в усіх їх проявах, представники філософії життя виступили з різкою критикою традиційного раціоналізму за перебільшення ролі свідомо-раціональних елементів і сторін людського духу. Інтерес до абстрактного пізнання, до інтелекту зберігся, однак запанувала вимога – критично, об'єктивно, тверезо поглянути на розум і інтелект, оцінити як їх сильні, так і слабкі сторони. Сама по собі ця установка цілком доречна і продуктивна і аж ніяк не тотожна антиінтелектуалізму. Значне місце у філософії життя займають і спроби запропонувати – у зв'язку з новим тлумаченням історичного процесу – незвичні для традиційної європейської думки типологічні схеми розвитку культури, зіставити і навіть протиставити цивілізацію і культуру.

Апеляція до життя замість орієнтації на абстрактні поняття, схеми, системи філософії стає до кінця XIX – початку XX ст. лейтмотивом багатьох філософських напрямків і творів. Однією із найбільш виразних і змістовних стала філософська концепція Ф. Ніцше. Так, він вважав, що розбіжність двох світів – реального світу життя і світу людського – є тільки один із проявів тиранії пізнання і науки. Але і з нього випливає, згідно міркувань Ніцше, чимало згубного для людини і самого світу. Людина трактує світ як підлеглий законам чисел – і помиляється, бо ці закони винайдені нею самою і мають силу лише для людської дії. Людина тлумачить себе, свою сутність як підпорядковану законам логіки – і знову глибоко помиляється, бо «природу людини не можна зробити чисто логічною». З іншого боку, шлях, пройдений людством як специфічною, не чисто природною цілісністю, був – в масштабах історії – надзвичайно коротким. І тому не дивно, що зроблено так багато помилок, що людина і людство не наблизилися до розуміння самих себе, свого призначення у Великому становленні, Вічному круговороті Всесвіту. Ніцше вважає, що саме його філософський підхід допоможе людству у втіленні подібних «надлюдських» цілей.

МОЖЕТ ЛИ РОБОТ ТВОРИТЬ?

Колесниченко Н.Ю.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Покровский А.Н.
Харьковский Национальный Университет Радиоэлектроники
(6116, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. +38 (067)-131-64-74)
e-mail: natali.kolesnichenko.01@gmail.com

The author of this work is trying to answer the question of whether the process of creating a cultural product that made by robot can be called a creative act. Also revealed the concept of “creativity” and its significance for a person is considered. Author made comparison between the creative work of man and robot. In particular, answer was given to the question of, whether it is worth considering the robot as an independent "creator", or is it just a tool for solving human problems.

«Разве может робот написать симфонию, сделать из куска холста шедевр искусства?» – такие слова прозвучали в фильме 2004 года под названием «Я, робот» по мотивам одноименного сборника книг А. Азимова. Однако сегодня существуют выставки, где показаны картины, созданные искусственным интеллектом, можно послушать симфонии, написанные роботом-композитором и даже купить билет на концерт рок-группы, состоящей исключительно из роботов. Но можно ли то, что делают эти роботы, назвать творчеством? И если да, в чем же отличие творческой активности робота и человека?

Самое общее определение творчества можно сформулировать так: творчество это деятельность, порождающая нечто качественно новое, такое, чего раньше никогда не было. Творчество является обязательной компонентой деятельности, требующей для своей реализации не только исполнения рутинных операций, но и новаторства. То есть творчество присутствует не только в художественной, но и в политической, научной, производственно-технической деятельности – там, где создаётся, открывается, изобретается нечто новое. Конкретной реализацией творческого акта является культурный продукт (поэтический текст, музыкальная композиция, живописный образ, научная гипотеза, техническое изобретение).

Творчество для человека является ничем иным, как актом реализации его личностной потребности. В творческом акте человек выражает и созидает себя как духовное существо, дополняет, восполняет существующую реальность, а интуитивное и рассудочное начала человека дополняют друг друга и формируют активное единство. Творческое начало рассматривается даже как проявление божественного начала в человеке: тварное существо в творческом акте само становится творцом. Как утверждал Н.А. Бердяев, творчество – это «требование» к человеку продолжить миротворение, реализовать высшую духовную функцию,

заданную самим Творцом. Но даже если не прибегать к религиозной трактовке проблемы, очевидно, что в творческом акте проявляется принципиальная избыточность человеческой психики, раздвигающей границы налично существующего, достраивающей реальность.

В случае с культурными продуктами, создаваемыми роботами, можно констатировать лишь внешнюю схожесть с произведениями человеческого творчества. Робот не обладает избыточностью в своих действиях, он не в состоянии выйти за рамки алгоритмов собственного функционирования. Робот совершает действие не под влиянием желания самореализации или эмоционального импульса, а лишь выполняет предписанные творцом-человеком операции, какими бы сложными они ни были. Робот функционирует, то есть является функцией, переменные которой и сама функциональная зависимость определяются извне. Робот в любом случае является лишь инструментом, так как определяющая творческую активность человека личностная мотивация замещается у него инструкциями. Тем более робот не способен к самовыражению, так как для самовыражения необходима «самость».

Несомненно, современные роботизированные системы способны создать «продукт», который можно определить как культурный; он даже может максимально походить на продукт человеческой деятельности. Но является ли этот продукт результатом полноценного акта творчества, если в нем отсутствует самый важный признак – субъективное видение, реализующее избыточность человеческого мировидения? По всей видимости, применительно к машинным продуктам можно говорить лишь о симуляции разного уровня сложности и схожести.

Робот не может совершить открытие, создать новый жанр в живописи; создавая новые «продукты» он всего лишь симулирует то, в чем не нуждается в силу отсутствия субъективной потребности в самореализации, в то время, как для человека творчество выступает необходимым условием актуализации собственной самости.

Перечень ссылок

1. Искусственное искусство: могут ли роботы творить? [Электронный ресурс] – URL: <https://robo-sapiens.ru/stati/iskusstvennoe-iskusstvo-mogut-li-robotyi-tvorit/>

2. Нагаткина А.В. Философия творчества Н.А. Бердяева [Электронный ресурс] // Молодой ученый. — 2018. — №24. — С. 366 – 368. — URL: <https://moluch.ru/archive/210/51454/> (дата обращения: 10.01.2020).

3. Покровский А.Н. Проблема технического начала в антропологической проблематике философии Н.А. Бердяева // Вісник Харківського національного університету. – Харків, 2005. – № 708.

4. Бердяев Н.А. Человек и машина. (Проблема социологии и метафизики техники) // «Путь». – Май 1933. – №38. – с. 3 – 38.

ВЕЧНЫЙ ЮНОША. ПРОБЛЕМА ПОТЕНЦИАЛА

Кравцов А.С.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Покровский А.Н.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, просп. Науки, 14, каф. философии, тел. (050)-929-33-10)
e-mail: andrii.kravtsov@nure.ua

The article deals with archetype «Puer Aeternus». As the title implies the article describes main features of «eternal youths». A mention should be made examples of similar archetypes. The text gives valuable information on the potential of this archetype.

Еще в далеком 1959 году ближайшая коллега и ученица К.-Г. Юнга философ Мария-Луиза фон Франц в своих лекциях отмечала тенденцию, связанную с увеличением количества гомосексуалистов и взрослых инфантилов в обществе. Позже, в своей книге, названной созвучно с архетипом, определенным Карлом Юнгом – «Puer aeternus» или «вечный юноша» она писала о тех характеристиках, которые были ранее присущи 16-тилетним, а теперь свойственны взрослым людям, у которых все больше и больше проявляется зависимость от своих матерей. Психолог Дэн Кайлидал этому явлению альтернативное название – «синдром Питера Пэна». В современности подобные тенденции распространены повсеместно и являются важным фактором социальной жизни. Подобное смещение возраста зрелости отмечается психологами последнее столетие.

Юнг описывает два типа синдромов у мужчин, обладающих «материнским комплексом» – гомосексуализм и «донжуанство» (мужской промискуитет, целью многочисленных сексуальных связей которого является подбор той единственной, отношения с которой дали бы мужчине столь желанное чувство онтологической уверенности).

В первом случае гомосексуальные влечения мужчины тесно связаны с образом матери, остающимся единственным объектом его первичной привязанности. Он избегает глубоких отношений с другой женщиной, как изначально обреченных на провал в силу абсолютной идеализированности этого образа. В случае же донжуанства юноша ищет в каждой женщине мать – образ идеальной женщины, но каждый раз вынужден разочаровываться. Он вечно тоскует по женщине-матери и продолжает свои поиски идеала. Подобное поведение часто сопровождается жаждой романтической любви, свойственной подросткам.

Описанная выше психологическая ситуация может обуславливать формирование у мужчины искаженной картины реальности. Поэтому зачастую для «вечного юноши» проблемой становится социальная адаптация, невозможность разрешения которой может вызвать социофобию. Будучи уверенным в собственной особенности, о чем ему в детстве не раз говорила мама, он испытывает затруднения в коммуникации

с «обыкновенными» людьми. В крайних случаях это может приобретать форму высокомерного отношения к окружающим. Такое поведение обусловлено комплексом противоборствующих тенденций.

Важно заметить, что при определенном стечении обстоятельств и должной подготовке, психотип «вечного юноши» может сформировать предпосылки к высокой продуктивности и творческой активности. В этом ему могут помочь характерные для него черты, среди которых особое значение имеют асоциальный индивидуализм, позволяющий иметь эксцентричную позицию по отношению к норме, притягательность, обусловленная естественной симпатичностью, сверхмотивация, проистекающая из его неудовлетворенности.

На основе раскрытия характерных черт архетипа, описанного выше, можно выделить всемирно известных представителей разных отраслей культуры и стран, с помощью чего сделаем вывод о влиянии этого архетипа на современную культуру.

Хороший пример, приведенный Марией-Луизой фон Франц, это Антуан де Сент-Экзюпери – выдающийся французский писатель-эссеист, поэт-гуманист. Также ярким представителем данного типа можно назвать великого музыканта, основателя всемирно известной группы The Beatles – Джона Леннона. Однако пограничное положение данного психотипа является весьма уязвимым, так как давление неблагоприятных условий среды могут оказаться для него чрезмерными. В этом случае творческий потенциал остаётся нереализованным и может переродиться в деструктивность по отношению как к себе, так и к окружающим, и даже ко всему миру. Наглядным примером подобного негативного развития данного психотипа является Адольф Гитлер.

В целом можно утверждать, что «вечный юноша», несмотря на свойственные ему инфантильность, психологическую специфичность, пограничность переживаний и сверхмотивированность, является одним из значимых двигателей культурного развития общества. Именно амбивалентность, противоречивость, эксцентричность, свежесть взгляда обуславливают свойственную данному типу неординарность подходов к пониманию реальности и способов ее изменения.

Перечень ссылок

1. М.-Л. фон Франц. Вечный Юноша. Puer aeternus. [Текст] – М.: Класс 2009. – 384 с.
2. К.-Г. Юнг. Психологические типы. [Текст] – Москва: Академический Проект 2016. – 540 с.
3. Вечный юноша [Статья]. URL: <https://jungianalyst.ru/analiticheskaya-psihologiya1/vechnyy-yunosha/>.
4. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности – М.: АСТ–ЛТД, 1998. – 672с.

ВИРТУАЛИЗАЦИЯ КАК МЕТОД ИССЛЕДОВАНИЯ РЕАЛЬНОСТИ

Малахова Е.Ю.

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Яковлев А.А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, просп. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)-702-13-64)
e-mail: olena.malakhova@nure.ua

The paper considers virtualization, as a method of researching reality, the process of transition to another form of reality. Based on the postulates of David Lewis about the "theory of twins." The reasons for the occurrence of vitalization, the positive and negative impact of this process on society are highlighted. Variants of possible consequences of the rapidly gaining momentum of the transition from the real world to the non-material world are considered.

Связывая повседневную деятельность и досуг с технологиями, современными средствами коммуникации и всемирной сетью Интернет, как наиболее распространённым проявлением виртуализации, человек переносит многие аспекты деятельности из мира реального в виртуальный. Рассматривая теорию двойников в модальном реализме Дэвида Льюиса, можно сделать вывод, что при такой транспозиции создается копия материального мира. Первой работой Льюиса в данном ключе является «Теория двойников и квантифицированная модальная логика» 1968 г., в которой автор предлагает следующие постулаты теории двойников [1]:

- ничто не существует в чем угодно, кроме как в мире;
- ничто не существует одновременно в двух возможных мирах;
- чтобы ни было двойником, оно существует в возможном мире;
- чтобы это ни было, оно обладает двойником в возможном мире;
- ничто не является двойником чего-либо в том же возможном мире;
- любой объект в мире является своим двойником;
- некоторый мир содержит все актуальные вещи;
- актуальное существует.

То есть, существует материальный мир, который содержит реальные объекты и индивиды, потому что актуальные вещи не могут находиться одновременно в двух мирах, оставаясь при этом действительными, но в то же время, иной мир содержит идентичного двойника рассматриваемого объекта. При этом схожие объекты не являются тождественными.

Так, виртуализация является процессом перехода к другой форме действительности, для которой характерны нематериальность воздействия (изображаемое производит эффекты, характерные для вещественного), условность параметров (объекты искусственны и изменяемы), эфемерность (свобода входа и выхода обеспечивает возможность прерывания и возобновления существования) [2].

Как социальный процесс виртуализация несет в себе как позитивные, так и негативные последствия. Примером позитивного явления является

создание виртуальных моделей с целью проведения безопасных, в реальном мире, исследований, например, при фантомном моделировании [3], создании виртуального оборудования [4, 5] и проведении дистанционного лабораторного практикума [5, 6]. Так, при планировании хирургических вмешательств виртуализация помогает провести моделирование всех этапов операции и выбрать наименее травматичную траекторию оперативного доступа [3]. В то же время, переход в виртуальную форму реальности приводит к угрозе нормального существования человека в социуме, к отчуждению от общества, асоциализации субъекта, утрате эмпатии и даже к смерти, как прерыванию существования в действительном мире.

Можно сделать следующий вывод: виртуализация является набирающим обороты социальным процессом, влияние которого на общество неоднозначно и требует более детального изучения для предотвращения полного ухода в виртуальный мир – саморазрушения социума, его распада на изолированные ячейки, которые исчезнут в обозримом времени вследствие отсутствия поддержаний условий существования в реальном мире.

Перечень ссылок

1. Lewis D.K. Counterpart Theory and Quantified Modal Logic / D.K. Lewis, – Journal of Philosophy 65, 1968 – P. 113–126.
2. Розин В.М. Виртуальная реальность: философские и психологические проблемы / В.М. Розин; под ред. Н.А. Носова. – М., 1997. – 180с.
3. П'ятикоп, В.О. Сучасні технології фантомного моделювання в нейрохірургії як різновид симуляційного навчання лікарів-нейрохірургів / В.О. П'ятикоп, О.Г. Аврунін, М.Ю. Тимкович, І.О. Кутовий, І.О. Полях // Матеріали навчально-методичної конференції «Симуляцій навчання» в системі підготовки медичних кадрів, Харків, ХНМУ.– 2016.– С. 136-138.
4. Аврунин О.Г., Крук О.Я., Носова Т.В., Семенец В.В. Технические аспекты разработки виртуальных лабораторных работ по техническим дисциплинам // Открытое образование. – 2008. – № 3. – С. -11-17.
5. Носова Я.В. Использование информационных моделей при разработке виртуальных обучающих систем / Я. В. Носова // Медицинские приборы и технологии: междунар. сб. науч. ст. – Тула: ТулГУ, 2013. – С. 23—25.
6. Аврунин О.Г. Применение виртуальных тренажеров в лабораторном практикуме при дистанционном обучении / Аврунин О.Г., Носова Я.В. // Проблемы теорії та практики дистанційної освіти в Україні : мат. міжвуз. конф., 2012 р. — X. : Харк. нац. ун-т будів. та архіт., 2012. – С. 6 – 10.

**КОММУНИКАТИВНЫЕ МОДЕЛИ
В УПРАВЛЕНИИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ
В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАТИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА**

Закаблук М.В., Мельникова К.С.

Научный руководитель – ст. преп. Жидкова О.О.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: maksym.zakabluk@nure.ua

This article describes the problem situations of communicative activity in the management of organizations in the conditions of informatization of society. Despite the fact that with the development of information technologies, some problems of organizational communications disappeared, others appeared instead. It is also important to take into account the fact that any organization consists of many people with different needs, cultural norms, values, etc.

Развитие социокультурного пространства современного общества подразумевает широкое применение во всех сферах жизнедеятельности новых технологий производства, распространения и использования информации, то есть информационно-телекоммуникационных технологий. Представление об общественной жизни как о коммуникационном и информационном процессах сформировалось достаточно давно. Современные социальные теории рассматривают коммуникацию как важнейшее условие формирования и существования организаций, как основу развития социальных систем. Коммуникационное взаимодействие, взаимное принятие ролей, достижение согласия и понимания формируют организационную структуру, обеспечивают возможность кооперации и управления. Эффективные коммуникации способствуют повышению показателей ее деятельности и уровня удовлетворенности работников трудом [1, с. 40].

Существует мнение, что с приходом новых технологий проблемы коммуникаций решены. На самом деле, они лишь обеспечивают нас новыми коммуникативными каналами. Качество коммуникационных процессов во многом по-прежнему зависит от людей на обеих сторонах коммуникационного канала.

В конце XX в. осознается ключевая роль коммуникаций в управлении организацией. Именно рационально организованная коммуникация обеспечивает кооперативную взаимопомощь, делая возможным объединение людей для совместных действий. Одним из важнейших аспектов организационной коммуникации выступает формирование и развитие коммуникативной культуры организации. Высокая коммуникативная культура способствует достижению эффективного взаимодействия людей в организации и обществе в целом. Повышение коммуникативной культуры является фактором адаптации, устойчивости, самоорганизации социальной системы, ее прогрессивного развития. Только коммуникационное

взаимодействие, взаимное принятие ролей, достижение согласия и понимания создают организационную структуру и возможность кооперации и управления. Коммуникация обеспечивает реализацию всех основных функций управления – планирования, организации, руководства и контроля. Социальная практика свидетельствует о том, что именно высокая коммуникативная культура позволяет достичь эффективности совместной деятельности. Вместе с тем, трудности взаимопонимания, несогласованности информационных и коммуникационных контактов приводит, в конечном счете, к конфликтным ситуациям. Повышение коммуникативной культуры организации – фактор ее выживания, адаптации, успешного развития.

Поэтому, в качестве методов совершенствования организационных коммуникаций, можно выделить следующие:

1. Регулирование информационных потоков. Руководители на всех уровнях организации должны избегать ситуаций, связанных с информационными перегрузками.

2. Использование различных форм коммуникации и совершенствование организационной структуры. Организация встреч с подчиненными для обсуждения важных вопросов, регулярные совещания управленческого персонала, и.т.п. Это способствует координации деятельности и обмену информацией между различными отделами и уровнями в организации.

3. Системы обратной связи: опрос работников о проблемах; доведение до них цели деятельности фирмы; получение ими своевременной информации, необходимой для работы.

4. Системы сбора предложений с целью облегчения движения информации наверх. Такая система может быть реализована в виде ящиков для предложений или телефонной сети.

5. Современные информационные технологии: использование компьютеров, компьютерных программ в обработке, сохранении и передаче информации, электронной почты, факсимильной и сотовой почты, услуг Интернет и т.п. [2].

Перечень ссылок

1. Анашкин Ю.И. Коммуникационный менеджмент: учеб. пособие. – Нижний Новгород: Изд-во НГТУ. – 2013. – 123 с.

2. Бландел Р. Эффективные бизнес-коммуникации: теория и практика в эпоху информации. – СПб.: Питер. – 2000. – 381 с.

СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ У ВЧЕННІ З. ФРЕЙДА

Мошко К.М.

Науковий керівник – д. філос. н., проф. Штанько В.І.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (099)204-70-33)
e-mail: kateryna.moshko@nure.ua

Significance of psychoanalysis in human research is substantiated; the anatomy of personality structures and their conflict in Z. Freud's doctrine are considered.

Психоаналіз, що виник на рубежі XIX – XX століть спочатку як метод лікування неврозів, поступово став загальною теорією психології. Відкриття, зроблені на підставі лікування окремих пацієнтів, призвели до глибшого розуміння психологічних складових релігії, мистецтва, соціальної організації, дитячого розвитку, а також природи психосоматичних хвороб [1, 2].

З точки зору засновника психоаналізу, австрійського психоаналітика Зигмунда Фрейда, розвиток психіки є пристосуванням до навколишнього, переважно ворожого середовища. Спочатку Фрейд представляв особистість у вигляді ієрархії несвідомого, підсвідомого і свідомого [3].

Однак на початку 20-х років Фрейд переглянув свою концептуальну модель психічного життя і ввів в анатомію особистості три структури: Воно (Ід), Я (Его), і Над-Я (Супер-Его) [5].

Ід (від лат. «Id» – «Воно») – найбільш примітивний компонент, носій інстинктів, що повністю функціонує в несвідомому й тісно пов'язаний з первинними потребами (їжа, сон, дихання і т.д.). Ід не підкоряється законам і правилам, керується принципом задоволення, не звертає уваги на наслідки.

Его (від лат. "Ego" – "Я") – це компонент психіки, відповідальний за прийняття рішень. Его прагне висловити і задовольнити бажання Ід відповідно до обмежень, що накладаються зовнішнім світом. Таким чином, Его відповідає не принципу задоволення, а принципу реальності.

Нарешті, Супер-Его – останній компонент особистості, що розвивається. Для того, щоб людина ефективно функціонувала в суспільстві, вона повинна мати систему цінностей, норм і етики, розумно сумісних з тими, що прийняті в її оточенні. Фрейд розділив Супер-Его на дві підсистеми: совість і его-ідеал. Совість здобувається за допомогою батьківських покарань та включає в себе здатність до критичної самооцінки, наявність моральних заборон і виникнення почуття провини. Его-ідеал формується з того, що значимі люди схвалюють або високо цінують. Таким чином, Супер-Его – це та частина особистості, яка виконує роль критика і цензора.

Оскільки вимоги до Его з боку Ід, Супер-Его і реальності несумісні, неминуче його перебування в ситуації конфлікту. Фрейд вважав, що найважливіше, працюючи з пацієнтами, добиратися до їхніх витіснених бажань і переживань, повертаючи їх в область свідомості, спрямовувати основні зусилля на те, щоб посилити Его, зробити його більш незалежним від Супер-Его і підвищити його здатність до розгляду матеріалу, раніше витісненого або прихованого в Ід [5].

Теорія Зигмунда Фрейда стосовно структури особистості досі залишається однією з найбільш популярних, але слід зауважити, що принципи, на яких вона побудована, досить примітивні.

По-перше, викликає сумнів, що в основу всього розвитку особистості покладений принцип задоволення. Людина має потребу в сенсі свого існування нітрохи не менше, ніж в задоволенні. Адже, згідно з Фрейдом, у критичних умовах шар культури мав би «стертися» з людей, а назовні виступити первісні інстинкти, але є безліч прикладів того, як люди ризикують своїм життям, жертвують собою заради урятування інших.

По-друге, дивним є ствердження, що людина отримує задоволення тільки тілесного плану, адже в цьому випадку вона уподібнюється тварині. Задоволення різними людьми може бути отримане через різні види діяльності: від інтелектуальних занять, від пошани, від перемоги, від володіння речами, від отримання вигоди тощо.

По-третє, до обмежень використання теорії Фрейда слід віднести й визначення ним впливу суспільства виключно як негативного.

Крім того, Фрейд дотримувався спірного уявлення про людину як про енергетичну систему [4].

Однак, незважаючи на недоліки, психоаналітична теорія має й переваги: вона служить джерелом відкриттів і вивчення багатьох феноменів, створює методики дослідження і терапії (вільні асоціації, тлумачення сновидінь, аналіз переносів), усвідомлює складність людської поведінки [4].

Перелік посилань

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии / А. Адлер. – М.: Фонд «за экономическую грамотность», 1995. – 291 с.
2. Ващенко В.В. Психоаналіз як історична дисципліна: археологічний дискурс у текстах З. Фрейда/ Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – №6. – С. 25 – 31.
3. Вступ до психоаналізу / Зигмунд Фрейд; пер. з нім. П. Тарашука. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. — 480 с.
4. Лоуренс А. Первин, Оливер П. Джон. Психология личности. Теория и исследования. – М., 2001. – 607 с.
5. Фрейд З. Я и оно. Сочинения. – М., Эксмо; Харьков: Фолио, 2007. – 864 с. – (Антология мысли)

ТЕРНАРНА ЛОГІКА В МАЙБУТНЬОМУ

Назаренко Ю.В.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, м. Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 70-21-465)
e-mail: d_philosophy@nure.ua

This article is devoted to some problems of modern logic. Elements and basic principles of mathematical logic are the basis of logical elements and logical devices of electronic computers, are the basis of algorithms and programming languages, logical programming systems, databases and expert systems. However, the binary principle, established in mathematical logic, does not correspond to the tasks of modern programming. Therefore, in recent decades, the so-called three-valued logic has been actively developed.

Логіка — це фундаментальна основа інформатики, як науки. Елементи і основи математичної логіки закладені в логічні елементи і логічні пристрої електронно-обчислювальних машин, в основи алгоритмізації і мов програмування, в процедурах пошуку інформації в базах даних і в мережі Інтернет, а також в системах логічного програмування, базах знань і експертних системах на ЕОМ.

Інформація, якою оперує комп'ютер, так чи інакше розкладається на одиниці і нулі – графіка, музика, тексти, алгоритми програм. Все просто і зрозуміло: «включено» — «виключено», «є сигнал» — «немає сигналу». Або «істина», або «неправда» — двійкова логіка.

Двозначна математична логіка, яка повсюдно панує в світі комп'ютерної та іншої «інтелектуальної» техніки, на думку творця троїчного комп'ютера Миколи Брусенцова, не відповідає здоровому глузду: «закон виключеного третього» відрізає інші результати, крім «істини» і «не-істини», а тим часом процес пізнання реальності людиною аж ніяк не зводиться до дихотомії «так» чи «ні». Тому, стверджує Брусенцов, щоб стати інтелектуальним, комп'ютера слід бути потрійним. Всі свої досягнення М.П. Брусенцов вважав і обґрунтовано вибудовував на принципах аристотелівського раціонального наукового знання.

«Зайва» змінна, недвійковість логіки сходять до засновника першої закінченої логічної теорії — Аристотеля, який між твердженням і антитвердженням поміщав третє «привхідне» — «може так, а може ні». В подальшому розвитку логіка була спрощена за рахунок відмови від цього третього стану і в такому вигляді виявилася надзвичайно живучою, незважаючи на свою невідповідність, так як у дійсності не завжди все розкладається на «так» і «ні». У різні століття «розширити» логіку намагалися Оккам, Лейбніц, Гегель, Керролл і деякі інші мислителі, в кінцевому ж вигляді тризначну логіку розробив на початку ХХ століття польський вчений Ян Лукасевич.

Тризначна логіка відрізняється від двозначної тим, що крім значень «істина» і «неправда» існує третє, яке розуміється як «не визначено», «нейтрально» або «може бути». При цьому зберігається сумісність з двозначною логікою — логічні операції з «відомими» значеннями дають ті ж результати.

У тризначній симетричній системі використовуються цифри: -1 , 0 і 1 (або, як їх ще позначають, $-$, 0 і $+$). Переваги її як симетричної системи полягають у тому, що, по-перше, не потрібно якимось особливо відзначати знак числа — число негативно, якщо його ведучий розряд негативний, і навпаки, а інвертування (зміна знака) числа проводиться шляхом інвертування всіх його розрядів; по-друге, округлення тут не вимагає якихось спеціальних правил і проводиться простим обнулінням молодших розрядів.

Крім того, з усіх позиційних систем числення тризначна найбільш економічна. В ній можна записати більшу кількість чисел, ніж в будь-якій іншій системі, при рівній кількості використовуваних знаків: так, наприклад, в десятковій системі, щоб представити числа від 0 до 999 , буде потрібно 30 знаків (три розряди, десять можливих значень для кожного), в двійковій системі тими ж тридцятьма знаками можна закодувати числа в діапазоні від 0 до 32767 , а в тризначній — від 0 до 59048 . Найбільш економічною була б система числення з основою, що дорівнює кількості Ейлера ($e = 2,718 \dots$), і 3 — найбільш близький до нього ціле.

Якщо в звичних нам двійкових комп'ютерах інформація вимірюється в бітах і байтах, то комп'ютери на трійчастій системі числення оперують новими одиницями: тритами і трайтами. Трит — це один трійчастий розряд; подібно до того, як біт може приймати значення 0 і 1 («неправда» і «істина»), Трит може бути $(+)$, (0) або $(-)$ (тобто «істина», «невідомо» або «неправда»).

Причина відсутності розвитку недвійкової логіки полягає в тому, що використання в комп'ютерах трійчастих елементів поки не дає ніяких істотних переваг перед двійковими: випуск останніх налагоджений масово, вони прості і дешевші за собівартістю.

Однак не можна сказати, що тернарний принцип в комп'ютеробудуванні — це безнадійний анахронізм. В останнє десятиліття виникла необхідність в пошуку нових комп'ютерних технологій, і деякі з цих технологій лежать в області цієї логіки. Є і більш фантастичні напрямки, де виправдано використання тризначної логіки у майбутньому, наприклад, оптичні та квантові комп'ютери, які зараз швидко розвиваються.

Взагалі співпраця сучасної логіки з інформаційними технологіями є дуже плідною та перспективною.

МЕТАФИЗИКА И СОВРЕМЕННОСТЬ

Панчук А.Р.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Тихонова Л.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)702-1-465)
e-mail: sashapanchuk1@gmail.com

The article discusses the main problems of the metaphysical approach to the perception of existing: the problem of space and time, the problem of modality, the problem of free will. Metaphysics sets itself the task of exploring the world as a systematic whole and showing what place its elements occupy in this whole. The truth that metaphysics wants to know lies outside of material nature. But while natural sciences cannot explain all phenomena, a metaphysical approach is simply necessary.

Большинство людей не раз задумывались над вопросами, составляющими суть метафизики, даже не представляя себе, что это именно она. Такова человеческая природа – нас интересуют именно те вопросы, на которые мы не можем ответить здесь и сейчас. Метафизика охватывает не только то, что мы можем познать при помощи органов чувств. Она хочет познать сверхчувственное. Истина, которую хочет познать метафизика, лежит вне материальной природы и может показаться, что такой подход не имеет смысла. Но пока естественные науки не могут объяснить все явления, она просто необходима. Считается, что метафизику можно разделить на три основных направления: метаонтологию, метакосмологию и естественную теологию. При этом, метаонтология рассматривает элементы бытия – материю, душу, дух. В отличие от других наук, изучающих эти стороны бытия, метаонтология пытается ответить на вопрос что такое субстанция сама по себе, что значит обладать качеством вообще, быть величиной? Метаонтология пытается вложить точный и определенный смысл во все эти термины.

Изучив элементы бытия, метафизика ставит перед собой свою основную задачу – исследовать мир как систематическое целое и показать какое место занимают в этом целом его элементы. Этими проблемами занимается космология или метакосмология. Та часть метафизики, которая исследует проблемы Сверхмирового Начала, называется естественной теологией в отличие от теологии, которая основана на религиозных текстах.

Основная трудность, с которой сталкиваются ученые, пытающиеся объяснить суть метафизики – множество различных и часто друг другу противоречащих идей и множество ракурсов, с которых можно смотреть на ту или иную проблему. Например, английский ученый Генри Бокль, исследуя проблему соотношения идеи пространства и идеи предмета, пришел к выводу, что существует неразрывная связь

между понятием об известном положении и понятием о предмете. Человек не способен представить себе предмет без какого-либо положения, то есть вне пространства. Следовательно, надо либо подчинить результаты ощущений законам мышления, либо подчинить результаты мышления законам ощущения. По его мнению, спор между сенсуалистами и идеалистами неразрешим.

Одна из краеугольных проблем метафизики – проблема модальности. Происходит она из желания философов разделить истинные утверждения на две группы: те, которые могли бы быть ложными, и те, которые не могли бы быть ложными. Некоторые философы полагают, что факт наличия двух видов истинных утверждений доказывает существование двух «модусов» возможной истинности или ложности определенной позиции: модуса контингентности и модуса необходимости. Контингентное существо – это существо, которое могло бы и не существовать. Но если идея контингентного существа осмысленна, то обязательно должна быть и дополняющая ее идея необходимого существа.

Философы обычно допускают, что мир конкретных индивидов может быть разделен на две радикально отличные области: ментального и материального. Если мысли и ощущения относятся к нематериальной или нефизической части реальности — если они, к примеру, являют собой изменения в нематериальных или нефизических субстанциях, — то как они могут воздействовать на физический мир? Как, к примеру, решение или акт воли может породить движение человеческого тела? И как изменения в физическом мире могут вызывать эффекты в нефизической части реальности?

Еще одна существенная проблема метафизики – проблема свободы воли. Философы считают, что эту проблему можно представить в виде дилеммы. Если детерминизм верен, то существует только одно физически возможное будущее. Если же детерминизм неверен, то возможны альтернативные развития событий в будущем и осуществление одного из них – это просто дело случая.

Итак, можно сделать вывод, что объектом метафизики является весь мир во всех его проявлениях. И как бы противоречиво не относились к такой трактовке исследователи, метафизические вопросы существуют, а, следовательно и требуются и ответы на них.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ

Педич Д.І.

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О. О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел.: (057)702-14-65)

e-mail: dmytro.pedych@nure.ua

The article consist of influence features of the social networks from Internet on the socialization of youth. The Internet and social networks which are created using new information technologies are becoming a powerful part of human secondary socialization. Under the influence of a network community , a person's lifestyle is changing, and new models of human interaction with the environment are being developed.

За останні роки соціальні мережі набули великої популярності як на території України, так і в усьому світі. З кожним днем все більше і більше користувачів мережі Інтернет реєструються і починають свою активну діяльність у все нових соціальних мережах, які міцно увійшли до списку найвідвідуваніших українськими користувачами сайтів.

Основним соціальним активом сучасного суспільства є молодь, яка більшою мірою пізнає світ за допомогою засобів масової інформації, комунікації і соціальних мереж Інтернет. Значною мірою на молодь впливає інформація, яку вона здобуває з соціальних мереж. Дане явище набирає обертів з часів його появи і до сьогодні. Тому є очевидним зв'язок між процесами трансформації соціально-ціннісних орієнтацій сучасної молоді і суттєвим впливом на неї інформації всередині соціальних мереж. Інтернет і соціальні мережі, створені за допомогою нових інформаційних технологій, стають потужним агентом вторинної соціалізації людини: соціалізації не тільки в мережевому суспільстві, але й у реальному суспільстві, в якому людина живе.

Поняття «соціалізація» в соціології трактується як процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості [1, С. 222 – 223].

Зараз, інформаційні системи утворюють віртуальний простір, тобто сукупність соціальних, культурних, ціннісних чинників, котрі можуть суттєво впливати на реальність: створювати її, підтримувати, а можуть і руйнувати старі. Можливості соціальних мереж доки ще не дослідженні в повному обсязі, але вже зараз дають привід казати про їх виключний вплив на формування свідомості молоді, мотиви її поведінки, ціннісні орієнтації, стиль життя, вибір мети і шляхів її реалізації, супутніх процесу соціалізації.

Аналізуючи вплив соціальних мереж на людину, зазвичай відмічають позитивні і негативні наслідки, які впливають на соціалізацію людини в реальному світі. Я хотів би зосередитись на тих можливостях, які надає

віртуальний життєвий простір, як соціальні мережі допомагають сучасній молоді найбільше реалізовувати себе в реальному житті.

Віртуальний світ, в який потрапляють молоді люди, надає їм додаткову свободу для вираження своїх емоцій, почуттів, життєвих позицій, настроїв, поглядів, подолання різноманітних внутрішніх і зовнішніх конфліктів, виникаючих в реальному житті в родинних стосунках, відносинах з однолітками. Соціальні мережі, відсуваючи на другий план класичні інститути соціалізації – родину, школу, друзів, займають провідну позицію в процесі соціалізації молоді й мають безпосередній вплив на її ціннісні орієнтації.

У процесі спілкування у всесвітній мережі створюється особливий простір (віртуальна реальність) з характерним для нього видом спілкування, де виникають нові правила та закони. Задоволення потреби у спілкуванні, моральній підтримці – найважливіші потреби студентської молоді. У цьому середовищі представлені практично всі соціальні шари і вікові групи населення, тут знайшли втілення в тій, або іншій формі більшість видів діяльності суспільства (політична, фінансово-економічна, комерційна, освітня, культурна і т.д.), на основі спільності інтересів створюються численні «віртуальні» групи територіально відокремлених суб'єктів. У таких групах складається своя внутрішня соціальна ієрархія, з'являються формальні і неформальні лідери. Тут одержують розвиток невідомі раніше форми спілкування і взаємодії людей, йде процес формування особливої субкультури [2]. Використання Інтернет-технологій розширює доступ до корисної інформації і комунікаційних можливостей, з'являються нові форм роботи і дозвілля, йде засвоєння нових знань і навичок, з'являється можливість дистанційної освіти.

Відкриваючи багато нових можливостей перед суспільством, соціальні мережі Інтернет безумовно відображають його стан, рівень культури, цінності, які головним чином впливають на зміст інформації, розміщеної в мережі. І низька якість цього змісту – проблема не Інтернету, а суспільства – проблема конкретних людей і соціальних груп, які ним користуються.

Перелік посилань

1. Соціологія: підручник / за ред. В.Г. Городяненка. – 3-тє вид., переробл. і доп. – Київ. : ВЦ «Академія» – 2008. – 544 с.

2. Белинская Е.Н., Жичкина А.М. Современные исследования виртуальной коммуникации: проблемы, гипотезы, результаты / Е.Н. Белинская, А.М. Жичкина. – Москва. – 2000. – 185с.

ФИЛОСОФСКИЕ ИДЕИ ФРИДРИХА НИЦШЕ PHILOSOPHICAL IDEAS OF FRIEDRICH NIETZSCHE

Прокопец В.А.

Научный руководитель – д. филос. наук, проф. Штанько В.И.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. 0990248999
e-mail: valentinprokopets@gmail.com)

In this work, the activity of the great German philosopher of science Friedrich Wilhelm Nietzsche was analyzed, who became famous for his ideas, which became one of the masterpieces of non-classical philosophy of the 19th century. His image of the superman has been and remains one of the most unique interesting and contradictory philosophical theses to this day, and his critical approach to understanding the prevailing dogmas, ideals and morals will cause interest among the modern reader and readers of future generations.

Фридрих Ницше – безусловно один из наиболее ярких представителей так называемой «неклассической» философии XIX века. В своих работах Ницше опровергал рационалистический подход к вопросу о жизни человека и общества, который был основным среди мыслителей Просвещения XVII – XVIII веков.

Складывается ощущение, что Ф. Ницше появился на философской сцене для того, чтобы подставить под сомнение все, или почти все, существовавшие тогда идеалы – классической философии, религии, морали, общественных отношений, культуры и даже музыки. Он резко и критично выражался о существовавших тогда течениях в этих сферах. Ницше любил ставить во главу угла крайности, говоря, что они выражают одно и то же. В работе «Злая мудрость», он называет жестокость добродетелью, а сострадание нарекает вредным человеку. Вообще, Ницше говорил, что многие понятия не являются чем-то плохим, а просто в достаточной мере дискредитированы, чтобы мы считали их таковыми.

Ницше подвергает резкой критике всю прежнюю философию. В отличие от модных тогда концепций идеализма и материализма, он ставит во главе угла волю человека, а как основу мироздания определяет истину. Прошлых же философов он подвергал критике за их догматизм. Сравнивая истину с женщиной, Ницше называл догматы непригодным и непристойным способом для того, чтобы её к себе расположить. Следственно истина такому соблазну и не поддавалась [2]. Он говорит, что нужно рискнуть и предположить, что все механические явления, поскольку в них действует некоторая сила, являются действиями воли. Мир, рассматриваемый изнутри, был бы «волей к власти» и ничем, кроме власти.

Касательно критики идей, преобладавших в то время в умах людей, нужно вспомнить одно из главнейших произведений Фридриха Ницше – «Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для кого». В качестве

критики концепции развития разума, что несло с собой Просвещение, Ницше создаёт концепцию «сверхчеловека» – нравственный идеал человека совершенного. Согласно концепции, предоставленной в «Заратустре», человек представляет собой канат, натянутый между животным и сверхчеловеком. Однако здесь Ницше вводит концепцию «вечного возвращения», за которую он во многом подвергался критике. Согласно ей человек, достигнув вершины, потеряет всё и ему нужно будет проходить весь прогресс заново. И только сверхчеловек сможет перетерпеть все падения и поймёт их неотвратимость и необходимость.

Так же Ницше крайне известен как критик христианской морали. Вторая из основных мыслей произведения звучит как «Бог умер. И это мы его убили!». Эта мысль интерпретируется как осознание того, что христианская мораль о добродетели и пороках себя изжила и люди от неё отходят. Как дополнение к «Заратустре» Ницше написал произведение «Антихрист. Проклятие христианству». Ницше считал добродетелью стремление к власти, в ходе шествия к которой все слабые и неудачники должны погибнуть. Сострадание с такой точки зрения было «вреднее всякого порока», а значит крайне вредной была религия, олицетворявшая собой сострадание ко всем слабым – христианство. Являясь религией проповедующей учение о добре и зле, христианство как раз таки полностью препятствовало идеалам Ницше о сверхчеловеке, который отринул подобные понятия, сильный человек сделался негодным человеком, «отверженцем». В итоге Ницше обвиняет христианство и объявляет его препятствием на пути к сверхчеловеку.

Фридрих Вильгельм Ницше был философом, опережавшим своё время. Его мысли можно трактовать абсолютно по-разному, так как в каждом его произведении они являют собой афоризмы, часто между собой не связанные. Эти произведения ставят под сомнения идеи, многие из которых сохранились и до сих пор. Ницше просит нас посмотреть под другим углом на истины, которые мы считаем непогрешимыми. Многие мысли и современное общество может считать очень смелыми и в каком-то смысле еретическими. Сам Ницше в «Антихристе» писал: «Только послезавтра принадлежит мне. Иные люди родятся *posthum*». Возможно, даже наше поколение слишком молодо для его идей и смогут их понять только наши внуки и правнуки.

Перечень ссылок

1. Ницше Ф. Злая мудрость / Фридрих Ницше., 1997. – 704 с.
2. Мочкин А.Н. Фридрих Ницше (интеллектуальная биография) / А.Н. Мочкин. – Москва: Институт философии, 2005. – 248 с.

ФІЛОСОФІЯ АБСУРДУ І ПРОБЛЕМА РЕСЕНТИМЕНТУ

Ратушний О.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Горячковська Г.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки

61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65

e-mail: d_philosophy@nure.ua

The progress of civilization, which leads to the widening of the gap between the spiritual and the material, to the detriment of human individuality and even to the threat of the destruction of humanity, actualize the inexhaustible theme of philosophical thought – the theme of the absurdity of existence. Insult as a modern social phenomenon is a consequence of the emergence and extinction of the great ideologies of the twentieth century. The disappearance of social institutions, the destruction of moral and ethical norms deprive a person of the internal horizons of morality.

Досягнення цивілізації, що ведуть до збільшення прірви між духовним і матеріальним, до пошкодження індивідуальності людини і навіть до загрози знищення людства актуалізують невичерпну тему філософських роздумів – тему абсурдності існування. Питання про сенс життя намагалися розв'язати ще за часів Сократа і навіть раніше. Вагомим підсумком дослідження проблеми абсурдності буття вважають здобутки представників некласичної філософії ірраціоналізму, зокрема А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, Л. Шестова, А. Камю та ін.

Будь-яка людина приходять до точки неповернення, коли усвідомлює абсурд світу й, або зрікається цього і живе далі цикл за циклом як механізм, або усвідомлює і кидає виклик, як Сізіф. А. Камю точно відображає структуру внутрішнього світу людини. «Досконалість має бути досягнуто!» – людина продовжує нескінченну гонитву за ідеалом. Недосяжність досконалості породжує почуття гніву, людина бунтує [1].

Ще Ф. Ніцше зазначав, що людина все менше і менше прагне до чогось, стає ледачою, «м'якою», не здатною змусити себе. Тем не менш, очікує отримати все і відразу, не докладаючи жодних зусиль, і якщо це не відбувається, ображається, впадає у відчай, звинувачує у всьому інших, не шукаючи проблему в собі. Так індивідуум втрачає себе: характер, самовладання, і бажану розсудливість. Відчуваючи пристрасть, людина руйнує себе, адже пристрасть, по суті – це самозабуття. У пристрасті міститься прагнення насолоди; звернене назовні воно може перетворитися в огиду, ресентимент. Душевна незадоволеність звертається назовні і шукає ціль для виплеску ресентименту – Іншого, якого можна визначити причиною власної незадоволеності [2]. М. Шелер визначав ресентимент як «самоотруєння душі», що виникає внаслідок систематичного заборони на вираження певних душевних рухів і афектів, спровокованих реакцій жаги та імпульсу помсти, ненависті, злоби, заздрості, ворожості,

підступності. Ресентимент є певною деформацією цінностей через утримання від сатисфакції [3].

Людина втрачає здатність штовхати свій камінь, цілеспрямовано шукати власний шлях, долати перешкоди і в цьому знаходити задоволення. Не перейматися питанням «навіщо», нездатність ставити цілі на завтра, позбавлення амбіцій та напружених зусиль характеризує останню людину за Ф. Ніцше. Вона віддається волі коротких і швидкоплинних пристрастей, рухається лише потребою до чуттєвого володіння, до присвоєння і споживання. Угамування цієї спраги лише розпалює нові пристрасті і вічне невдоволення. Щастя високої напруги волі, подолання великої перешкоди, прихованої в самій людині, в її потребі побороти відразу останній людині не відомо.

Ресентимент як сучасне суспільне явище є наслідком народження і згасання великих ідеологій ХХ століття. Зникнення громадських інститутів, руйнування морально-етичних норм позбавляє людину внутрішніх обривів моральності. За пророцтвом Ф. Ніцше, людина як поняття, як переживання, як ідеал і в той же час реальність намагається зірвати маску культури, моральної дисципліни, закономірності, цивілізації. Особа, що виявилася під цією маскою, майже не відає сорому за своє «занадто людське». Вимогливість стає сильнішою, живиться переконаннями, бажаннями, почуттями і ресентиментом. Це робить занадто людську сутність небезпечною, загрозливою [4].

У наш час гонитва за ідеалом яскраво представлена у царині споживання і нав'язування суперництва, де зрощується ілюзія переваги і прагнення досконалості. Запекле вічне прагнення, напруга сил настільки значимі самі по собі, що результат зусиль девальвує. Але сучасний Сізіф повинен усвідомити, що існування жереба не означає безнадійність, і навчитися творчому, активному, вольовому способу життя. Сенс існування – в нескінченному подоланні недосконалості, зокрема, власної свідомості. Сізіф не знає презирства. Він долає своє почуття протесту, небажання і демонструє гідність; і гідність його настільки велика, що стає чеснотою, здатної обдаровувати.

Перелік посилань

1. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство. – Политиздат, 1990. – 415 с. – (Мыслители XX века). – С. 24 – 100.
2. Ницше Ф. Человеческое, слишком человеческое: Книга для свободных умов. / Пер. с нем. С. Франка. – СПб.: Издательский дом Азбука-классика, 2007. – 384 с.
3. Шелер М. Ресентимент в структуре моралей. / Пер. с нем. А. Н. Малинкина. – СПб.: Наука, Университетская книга, 1999. – 231 с.
4. Шаап С. Человек как мера. Учение Ницше о ресентименте. – Київ: «Видавництво Жупанського», 2008. – 208 с.

КОНЦЕПЦИЯ СЧАСТЬЯ: ПОПЫТКА ОСМЫСЛЕНИЯ

Резуненко К.И.

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Яковлев А.О.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, просп. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)-702-13-64)
e-mail:kateryna.rezunenko@nure.ua

This paper considers the concept of the concept of "happiness", an attempt to comprehend it. The existing models are described in the work, their privileges and disadvantages are considered. A new model is also presented, which describes in more detail some aspects of the concept of "happiness".

На протяжении жизни конкретного человека и человечества в целом возникал, возникает и будет возникать вопрос: что такое счастье и как его обрести?

Этимология слова «счастье» – праславянское **sъčęstьje* объясняют из **sъ* – «хороший» и **čęstь* «часть», то есть «хороший удел».

На практике каждый человек имеет сугубо индивидуальное представление о том, что этот самый «хороший удел» из себя представляет. Однако, мы, как единый вид представителей био-психо-социо-жизнеформы, имеем общие черты, на основании которых можно провести анализ и выявить общие закономерности и позиции.

Систематизация слагаемых рассматриваемого понятия была предметом исследования многих известных ученых. Под понятием «счастье» подразумевается не сиюминутное состояние человека, вызванное физиологически, путем образования гормонов (эндорфинов, дофамина и серотонина), и не эмоциональный подъем, вызванный каким-либо приятным событием, будь то достижение желанной цели или просто стечение внешних обстоятельств. Любое ощущение, которое человек обозначает как хорошее, приятное, но при этом являющееся кратковременным, не является счастьем. Это лишь разновидность проявления его отдельных слагаемых, таких как, например, настроение. Для более наглядного понимания и представления представлен график (рис. 1), где СЧ представляет уровень счастья. Это линейная величина и её изменения со временем незначительно. Ломаная на графике отображает изменение настроения и зависит от внешних факторов (преимущественно) которые, со временем подлежат динамическим изменениям, которые хоть и влияют на линейную величину СЧ, но всё же остаются достаточно инвариантными величинами.

Говоря об основных существующих взглядах, стоит отметить аскетическую и гедоническую теории. С точки зрения аскетизма наивысшая форма счастья – добродетель, для достижения которой следует ограничивать свои потребности и воздерживаться от излишеств.

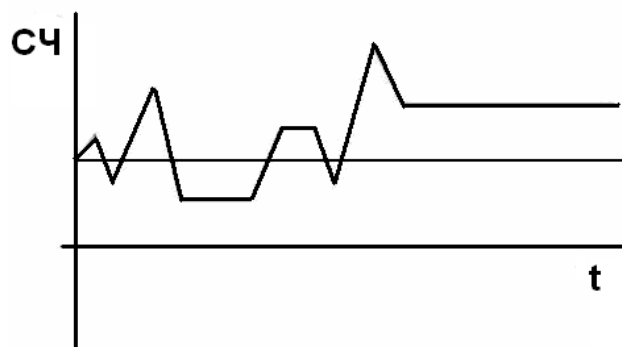

Рис. 1. График зависимости величины СЧ от времени t

Гедонисты, напротив, утверждают, что достичь счастья можно только путём удовлетворения своих потребностей. Существует также третья позиция, так называемый принцип «золотой середины». О нём хорошо сказал Монтень: «Аристипп выступал в защиту плоти, словно у нас нет души. Зенон считался только с душой, словно мы бестелесны. И оба ошибались. Пусть душа помогает телу, содействует ему, и не отказывается участвовать в его естественных утехах, а наслаждаться вместе с ним, привнося в них умеренность». На сегодняшний день практически все теории сформированы вокруг понятий, включающих достижения целей. Например, телическая теория и теория деятельности. По нашему наблюдению они скудны и неполноценны, т.к. в своем контексте рассматривают узконаправленное ответвление психосоциальной деятельности человека. Существует также система потребностей Маслоу, который включает в себя следующее: физиологические потребности (голод, жажда, тепло и т.д.), потребность в безопасности (защищенность, избавление от страха неудач), потребность в любви (принадлежность к общности, быть принятым), потребность в уважении (одобрение, признание), познавательные способности (знать, уметь, понимать, исследовать), эстетические потребности (гармония, порядок, чистота), потребность в самоактуализации (реализация идей).

По нашему мнению, именно эти вышеприведенные компоненты и являются основными валидными факторами линии счастья, которая высока настолько, насколько они подлежат реализации.

Счастье – обретение гармонии с интуитивно ощущаемой степенью удовлетворения потребностей, комплексное сочетание которых обеспечивает всестороннее развитие личности, повышение уровня «линии счастья», итоговую самореализацию человека.

Список использованной литературы

1. Кравченко А.И. Социология управления: фундаментальный курс. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Академический проект, 2005.

ОСОЗНАНИЕ ВИРТУАЛЬНОСТИ РЕАЛЬНОСТИ

Роговец В.Е.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Старикова Г.Г.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)702-14-65)

e-mail: volodymyr.rohovets@nure.ua

With the development of technology, the issue of virtual reality is becoming increasingly relevant and popular in philosophy. This work aims to outline the main theses of such a moment as distinction between virtual and actual realities.

С развитием технологий вопрос виртуальной реальности становится все более актуальным и популярным в философии. Термин виртуальность известен еще с XIII века, он был введен Фомой Аквинским, однако соответствующее понятие встречается еще в работах византийских философов IV-го века н. э. Подразумевается, что некая реальность может породить другую, законы которой не будут сводиться к законам исходной реальности. Сегодня же появляется все больше средств для погружения в виртуальность, они воссоздают ее реалистичнее, апеллируют к различным чувствам человека, дополняя и расширяя картину виртуальной реальности в нашем восприятии. Они становятся доступными для широкой общественности, используются в различных программах обучения реабилитации, заменяя действительность. Тем не менее, виртуальная реальность или, вернее, виртуальные реальности существуют и без этих средств, как совокупность предпосылок к собственному появлению – возможное состояние бытия, не реализованное в действительности. Данная работа ставит перед собой цель очертить основные тезисы такого момента вышеупомянутого вопроса, как осознание виртуальности реальности, то есть различения реальностей виртуальной и действительной. Виртуальная реальность в ее бытовом понимании – это созданный техническими средствами мир, передаваемый человеку через его ощущения: зрение, слух, осязание и другие. Виртуальная реальность имитирует как воздействие, так и реакции на воздействие и, в идеале удается проецировать убедительный комплекс ощущений.

Несмотря на то, что бытует мнение о виртуальной реальности, как о порождении современных технологий появившемся совсем недавно; довольно популярна также концепция, которая говорит, что каждый человек существует в виртуальной реальности, порожденной его собственным уникальным восприятием мира. Примером может служить ситуация, когда в споре люди отрицают свои прошлые слова, совершенно искренне веря в то, что никогда их не произносили, то один из собеседников может быть убежден в том, что услышал одно, другой – в том, что сказал второй. В действительности могла прозвучать нечеткая

формулировка, потенциально несущая как первый, так и второй и третий посыл. Если истина не доказуема, а информация в умах людей различна и отличается от истины, то формируется две виртуальных реальности, а действительная и вовсе исчезает, за неимением объекта, регистрирующего ее существование. Это утверждение связано и с тем, что существуют системы, зависимые, в том числе и от наблюдателя, а также то, что событие, которое теоретически произошло, но никак не зарегистрировано – не может считаться достоверно реальным.

Возникает вопрос: «Если человек не всегда способен различить действительность и реальность, созданную его восприятием, то всегда ли он сможет различить действительную и техногенную виртуальную реальности?». Как, учитывая убедительность виртуальной реальности и различие осознания нами собственного бытия с действительностью, воспримет человек свое пребывание в реальности виртуальной? Несмотря на несовершенство современных технологий, распространенным симптомом слишком долгого пребывания в искусственной виртуальной реальности является потеря ориентации, связанная с тем, что расположение объектов в действительности смазывается в голове человека. Известны случаи, когда люди, заснув в очках виртуальной реальности, просыпаясь не понимали, где находятся и воспринимали окружающий мир как реальный. Подобное происходит из-за того, что человеческий мозг в попытке защититься от перегрузки не воспринимает часть поступающей информации. Как следствие, нет необходимости воспроизводить целиком всю сложнейшую структуру привычного нам мира, чтобы окружение казалось реальным. Исходя из этого, я считаю, что, с развитием технологий, то есть по мере увеличения информативности виртуальной реальности, такие случаи будут только учащаться. Может ли это указывать на то, что постепенно виртуальная реальность станет, в ходе техногенной эволюции человека, столь же естественной для нас, как и действительность? Это возможно, особенно учитывая, что действительность на различных уровнях ее организации сходна с виртуальностью, и то, что в наши дни они уже довольно тесно переплелись между собой, неизбежно проникая друг в друга. Как этот процесс может повлиять на наше понимание таких понятий, как материя и информация, духовный и материальный мир и бытие в целом? Помимо того, что вопрос, как мне кажется, имеет большое значение для философии, он также является насущным, то есть уже сегодня стоит задуматься, как минимизировать вред от этого явления или даже обратить его себе на пользу. Несмотря на то, что вопрос является по меньшей мере дискуссионным, я считаю возможным найти сначала частичное, а потом и общее его решение.

МЕТАФИЗИЧНОСТЬ СМЫСЛА И ЗНАЧЕНИЯ В ИСКУССТВЕННОМ ИНТЕЛЛЕКТЕ

Романченко В.В.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Тихонова Л.А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)702-1-465)
valeriia.romanchenko@nure.ua

The article discusses the philosophical problems of artificial intelligence. The modern approaches to the definition of natural and artificial intelligence are investigated. The non-identity of sense and meaning in the conditions of artificial intelligence is analyzed. A hypothesis is given that the human understanding of meaning depends on intuition and experience and is transcendental. It is it that underlies human understanding and determination of meaning.

Исследователи проблем искусственного интеллекта все еще не пришли к единому пониманию самого термина искусственный интеллект. В работах современных ученых ИИ понимается и как научное направление, имеющее целью моделирование процессов познания, и как устройства, механизмы и программы, которые могут считаться «интеллектуальными». И как совокупность представлений о познании, разуме и человеке, делающих возможной саму постановку вопроса о моделировании интеллекта. Само понятие интеллект является многоаспектным и сложным, и в отношении его существует множество мнений. Если исходить из системного подхода, то под интеллектом можно понимать систему познавательных способностей индивида, а под интеллектуальной деятельностью – решение задач, у которых нет заданного алгоритма решения.

Философские исследования перспектив развития искусственного интеллекта чаще всего касаются вопроса эмуляции интеллекта человеческого. Эмуляцию в вычислительной технике обычно понимают как комплекс программных средств, предназначенный для копирования функций одной вычислительной системы на другой вычислительной системе. То есть, создание такой программы, которая могла бы точно копировать функции человеческого интеллекта в интеллекте искусственном. Большинство исследователей ИИ считают точкой отсчета для сближения машинного интеллекта с человеческим знаменитые тесты А.Тьюринга, которые позволяли сделать вывод об идентичности интеллекта человека и машины. Продвинуло эту идею и последующее создание искусственных нейронных сетей, которые не просто программируются, а способны производить решения, не заложенные в первоначальный алгоритм. Немаловажная роль в сближении искусственного интеллекта с естественным принадлежит идее отождествления смысла и

значения. И тут наблюдаются не только оптимистические, но и скептические подходы к возможностям ИИ распознавать смысл и значение слов и символов. Трудности компьютерной формализации смысла связаны с принципом недосказанности, который предполагает встраивание в контекст и возможность выразимости определенных понятий.

Собственно философская (метафизическая) трактовка смысла, с помощью которой можно понять принципиальные трудности программирования интеллекта, оперирует понятиями «синтаксис» и «семантика». В данном случае «синтаксис» – это уровень значений, а «семантика» – уровень смысла. Однако определить смысл достаточно сложно. Сложно именно потому, что смысл имеет трансцендентальную интерпретацию. Трансцендентальность здесь означает возможность определять предметы через себя, не будучи при этом опредмеченной. Например, российская исследовательница Д.Э. Гаспарян выдвинула гипотезу о том, что человеческое понимание идет сразу в двух направлениях: с одной стороны, мы устанавливаем значения (когда спрашиваем и отвечаем, «что такое зеленое яблоко»), с другой – имеем в виду смысл (когда спрашиваем «Почему зеленое яблоко существует?»). Напротив, «понимание» машины может идти только в одном направлении – направлении значений [1].

Для человека понимание оказывается возможным, поскольку у него есть интуиция или переживание, так называемый смысл мира, смысл жизни. И такой смысл можно назвать метафизическим или трансцендентальным. Именно он лежит в основе человеческого понимания и установления значения. Человек достоверно не знает, как он схватывает смыслы. Следовательно, мы до конца не знаем какое отличие нужно задать программе, чтобы смысл стал доступен искусственному интеллекту.

Список использованной литературы

1. Гаспарян Д.Э. Таинство естественной семантики: трансцендентальное измерение смысла и проблема искусственного интеллекта // Вопросы философии. 2017. № 4.

РОМАНТИЧНА ЛЮБОВ ЯК СТЕРЕОТИП

Руденко В.О.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Покровський А.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)-702-14-65
e-mail: veronika.rudenko@nure.ua

Love developed along with humanity. The concept of love that exists in the modern world was formed in the nineteenth century. Until that time, love was not given much importance, and couples were formed on the basis of cost-effective calculations. Because of the information that people draw from films and books, an ideal image of love has been created and people are very disappointed when real relationships do not correspond to fantasies and dreams.

Романтична любов – важливий елемент сучасної культури. Вона, як вважається, є необхідною складовою міжособистісних стосунків, на базі яких формується шлюб. Але ще не так давно шлюб і формування сім'ї підкорювалися іншим критеріям. Частіше за все, люди не обирали своїх партнерів самостійно; майже не було тих романтичних історій, з яких починається «сучасне» кохання. Шлюби організовувалися батьками і дуже щастило, якщо між парою була хоча б взаємна симпатія. До того ж з давніх часів шлюб був дуже важливим інструментом у житті вищих прошарків суспільства. Знайти гідну пару було не легко, але принципово для передачі статусу та власності. Шлюб, таким чином, був функцією політики чи економіки.

Лише з дев'ятнадцятого століття концепція романтичної любові почала затверджуватись у всіх прошарках суспільства в тому вигляді, в якому ми її знаємо сьогодні. Суспільство продовжує розвиватися і стрімко стає все більш складним і різномірним. Стрімкий розвиток науки, секуляризація суспільного життя, формування ринкової економіки, загальний розвиток культури призвели до певного розкріпачення особистості. Водночас виникла особлива сфера інтимності і приватності. І романтичне кохання стало невід'ємною частиною не тільки в молодості, а й протягом усього життя. Разом з цим виникло та затвердилось уявлення, що закоханість, як і хвороба – є неконтрольованим процесом, і що одруження і створення сім'ї повинні перш за все ґрунтуватись на емоційній симпатії або сексуальному потягу.

У той же час кохання як сукупність психоемоційних переживань є хоча і значною, але не єдиною і навіть не головною складовою реального «повсякденного» людського життя. Але масова культура – кінематограф, пісні, книги – змушують нас думати навпаки. При цьому стереотип романтичної любові існує у культурному просторі поряд з крайнім сексизмом, порнографією, проституцією. Яка з цих складових сучасного життя є більш «реальною»? Навіть при поверхневому аналізі можна

побачити, що романтичні стосунки і економіка сучасного світу дуже тісно пов'язані між собою. І це не випадковий збіг обставин, а закономірний розвиток культури в умовах домінування ринкових відносин.

У порівнянні з романтичними моделями, які втілені в популярних образах сучасної культури, реальні відносини можуть здаватись буденними, такими, що не відповідають канону. Виникає напруга між тим, як «повинно бути» і тим, як є насправді. Романтична казка затьмарює реальне життя, прагнення до ідеального зіштовхується з повсякденністю. Наочно цей конфлікт відбиває статистика: у розвинених країнах, наприклад, у багатьох країнах ЄС, до половини браків закінчуються розлученням, причому до 40% розлучень припадають на перші чотири роки сімейного життя. Загальний сучасний стереотип щастя, що дарує романтична любов, яка повинна – на відміну від патріархальних часів – призводити до справжнього сімейного благополуччя, стикається з реальним прагматичним відношенням до шлюбу як до договірному, суто юридичного акту.

Психоемоційна напруга романтичної любові може легко перетворюватись у прибуток. Тим більше, що загальний низький рівень духовного розвитку, що притаманний сучасному суспільству, призводить до принципового протиріччя. З одного боку ідеалізовані стереотипи романтичного кохання, а з іншого – сформована в умовах прагматичної, формалізованої культури реальна особистість з дуже низьким рівнем психоемоційного розвитку та обмеженим світоглядом. Культурні форми відображення духовного життя, що доступні пересічній людині, завдяки однобічному розвитку виявляються мізерними. Саме тому людина вимушена трансформувати свої невиразні почуття – як і їх відсутність – в їх матеріальні атрибути.

Як наслідок, сформувалась культура «атрибутів кохання», у якій дійсні почуття не вдають з себе фактично нічого, якщо вони не підкріплені відповідними матеріальними підтвердженнями. Подарунки, квіти, солодощі – все це є необхідними атрибутами будь-яких романтичних відносин, а їх відсутність сприймається як невігластво. Так само традиція організації пишного весілля, з величезною кількістю гостей, багатим столом, дорогими костюмами і прикрасами, що була притаманна традиційному суспільству, продовжує своє існування у сучасних умовах.

Наведений приклад протистояння стереотипів романтичної любові та реальної повсякденності сучасного суспільства демонструє традиційну філософську проблему невідповідності форми та змісту – у даному контексті невідповідності широко розповсюдженого уявлення та дійсності, що фундується на об'єктивних обставинах.

НЕОБХОДИМОСТЬ И ВОЗМОЖНОСТЬ ФИЛОСОФИИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Соломяный М.В.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Тіхонова Л.А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)702-1-465)
e-mail: maksym.solomiany@nure.ua

The article discusses the necessity and possibility of the existence of philosophy in the modern world, the proportionality of philosophy to man and the usefulness of the philosophizing process itself. In a market economy, the exchange of any activity occurs only through money. And that which has no market value cannot take a place in the public space. Consequently, modern philosophy is forced to reproduce itself only as someone useful and someone paid business.

С момента зарождения философии и по настоящее время общество волнует вопрос о месте и необходимости философии. Существует даже мнение, что философы философствуют, чтобы понять, что такое философия. В отличие от других наук, у философии нет своего отдельного предмета. Философы постоянно рассуждают о том – возможна философия или необходима. Все крупные философы, от Платона и Аристотеля до наших современников, в центр своих рассуждений ставят вопрос о том, что такое философия? Философия изначально соразмерна только человеку. Поскольку именно человек, в отличие от других живых существ постоянно ищет свое место в бытии. И человек и философия постоянно ищут самое себя.

Однако, в современном мире вопрос о том кому и зачем нужна философия приобрел не только острое звучание, но и необычный смысл. В условиях рыночной экономики обмен какой-либо деятельностью происходит только посредством денег. И то, что не имеет рыночной стоимости, не может занять место в общественном пространстве. Прямой обмен деятельностью уже не работает. В таких условиях философия не просто должна предложить себя как услугу, но и определить, что именно она может продать, да еще желательно указать – кто это будет покупать. Таковы правила рыночного капиталистического хозяйствования.

Жизнь человека информационного общества настолько плотно заполнена заботами и суетой, что у большинства людей совершенно нет времени, которое раньше называли свободным или «досужим». Свободному философствованию просто не осталось места в плотном графике деловых людей. Следовательно, современная философия вынуждена воспроизводить себя только в качестве кому-то полезного и кем-то оплачиваемого дела. Современное рыночное общество оценивает философию с точки зрения пользы именно потому, что сопоставляет ее с

научными областями знания (физика, химия, лингвистика). Действительно, философия ближе всего к научному знанию и общество чаще всего относит ее к науке [1].

Но существует и другой подход к проблеме существования современной философии. Например, известный философ М.Эпштейн считает, что основное призвание современной философии – формировать не только наши мысли, но и чувства, способствовать их развитию и углублению. Не только интеллектуально объяснять мир, но делать нас чувствующими гражданами мироздания.

Философские чувства стимулируют философские действия, а философские действия, принимая систематический и последовательный характер, складываются в философский образ жизни. Философия, которая ограничивается только мыслями и суждениями, не доходит до уровня мудрости, т.е. не выполняет своего дисциплинарного назначения [2]. Великие философы потому и стали великими, что их творчество пронизано чувствами и страстями.

Истинное призвание философии состоит в том, чтобы придавать чувствам всеобщность, а мыслям – действенность, удивляться великому в малом и страдать от неразрешимых противоречий бытия. Только так можно стать философом. Современные философы считают, что даже понять ход истории невозможно без понимания философских чувств. Например, революционные порывы – это результат эмоционального восприятия несправедливости мироустройства и неприятие существующего политического строя.

Считается, что особая и малоизученная разновидность философствования – лирическая философия. Однако, если разобраться, любая философия – лирична, поскольку суть философского лиризма составляет обращенность субъекта на самого себя. Философия лирична потому, что постоянно мыслит и говорит о самой себе, о своих задачах, границах, возможностях, о том, что значит быть философом и почему миру нужна философия [2].

Список использованной литературы

1. А.А. Гусейнов. Все о том же – кому и зачем нужна философия // Вопросы философии. – №7. – 2017. – С. 67 – 71.
2. М. Эпштейн. О философских чувствах и действиях // Вопросы философии. - №8. – 2014г. – С.167 – 175.

ЕКУМЕНІЗМ ТА РЕЛІГІЙНА НЕТЕРПИМІСТЬ

Стаднік Д.В.

Науковий керівник – канд. соц. наук, доц. Яковлев А.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)-702-13-64)

e-mail: stadnsck.daniil@nure.ua

The purpose of the article is philosophical understanding the problem of ecumenism and religious intolerance. The main advantages and disadvantages of modern religions are listed there. The themes of religious intolerance and the persecution of dissidents are given consideration. The question about the harms or benefits of global religion remains debatable.

Екуменізм, як ідея, що передбачає зрівнювання всіх релігій та вірувань, має як прихильників, так і супротивників, кожен з яких наводить свої аргументи. Прибічники екуменізму, спрямовуючи світогляд суспільства в бік створення "комфортного релігійного клімату", ратують, врешті решт, за глобалізацію світових релігій. Супротивники доводять, що штучне об'єднання народів в релігійну єдність відбуватиметься через міжетнічні, міжрелігійні конфлікти і зростання екстремізму. Екуменізм, з одного боку, надає можливість знайти в різних релігійних течіях, щось об'єктивно спільне. А релігії, як потяги, в яких всі їдуть із власною метою, об'єднують всіх лише тим, що їдуть в одному напрямку. І мета в різних віруваннях досягається різними шляхами. Деякі намагаються знайти в собі внутрішню гармонію, дехто прагне досягти істини через обмеження потреб власного тіла, інші вбивають «невірних».

Напевне, найважливішою заслугою релігії є нагадування про зло і добро, про аморальність і моральність вчинків. Прикладом може бути велика християнська, і не тільки, ідея прийняття, допомоги, милосердя, навіть до тих, хто оступився і схибив. Саме потенціал толерантності та всепрощення міститься в усіх значних релігійних системах людства. Однак, ідеалізувати релігії, особливо монотеїстичні, не можна. Головна ідея будь якої з цих релігій полягає в претензіях на власну винятковість та істинність. Ось це абсолютистське домагання на істину багаторазово ставало джерелом масштабних вбивств. Слід пам'ятати, що дії релігійних догматів в історії були не лише благими, вони породжували війни і насильства, а розмови про "священні війни" і в наш час ще не зійшли у небуття. Так само, практично жодна з релігій навряд чи може пишатися досягненнями на ниві терпимості, а ось зворотних прикладів вистачає.

Розмірковуючи про витоки християнства, А.Дж. Тойнбі вказував, що безправне життя на межі виживання спонукало рабів Римської імперії до створення християнської філософії, і це сприяло її розповсюдженню, врешті решт, стало надбанням усієї Римської імперії, витіснивши античне язичництво. Саме так повинно було відбутися і з асиміляцією

християнства серед рабів Нового Світу. На думку Тойнбі, африканський раб вирваний із звичного для себе оточення, поставлений в нестерпні для життя умови, повинен був відкрити для себе єдине вірування. Усупереч надіям Тойнбі, невольники не побачили в Євангелії жодного сенсу, а з усього християнського культурного комплексу запозичили лише свята і видовищні форми (деякі обряди і статуї святих). Бо релігія, що сповідувала рівність усіх людей перед Богом тільки на словах, серед рабів колоній могла сприйматися лише за лицемірство. Африканські раби привезли з собою в Новий Світ чималий релігійно-магічний комплекс, що практично не піддавався асиміляції і до середини XVIII ст. оформився в синкретичний культ вуду, адепти якого поширювали расистські, нетерпимі до європейців і відкрито антихристиянські настрої.

Протягом всієї історії людства релігія була ланкою, що з одного боку, об'єднувала за релігійною ознакою в міцну спільноту, допомагаючи вижити. А з іншого – розмежовувала, будувала кордони між іншими релігійними громадами, стверджуючи власну унікальність і зверхність над іншими доктринами. Прихильники однієї віри намагалися всіляко знеславити служителів і догми іншої релігії, ворогуюючи не тільки з "єретичним" вченням, але і з об'єднаннями, що на їх думку, набували занадто великої ваги в умах людей. Прикладом може бути переслідування масонів католицькою церквою. І коли письменник Лео Таксіль, якого відлучили від церкви через написання книжок, що ганьбили католицтво, прийшов з пропозицією викрити масонів, він був прощений і навіть благословенний на благочестиву роботу. Впродовж 12 років Таксіль писав книжки про масонів сповнені нісенітницями, в одній з них він навіть стверджував, що сам люцифер приходив на засіданнях масонів. Церква його всіляко підтримувала і навіть спонсорувала. А коли, нарешті, Таксіль зізнався, що все вигидав, бо волів показати, що адептам католицтва за великим рахунком байдуже щодо правдивості інформації, що шкодить ворогам. Він був відлучений знову і навіть переданий анафемі.

Отже, підводячи підсумки, можна констатувати, що глобальне об'єднання в нинішніх реаліях важко реалізувати не тільки тому, що однією з головних перешкод є неоднорідність культури, історії, релігійних світоглядів, моралі. Існують ще й політичні, економічні питання. Обираючи між двома крайнощами, екуменізмом та релігійною нетерпимістю слід дотримуватися думки, що істина завжди є посередині.

ЭВОЛЮЦИЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О ЛЮБВИ

Стукало К.И.

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Яковлев А.А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 702-1-465)
e-mail: khrystyna.stukalo@nure.ua

The article is devoted to such a section of social philosophy as the concept of love in the history of philosophy. A review of existing theories in this area. The main branch of social philosophy is considered. The theme of love is the eternal theme of human thoughts. the aim of this work is to establish the study of the concept of love as a special quality of social relations based on the analysis of historical, philosophical, and literary material.

Еще с древности тема любви привлекала внимание ученых и мыслителей, представляющих самые разные области человеческого знания. Однако, предметом исследования было не само ощущение любви, занимающее особое место в бытии человека, а явления, связанные с этим ощущением. В этом случае любовь понимается как результат соотношения нескольких сторон жизни человека: социальной, биологической и духовной.

Современное общество, переживая последствия глобального распространения массовой культуры и утраты традиционных духовных и моральных ценностей, встало перед выбором дальнейшего пути развития.

Любовь – это состояние, в котором человек способен почувствовать и пережить свою абсолютную незаменимость. В эпоху мифотворчества любовь играла важную роль в понимании своеобразности жизнедеятельности человеческого рода. В этом понятии отражались порядок и гармония всего Космоса, процесс сотворения мира из хаоса. Миф рассматривает природу и человека в виде единого целого, а индивида понимает лишь как представителя первобытного коллектива.

Интерес к пониманию смысла и природы любви определил тот факт, что в греческой философии зародилось множественное понятие любви: «эрос», «филия», «сторге», «агапэ».

«Эрос» у древних греков, главным образом, понимался как половая, страстная любовь. Это любовь, граничащая с безумием. Люди, которые подвержены этому типу любви, способны совершать самые безумные поступки.

Более спокойная любовь – «филия». Это понятие описывает не только любовь, но и дружбу. «Филией» также называют любовь к родителям, к товарищам, к своему городу, к любимой собаке, к братьям, к родине, любовь к познанию, апофеоз любовь к Богу.

«Агапэ» – жертвенная и снисходящая любовь к «ближнему». Именно такое понимание любви будет позднее принято в идеологии христианства.

«Сторге» – это любовь-привязанность. Особенно полно она проявляется в семейных отношениях, когда люди уже так сильно привязаны друг к другу, что не могут представить себе жизнь вне этих отношений.

В семье все отношения должны строиться на принципах любви. Только в этом случае возможно гармоничное сосуществование. «Филия» как проявление духовных эмоций высоко ценится Аристотелем. Именно это состояние человека он считает самым необходимым для жизни, ставит его даже выше, чем справедливость.

Эпоха Возрождения возвращается к античному представлению о любви. В противоположность средневековой позиции любовь вновь рассматривается как космическая сила, а сам человек понимается как результат непрерывного единства души и тела.

Эпоха Нового времени с ее рационализмом предложила подвергнуть понятие любви научно-теоретическому анализу. Основатель новоевропейского рационализма Р. Декарт описывал три вида любви: привязанность, дружба и благоговение. Критерием такого разграничения является не сам предмет любви, а уровень ценности, который человек испытывает в рамках того или иного вида любви. Если объект любви ценится меньше себя, то это всего лишь привязанность, если равноценно себе, то это дружба. Но если мы оцениваем этот объект выше себя, то это благоговение. А в современном обществе, которое является конкурентной средой в силу господства соответствующих экономических отношений, институционализированное социальное неравенство приводит к доминированию индивидуализма.

Таким образом, в жизни современного человека существует проблема отчуждения. Отчужденность проявляется как чувство бессмысленности происходящего, охлаждение и разрыв с ближайшим окружением, обесценивание брака и долга, что ведет к недопониманию и затруднению в выстраивании отношений между людьми. Существующая тенденция ускорения развития новых технологий, замена живого общения на виртуальное будет способствовать всё большему отчуждению человека, что в дальнейшем может привести к полному отсутствию взаимодействия между людьми.

Перечень ссылок

1. Асмус В.Ф. Античная философия. – М.: МГУ, 2011. 451 с.
2. Декарт Р. Рассуждение о методе. – М.: Академический проспект, 2011. 335 с.
3. Кант И. Критика чистого разума. – М.: Наука, 1994. 574 с.

ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ДУШІ Й ТІЛА

Фукс М.А.

Науковий керівник – канд. філос. наук., проф. Тіхонова Л. А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)

e-mail: maksymillian.fuks@nure.ua

There are a number of problems which philosophy is trying to answer or, more precisely, these are sometimes described as the classical issues of philosophy. One of the most fascinating challenges is the mind-body problem which posits that there is a problem in terms of the relationship of body and mind. Humans are essentially physical beings in one sense, yet they are also mental beings in another sense. Therefore, there is difficulty among philosophers in trying to figure out how those two things work together.

Сучасна філософія вважає, що проблему співвідношення душі й тіла можна пояснити, відповівши на питання: якими є стосунки між розумом і тілом? Або який зв'язок існує між розумовими і фізичними властивостями суб'єкта філософських досліджень? Людина може бути охарактеризована як фізичними, так і психічними властивостями. Фізичні властивості включають в себе розмір, вагу, форму, колір, рух у просторі та часі. Але індивід також має ментальні властивості, які не можуть належати типовим об'єктам. Ці властивості можна охарактеризувати як свідомість (досвід сприйняття, емоційний досвід) і навмисність (переконання, бажання).

Психофізична проблема була яскраво описана ще французьким філософом Рене Декартом. У 1643 році Єлизавета Богемська, зацікавлена у розвитку філософії, вирішує відправити йому лист, який містив досить складне питання: яким чином психічне і фізіологічне взаємодіють, і де саме відбувається поєднання цих двох субстанцій? Декарт відпов, що вони точно самотійні й у них повинні бути власні правила і закони, яким вони підкоряються. На думку Декарта, не тільки душа впливає на тіло, але й тіло здатне впливати на стан душі. Він вважав, що можна навести приклад взаємного впливу: коли в душі народжується намір змінити своє положення в просторі, то це бажання виконується фізичною частиною тіла (нервами, м'язами). Аналогічно й яскраве світло має вплив на почуття людини, які сприймаються і обробляються розумом людини. Виходячи з цього, Декарт почав формулювати власну концепцію взаємодії душі й тіла.

Для повної впевненості необхідно було знайти місце в тілі людини, де дві абсолютно різні структури могли б поєднуватися. Виходячи з концепції душі в філософії того часу, вона могла взаємодіяти тільки з одним органом, який повинен знаходитися саме в мозку, оскільки дослідження доводили, що всі імпульси з різних частин тіла людини рухаються у напрямку до мозку людини й навпаки, всі імпульси виходять з мозку. Тим самим показуючи, що мозок грає одну з найважливіших ролей у житті

людини. На думку Декарта на роль такого органу підходить шишковидне тіло, яке єдине і єдино в усьому людському тілі й знаходиться у мозку. Саме цей орган він й оголосив місцем зустрічі душі й тіла.

Сьогодні доказ таких теорій практично не потребує багато зусиль. Нейронауки досягли такого рівня, що багато філософських питань про свідомість людини стають питаннями дослідження нейробіології. Незважаючи на те, що формулювання проблеми містить у собі певний дуалізм, багато сучасних філософів вважають, що досягнення прогресу можливе лише за умови повного зречення від такого дуалізму. Наприклад, відомий психолог і психіатр Станіслав Гроф вважає, що існування безпосереднього зв'язку між свідомістю та головним мозком не доводять, що свідомість є продуктом роботи мозку. В якості доказу він наводить приклад роботи телевізора, в якому якість зображення та звука залежить від правильної роботи всіх компонентів, а несправність або поломка будь-якого з них приведе до специфічних викривлень. Телевізійний механік може знайти та виправити поломку, якщо замінить або відремонтує необхідні деталі. Але ніхто з нас на побачить у цьому наукового доказу того, що програма повинна генеруватися у телевізорі, оскільки телевізор – штучна система і її функції добре відомі. Мозок – це лише ретранслятор приймальний пристрій, який уловлює свідомість, думки, які народжуються за межами мозку у нематеріальному світі, і можуть існувати незалежно від нього. У прикладі Станіслава Грофа явно прослідковується ідея, що телевізор – це лише ретранслятор інформації, і коли телевізор ламається (аналог смерті людини), то він перестає показувати передачу, але сама по собі передача не перестає існувати, аналог життя після смерті.

Відомий вчений Костянтин Анохін вважає, що порівняння людського мозку із телевізором не більше ніж красива метафора. І за нею як раз стоїть думка Р.Декарта про те, що наш розум не є продуктом мозку. Мозок лише інструмент, що забезпечує вплив свідомості на тіло. На наш погляд, ці ствердження давно спростовані науковими дослідженнями. Вважати, що наша свідомість створюється за межами нашого мозку подібно тому як телепрограми створюються за межами телевізора, дорівнює вірі у неземне походження людини.

Можливо, вже незабаром ми будемо знати, які процеси в мозку впливають на свідомість і які процеси в ній відбуваються, і що відбувається в мозку при різних станах свідомості. Проте, на даний момент залишається можливим тільки будувати теорії, чекаючи на докази від науки, що стрімко розвивається.

ЗАКОНИ РОБОТОТЕХНІКИ ТА ЕТИКА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Харахайчук І.А.

Науковий керівник – канд. техн. наук, доц. Філіппенко І.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. АПОТ, тел. (057) 702-13-26)
e-mail: ivan.kharakhaichuk@nure.ua

Writing laws for artificial intelligence to highlight in human society. Setting specific standards for writing code for such programs. Rules for the use of artificial intelligence for military purposes. Setting the moral framework for robots for their direct contact with people. Limiting the level of artificial intelligence so that in the future it could not become more powerful than people.

Створення етики для роботів зі штучним інтелектом є у сучасному світі однією з актуальних задач. Ще у 20 сторіччі фантаст Айзек Азімов сформував три закони робототехніки на яких формувалися його історії та потім були прийняті, як перша Конституція для роботів:

1. Робот не повинен приносити шкоду людині своїми діями або без діємством;
2. Робот повинен підкорятися усім наказам людини, крім тих, що перечать Першому закону.
3. Робот повинен піклуватися про свою безпеку у рамках Першого і Другого законів.

Але, оскільки ці закони не є загально прийнятими, великі компанії порушують їх, тому у сучасному світі існують роботи, які порушують Перший закон. Наприклад, сучасні безпілотні машини. Ви їдете у своєму автомобілі, а Вам на дорогу вибігає маленький хлопчик і зіткнення не уникнути. У цій ситуації штучний інтелект може поступити двома способами: врізатися в хлопчика і він погибне або вивернути і врізатися у стовп, але в цьому разі смерть загрожує вам. Тобто, рішення про те хто погибне залишиться за програмою закладеною в машині.

Кожна країна потрібна створити список законів та правил, що повинен робити робот у тій чи іншій ситуації, хто повинен нести відповідальність за прийняте рішення та встановити рамки його дозвілля. Штучний інтелект повинен навчитися відрізнити людину від інших живих організмів та приймати рішення в залежності від того хто перед ним. Потрібно ввести список таких професій на які робот не може претендувати. Це такі професії як: поліцейський, суддя, терапевт, психіатр. Від цих професій ми потребуємо реального почуття емпатії. Якщо машини замінять цих людей, суспільство стане відчуженим та без емоціональним. Також, щоб уникнути глобального розвитку безробіття у країнах світу.

Повний список буде формуватися з часом через те, що з кожним роком роботи все більше стають схожі на людей не тільки зовнішньо, але і

розумово. Щоб не виходило такої плутанини і непорозуміннь через це, робот повинен попереджати проте те хто він, або ж вони повинні бути як не будь промарковані на видному для людини місці.

Перед створенням андроїда, який повинен буде замінити людину у якій не будь сфері, потрібно скликати слухання на якому буде вирішуватися, чи не порушує цей робот яких не будь законів та правил зазначених у відповідному збірнику. Якщо щось не влаштовує, повинні бути вжиті заходи для видалення цих недоліків або компанія повинна бути завершити розробку даного робота.

Програмний код штучного інтелекту повинен бути прозорим та зрозумілим. Під “прозорістю” мається на увазі стандартизований метод написання вихідного коду для його повного розуміння і подальшого вирішення про випуск його у суспільство. Не повинно бути якихось нововведень від приватних розробників для покращення роботи алгоритмів. Усі стандарти повинні прийматися на законодавчому рівні та з урахуванням того, що штучний інтелект постійно розвивається і еволюціонує.

Потрібно ввести обмеження на використання штучного інтелекту у військових цілях для уникнення домінування якої не будь країни у конфліктах. Штучний інтелект не повинен вести прямі бойові дії проти людини, бо робот не має жодного почуття співчуття.

Вернер Віндж висунув теорію про те, що може настати такий момент, коли робот стане розумнішим за людину. Штучний інтелект стане настільки розумніше людини, що може привести до повного вимирання людської раси і повного домінування машин на землі та в космосі. Він назвав це “Сингулярність”. Для того щоб такого не сталося, вже зараз потрібно приймати важливі рішення з приводу цієї проблеми. Поки на цю ситуацію не звернуть уваги вищі чини країн нічого робитися не буде і настане той момент, коли щось змінювати та вводити буде вже занадто пізно.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Этика_искусственного_интеллекта.
2. Юнеско [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ru.unesco.org/courier/2018-3/iskusstvennyu-intellekt-eticheskie-problemy>.
3. Новая Этика [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://etika.nplus1.ru/programmer/ai-ethics>.
4. ВФМ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.bfm.ru/news/415618>.

ВИЗНАЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ЛОГІКИ

Худаєва С.А.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-98)
e-mail: sofia.khudaieva@nure.ua

Symbolic logic is a section of formal logic in which logical inferences are explored through logical calculi based on a strict symbolic language. The mathematician is characterized by the widespread use of symbolism. Writing logical reasoning in the form of mathematical symbols gives the evidence a more concise, simple form. Formal logic operates with statements (our speech also consists of them).

Логіка символічна (математична логіка, теоретична, формальна, символічна) – область логіки, в якій висновки досліджуються за допомогою логічних обчислень на основі чіткої символічної мови.

«Математична логіка» визначає поняття, докази, формули, обчислення. Особливу актуальність цьому виду сучасної логіки додає та обставина, що вона сприяє розумінню принципів роботи сучасних комп'ютерів, знайомить студентів з більш глибокою формалізацією математичної мови. Основна ідея – системність знань і міркувань. Центральним поняттям теоретичної логіки є «математичний доказ» [1].

Математична логіка виникла в культурі Давньої Греції. Перше, що дійшло до нас – твір Аристотеля з логіки «Аналітики», у якому філософ широко застосовував літерні позначення для логічних змінних.

Ідея побудови універсальної мови для всієї математики, для формалізації на базі такої мови математичних доказів і взагалі будь-яких міркувань висувалися в XVII столітті Г.В. Лейбніцем. А. де Морган розробив теорію відносин і в 1838 визначив поняття математичної індукції. Однак найбільшу популярність здобули роботи Дж. Буля. У 1847 році він публікує брошуру «Mathematical Analysis of Logic». Дж. Буль був одним з тих математиків з Кембриджу, які визнали чисто абстрактну природу алгебри. Вони помітили, що найпростіші операції над множинами підпадають під дію логічних законів комутативності, асоціативності. Залишалось тільки провести аналогію між об'єднанням і складанням, перетином і множенням.

З іншого боку, виникнення і розвиток математичної логіки пов'язано з роботами Г. Фреге і Ч.С. Пірса. Після того, як Фреге в 1879 і Пірс в 1885 році ввели в мову математичної логіки предикати, виникла реальна можливість побудови логічного обчислення, що і було зроблено Фреге, який по праву вважається засновником математичної логіки в її сучасному розумінні. Фреге запропонував символічний запис для строгих міркувань (наприклад, формули малювали у вигляді двовимірного дерева).

Обчислення предикатів – це формальна система, що складається з двох частин: символічної мови і логіки предикатів. Крім цього для обчислення предикатів Фреге дає чітке визначення поняття «доказ», яке є загальноприйнятим і донині [2].

З 20-х років ХХ століття починається сучасний етап розвитку математичної логіки. Він пов'язаний із застосуванням точних методів при вивченні формальних аксіоматичних завдань. Суть їх полягає в описі даної теорії з подальшими процедурами логічного аналізу теорії, а саме з точки зору несуперечності і повноти.

Для математики характерно широке використання символіки, яка, до суті, є апаратом формальної логіки. Символічна логіка – це спеціальний метод пізнання структури мислення. В математиці багато важливих положень вдається записувати у вигляді символів. Запис логічних міркувань в символах надає доказам більш короткий, простий вигляд. Формальна логіка оперує висловлюваннями (пропозиції, щодо яких має сенс стверджувати, що вони істинні або хибні).

Поєднуючи прості висловлювання словами «та», «або», «не», «якщо ..., то», ми отримуємо більш складні висловлювання, які визначають нашу мову. В математиці ці слова називають логічними зв'язками, в формальній логіці вони відповідають основним логічним символам, на яких ми коротко і зупинимося: кон'юнкцією $p \wedge q$ називають висловлювання, яке істинно тоді і тільки тоді, коли обидва визначення істинні, диз'юнкцією $p \vee q$ називають висловлювання, яке помилково в тому і тільки в тому випадку, коли обидва помилкові, а істинно, коли хоча б одне з них (р або q) істинно; символ еквіваленція $p \Leftrightarrow q$ означає, що висловлювання істинно тоді і тільки тоді, коли обидва істинні або обидва висловлювання помилкові, запереченням $\neg p$ називають висловлювання, яке істинно, якщо р хибне, і помилково, коли р істинно[3].

Математична логіка є наукою про закони математичного мислення. Застосування математики до логіки дозволило представити логічні теорії в новій зручній формі і застосувати обчислювальний апарат до вирішення завдань, малодоступних для людського мислення, і це, звичайно, розширило область логічних досліджень. З кожним роком зростає глибоке проникнення ідей і методів математичної логіки в інформатику, обчислювальну математику, лінгвістику, філософію.

Список використаної літератури:

1. Колмогоров А.Н., Драгалін А.Г. Введение в математическую логику – Классический университетский учебник, Изд. 3-е, стереотипное, КомКнига, 2006. – с. 10.
2. Ершов Ю.Л., Палютин Е.А. Математическая логика. — М., 1979
3. Непейвода Н.Н. Прикладная логика. — Ижевск, 1997

ПРОБЛЕМА ПЕРЕНАСЕЛЕНИЯ КАК СТИМУЛ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

Черникова И.В.

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Яковлев А.А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 702-1-465)
e-mail: iryana.chernikova@nure.ua

The article is devoted to the problem of overpopulation of mankind. A review of existing theories in this field is carried out. The main ways of solving this issue are considered. The topic is determined by the theoretical and practical significance of issues related to the definition of overpopulation, its consequences and resolution options. These issues require serious theoretical development and reflection today, since this problem is present in the modern world and directly affects the quality of life of people.

Под перенаселением мы понимаем вид демографического кризиса, который характеризуется избытком населения по отношению к средствам существования [1]. Около 1800 лет потребовалось человечеству, чтобы довести свою численность до одного миллиарда, но всего лишь за 100 лет благодаря демографическому взрыву в XX веке народонаселение Земли увеличилось более чем в 6 раз [2]. Объяснение этой ситуации, её возможные последствия и решения, которые предлагают учёные прошлого и нашего времени, рассматриваются нами далее.

Французский философ Ж. Кондорсе в работе «Эскиз исторической картины прогресса человеческого разума» (1795 г.) отводил численности населения значительное место в своей теории общественного прогресса. Разрешая проблему возможного перенаселения, Кондорсе уже тогда выдвинул идеи, которые могли это предотвратить: разумное ограничение рождаемости, эмансипация женщин, возможности развода и гражданского брака [3].

Далее проблему избытка человеческого населения в 1798 г. поднял Т.Р. Мальтус, опубликовав книгу «Опыт закона о народонаселении». В начале своего труда он формулирует закон, действующий как в животном и растительном мирах, так и в обществе. Закон этот состоит в том, что все живые существа стремятся размножаться быстрее, чем это возможно благодаря находящимся в их распоряжении количеством пищи. Растения, и животные, испытывая действие этого закона, лишают себя средств существования, что приводит к стабилизации численности особей. В отношении же человека Мальтус предлагал два типа решений: первый – естественный (войны, эпидемии, голод). Но так как было бы антигуманно, он предложил искусственный способ сдерживания рождаемости через воздержание [2].

Современные ученые считают, что подход Мальтуса оказался неверным. Мальтус не рассматривал возможность разработки и появления новых источников ресурсов – за счет развития техники и технологий. Также Мальтус не учитывал современную концепцию демографического перехода – быстрого снижения рождаемости в индустриальном обществе до уровня замещения поколений [4].

В современном перенаселенном обществе у людей развиты чувство конкуренции и необходимость доминирования, которые дадут возможность иметь достаточно ресурсов для проживания. Именно таким образом проявляется внутривидовая борьба за выживание, которая происходит со времен животного мира и имеет место именно тогда, когда количество особей превышает количество пищи. Поскольку, как было сказано ранее, человек, благодаря технологическому прогрессу, имеет возможность увеличивать количество ресурсов, то, таким образом, наравне с ограничением рождаемости появляется еще одно возможное решение проблемы – оптимальное распределение создаваемых ресурсов между всеми людьми, что приведет людей к более мирному существованию.

Таким образом, в ходе данной работы были выделены два варианта решения проблемы перенаселения: ограничение рождаемости и оптимальное распределение ресурсов – обе из которых столкнутся с определенными проблемами в принятии их обществом, но именно они и будут толчком к совершенствованию взаимоотношений в этом обществе для нормального сосуществования всех людей на планете.

Список источников

1. Покровский В.И. Население // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. (82 т. и 4 доп.). — СПб., 1890—1907.

2. Калинин Д.В. Увеличение численности населения Земли как фактор развития цивилизации: проблема перенаселения [Электронный ресурс] / Д.В. Калинин. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: http://gosreg.amchs.ru/pdf/files/17number/articles17/Kalinin_17.pdf.

3. Михеева А Р. Философские взгляды на демографический фактор развития общества [Электронный ресурс] / А.Р. Михеева – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofskie-vzglyady-na-demograficheskiy-faktor-razvitiya-obschestva>.

4. С.П. Капица. Сколько людей жило, живет и будет жить на земле. – М.: Наука, 1999.

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОСТИ И РАЦИОНАЛЬНОСТИ

Шахрай Р.Р.

Науковий керівник – канд. филос. наук, доц. Покровский А.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: roman.shakhray@nure.ua, +380-66-370-8981

This paper discusses the internal problems of modern society and their solution, from the point of view of morality. Its essence and functions, as well as the place occupied in human life. The view of ancient society (in the person of the prominent thinkers of ancient Greece) is opposed to the modern attitude to morality, because it was then that the Western philosophical tradition originated, along with ideas about society, its structure and well-being, universal virtues.

В современном обществе проблема моральности является одной из самых актуальных. Особую остроту ей придают стремительные изменения, свойственные современным обществам, и глобализация, нивелирующая большинство традиционных границ. Но мораль является фундаментом общественной жизни, определяя систему ценностей как общих ориентиров, регулирует процесс целеполагания, оценивания, допустимые модели поведения индивида и общества. То есть проблемы моральности затрагивают само основание общественной системы.

Конкретные проявления кризиса моральности можно легко обнаружить в доминирующих социальных практиках, затрагивающих как непосредственное взаимодействие, так и в целом области экономики, политики. Частой характеристикой этих практик является их индифферентность нравственному целому [1]. Отражением кризиса морали является современное реалистическое искусство, в котором отражаются доминирующие в жизни общества тенденции. Но и сама сфера искусства оказалась во многом сопричастна указанному кризису, что наглядно демонстрируют многочисленные скандалы в Голливуде.

Указанные тенденции наблюдаются в современном обществе повсеместно. Многие люди имеют эгоистичную мотивацию, демонстрируют ситуативный характер поведения. Личные интересы часто ограничены желанием получить мгновенное удовлетворение, либо устранить раздражитель. Индивидуалистическая жизненная позиция формирует идеалы, далёкие от идеалов нравственности. Преобладает очень узкий взгляд на мир, игнорирующий либо утрирующий реальные глобальные проблемы.

Подобное аморальное поведение приводит к дефрагментации социума и росту конфликтности. Следствием является описанный еще Э. Дюркгеймом процесс автономизации отдельных групп-корпораций, интересы которых вступают в прямое или косвенное противостояние с

общественной системой [2]. Частные интересы превалируют над интересами общества как целого.

Одной из причин кризиса моральности указывается процесс формализации жизни в современном обществе. Очевидно, что свойственная формальности однозначность и точность должна вступать в конфликт с абстрактностью, неформализуемостью нравственных законов, что особенно наглядно проявляется в экономической деятельности, где корпоративные интересы зачастую вступают в прямой конфликт уже не только с моралью, но, зачастую, и с законодательством. Изначально процесс формализации был одним из побочных следствий общей рационализации жизни, начавшейся с Нового времени. Но в современных реалиях формализация превратилась в автономный процесс, обусловленный, прежде всего, экономическими факторами. Следствием стало появление утилитарной рациональности, которая и доминирует в современном обществе. Это нагляднее всего проявляется в политической и корпоративной сферах жизни социума.

Но уже в античности Аристотелем было указано принципиальное отличие экономики как хозяйствования от хрематистики как получения выгоды. Сократ рассматривал мораль как единственно правильный, то есть наиболее рациональный способ регулирования личных и общественных отношений [3]. Позже в истории философии не раз предпринимались попытки обосновать значимость морали на основе рационального понимания ее необходимости и рационального обоснования ее принципов. Возможно, в современных условиях, когда общество находится на пике формальной рациональности, именно данный подход мог бы оказаться не только приемлемым, но и единственно действенным.

Разрушительной для морали является не рациональность как таковая, а ее утрированная в современных условиях версия. Возвращение же рациональности как основанного на разуме, а не формализме, подхода к решению глобальной проблематики может оказаться весьма действенным. Способность человеческого разума обнаруживать целостность процессов за их частными проявлениями должна сыграть ключевую роль если не в вопросе формулирования моральных принципов, то, по крайней мере, обоснования их необходимости и выработки подходов их имплементации.

Перечень ссылок

1. Покровский А.Н. Неспособность к индивидуальной и социальной саморефлексии как симптом современности // Вісн. ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2010. – №888. – С. 6 – 15.
2. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. – М.: Канон, 1996. – 432 с.
3. Платон. Диалоги. – М.: Мысль, 1986. – 607 с.

ТЕОРИЯ МАРКСИЗМА И СОВРЕМЕННОЕ ЧЕЛОВЕЧЕСТВО

Шевченко А.С.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Старикова Г.Г.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, м. Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 70-21-465)
e-mail: d_philosophy@nure.ua

There are at least two camps of representatives of science and the public regarding the significance of Marxism today. Some say that K. Marx's ideas are outdated, others say that they are still in demand today. Have the ideas of a well-known economist lost their relevance today?

Сегодня, в начале третьего тысячелетия, можно с уверенностью утверждать, что ни одно учение не оказало столь мощного влияния на развитие человечества, как марксизм. Выдающийся исследователь развития экономической мысли М. Блауг писал: «Маркс продолжает жить и все еще актуален, как ни один из авторов Маркс подвергался переоценке, пересматривался, опровергался, его хоронили тысячекратно, но он сопротивлялся всякий раз, когда его пытались отослать в интеллектуальное прошлое. Хорошо это или плохо, но его идеи стали составной частью того мира представлений, в рамках которого мы все мыслим. Сейчас никто не ратует за Адама Смита или Рикардо, но по-прежнему поднимается кровавое давление, как только Маркс становится предметом исследования».

Действительно, ряд принципов, предложенных в марксизме, в первую очередь, деятельностный подход, опирающийся на активность субъекта истории, остаются актуальными и для современного общества, и для современных общественных наук. Человек поколение за поколением сам рисует картину мира. Но не пассивным вниманием к нему, как животные, наоборот, он с самого детства человечества активно, практически, чувственно, субъективно этот мир меняет подручными средствами. Поэтому он выходит за предел генетически заданного законами природы, затем наощупь, эмпирически сталкивается с законами природы и в последнюю очередь обрабатывает то, с чем сталкивается мозгом. Главный недостаток всего предшествующего материализма – включая и фейербаховский – заключается в том, что предмет, действительность, чувственность берется только в форме объекта, или в форме созерцания, а не как человеческая чувственная деятельность, практика, не субъективно.

Маркс первым без мистики и наивного натурализма, в соответствии с научными данными объяснил происхождение разумного мышления и тем самым получил способ научного изучения всего, что люди называют культурой или духовностью. Тема «материализм или идеализм» была закрыта им навсегда, потому что это буквально два в одном – идеальное

определяет картину природы, как говорят все идеалисты, но само появляется из природы, как говорят все материалисты.

Материалистическое учение о том, что люди являются продуктом обстоятельств и воспитания, и, следовательно, изменившиеся люди являются продуктами иных обстоятельств и изменённого воспитания, это учение забывает, что обстоятельства изменяются именно людьми и что воспитатель сам должен быть воспитан. Если обстоятельства делают людей, а люди делают новые обстоятельства, которые опять делают новых людей, то кто тогда воспитал самых древних людей, кто научил их изменять обстоятельства? И откуда появляется свобода выбора, и вообще что-то новое, созданное не по старым правилам? «Философы лишь различным образом объясняли мир, но дело заключается в том, чтобы изменить его» [2, с. 71].

Чтобы решить проблему, мало ее познать, понять и осознать. Нужно сломать материальное противоречие, которое ее порождает. Бороться надо не только с догмами в голове, но и с образом жизни, для которого эти догмы удобны. Смысл в жизни отдельного человека, как и тысячу тысяч лет назад, имеет только то, что имеет отношение к реальному, материальному преобразованию мира, потому что оно само и порождает смысл, и определяет, что такое смысл; и преобразование это должно быть ради самих людей, ибо практика не вне мира, как христианский Бог, а именно в людях, ее осуществляющих.

И до рождения, и после смерти, и во время жизни человек живет прежде всего в делах человека, и только в них он может жить вечно. Чем больше ты участвуешь в реальной жизни, то есть делаешь, тем больше умеешь, то есть понимаешь, и тем больше объективного и субъективного смысла в твоей жизни. Мир Маркса не делится на параллельные миры для простых людей и для просветленных. Чем больше человек умеет и понимает, тем свободнее и приятнее ему жить, а сама эта жизнь будет тем интереснее, чем умнее и свободнее будут люди вокруг него.

Перечень ссылок

1. К. Маркс, Ф. Энгельс. Сочинения. Т. 40. М.: Политиздат, 1985. – с. 325 – 412.
2. К. Маркс Экономическо-философские рукописи. М.: Наука, 1980. – с. 68 – 91.
3. Кара-Мурза С. Г. Основания марксизма: этничность в тени классовой теории. М.: Просвещение, 1986. – с. 115 – 126.

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
В ЕПОХУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ Й ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

ПРАВОВА ОСНОВА КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Азаренко А.П.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)
e-mail: artem.azarenko@nure.ua

In this article author opens the question of crimes in the sphere of informative technologies in Ukraine, he defines this kind of crime and gives its features. The legal basis in the sphere of informative technologies in Ukraine is analyzed.

Розвиток інформаційного суспільства призвів до появи інформаційних технологій, які стали невід'ємною частиною нашого життя. Вони дають не тільки можливість для розвитку здібностей, покращення знань та розширення кола інтересів, але й містять у собі реальні загрози. Одна з найсерйозніших загроз – виникнення нового виду злочинності – комп'ютерна злочинність. За наявності великого обсягу персональної та конфіденційної інформації, яку пересилають за допомогою електронних засобів, несанкціонований доступ до неї може спричинити серйозні наслідки.

Для України комп'ютерна злочинність є відносно новим видом злочинності. На сьогоднішній день в країні є ряд нормативно-правових актів, що описують проблеми забезпечення кібербезпеки держави. За даними Управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України, найбільш поширеними видами кіберзлочинів є: несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) та несанкціоновані дії з інформацією, яка ними оброблюється.

Правову основу кібернетичної безпеки України становлять Конституція України, закони України «Про основи національної безпеки», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», та інші закони, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Доктрина інформаційної безпеки України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти.

Загрози національній безпеці України в кібернетичному просторі призвели до створення Стратегії кібербезпеки України, що була введена в дію Указом Президента України від 15 березня 2016 року. Стратегія є важливим кроком на шляху розбудови системи кібербезпеки України та являє собою програму дій, за якою мають слідувати державні органи.

До стратегії було створено Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 року «Про затвердження плану заходів на 2016 рік з реалізації Стратегії кібербезпеки України», в якій зазначені заходи, забезпечення яких покладається на органи виконавчої влади та окремі військові формування. Ця стратегія базується на положеннях Конвенції

про кіберзлочинність, яка ратифікована Законом України від 7 вересня 2005 року № 2824-IV.

Метою даної стратегії є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства, держави. Вона складається з загальних положень, основних загроз кібербезпеці, основних суб'єктів забезпечення кібербезпеки, пріоритетів та напрямів забезпечення кібербезпеки України та прикінцевих положень.

У законі України «Про основи національної безпеки України» та в «Доктрині інформаційної безпеки України» згадуються поняття «комп'ютерна злочинність» та «комп'ютерний тероризм», проте визначення цих термінів в законі немає. В законі «Про боротьбу з тероризмом» поняття «комп'ютерний тероризм» не висвітлюється зовсім, а те що до нього відноситься називається «технологічним тероризмом». Для покращення нормативно-правової бази у сфері кіберзлочинності Верховною Радою України було прийнято закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 року. В цьому законі визначили терміни «кіберзлочинність» та «кібертероризм».

В Державному центрі кіберзахисту та протидії кіберзагрозам Держспецзв'язку є структурований підрозділ Computer response team of Ukraine (Cert-UA) – команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України. Основна мета Cert-UA – забезпечити захист інформаційних ресурсів та інформаційних та телекомунікаційних систем від несанкціонованого доступу, неправомірного використання, а також порушень їх конфіденційності, цілісності та доступності.

Отже, кіберпростір на сьогоднішній день відіграє велику роль у забезпеченні інформаційної безпеки держави. Тому закони України повинні відповідати вимогам, що пред'являються сучасним рівнем розвитку технологій. Найбільш перспективними напрямками розвитку національної системи кібербезпеки є: вдосконалення правової основи кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури, створення галузевих центрів реагування на кіберінциденти; розвиток міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кібербезпеки; розвиток системи підготовки кадрів у сфері кібербезпеки; підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі. Пріоритетним напрямком є також організація взаємодії і координація зусиль правоохоронних органів, спецслужб, судової системи, забезпечення їх необхідною матеріально-технічною базою. Не виключено, що саме хакери в недалекому майбутньому стануть загрозою номер один, змістивши тероризм. Незважаючи на віртуальність злочинів, збиток вони завдають цілком справжній.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА МЕСЕНДЖЕРИ

Андрєєва А.Ю.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Дашенкова Н.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: anastasiia.andrieieva@nure.ua

The article gives the analysis of the specificity of modern communicative open space and the tendency of his development is considered. It is accented on factors that promote development of tendencies to globalization and unification of information open space. Some positive and negative consequences of the given process, their influence on development of communication technologies are opened.

У сучасному світі постає складне питання щодо комунікації людей в часи інформатизації суспільства.

Інформатизація суспільства – сукупність організаційних, правових, політичних, науково-технічних процесів, які створені для задоволення саме інформаційних потреб людей та суспільства в цілому. Основною метою є побудова інформаційних систем, мереж, інформаційних технологій та ресурсів на основі застосування сучасних технічних можливостей, таких як комп'ютерна та мережева техніка.

Інформатизація відображається у спілкуванні, яке є сукупністю взаємодій людей в середині суспільства, де відбувається обмін певною інформацією, вміннями, досвідом, навичками та результатами життєдіяльності. Люди, спілкуючись, організують свою діяльність, звертаються один до одного, видвігають прохання з вимогами, саме це формує суспільні об'єкти.

Останніми роками Інтернет займає значне місце у нашому житті. Мобільні телефони дають можливість перебувати «online» практично увесь день, це показує що соціальні комунікації набули нових особливостей. Зараз є дуже популярними месенджери, вони стають невід'ємним атрибутом сучасного життя, зростає кількість постійних користувачів, а особливо молоді. Соціальні мережі виступають як специфічний набір зв'язків людини із певними оточуючими. Це впливає на соціальну поведінку цієї людини.

Для того, щоб користуватися месенджерами із комфортом, застосовуючи максимально приближені методи до реального зв'язку, були розроблені так звані смайли, які відображають ті емоції, які люди частіше всього відчувають при живому контакті. Для відображення образу людини у певний час можна застосовувати фотографії або робити відео дзвінки, що забезпечить можливість поспілкуватися за відсутності «живих» зустрічей.

Основною метою створення нового виду спілкування – месенджерів – є спілкування з друзями, родиною та колегами, обмін фотографіями або

файлами. Найбільшим плюсом такого виду спілкування є швидкість зв'язку. Завдяки різним видам повідомлень можна зробити спілкування різноманітним, застосовуючи аудіо-, відео- та звичайні текстові повідомлення.

Як вказують дослідники, технологічні можливості месенджерів сприяли виникненню зовсім нових видів комунікації між людьми, яка характеризується таким якостями: «анонімність, розірваність та мозаїчність, підвищена вербальна активність, специфічний етикет спілкування, нова мова, дефіцит невербальної комунікації, втрата відчуття часу, виникнення непорозумінь та бар'єрів комунікації» [4].

Отже, використання месенджерів призвело до зміни комунікації не тільки молоді, а й взагалі більшості людей в усьому світі. При цьому, головною небезпекою віртуального спілкування взагалі та спілкування в месенджерах є загроза виникнення залежності від постійного перебування онлайн. Нажаль, зараз це дуже розповсюджене захворювання.

Однак, поряд з негативними наслідками, нові види спілкування, пов'язані з глобалізацією засобів масової інформації, мають й загальне позитивне значення. Явища інформатизації та глобалізації в спілкуванні неможливо залишити поза увагою, бо розвиток світової цивілізації відбувається не через ізоляцію окремих культур, мов, народів, а через їх взаємодію та зв'язки. Світ стає привабливішим саме завдяки існуванню людської спільноти, яка неможлива без різноманітності виявів буття, свідомості, культури, мов тощо.

Сучасні види комунікації, серед яких неабияке місце займають месенджери, є явищем, що швидко розвивається під впливом технологічного прогресу. Соціальні зміни, що виникають разом з входженням нового типу комунікативних зав'язків між людьми, потребують подальших досліджень в соціальних науках.

Список використаних джерел

1. Інформатизація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформатизація>
2. Інформатизація освіти як основа впровадження інформаційних технологій в процес професійної підготовки фахівця. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1262>
3. Деякі особливості сучасного простору. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74046/36-Sidelnikov.pdf?%20sequence=1>
4. Комунікація в месенджерах як комунікативна практика сучасної молоді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.znu.edu.ua/faculty/fsu/nauk/rob/mesendzheri.pdf>

ПРАВО ПРАЦІВНИКА НА ВІДПОЧИНОК В УКРАЇНІ

Белицький Д.М.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)
e-mail: danylo.bielytskyi@nure.ua

This article provides the reader with information about major violations of workers' rights to rest and how to protect them. This information is very relevant for today, as in our country, employers often cancel or indicate time for rest and breaks. Also, here you will learn how to properly use your rights so that you are not forced to work more without bonuses.

У Загальній декларації прав людини (ст. 24) зазначається, що кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку. Стаття 45 Конституції України закріплює положення, згідно якого кожен, хто працює, має право на відпочинок. Право на відпочинок безпосередньо пов'язане з правом на працю. Продуктивна праця можлива лише за умови збереження працездатності працівника, якому для відновлення сил потрібен відпочинок. Час відпочинку визначається у правничій літературі як час, протягом якого працівник вільний від виконання трудових обов'язків і має право використовувати його на власний розсуд. Реалізація права на відпочинок пов'язана з детальною регламентацією в законодавстві про працю, в якому встановлено такі види відпочинку, як перерви протягом робочого дня, вихідні, святкові та неробочі дні, відпустки тощо. Однак, в умовах комерціалізації усіх сторін нашого життя, реалізація цього права відбувається зі значними труднощами.

Стаття 66 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) передбачено, що працівникам надається перерва для відпочинку і харчування тривалістю не більше 2 годин. Перерви для відпочинку і харчування повинні надаватись, як правило, через 4 години після початку роботи. Ця перерва не включається в робочий час. Час початку і закінчення перерви встановлюється правилами внутрішнього трудового розпорядку. Працівники використовують час перерви на власний розсуд. На цей час вони можуть відлучатись з місця роботи. На тих роботах, де через умови виробництва встановити перерву не можна, працівникові має бути надана можливість вживати їжу протягом робочого часу. При цьому, оплата праці працівників провадиться за весь фактично відпрацьований за графіком час. Роботодавці часто порушують цю норму, не дозволяють працівникам залишати місце роботи, тобто покидати територію підприємства або, взагалі, не надають час для відпочинку і харчування протягом робочого дня. Такі дії є грубим порушення трудових прав працівника роботодавцем і

можуть бути підставою для розірвання трудового договору з ініціативи працівника відповідно до ст.ст. 38, 39 КЗпП України.

Нормальна тривалість робочого часу працівників у відповідності із ст. 50 КЗпП України не може перевищувати 40 годин на тиждень. Для окремих працівників встановлюється скорочена тривалість робочого часу – не більше 36 годин на тиждень. При роботі у нічний час встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину. Важлива гарантія, передбачена в ст. 71 КЗпП України, яка забороняє роботу у вихідний день. Залучення окремих працівників до роботи у вихідні дні дозволяється у крайніх випадках за наказом роботодавця і тільки після дозволу виборного органу первинної профспілкової організації. Робота також не провадиться у святкові та неробочі дні, які встановлені ст. 73 КЗпП України. Компенсація за роботу у вихідний день передбачена ст. 72 КЗпП України. Категорично забороняється залучати до роботи у вихідні дні працівників до досягнення ними 18 років (ст. 192 КЗпП України), вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років (ст. 176 КЗпП України). На практиці роботодавці змушують працівників виконувати роботу тривалістю більшою, ніж встановлена законодавством, погрожуючи звільненням або ж невивплатою премії. Найчастіше, в положенні про преміювання вказують, що матеріальне заохочення працівників є правом роботодавця і може залежати від багатьох причин. Тобто кожен роботодавець особисто визначає критерії, за якими виплачувати премії працівникам, кому саме і в якому розмірі. В результаті середньостатистичний працівник добровільно відмовляється від всіх гарантій, що надаються трудовим законодавством, аби отримувати свою зарплату та премію.

Також на практиці, особливо на підприємствах приватної форми власності, роботодавці часто порушують права працівників на щорічні відпустки. Так, при укладення трудового договору з працівником зазначають умову про меншу тривалість відпустки, ніж передбачена законом, і працівник бажачи отримати роботу свідомо йде на обмеження своїх прав. У цих випадках, навіть якщо працівник підписав трудовий договір, в умовах якого передбачена тривалість відпустки менша, ніж визначена законом, то тут вступить у силу гарантія, зазначена в ст. 9 КЗпП: «умови договорів про працю, які погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю, є недійсними».

Отже, право на відпочинок, передбачене міжнародно-правовими актами, відтворене в національному законодавстві, а в деяких випадках в Україні встановлені додаткові гарантії для працівників щодо права на відпочинок порівняно з міжнародними актами. Але проблема полягає в тому, що на практиці працівник не може реалізувати в повному обсязі право на відпочинок з вини роботодавця.

СОВРЕМЕННЫЙ КРИЗИС ЛИБЕРАЛЬНОГО МИРОПОРЯДКА

Бугай К.Ю.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Тихонова Л.А.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 702-1-465)

e-mail: katernya.buhai@nure.ua

The article considers the problems of the crisis of the modern liberal world order, its transformation on the basis of new principles of the approach to understanding the modern world order. These new principles are based on the polycentricity of the world structure and the possibility of the coexistence of many different civilizations in it. The factors of transformation of the world political system and the possibility of finding adequate approaches to reformatting existing political spaces are studied.

В конце XX века практически все политологи современного мира констатировали глубокий кризис либерального миропорядка. Ученые считают, что период гегемонии либерального подхода к принципиальному пониманию мироустройства завершается и уже намечается устойчивая тенденция становления его новых принципов. Эти новые принципы основаны на учете полицентричности мировой структуры и возможности сосуществования в ней множества различных цивилизаций. Политические события в разных регионах мира показали внутреннюю неустойчивость моноцентричного миропорядка, которая стала фактором, провоцирующим конфликты и противостояния. Оказалось, что моноцентричность мировой политики приводит к дисфункции в обеспечении безопасности и процветания большинства стран мира. Более того, продвижение демократических преобразований, укрепление прав и свобод граждан, культурные и образовательные инициативы напрямую зависят от того, насколько учитываются интересы разных цивилизационных направлений.

Многие годы и десятилетия моноцентричный либеральный порядок внушал западным политикам уверенность в универсальности интересов Запада. Считалось, что такие интересы подходят абсолютно всем странам и народам и именно их надо продвигать во имя всеобщего мирового благополучия. Причем иногда такое продвижение сопровождается и применением силы против гражданского населения и разрушением привычного уклада жизни целых народов. В результате – разрушенная инфраструктура, хаос и огромные потоки беженцев, направляющиеся в те же самые «благополучные» страны Запада.

В последнее время наметились определенные факторы, способные повлиять на трансформацию миропорядка от моноцентричного к полицентричному. В первую очередь, это глобальные политические, демографические, экономические и социальные сдвиги, ведущие к усилению роли незападных стран на мировой арене. С одной стороны –

Запад теряет контроль над политикой незападных стран. С другой – незападные государства неуклонно стремятся к самостоятельности и защите своих интересов.

Вторым фактором политологи обычно называют миграционный кризис в западных странах. Этот кризис привел к политическому расколу европейских политических элит и проблемам внутри Евросоюза. Последствием кризиса стала постепенная утрата европейскими странами своей прежней культурной и социальной целостности.

Третий фактор трансформации мировой системы – явления сепаратизма в европейских странах. Сепаратистские настроения постепенно перемещаются из наиболее бедных стран в наиболее богатые и становятся спутником высокого уровня жизни. Одновременно наблюдается отчуждение западной политической элиты от большинства общества и усиление протестных настроений.

Следующим, четвертым фактором, можно считать обострение отношений между США и другими «западными» странами. Характерной чертой внешнеполитической стратегии США все больше становится противоречивость и балансирование на грани войны, что никак не добавляет стабильности в международных отношениях.

Пятый фактор трансформации современного миропорядка состоит в противоречивости и неоднозначности внедрения технологических, социальных и политических инноваций. К ним можно отнести и кризис современной системы представительской демократии, и информационные войны, и стремление манипулировать сознанием электората. Политические изменения происходят намного быстрее, чем мы можем их теоретически осмыслить.

Такое положение обостряет необходимость критически осмысливать существующие концепции мироустройства и выработать новые, более адекватные подходы к реформатированию уже существующих политических пространств.

Список использованной литературы:

1. В.И. Пантин, В.В. Лапкин. Трансформации политических пространств в условиях перехода к полицентричному порядку //Полис. Политические студии – М.; 2018, №6, С.47 – 66.

2. Г.И. Вайнштейн. Современный популизм как объект политологического анализа. Полис. Политические студии. – 2017. М.; №4. – С. 69 – 89.

ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МЕДИЦИНІ

Григорович С.В.

Науковий керівник – ст. викладач Чепела С.П.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)

e-mail: sasha.hryhorovych@nure.ua

While medicine seems to incorporate information technology more and more into its practices, there should be cautions about what it may bring. Medical informatics deals with sensitive data that should be approached with care. This paper gives an overview of issues medical ethics has within information technology and describes how Ukrainian legal system deals with challenges posed by new developments and, therefore, new risks. It is crucial that current e-health practices align with values of confidentiality and informed consent that might be compromised by an ignorant handling of such issues.

Як одна з найважливіших галузей сучасної науки та практики, медицина не обходиться без впровадження інформаційних технологій. Їх застосування досить широке – сюди можна віднести електронну документацію та електронні медичні картки, телемедицину, ресурси, що використовуються для підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, роль у фундаментальних наукових дослідженнях тощо. Тим не менш, використання інформаційних технологій пов'язане з додатковими ризиками, що у поєднанні з медичною етикою утворюють новий пласт проблем із своєю специфікою.

Так, до питань, що потребують обережного розглядання, всебічної дискусії та мають особливі вимоги зокрема до безпеки інформації, можна віднести електронні медичні картки та електронні бази пацієнтів. Вони охоплюють спектр від простого зберігання діагностичних записів до складних систем, що дозволяють системно спостерігати за станом пацієнта. В Україні схожа система затверджена згідно з "Порядком функціонування електронної системи охорони здоров'я", що затверджений постановою Кабінету Міністрів України 25 квітня 2018 р. № 411. Це зменшує час, що потрібний для заповнення паперової документації, а також робить доступ до інформації про стан здоров'я пацієнта більш зручним з боку лікаря, але також несе в собі серйозні загрози відносно конфіденційності даних.

Іншим застосуванням інформаційних систем в медицині є телемедицина, що визначається наказом МОЗ «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я» від 19.10.2015 як комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної допомоги з використанням засобів дистанційного зв'язку для обміну інформацією в електронній

формі. З одного боку, телемедицина може забезпечити більшу доступність кваліфікованої медичної допомоги у регіонах, де існують труднощі з наявністю медперсоналу, транспортом та фінансуванням охорони здоров'я, а з іншого ставить досить важливі питання щодо безпеки, ліцензування та відповідальності за надання неякісних послуг, що можуть призвести до серйозних негативних наслідків для здоров'я і навіть життя пацієнта.

І електронні системи охорони здоров'я, і телемедичні системи мають схожу проблематику – насамперед це безпека персональних даних пацієнта. З впровадженням інформаційних технологій також вводяться і посередники у взаємодії лікаря та пацієнта – наприклад, оператори зв'язку та технічні працівники. Безпосередньо апаратне та програмне забезпечення також потребує особливої уваги – вразливості та збої у їх роботі можуть мати надто високу ціну з міркувань здоров'я, життя та конфіденційності даних пацієнтів. Це ставить додаткові вимоги до стандартизації та уніфікації таких систем.

Важливе місце посідають і питання інформованої згоди. Хоч пацієнт і підписує відповідний документ, етичні питання визначення інформованої згоди залишаються. Пацієнт зазвичай не є фахівцем і має керуватися інформацією від лікаря – але сьогодні на його рішення впливає і дозволена в Україні реклама лікарських засобів, і інформація, отримана через телебачення або Інтернет – звісно, не завжди правдива. Ставлення до пацієнта як в першу чергу до покупця медичних послуг створює засади для маніпулювання його здатністю приймати рішення стосовно свого здоров'я.

Хоча розвиток та всеохоплююче впровадження інформаційних технологій ставить нові випробування для медичної етики, деякі з цих питань є продовженням тих, що існували раніше – розголошення медичної таємниці було можливим і при паперовому веденні документації. Впровадження інформаційних технологій також допомогло вирішити інші етичні дилеми, такі як використання трупного матеріалу в медичній освіті – наразі для вивчення анатомії все ширше використовується відповідне програмне та апаратне забезпечення. Також нові технології дозволяють створювати учбові симуляції ситуацій, з якими майбутнім лікарям важливо вміти впоратися, без ризику завдати шкоди пацієнтові.

З подальшим вдосконаленням нормативно-правового регулювання, систем безпеки, обізнаності медичного персоналу щодо цифрової грамотності, стандартизації тощо, подальше впровадження інформаційних технологій в медичну практику є доцільним з точки зору часу та фінансів, що витрачаються на охорону здоров'я, а також доступності та якості медичного обслуговування. Вирішення наявних питань не обмежується лише співпрацею медичних та технічних працівників, а в тому числі потребує дискусії щодо правових та етичних аспектів існування та розвитку медицини в інформаційному суспільстві та інтеграції інформаційних технологій в медицину.

ПОЛІТИЧНИЙ МІФ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ВЛАДИ

Гринь І.О.

Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Комарова Т. Г.
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(61022, Харків, майдан Свободи, 4, каф. політології. тел. 707-51-63)
e-mail: ilyagrin@ukr.net, тел. +380503042472

Political myth is a significant part of any political system, any country in the world. It is used to establish and assert power and power elite. In general, political mythology has become the driving force of the modern political process. Political myths exist in any state, regardless of political regime, system or form of government. They are equally used under both the authoritarian regime and the democratic one. Such myths are an integral part of the country. And without their study, it is impossible to fully describe the political situation in one country or another.

Політичний міф – це сукупність певних поглядів, думок, що сформувалися в суспільстві та чинять впливу на політичне життя та політичний процес у цілому.

Незважаючи на вагоме збільшення кількості інформації, яку «споживає» сучасне суспільство сьогодні, роль політичного міфу все ще зростає, дозволяючи політичному міфу стати важливою частиною як політичного процесу, так і ідейного забезпечення політики в цілому. Це обумовлено декількома моментами.

По-перше, кризою, що склалася у традиційних структурах суспільства, відсутністю певної ідеології, певного політичного шляху держави, кризою цінностей і конфліктом інтересів, обставинами які створює період переходу тощо.

По-друге, певними особливостями суспільства, що виражаються у суб'єктивних факторах; відсутністю або притупленістю критичного мислення та раціонального аналізу інформації, що надходить із різних джерел, особливо офіційних (зокрема, державних). Саме ці умови активно сприяють процесу політичного міфотворення.

По-третє, звичайні методи політичного насильства не здатні дати потрібного ефекту. Це пов'язане перш за все із зростанням ролі політичної кон'юнктури, демократизацією відносин. Влада усвідомлює, що великими масами людей набагато ефективніше управляти «силою уяви, ніж грубою фізичною силою».

Сьогодні ми можемо виділити такі типи політичних міфів:

➤ «Міфи про золотий вік» – вони зазвичай виходять із минулих часів, коли існувало «ідеальне суспільство». Зазвичай воно асоціюється зі стародавніми часами. Це суспільство зазвичай існує у формі утопії. Усі попередні періоди розглядаються як передісторія, яке стала підґрунтям

для заснування «ідеального суспільства». Слід сказати, що теперішнє асоціюється з періодом краху та розпаду.

➤ «Міфи про демократію» – вони апелюють до демократичних принципів і свобод, що наявні у демократичних державах.

➤ «Міфи про месію» – для них характерна ідеалізація певного образу, що зазвичай проявляється в образі героя чи рятівника. Вони досить часто використовуються в політичних технологіях для ідеалізації образу того чи іншого кандидата.

➤ «Міфи про змову» – які по-суті дублюють концепцію теорії змови. Вони наголошують на тому, що всі негативні події, що стаються в країні – результат діяльності таємних організацій, що хочуть зашкодити їй. Особливим підтипом таких міфів є міфи про втручання таємних агентів іноземних країн. Такі міфи, зазвичай засновані на протиставленні двох полюсів: «свій» – «чужий», «ми» – «вони», «друг» – «ворог».

➤ «Міфи про відсутність соціальних конфліктів» – він направлений на нівелювання конфліктів та навмисне замилювання очей для того, аби показати відсутність конфліктної ситуації та нерівності серед громадян країни.

➤ «Міфи про індивідуалізм і особистий вибір» – він базується на прагненні кожного робити свій власний вибір. Також важливою частиною цього типу міфів є приватна власність. Саме цим міфом спекулювали в Радянському Союзі, пов'язуючи його зі «становленням і побудовою соціалізму».

➤ «Міфи про незмінну природу людини» – вони апелюють до того, що з роками природа людини не змінилася і не сильно стала відрізнятися від поведінки тварин. Цей міф досить сильно поширений у ЗМК. Зазвичай його можна побачити у якості виокремлення у людей тваринних якостей.

➤ «Міфи про вільні та незалежні ЗМІ» – Вони направлені пояснити те, що ЗМІ є незалежними та подають інформацію чітко та без перекручування фактів. Цей міф доволі поширений у тих державах, де існує контроль за ЗМІ, а правлячі структури жорстко перевіряють інформацію, відсіюючи небажану.

Отже, як ми можемо бачити, міфи грають доволі сильну роль у політичному житті. Основним їх розповсюджувачем є засоби масової інформації. Саме завдяки ЗМІ й відбувається заснування, живлення і розповсюдження політичних міфів. Без них важко було б уявити їх існування.

КОНСЕРВАТИЗМ КАК МОЛОДЕЖНАЯ ТЕНДЕНЦИЯ

Ефремова А.С.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Покровский А.Н.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, просп. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)702-1-465)
e-mail: anastasiia.iefremova@nure.ua

The article deals with increasing youth interest in conservatism. The text gives a valuable information on studies of different countries and organizations. Much attention is given to political views of youth and election results in various countries. It is analyzed causes of this phenomenon. A mention should be made young people's views on gender roles. Conclusions are drawn about the temporality of this phenomenon.

Избранный в 2019-м году президент Бразилии Жаир Болсонару, победа Трампа на выборах США 2016-го года, успех Сальвини в Италии, новый премьер-министр Борис Джонсон и «брексит» в Великобритании. Вполне возможно, что упомянутые политические события являются не просто совпадением, а проявляют мировой тренд на консерватизм.

Если взглянуть на общую тенденцию последних десятилетий, каждое новое поколение имело более либеральные взгляды, чем их родители. Но так называемое поколение Z, которое представляют молодые люди, родившиеся после 2000-го года, возможно, станет исключением в этой тенденции, чему есть вполне убедительные примеры.

Крупное исследование 2016-го года, проведенное «Hispanic Heritage Foundation» среди 84 тыс. респондентов возрастом от 14 до 18 лет (то самое «поколение Z»), продемонстрировало, что новое поколение является наиболее консервативным из всех предыдущих поколений. Например, среди белых парней 58% были готовы проголосовать в 2016-м году за Д. Трампа, который позиционировался как консервативный политик, в то время как за Х. Клинтон, придерживавшейся либеральной идеологии, готовы были проголосовать лишь 8%. Это значительно отличает данное поколение от поколения миллениалов (или «поколения Y» – людей, родившихся в 1981–1996 годах).

Похожая ситуация прослеживается не только в политической сфере, а и в экономике. Американские аналитики «Goldman Sachs», наблюдая за поведением на рынке нового поколения, пришли к выводу, что оно склонно придерживаться более консервативных стратегий на рынке труда, больше нацелено на экономический успех, чем миллениалы.

В построении личных взаимоотношений представителями поколения Z так же заметен «откат» к традиционным взглядам, возврат к классическим мужским и женским ролям. Исследование американского центра заболеваний 2018-го года продемонстрировало, что среднее количество половых партнеров у молодежи продолжает падать в течение последних

20-ти лет, так же, как и падает потребление марихуаны, несмотря на ее постепенную легализацию. Помимо этого, представители поколения Z в два раза чаще посещают церковь, чем их предшественники. Согласно этому же исследованию, 60% поколения Z согласны с тем, что женщина должна «сидеть дома», а мужчина -зарабатывать деньги, хотя в 90-х эта цифра находилась на уровне 40%.

Но данные тенденции характерны не только для США. Опрос питерских студентов об отношении к стереотипам «освобождённой» и «патриархальной» женщины, проведенный сайтом tfolk.ru в декабре 2017-го года, показал, что 55% девушек и юношей предпочли традиционно-патриархальный идеал женщины, в котором доминируют верность, преданность, скромность, мягкость и приверженность семейным ценностям; 42% оказались сторонниками смешанного типа женского идеала; и лишь 3% студентов наиболее привлекательной считают женщину, отринувшую традиционно ценимые черты и ратующую за современно-эгалитарный идеал.

Аналогично, по результатам исследования Нечаевой Н.А. о гендерных стереотипах 1999–2014 гг., самыми популярными качествами женщины среди представителей молодежи оказались мягкость, нежность, терпимость. То есть, несмотря на либеральную повестку дня, которая пропагандирует идентичность полов, весьма традиционные взгляды о том, какой должна быть женщина, остаются востребованными даже среди молодежи.

Описанная выше тенденция к укреплению консервативных взглядов в молодёжной среде может являться не просто временной флуктуацией или модой, а наглядным маркером более глубоких структурных процессов, которые перенаправляют традиционный для молодёжи максимализм и протестный потенциал в прямо противоположном либеральному направлении.

Литература

1. Исследование центра заболеваний [Статья]. URL: (<https://www.businessinsider.com/goldman-sachs-chart-of-the-generations-and-gen-z-2015-12>).

2. Исследования об гендерных идеалах [Статья]. URL: https://www.isras.ru/files/File/publ/Nechaeva_Gender_idealy_molodezhi_2017.pdf.

3. Исследование 2016-го года [Статья]. URL: <https://hispanicheritage.org/50000-generation-z-high-school-students-identify-republican/>.

4. Исследование аналитиков «GoldmanSachs» [Статья]. URL: <https://www.businessinsider.com/goldman-sachs-chart-of-the-generations-and-gen-z-2015-12>.

АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА МАСИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Зорін М.Т.

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: matvii.zorin@nure.ua

The material discusses the psychological aspects and processes that occur under the influence of the media. A person becomes the most vulnerable in the conditions of the information society, when various information technologies become an integral part of the implementation of the functions of managing society. In order to resist the misinformation and manipulations that various manipulators skillfully use, a person must correctly filter information, think critically, analyze, pay attention to information sources.

На початку ХХІ століття вже сама інформація почала використовуватися як зброя. Маніпулювання масовою свідомістю, використання різних засобів і технологій, інформаційно-психологічного впливу на людей стало досить звичайним явищем у повсякденному житті, у економічній конкуренції та політичній боротьбі. Тому тема дослідження різних аспектів психологічного впливу на маси в інформаційному суспільстві, є вкрай актуальною.

Якщо ви гадаєте, що приймаєте власні рішення і ніхто не керує вашими діями, то це не зовсім так. З одного боку, маніпуляція свідомості в інформаційному суспільстві – це програмування думок і прагнень мас, їхніх настроїв і навіть психічного стану з метою забезпечити таку поведінку, яка потрібно тим, хто володіє засобами інформації. З іншого – це прихований вплив, факт якого не повинен бути помічений об'єктом, над яким проводять маніпулятивні дії.

Окрім контенту, який ми отримуємо добровільно, левову частку інформації наш мозок вбирає підсвідомо: через радіо, стрічку в Instagram або ж рекламні білборди. Щоб встояти перед дезінформацією та маніпуляціями, яку вміло застосовують засоби масової інформації та розповсюджується за допомогою соцмереж, інших комунікаційних каналів, людина повинна правильно фільтрувати інформацію, критично мислити, аналізувати, звертати увагу на джерела інформації, на власників медіа, «бо по мірі збільшення усвідомлення маніпуляція зменшується» [1].

Щоб не стати жертвою маніпуляції, потрібно бути обізнаним в основних методах і прийомах нав'язування чужої думки. Серед таких механізмів можна виділити:

– принцип соціального доведення. Особливо ефективно цей принцип працює, коли людина знаходиться в заплутаній і складній ситуації, і у неї немає часу, щоб зробити виважене рішення. У той час, коли Ви

розмірковуєте, наприклад, яку модель нового гаджета обрати, вирішальними факторами стають відгуки і рейтинг або інша дрібниця, створена маркетологами;

– принцип групового підкріплення. Відповідно до цього принципу, при багаторазовому повторенні одного і того ж твердження всередині будь-якої групи, її члени з часом приймуть це твердження за істину. Вважається, що люди вірять у майже у будь-які ідеї, цінності, доктрини, якщо вони ідентифікують себе з цією групою. Той, хто контролює знання й уміло використовує у своє розпорядження потужний інструмент володарювання та впливу. Яскравим прикладом є стереотипи, легенди і міфи, як переходять з покоління з покоління;

– мотивація страхом. Відомо, що страх – це найпотужніша людська емоція. Якщо сильніше тиснути на клієнта, погратися з його нервами, то в кінцевому рахунку він погодиться на будь-які послуги, тільки щоб уникнути небажаного стресу;

– позитивне підкріплення. Як зазначив один австрійський психолог і невролог З. Фрейд в одній із своїх робіт, у якій сказано про принцип задоволення, тобто позитивне підкріплення, що прагнення людини отримувати позитивні емоції штовхає його на виконання дій, які підкріплюють їх і таким чином асоціюються із задоволенням [2].

Тому сьогодні, щоб не потрапити під маніпулятивні дії з боку усіляких компаній, рекламних агентів, засобів масової інформації, Інтернету і бути «медіа грамотною людиною», слід дотримуватися наступних правил.

По-перше, не вірити привабливим зображенням. Створювати їх набагато простіше, ніж ,наприклад, якісний товар.

По-друге, не вірте відео. Можна створити будь-який контент різного ступеня переконливості при достатній кількості бюджету та довірливості глядачів.

По-третє, не зважайте на наявність великої кількості посилань на джерела інформації. Їх наявність – спосіб додати ваги міркуванням автора. Оскільки у більшості людей не вистачає часу для їх перегляду, інколи вони можуть створювати лише ілюзію обґрунтованості.

Перелік посилань

1. Шостром Э. Человек-манипулятор (внутреннее путешествие от манипуляции к актуализации) [Электронный ресурс] / Э. Шостром // Режим доступа: <http://www.psylib.org.ua/books/shost01/index.htm>. – Загл. с экрана.

2. З. Фрейд Психология масс и анализ человеческого «Я». – Москва: Азбука – 2016. – 192 с.

ДЕМОКРАТИЯ – ОСНОВНАЯ ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОСТИ

Исаева О.А.

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Яковлев А.А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)702-1-465)
e-mail: olha.isaieva@nure.ua

The article is devoted to such a section of political philosophy as democracy. A review of existing theories in this field is carried out. The main branch of political philosophy is considered – epistemology. The main issues that Eastland used in his theories are discussed. They take into account democratic issues in the European Union. The points of view that are related to the ideas of democracy are analyzed. The issue of deliberative democracy, which is used during the epistemological turn, is considered. The questions of Berlin pluralism, objectivism and cognitivism are raised.

Вопрос о демократии является одним из самых острых вопросов политической философии. Тезис о победе демократии во всем мире, о том, что ее установление во всех государствах является лишь вопросом времени, сегодня в среде политической философии не является единственным.

Причиной тому не только усиливающиеся религиозные тенденции и перспектива становления исламских государств на Ближнем Востоке, как это может показаться на первый взгляд, но и кризис демократии, отчетливо наблюдающийся в США и Евросоюзе.

По-новому рассматриваются принципы функционирования существующих демократических обществ, какими должны быть подлинно демократические принципы, что такое подлинная демократия, и является ли такая форма правления действительно наилучшей.

В центре внимания теоретических споров вопросы об ограничениях репрезентативной демократии, о взаимосвязи либеральной демократии и неравенства, и многие другие.

Слово демократия происходит от греческих слов «demos» («народ») и «kratos» («власть»), таким образом, демократию можно понять, как «власть народа»: способ правления, который зависит от воли народа.

Существует много разных моделей демократического управления в мире, и иногда легче понять идею демократии с точки зрения того, что ею не является. Демократия, в этом случае, это не автократия или диктатура, когда правит один человек; и не олигархия, когда правит небольшая часть общества. Должным образом понимаемая демократия не должна быть «правлением большинства», если это означает, что будут полностью игнорироваться интересы меньшинства. Демократия, по крайней мере, в теории, это правление от имени всего народа, что соответствует его «воле».

Эстлунд утверждает, что признание какого-либо политического решения легитимным и признание власти как таковой не зависит от того, было ли конкретное решение верным или плохим.

Легитимация происходит из-за эпистемологической ценности демократической процедуры. Даже если есть кто-то, кто действительно знает лучше других, он не может решать за других. Решение может обладать легитимностью, только если оно приемлемо со всех точек зрения и его принятие прошло через все необходимые демократические процедуры.

Эпистемологический поворот в теории делиберативной демократии не сводится к наивному отрицанию факта несогласия, однако отрицается, что как таковое несогласие ведет к тому, что не существует ответов на некоторые политические вопросы, качество которых можно было бы улучшить посредством демократических процедур, таких как делиберация.

Таким образом, одна из центральных дилемм делиберативной демократии – возможность достижения социального согласия современными плюралистическими сообществами. Последние несколько лет, пытаясь преодолеть берлинский гносеологический плюрализм и инструментализм, сторонники эпистемологической модели начали искать эпистемологическое измерение демократии.

Эпистемологический поворот в демократической теории, являясь попыткой преодоления вызова берлинского плюрализма, ставит эту теорию вне факта несогласия, но не посредством отрицания реальности данного факта, а демонстрируя, что факт несогласия не отменяет объективизма и когнитивизма.

Теоретики эпистемологической модели (на ее примере лучшим образом прослеживается влияние идей Берлина) считают, что необходимо вернуться к истине, поскольку сама природа дискурсивных практик в политике предполагает (в некоторой степени) политический объективизм и когнитивизм.

Список источников

1. Rawls J. The Domain of the Political and Overlapping Consensus // Copp D. The Idea of Democracy. Cambridge, 1993. P. 31 – 59.
2. Estlund D. The Epistemic Dimension of Democratic Authority // The Modern Schoolman. 1997. Vol. 74. P. 264 – 276.
3. Grofman B., Feld S.L. Rousseau's General Will: A Condorcetian Perspective // The American Political Science Review. 1988. Vol. 82. P. 567–576.

МОДЕРНИЗАЦИЯ ТРАДИЦИОННОГО ОБЩЕСТВА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.

Квашенко В.Р., Селезько Р.О.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Тихонова Л. А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 702-1-465)
e-mail: vladyslav.kvashenko@nure.ua

The article discusses the problems of modernization of traditional society in the development of the modern world. It is argued that the modernization of society in the classical sense is fundamentally associated with a change in the methods of exercising political power. In the context of globalization and modernization, the behavior of the ruling class of a traditional society is changing, but the consequences of such a change are not always predictable.

Процесс социополитической модернизации традиционного общества связан с коренным изменением основных методов осуществления политической власти в стране. Обычно это находит выражение в появлении принципиально новых политических институтов. Постепенно усиливается верховенство права, разделение властей, демократизация процедур определения личностного состава властных органов и т.д. Затем появляются новые экономические институты. Возникает неприкосновенность частной собственности, конкуренция, свобода и поддержка предпринимательства. Считается, что появление этих новых институтов и правил обусловлено сменой поведенческих стандартов для правящих кругов традиционного общества. Элита модернизованного общества отказывается от принуждения и насилия как главных рычагов общественного взаимодействия и переходит к преимущественно правовому регулированию. В большой степени традиционное общество имеет возможность преобразоваться в общество модерна именно потому, что принуждение и насилие используются не для установления господства одних людей над другими, а исключительно для охраны правопорядка и защиты прав и свобод обычных граждан.

Исходя из опыта стран, которые прошли этап модернизации общества, можно сделать вывод, что смена поведенческого стандарта политической элиты может происходить как спонтанным образом, так и путем сознательного конструирования.

В случае спонтанной смены поведенческих стандартов, процесс протекает малозаметно для сторонних наблюдателей, поскольку будущие перемены зреют в глубине традиционного общества и охватывает все взаимодействия населения. При этом чаще всего такие преобразования длятся несколько десятилетий и почти всегда заранее неизвестно когда и чем они завершатся. Примером такой спонтанной классической модернизации можно считать отдельные государства Западной

Европы в конце XVII – начале XVIII вв. и штаты Северной Америки в XVII – XIX вв.

Однако, наряду с примерами спонтанной модернизации социально-политической жизни общества, история знает примеры, когда реформаторы были изначально нацелены на конструирование общества модерна. Поведенческие стандарты правящих классов менялись целенаправленно и для этого создавались определенные предпосылки. Сконструированная модернизация тоже занимает десятилетия и требует от властных структур большой выдержки и терпения. Примером такой модернизации могут служить Япония, Турция и Сингапур.

Современные исследователи считают, что становление общества модерна не является обязательным этапом в развитии государства. Более того, кому-то этот шанс выпадает, а кому-то и нет. Существуют исторические примеры того, что модернизация страны проводилась вне всякой связи со сменой поведенческих стандартов и побуждали к проведению модернизации не внутренние, а внешние причины. Основной из них обычно называют различия в темпах развития между странами мира. Ситуация модернизации традиционных обществ усугубляется тем, что у руководителей таких обществ нет точного знания о том, что нужно сделать для устойчивого развития вверенного им государства. А знания, необходимые для устойчивого развития можно получить только в процессе творческого эволюционного поиска. Возможности такого поиска в условиях традиционных структур крайне ограничены. Граждане традиционных обществ в подавляющем большинстве остаются политически инертными и отчужденными от политики и активного участия в общественной жизни. Несмотря на это, возможность проведения модернизации в традиционных обществах существует. С этой целью необходимо осуществить смену поведенческого стандарта в правящей элите. А политически активные граждане должны изменить свое отношение к самоуправству и стяжательству. Решив эти проблемы, мы сможем обновить свое общественное устройство и выйти на путь устойчивого развития.

Список источников

1. Федотова В.Г. Модернизация и культура. М.: Прогресс-Традиция, 2016. – 336 с.
2. Линецкий А.И. Модернизация традиционных обществ: путь к процветанию или дорога в никуда? Полис. Политические исследования. 2017. – №4. – С.118 – 137.

ПОЛІТИКА РІЗНОМАНІТНОСТІ – ПРОБЛЕМИ ТА МЕЖІ

Коновалов А.Є.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Покровський А.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (066) 665-29-35)
e-mail: artur.konovalov@nure.ua

The subject matter of this work is dedicated to society-oriented movement called Diversity & Inclusion that is considered to be the tool for solving issues connected with equality among individuals. Origin and reasons to appear alongside with possible outcomes will be defined. Furthermore, this phenomenon compliance with modern rules, regulations and mental principles will be verified. As the result, the ambivalence of this question will be analyzed in order to evaluate its efficiency.

Двадцяте століття можна вважати сторіччям звільнення людей від багатьох соціальних залежностей. Одним з результатів цієї зміни стало те, що сьогодні існує рух Diversity&Inclusion (D&I). Його мета — запровадження рівних можливостей для всіх груп: як домінуючих, так і периферійних. Для того, щоб оцінити ступінь доцільності цього руху, треба зрозуміти причини та те, до чого це явище призвело.

Зазначене явище буде розглянуто на прикладі США — держави, культура якої хоч і заснована на європейській, але має свої специфічні ознаки. Однією з цих характеристик є різноманіття населення. Не дивлячись на цей факт, американський досвід може бути використаний і для інших частин світу, оскільки фактором різноманіття може бути стать, сексуальна орієнтація та інші можливі категорії.

З початку треба навести деякі цифри, що ілюструють проблему. Якщо середня кількість чоловіків на ринку праці дещо перевищує кількість жінок, то, наприклад, на ринку інформаційних технологій це співвідношення вже 4 до 1 в користь сильної статі. Однак треба зазначити, що подібна нерівність проявляється не тільки відносно жінок, а й інших соціальних груп: за расою, етнічною належністю, інвалідністю, сексуальною орієнтацією тощо.

Щодо вирішення цього питання, з початку проблему намагалися дослідити шляхом аналізу інформації компаній про своїх працівників. Наступним кроком стала поява спеціальних відділів та вакансій — так звані Headsof Diversity та тренери з неупередженої поведінки. Треба зазначити, що подібний підхід не дав результатів.

Також політика різноманітності може бути використана, як реклама бренду. Цей принцип вже експлуатується сучасним кінематографом та індустрією комп'ютерних ігор, незважаючи на факт того, що цільова аудиторія дуже часто приймає такі адаптації негативно. Таким чином, продукт, що не буде відповідати новим культурним стереотипам, стане

менш конкурентноздатним, а впроваджувачі таких трендів отримають більший прибуток.

Крайню позицію руху D&I, наприклад, висловлює Елен Пао, що обіймала посаду директора з різноманітності у Facebook, співвідношення представників різних груп має відображати ту ж саму пропорцію в популяції. Але критики зазначають, що занадто активне використання квотування може призвести до того, що людей повинні влаштовувати не через їх професійний рівень, а через їх належність до певної групи. До того ж механізм обирання цих груп не є формальним та частіше за все залежить від конкретних побажань HR-менеджерів.

Найбільш популярним методом вирішення диспропорції серед робітників компаній стало введення квот, але саме таке рішення, що суперечить законам вільного ринку. Агресивне впровадження подібних нових трендів в робочий процес породжує певні протиріччя. Принципи сучасного ринку та ліберальної демократії стверджують, що сам роботодавець обирає працівників з метою підвищити прибуток. Якщо втручатися в процес відбору працівників, то ефективність роботи компаній може постраждати.

Таким чином, утворюється конфлікт між тим, до чого прагнуть підприємці, та тим, до чого прагнуть захисники мінорних груп. Перші намагаються побудувати бізнес, що буде приносити як найбільший дохід, тому вони обирають найбільш ефективних у своїй справі робітників. В той же час ті члени суспільства, що виступають за рівність можливостей на ринку праці, продовжують вважати слушним введення квот та використання інших подібних інструментів для досягнення своєї мети — соціальної справедливості, як вони її бачать.

Також треба зазначити, що, незалежно від методів запровадження рівноправності, всі ці спроби, як уявляється, направлені не стільки проти першопричин, скільки проти наслідків. Треба мати на увазі, що сам капіталізм уособлює собою конкурентну боротьбу. Це суперництво між компаніями та працівниками, де для того, щоб перемогти, треба займати домінуючу позицію. До того ж, щоб переміг один, іншому необхідно програти. З цього випливає, що сучасний економічний устрій підштовхує людей до нерівності. Сама структура суспільства породжує такі відношення між його членами, тому для запровадження системних змін треба дивитись у ядро проблеми.

Рух D&I можна вважати амбівалентним явищем. Процес глобалізації має нівелювати відмінності в рівні життя серед різних верств населення. Саме тому відмічається інтенсивний пошук шляхів подолання існуючих форм нерівності. Знаходяться ті, хто гіперболізують цю проблему, що може призводити до стрімкої деформації нормативних уявлень та в цілому культурного простору, сама інтенсивність якої може бути загрозою для суспільного розвитку.

ВПЛИВ ЗМІ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ (ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Кортяк Є.Ю.

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О. О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. 702-14-65)

e-mail: yelyzaveta.kortiak@nure.ua

The article discusses the issues of the manipulation of mass consciousness in the information society. The author grounds the theoretical positions focused on the analysis of the manipulation phenomenon and considers the role of mass media in the process of manipulative influence. Problems of development of information and communication environment globally, in particular, determine the relevance of this article.

Демократичний процес неможливий без обміну інформацією. Важливе значення має політична інформація, тобто відомості, необхідні для прийняття рішень у сфері державної влади, а також здійснення відповідних дій. Інформацію необхідно розглядати і як передумову дій політичного суб'єкта, і як необхідний ресурс, що дозволяє досягати у політичній сфері тих чи інших цілей. Свідоме сприйняття, тлумачення та засвоєння інформації носить назву комунікації. У масових інформаційно-комунікативних процесах особливе місце належить засобам масової інформації (ЗМІ, мас-медіа). І саме ЗМІ мають широкий спектр засобів маніпуляції громадською думкою населення.

Саме слово «маніпуляція» має коренем латинське слово *manus* – рука (*manipulus* – жменя, від *manus* і *ple* – наповнювати). У словниках європейських мов слово тлумачиться як поводження з об'єктами з певними намірами, цілями [4, с. 12]. Маніпуляція пов'язана з цілеспрямованою дією на кого-небудь для досягнення заздалегідь запланованих результатів. Роль і значення маніпуляції стали усвідомлюватися в результаті широкого використання політичних технологій і завдяки вивченню так званого «масового суспільства» і «масової свідомості».

Маніпулювання свідомістю людей – одна з найбільш серйозних і широко обговорюваних проблем нашого часу. Її гострота пропорційна руйнівних наслідків маніпулятивних технологій в суспільстві, виявляються в деструкції прийнятих моральних норм, трансформації цінностей та ідеалів, поширення насильства, жорстокості та ін. Проблема знаходиться в полі зору різних областей знання (етики, політики, культурології, соціології, психології і т. п.), тому такий широкий спектр розгляду різних її аспектів: від товарного фетишизму до психології навіювання, від особливостей впливу на людей масової культури перед застосуванням соціально-інформаційних технологій як засобів маніпуляції громадською думкою.

Формуючи громадську думку, засоби масової інформації, з одного боку, акумулюють в досвіді волю мільйонів, а з іншого – впливають не тільки на свідомість, а й на вчинки, групові дії людей. В Україні вони значно впливають на формування громадської думки населення. Це можна пояснити звичкою людей довіряти засобам масової інформації, які є основним джерелом суспільно-важливого інформування [2].

Мас-медіа не тільки інформують, розважають та просвіщають. Вони володіють маніпулятивно-управлінським потенціалом змінюючи установки, моделі поведінки та сприйняття дійсності.

Сьогодні політичний істеблїшмент досконало оволодів технологією маніпулювання суспільною свідомістю. Наприклад, «мовне питання» та питання інтерпретації ряду історичних подій, як правило, загострюється перед початком виборчої кампанії. Крім того, коли необхідно відволікти населення від гострих соціально-економічних проблем, різко збільшується кількість розважальних ток-шоу, які витісняють з телеекранів та шпальт суспільно резонансні журналістські та соціологічні дослідження.

Як приклад універсальної маніпулятивної технології, яка широко й активно використовується в масових інформаційних процесах, може бути технологія формування й поширення образів. Суть її полягає в тому, що залежно від цілей і конкретних завдань маніпулятором формуються й поширюються заздалегідь «сконструйовані» образи конкретних осіб, організацій, ідей, програм тощо, які, як правило, неадекватно відбивають їх реальні найбільш важливі характеристики й, таким чином, дезорієнтують людей, на яких спрямоване інформаційно-психологічний вплив.

У цьому контексті образ (імідж) – це таке відображення сприйманого явища, при якому його ракурс навмисне зміщується за допомогою акцентування уваги тільки на певних сторонах явища. Сформований образ світу дозволяє істотно спростити у суб'єкта шкалу його оцінок суспільно-політичних явищ, наприклад: «біле-чорне», «добре-погане», «добро-зло» тощо. Нав'язується образ, який складається із пропонованих кліше-шаблонів, що лежать в основі соціально-політичних орієнтирів суб'єктів. Він створюється шляхом цілеспрямованих або, у деяких випадках, спонтанних дій за допомогою маніпулювання імперативними установками, на кшталт дихотомічного розподілу світу, використання «образа ворога», широкої пропаганди «самоочевидних» рішень (коли за «очевидні» видаються добре підтасовані факти) тощо.

Перелік посилань

1. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием. – Москва : Эксмо – 2006. – 436с. – [электронный ресурс] режим доступа: <http://www.kara-murza.ru/books/manipul/manipul145.htm>

2. Дуцик Д. Політична журналістика / Д. Дуцик. – Київ: ВД "Києво-Могилянська академія", 2005. – 137 с.

ТРАДИЦІЙНІ СУСПІЛЬСТВА НА ТЛІ ТОТАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ

Кушнерьова Т.В.

Науковий керівник – каф. політ. наук, доц. Комарова Т.Г.
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(61022, Харків, м. Свободи, 6, каф. політології, тел. (057) 707-51-63)
e-mail: tanyakushnereva@gmail.com

The main idea of the article is the question of correlation between modern democratic trends and traditional societies. It is spoken in details about the state of democracy today, namely about the escalation of crisis. The thesis that democracy is a universal means of state governance falls under critical consideration in this article too. Much attention is also given to the results of how globalization and the information revolution effect on societies of different types.

Кінець ХХ ст. і до сьогодні по праву можна назвати часом оспівування демократії. Світовий порядок обрав вектор глобальної демократизації та побудови стійких демократичних інститутів на основі зруйнованих авторитарних та тоталітарних режимів. Проте не всі дослідники сучасності погоджуються з тим, що демократія є універсальною формою організації політичного процесу. На думку одного з найпопулярніших політичних аналітиків та міжнародних експертів Фаріда Закарії демократію не можна розцінювати, як самоціль чи зразок загальнополітичної досконалості для кожного типу суспільства. Вона – лише одна з форм правління, а не автоматична відповідь на усі ризики сучасного світу. Сформувавшись у складену систему, держави Європи почали нав'язувати свою владу іншій частині світу. Коли хтось сьогодні каже про Західну демократію, то під цим обов'язково мається на увазі саме ліберальна демократія, котра є стовпом верховенства громадянських прав та свобод, ефективного співіснування різних гілок влади, раціональної політики держави та т. п. В «ідеальному» світі панування ліберальної демократії немає місця свавіллю державо службовців та керівного апарату, перехід в приватне розпорядження політичного, економічного чи будь-якого іншого сектору також здається неможливим, а про тотальне домінування однієї людини над іншими і концентрацію в її руках великої частини влади не може бути й мови, бо це нагадує «цивілізованому» світу практики ритуального поклоніння і є участю первісних суспільств.

У своїй роботі «Майбутнє свободи» Закарія каже, що гіпотетично ліберальна демократія створює приємний образ відношень між суспільством та державною, але на практиці – існує багато режимів, відмінних від демократії і вони щосили спираються сучасним тенденціям – в результаті з'являються країни-ізгої, чий суспільний уклад не підпадає під глобальну схему. На тлі демократичних тенденцій, котрі не знаходять

відклику в традиційних суспільствах, все більше і більше розвивається неоліберальна демократія. Тобто примусове насадження демократії призводить до кризи самої концепції ліберальної демократії: рівень довіри до влади у багатьох країнах знижується, «інститут справжнього демократичного лідера» зживає себе.

Ще при становленні внутрішнього порядку новоутворених держав, в якихось культурах в визначний момент громадянське суспільство було дуже слабким, а влада верховних правителів (держави) напроти – сильною. Цей момент і можна вважати відправною точкою на шляху між відкритою і закритою державною політикою: неформальні відношення або зберігають своє місце, або від них відходять; суспільство або легітимізує діяльність держави, як організованої доступності, або ні; «тіньові» відносини або стають частиною інститутів, або ні – залежить від стану суспільства і держави.

Сьогодні глобалізація та інформаційна революція, як інструменти уніфікації соціально-культурного поля активно використовуються, як державами-лідерами, так і недержавними суб'єктами, такими як транснаціональні корпорації. Вони відкривають нові шляхи до експансії суспільств традиційного типу, що може мати негативні наслідки для стабільності всієї міжнародної системи. Коли державу з непатримоніальним укладом намагаються поставити на рейки формальних раціональних правил, виникає питання – чи дійсно такі правила є універсальними для будь-яких соціальних систем. Поки що відповідь негативна, бо різні держави будували свої політичні, економічні і інші інститути на основі різного «соціального капіталу». Тож хоч демократія і є важливою частиною в багатьох сферах життя, але одних лише демократичних процедур недостатньо. По-перше, без докорінних і довготривалих змін формальне встановлення демократичних принципів не усуне недемократичні елементи. По-друге, примусова демократизація відповідно до стандартів Західних суспільств, але без урахування культурних, традиційних і т. п. особливостей країни, може призвести до загострення цих відмінностей і закінчитись кризою. Взагалі існування довготривалих етнічних, мовних і інших конфліктів в сучасних незалежних країнах – це відгуки довгого і важкого шляху становлення нації, коли трапилось так, що в юрисдикції однієї структури (держави) опинились різні ідентичності. Тож держава буде свою політику таким чином, аби тримати під контролем навіть найвіддаленіші периферії і включати в соціально-політичне життя всі групи населення, а зовнішні втручання може порушити увесь улад і викликати серозні проблеми.

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ФЕНОМЕНАМИ «ВЛАДА» ТА «ЗНАННЯ» В РОБОТАХ МІШЕЛЯ ФУКО

Латіпова А.С.

Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Комарова Т.Г.

Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна

(61022, Майдан Свободи 4, кафедра політології, тел.: (057) 707-51-63)

e-mail: t.komarova@karazin.ua

The given work is devoted to a specialized construct that explains the immanent connection between such fundamental categories as “knowledge” and “power”. Nowadays its still a problem to clearly identify both of these terms, so I think it’s necessary to find out the deep sense in their functioning. According to this problem popular French political philosopher named Michelle Foucault proposed his personal understanding of those categories and his own concept based on their interconnection.

Мішель Фуко – французький філософ та історик, який в своїх численних роботах багато говорив про соціальні науки, сучасну культуру та власне про владу, як вона сприймається та діє в суспільстві. Разом із тим він розробив свою неповторну концепцію даного феномену, яка пояснює системну природу влади та основні її форми, що робить його одним із найвпливовіших філософів ХХ століття.

Фуко зазначав надзвичайну складність феномену влади, а більшість вже існуючих пояснювальних концепцій непридатними. Головною причиною цієї непридатності стає, великою мірою, той факт, що поняття влади зводиться до державного рівня, тож при цьому нівелюються більш суттєві рівні та сфери, яких торкається даний термін. Фуко стверджує, що влада існує скрізь та проходить через багато інших речей, окрім держави, тобто система влади корениться дуже глибоко, тим самим непомітно проникаючи в усю мережу людських відносин [1]. Адже навколо кожної людини формується ціле «павутиння» взаємовідносин, які базуються саме на владних засадах та які є незалежними від державної сфери і навіть навпаки – державна влада спирається саме на систему соціально-владних взаємозв’язків, тобто держава та її інститути є втіленням влади лише в певному культурно-історичному контексті.

В своїй концепції влади філософ тісно пов’язує функціонування влади та знання, тому далі необхідно навести його власне розуміння цих двої феноменів. Тож, влада, за Фуко, представляє собою певну стратегію, яка здатна «програмувати» індивіда чи групу індивідів на конкретні дії та спосіб мислення. Щодо знання, то даний термін, за визначенням французького філософа, позначає активну систему впорядкування матеріальних речей шляхом встановлення їхньої відповідності до певних слів. Згідно з Фуко, кожний вислів, вираз або вербалізована інформація, яка функціонує в рамках чітко встановлених правил, дозволяють дізнатися мету мовних актів та логічний зв’язок між ними.

Логіка Мішеля Фуко така, що між владою та знанням існує безперервний зв'язок, тобто влада не може ні існувати, ні функціонувати без знання, в тому сенсі, в якому філософ його розуміє. Разом із цим, дані феномени є досить нестабільними, децентралізованими та відносними. Але найголовнішою характеристикою цих категорій є те, що обидві вони є «скрізь-присутніми», тобто обидві проникають в усі сфери діяльності суспільства та кожної людини окремо. Фуко писав, що «влада та знання безпосередньо передбачають одна одне; немає відносин влади без відповідного утворення галузі знання, або немає знання, яке не передбачає утворення відносин влади» [1]. Основною функцією влади, у випадку її співвідношення до знання, є створення спеціального знання задля досягнення власної мети. В той же час, знання є базою та причиною влади.

Принцип функціонування влади та знання схожий також в тому плані, що обидві категорії здатні надавати світу керовану форму. Іншими словами ці два феномени характеризуються своєю можливістю управляти та створювати необхідні умови для цього управління. Влада над певними об'єктами можлива лише за умови наявності необхідного знання про ці об'єкти. В той же час, пізнання можливе лише в межах, які встановлює влада.

Тим не менш, Фуко ніколи не казав про тотожність цих понять, навпаки, за його думкою влада та знання мають різні властивості та наслідки дії. Однак філософ відмовляється від аналізу даних феноменів окремо одне від одного, через сильний зв'язок між цими поняттями та між виробленням тісних відносин між об'єктами та суб'єктами цього зв'язку. Фуко також каже, що знання саме по собі не може бути нейтральним, адже знання заздалегідь визначає відносини примусу. Тобто суб'єкт, який породжує певне знання, використовує його для того, щоб змусити об'єкта діяти, відчувати, бачити світ саме в межах цього знання.

На основі вищесказаного, Фуко робить висновок, що за допомогою знання та його властивості формувати реальність, влада перш ніж примушувати, наказувати тощо, породжує певну дійсність або навіть певну істину. Таким чином, філософ підходить до того, що істина неможлива і не існує поза владними відносинами, вона може бути лише продуктом взаємодії влади та знання. Тобто, відносини влади неможливі без створення відповідного знання, яке водночас передбачає встановлення цих самих відносин. За думкою Фуко, не може існувати такої форми істини, яка б не мала відношення до якогось конкретного типу влади, тобто не може бути такого знання, яке б не використовувало в своїх повсякденних практиках якісь її елементи.

Перелік посилань

1. Фуко М. Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью / пер. с франц. С.Ч. Офертаса под общ. ред. В.П. Визгина и Б.М. Скуратова. – М.: Праксис, 2002, – 384 с.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА НА ПРИКЛАДІ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ, ЇЇ РИСИ ТА СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Литвин А.О.

Науковий керівник – ст. викл. Чепела С.П.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел.(057)702-14-65)
e-mail:litvinanastasiya099@gmail.com

Having read this article you will know what advantages of information warfare among other types of attacks, what exactly are the possibilities to use it at present, methods and effects of implementation. Since 2014, there lotion ship between Ukraine and Russia are a living example of how aggression can be realized and perceived. Also mentioned ways and tips to protect against the most modern kind of military capture and influence formed on the basis of scientific articles, textbooks and scientific works of people who have investigated this topic.

*Істинно тотальна війна –
цевійна за допомогою інформації.
(М. Маклюен)*

Інформаційний вплив на соціум з одного боку – явище позитивне, бо сприяє освіченості населення, але лише в тому випадку, коли інформування суспільства має первинну, «благородну» мету. Проте, є інший бік такого явища, який сьогодні активно використовує Російська Федерація щодо України. Маємо на увазі інформаційні атаки, які призвели до розгортання активних бойових дій з великою кількістю людських жертв. Тому на сьогодні питання інформаційної агресії в контексті соціальних комунікацій є важливим та актуальним.

Інформаційна війна – це комплекс заходів і операцій, які провадяться в конфліктних ситуаціях, в яких інформація є одночасно зброєю, метою і ресурсом. Основні методи: блокування або спотворення інформаційних потоків, процесів прийняття рішень супротивника, а також маніпуляція масовою свідомістю. Стратегічні інформаційні війни впливають на культурний простір, що створює ґрунт для стандартних інформаційних війн.

Технічний прогрес з умов и якісну зміну традиційних способів, методів і форм гібридних воєн, як наслідок, трансформації інформаційної війни, підвищення її ефективності щодо більшої кількості країн і аудиторії. Інтернет надає широкі можливості впливу на формування громадської думки. Активне використання мережі для ведення інформаційного протиборства обумовлено наявністю ряду суттєвих переваг перед звичайними засобами й технологіями: оперативність, економність, прихованість джерела впливу, дистанційний вплив, масштабність можливих наслідків, комплексність подачі і сприйняття інформації, а

також її доступність. Тому інформаційна війна часто ведеться поряд зі звичайною або гібридною, що можна спостерігати в Україні як під час Революції Гідності у 2014 році так і по сьогоднішній день.

Зокрема, за допомогою таких російських телеканалів, як «Россия 24», «Россия 1» та інших відбувається подання дезінформації для впливу на осіб, які приймають рішення. Це є однією із суттєвих ознак інформаційної війни.

Чому Україна виявилась вразливою до інформаційних атак? С. Смолець відзначив декілька причин цього явища. Соціальна апатія, песимізм переважають в українському суспільстві. Падіння якості та престижності освіти, небажання навчатись, розвиватись, викривлення життєво-світоглядних орієнтирів – стали причиною різкого зростання безграмотності населення, попри збільшення кількості осіб, які отримали диплом про вищу освіту. Зростання загальної пасивності в суспільно-політичному житті, деградованість політичних еліт. Відповідно, отримуємо інертне суспільство з пасивними громадянами. Все це є наслідком тоталітарного минулого нашого суспільства й тих інформаційних впливів на суспільну свідомість, яких воно зазнавало і продовжує зазнавати.

Отже, Україна, її державні органи влади, громадянське суспільство та ЗМІ не були готові до такої військової та інформаційної агресії, що в експертному середовищі отримала назву «гібридна війна». Саме тому першочерговим завданням усіх державних, громадських, наукових, експертних, журналістських інституцій є розробка термінових ефективних заходів щодо нейтралізації інформаційної диверсійної діяльності та протидії їй подальшому розгортанню. Крім того, негайних заходів щодо розробки нової Доктрини національної безпеки України, модернізації системи інформаційної безпеки держави. Для протидії інформаційній агресії в Україні має бути створена на державному рівні система захисту, що складатиметься з двох рівнів – стратегічного та оперативного. Стратегічний рівень захисту найбільш ефективний від стратегічних інформаційних війн, оперативний – від стандартних. Зважаючи на процес глобалізації телекомунікаційних мереж, що відбувається у світі, можна припустити, що саме інформаційним видам агресії буде відданий пріоритет у майбутньому. Військові операції в сучасному світі мають місце і сенс в процесі війн у комплексі з інформаційними атаками як допоміжний засіб. Потрібна серйозна увага фахівців різного профілю до цього питання, щоб уникнути найбільш негативних наслідків цієї війни для всього людства.

«ДИДЖИТАЛИЗАЦИЯ» СОЦИУМА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Московская А.М.

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Яковлев.А.О.
Харьковский Национальный Университет Радиоэлектроники
(61166, Харьков, просп. Науки,14, каф. философии, тел. (057) 702-13-64)
e-mail:anna.moskovskaya14@gmail.com

The purpose of this scientific work is to study the impact of robotics and automation on society, identify the changes on the relevance of professions and come out with a conclusion on the outlooks or prospects and the problems of these changes.

XXI век — это век IT сферы, главными атрибутами которой являются технологии. Автоматизация уверенно входит в нашу жизнь, обладая возможностью переместить в виртуальный мир гораздо быстрее, нежели человек сможет это констатировать. Первопричина состоит в интенсивном развитии технологий и успехах кибернетики. Ликвидация багов и установка компьютерного софта будет происходить быстро благодаря специальному боту. Везде, где требуется оперировать большим количеством единиц хранения и обеспечивать доступ к ним, роботы заменят человека. Исчезнет печатный документооборот, произойдет переход всей информации в "цифру". Это приведет к серьезным сокращениям рабочих мест. В лист ожидания на исчезновение попали нотариусы, банки, библиотекари, аптеки, продавцы, многие виды физической работы, туристические агентства, секретари — и все другие, чья деятельность связана с оперированием большими базами данных. Исчезнут специальности с однообразными, рутинными задачами.

Негативные ожидания, возникающие при высвобождении рабочей силы, будут частично купированы возможностью работать удаленно в любой точке мира. При оптимальном использовании аналитики бигдаты, искусственного интеллекта, облачных технологий, биоинженерии и роботизации возможно повышение уровня жизни как устранения рутинной и физической работы, угасания традиционной профессиональной деятельности.

Перспективные профессии будущего — эксперты по машинному обучению и автоматизации, инженеры роботов, специалисты по блокчейну и те, кто сумеет грамотно проектировать взаимодействие людей и роботов. Следует отметить, что все перспективы связаны, так или иначе, с обслуживанием IT сферы, увеличением её роли в жизнедеятельности социума. Компьютеры превращают людей в наблюдателей, а не игроков.

"Lebenslanges Lernen" в переводе с немецкого означает, что наша жизнь — непрерывное обучение, поскольку главной причиной вымирания профессий является набирающая силу автоматизация. Использование интеллекта с пользой для себя, развитие самостоятельного мышления —

креативно, уникально, способно генерировать идеи и фантазировать. Мозг нужно тренировать так же, как и тело в зале. Креативность—базовое отличие человеческого мышления от искусственного интеллекта. Оправдано ли такое стремление в условиях, если машины будущего вытесняют человека даже из сферы оказания услуг, а творческое начало — качество машинам недоступное и в мире искусственного интеллекта, скорее всего, не востребуемое?

Опасения, высказываемые по поводу вытеснения человека из сфер, непосредственно обеспечивающих жизнь и развития людей (производство пищи, медицина, образование и т.д.), кажутся несостоятельными, ибо уже сегодня дом необязательно строить — его можно распечатать на специальном строительном 3D принтере. Точно так же с помощью 3D принтера можно напечатать и пищу, и человеческие органы в обозримом будущем.

Грандиозность такой перспективы полностью затмевает сознание того, что у такой техники обязательно будут владельцы, и человек будет обречён на тотальную зависимость от них, ибо его жизнь будет простой прихотью для небольшой кучки хозяев, а тотальное большинство человечества ничего не сможет с этим поделать.

Господство IT-сферы под знаком невыносимой легкости и комфорта чрезвычайно уязвимо и небезопасно, поскольку система компьютерного управления в основе своей имеет явление природного электричества и может быть уничтожена импульсом электромагнитной энергии, а информация для управления легко может быть изменена хакерской атакой или, что ещё страшнее, владельцами информационных накопителей и распределителей.

Позитивное развитие социума может быть достигнуто при условии оптимального сочетания руководящей роли человека и обеспечивающей роли машины, которая никак человека не подменяет в основных ролях управления и прогнозирования будущего развития. Самые востребованные профессии будущего связаны со сферой управления социумом, формирования стратегий на основе анализа данных и коммуникаций между экспертами.

Список литературы

1. The Impact of Robotics and Automation on Working Conditions and Employment /Ludovic Righetti/Radhamadhavan Madhavan/William D. Smart / R. Chatila / Q.-C. Pham/
2. The Impact of Automation on Human Behavior /Navshad Wani/Shakeel Ahmad Najjar/Zubair Sayed Masoodi/
3. The Impact of Automation on Employment: Just the Usual Structural Change?/Ben Vermeulen/ Jan Kesselhut /Andreas Pyka / Pier Paolo Saviotti

ТЕХНИЧЕСКИЙ ПРОГРЕСС И ГУМАНИЗАЦИЯ В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ.

Недоступ Д.Н.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Тихонова Л. А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)702-1-465)
e-mail: daniil.nedostup@nure.ua

The article discusses the synthesis of technological progress and the development of modern society. Today, the peak of technological progress is information technology, which has already entered into all spheres of human activity, and the achievements of genetic engineering. The combination of these branches of knowledge and activity can affect the change in the very nature of man. In the social sphere, the formation of a consumer society turned out to be the main result of the technogenic development of European civilization.

В настоящее время проблема синтеза технического прогресса и развития современного общества обсуждается представителями научного сообщества очень активно. Основная причина – беспокойство ученых по поводу последствий дальнейшего технического развития человечества и его социально-культурных последствий. В XIX веке расцвет машинной техники воспринимался как победа человеческого разума и освобождение человека от грубой физической работы.

Сегодня вершиной технического прогресса становятся информационные технологии, которые вошли уже во все сферы человеческой деятельности, и достижения геномной инженерии. По мнению ученых, соединение этих отраслей знания и деятельности может повлиять на изменение самой природы человека. Информационные технологии, соединенные с традиционными, открыли новые возможности практического воздействия человека не только на природу, но и на саму жизнь. Однако в социальной сфере основным результатом развития европейской цивилизации оказалось становление общества потребительского типа. В таком обществе преобладает право человека на удовольствие, а единственным стимулом социальной активности человека становится зарабатывание денег.

До определенного предела устойчивость такого общества может обеспечиваться ростом потребления. Но такой тип развития наталкивается на серьезные проблемы. Одной из самых значимых проблем является экологическая. Для бесконечного наращивания потребления на Земле недостаточно ресурсов. При этом телевизионные и компьютерные технологии, преобладающие в современном цифровом обществе, работают на активацию установок потребительства. Другая проблема – разрушительное воздействие на формирование личности современного человека техногенной среды. Ученые считают, что внедрение в нашу

жизнь средств массовой информации и интернета ломает сложившиеся ранее пути формирования личности, не предлагая новые.

Человек всегда задумывается над смыслом жизни и почти всегда понимает его как установки более высокого, что бытовой, порядка. Смысл жизни является основанием формирования сознательных начал личности. Именно поэтому проблема нахождения новой смысловой концепции соединения технического процесса с общественным развитием является актуальной. Сложность решения этой задачи в обществе потребления состоит в том, что требуется критическая переоценка принципиальных смысловых ценностей, которые служили основанием технического и общественного развития в прошлом.

Основой концепции информационного общества являются информация и знание. Однако ни информация ни знание сами по себе не обладают духовно-нравственными началами. А ведь именно духовно-нравственные ценности составляют основу процесса гуманизации и гуманитаризации современного общества. Необходимость гуманизации современного общества ученые связывают с изменением вектора развития в сторону человека. Такой подход предполагает, что высшей ценностью общества является свобода человека, его выбора, принятие его ценностей, идеалов и интересов. Парадокс состоит в том, что в современном мире наблюдается как раз обратный процесс – дегуманизации. Он проявляется как в утрате четких моральных и духовных ориентиров, нравственных ценностей, так и в расшатывании прежних культурных устоев. Даже рост терроризма и религиозного радикализма в последние десятилетия связывают с бурным развитием технологий. Возможно, найти решение этих проблем можно в процессе усиления социальных связей, сплочения людей в ходе преодоления проблем глобального порядка.

Список использованной литературы

1. В.В. Чешев Технический прогресс в культурно-историческом контексте// Вопросы философии. 2017. № 12. – С. 64 – 79.
2. В.В. Лещинская Технологический прогресс и проблема гуманизации общества в контексте формирования экологической культуры. Вопросы философии. 2017. № 10. – С. 199 – 206

**ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ ТА АДАПТАЦІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ
ВІДПОВІДНО ДО ПОТРЕБ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Норенко П.А.

Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Комарова Т.Г.
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
(61058, Харків, Майдан Свободи, 6 каф. Політології, тел. (066) 061-75-90
e-mail: pavlonorenko@gmail.com

Nowadays we are living at the time as difficult for our country, Ukraine, as for us, Ukrainian citizens. If we look in our history, we can notice, that we didn't have any «national idea» that would connect people from Luhansk to Uzhhorod, and it, in my opinion, influences political crisis in Ukraine, that we have from 2013. This work is made for help in solving this problem by analyzing mind of modern Ukrainian people and existed in the past theories of «Ukrainian national idea». I will use a few theories of Ukrainian political figures of the past, trying to find problems there and will use opinion pool about nowadays people worries, that will help me in discovering of modern «national idea» for Ukraine.

Україна роками перебуває у політичній кризі, яка пов'язана з різними поглядами у суспільстві на розвиток держави. Відсутність так званої «національної ідеї» є головною причиною політичної нестабільності в державі – це є думка великої кількості експертів та науковців у сфері політології та соціології, і ми, в свою чергу, повністю розділяємо ці погляди. Втім, чи існувала вона в українського народу взагалі, відсутня вона в нас зараз, потребує створення чи тільки «косметичного ремонту», і взагалі, що таке «національна ідея»? Перш за все, національна ідея, у широкому розумінні – це ідея, що об'єднує в собі інтереси економічної, політичної, соціальної, культурної та побутової сфер, згуртовуючи навколо себе громадян однієї національності або громадянства, з метою досягнення різноманітних цілей, починаючи від заснування держави, що було актуальним в 18 – початку 20 ст., закінчуючи високим рівнем життя, що є актуальним для людей в останні 70 років. Варто розуміти, що національна свідомість українців як українців, а не козаків або русинів, почала зароджуватись близько, вже вищезгаданого, 18 сторіччя, саме в цей час і починають в Європі зароджуватися національні ідеї, що в свою чергу, призводить до зародження більшості сучасних європейських націй, у тому вигляді, в якому вони зараз існують, і як можна зрозуміти, українці стали одними з учасників цього «національного усвідомлення», і звісно, власні ідеї теж були наявні. Розглянемо три концепції відповідно до хронології їх створення. Перш за все, це ідея Михайла Драгоманова, що вбачав інтереси громади більш важливими за інтереси держави. Вбачав ідеал державного

устрою у вигляді спілки громад. Другою є Концепція національної соціалістичної держави Івана Франка, який вбачав в культурі головний інструмент об'єднання народу. Третьою – «Інтегральний націоналізм» Дмитра Донцова, який передбачав розрив зв'язків з Росією та створення «людини нового духу», для якої на першому місці буде держава.

Саме ці концепції на нашу думку є основними для розуміння проблем більшості українських національних ідей. Усі вони задовольняють та задовольняли потреби виключно деякого прошарку населення, і частіше за все – не його більшості, крім того, передбачене усіма вказаними ідеями трансформування державного апарату – призводить до кризи, що відлякує людей від цих ідей. Переходячи ж до сучасності, то для розуміння сьогоденних потреб українського населення розгляну опитування за 2018 рік. Відповідно до нього головними пріоритетами для українців є: 1. Гарантування свободи. (86% опитуваних). 2. Справедливість (69.7%), 3. Безпека (66.5%). Здається що це очевидно, що пріоритетом для громадськості є саме: свобода, справедливість та безпека, адже на це вказував ще Нікколо Макіавеллі у 15 сторіччі. Ми можемо побачити, що ці три постулати пов'язані між собою, і якщо розкривати ці три поняття, то можна прийти до висновку, що найбільшими запитами у суспільстві є: коректні закони, верховенство права та належна робота правоохоронних органів. Для виконання цих запитів, на нашу думку, є три речі, кожна яких, відповідно, співвідноситься зі своєю проблемою. По-перше, необхідним є професійний парламент та кабінет міністрів, в яких мають бути освічені професіонали. По-друге, професійні, незалежні та непідкупні суди, аби перед законом були усі рівні. По-третє, повторна реформа правоохоронних органів, оскільки, на нашу думку, реформа 2014-го року є провальною, про що говорять рейтинги довіри до поліції, а саме її спад за останні 5 років. Опитування, на якому базувалася ця точка зору було проведено у 2018 році, проте экс-президентом Порошенком акценти в його ідеї було зроблено на армію, мову, та віру, що, місцями, повністю суперечить запитам суспільства. Результатом його політики стала поразка на виборах.

Відповідно до проведеного дослідження, можна прийти до висновку, що при формуванні «національної ідеї», навколо якої буде гуртуватися населення, потрібно враховувати думку більшої кількості населення, яке в результаті може «підключати в свої ряди» і інших людей, які спочатку є противниками цих ідей, адже згуртоване населення, зі спільними ідеями, має більшу можливість досягти високого рівня розвитку як економічного, так і соціально-політичного. А зважаючи на постійні кризи в двох цих сферах, приходимо до висновку в некоректному формуванні «національної ідеї» нашими політичними лідерами, а сама «національна ідея» потребує повного переформатування, у відповідності до запитів суспільства.

ОБМЕЖЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СПОСІБ ПІДНЯТТЯ ЇЇ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ

Пічієнко М.Г.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)-702-14-65)
e-mail: mariia.pichiienko@nure.ua

Ukrainian education system has appeared to be uncompetitive on the european market. Most universities have a lack of governmental funding, they are applied by entrants with low IET (External independent testing), and their diplomas are not valued among employers. This situation needs to be changed. We should reconsider our opinion about the importance of the high education and promote its reformation.

Існує думка, що сучасна освіта стає фікцією. Як вважають сучасні дослідники, її головним недоліком є перевантаженість інформацією. Студенти витрачають безліч часу, вивчаючи те, що не збільшить їх продуктивність. На думку відомого американського економіста Брайана Каплана, так звана сигнальна модель освіти, пріоритетом якої є не здобуті навички, а лише сам факт навчання у вищому навчальному закладі, є економічно не вигідною для суспільства і приведе до беззаперечного краху ринку праці.

На даний момент наявність диплому достатньо високо цінується серед роботодавців. Вони скоріше наймуть на роботу випускника вищого навчального закладу, а ніж людину без вищої освіти, незалежно від навичок, які потребуються. Вважається, що співвідношення сигнальної освіти до освіти, спрямованої на людський капітал або корисні навички, є 80% на 20%. Сучасна освіта – суцільно сигнальна, але якщо про країни розвинутої економіки можна сказати, що це відбувається не через її низьку якість, а через велику кількість освічених людей, то ситуація з українськими навчальними закладами дещо складніша. За умови процесу інтегрування з Євросоюзом українські ВНЗ вимушені змагатися не лише між собою, але й іншими університетами. І результати досить невтішні: найкращі українські виші не змогли піднятися вище восьмої сотні світового рейтингу. У якості причин подібного стану речей можна виділити і тривалий процес переходу з радянської системи, і відсутність чіткого плану розвитку, і застаріла суспільна думка про систему освіти в цілому.

Незважаючи на суттєві відмінності, деякі тенденції в напрямі розвитку світової та української освіти збігаються. І, перш за все, це орієнтованість на отримання професійних навичок, адже дефіцит робочих спеціальностей спостерігається як в Україні, так і за кордоном. Рівень безробіття достатньо високий, але робочі спеціалісти зникають через сучасний вузький погляд на освіту. Освіта, яка спрямована на формування

професійних навичок, приносить набагато більше соціальної користі, ніж сигнальна. Вона також є більш вигідною з егоїстичної точки зору. Якщо різні форми професійної освіти (навчання в школі необхідним для майбутньої роботи навичкам, профорієнтація, прямий досвід роботи) стануть суцільним явищем, тим, хто не хоче або не може продовжувати освіту, принаймні не загрожує безробіття, адже в них вже є спеціальність. Але для того, щоб відсутність диплому перестала вважатися неповноцінною, потрібно кардинально змінювати суспільну думку. Більшість вітчизняних експертів вважають, що для відновлення престижу державного диплому слід залучати до вишів лише абітурієнтів з айвищими показниками конкурсних балів. Наслідком цього неодмінно стане зменшення кількості вишів. В умовах конкуренції закриються ті навчальні заклади, що не мають попиту. Така ситуація є нормальною для країн з розвинутою економікою, а значить і Україні доведеться пройти цей шлях.

Наприклад, ініціатор незалежних освітніх проєктів Е. Рубін пропонує принцип «гроші йдуть за студентом» як одну з ключових позицій серед необхідних для ефективного реформування освіти. Вона передбачає розподіл державного фінансування пропорційно кількості вступників, а також регулювання заробітної плати викладачів згідно з тим, скільки студентів зареєструвалися на курс, за умови, що деякі основні та додаткові предмети будуть виборними. Ситуація, яка склалася в Україні в останні роки, коли більше ніж 75% випускників шкіл подали заяви до вишів, не є цілком нормальною. Як стверджує Брайан Каплан, якщо б усі отримали вищу освіту, це призвело б не до загального процвітання, а до величезної інфляції і катастрофи на ринку праці. Якщо все працездатне населення будь-якої країни буде займатися лише академічною діяльністю, в неї вже не залишиться тих, хто буде реально працювати.

Освіта повинна спиратися на реальні навички, а не на соціальний договір про лояльність. Якщо твердження про те, що сигнальна освіта дає навички, загальну культуру чи духовний розвиток, викликає великі сумніви, тоді настав час повністю переглянути її концепції.

Список використаних джерел

1. Bryan Caplan. The Case Against Education: Why the Education System Is a Waste of Time and Money. Princeton, 2018. 416 p.
2. Рубін Е.Ю. Вища школа – найнижча планка // Освітня політика. 06.08.2018. URL: <http://education-ua.org/ru/articles/1224-vishcha-shkola-najnizhcha-planka> (дата звернення: 17.11.2019)

ДОСУДОВА ПРОБАЦІЯ В УКРАЇНІ

Погореленко В.В.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)

e-mail: volodymyr.pohorelenko@nure.ua

In the article is analyzed the procedural order of consideration a question on necessity of drawing up of the prehearing report concerning the accused in court. The specifics and significance of such report are determined. This research reveals some problems arising in practice, and it is offered ways of their decision.

Кримінальним кодексом України запроваджено ряд нових, альтернативних позбавленню волі, видів кримінальних покарань, а також передбачено можливість звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням за умови гарантії його виправлення без відбування покарання. Прийнятий у 2015 р. Закон «Про пробацію» створив систему заходів, спрямованих на реабілітацію людини, в т.ч. виконання покарання, призначеного судом. Стаття 2 Закону України «Про пробацію» визначає пробацію як систему наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Метою пробації є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності. Таким чином, національна пробація складається з трьох видів пробації, що обумовлені особливостями правового статусу осіб (суб'єктів пробації) в системі правосуддя: досудова пробація, наглядова пробація, пенітенціарна пробація.

Новелою Закону України «Про пробацію» є те, що одним із видів пробації є досудова пробація, яка передбачає забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності. Результатом діяльності досудової пробації є складання досудової доповіді, яка повинна містити соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, оцінку ризиків вчинення ним повторного кримінального правопорушення та висновок про можливість виправлення обвинуваченого без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк. Безперечно, інститут досудової пробації є позитивним зрушенням у кримінальному законодавстві. Однак, оскільки цей інститут є новелою кримінального законодавства, то відсутні

практичні напрацювання, а це зумовлює певні неточності і проблемні моменти його впровадження.

По перше, за приписами ч. 2 ст. 314-1 КПК України досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Імперативний характер цієї норми свідчить про обов'язковість складання досудової доповіді щодо неповнолітнього обвинуваченого. Водночас у п. 6 ч. 3 ст. 314 КПК України передбачено, що у підготовчому судовому засіданні суд має право доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь. Таким чином, указані норми кримінального процесуального закону конкурують між собою, одночасно встановлюючи обов'язок призначення досудової доповіді у вказаній категорії справ та надаючи право суду щодо прийняття такого рішення.

По-друге, законом не надано обов'язкового значення для суду щодо висновку органу пробації, і суд вирішує, яке ж покарання обрати за власним переконанням та на підставі всіх обставин справи. Непоодинокі випадки, коли орган пробації вважає за можливе виправлення особи без його ізоляції від суспільства, проте суд все ж обирає покарання у виді позбавлення волі, так як на таке рішення впливають й інші чинники, які не охоплювались межами дослідження органу пробації.

По-третє, суди в своїх ухвалах, доручаючи органу пробації скласти досудову доповідь, досить часто визначають занадто малі строки для здійснення такого доручення. Для підготовки досудової доповіді працівник органу пробації має поспілкуватися з найближчим оточенням обвинуваченого, а саме: рідними, друзями, колегами, іншими особами, які знайомі з ним, а також отримувати інформацію з інших джерел, зокрема, матеріалів кримінального провадження, місця роботи або навчання, проживання тощо (ч. 2 ст. 72-1 КПК України). Збір всієї необхідної інформації, зустрічі з обвинуваченим, складання висновку, – все це потребує багато часу, який здебільшого не надається судами, що призводить до формалізму, неякісного збору інформації, і, відповідно зводить нанівець мету запровадження досудової пробації.

Підсумовуючи викладене можемо констатувати, що інститут досудової доповіді є позитивною новелою, направленою на професійне інформування суду про особу обвинуваченого з метою призначення йому більш справедливого і ефективного покарання. А тому, без сумніву, цей інститут слід вдосконалити, врегулювавши передусім неузгодженість норм кримінального процесуального закону, а також інші проблемні питання, що виникають під час його застосування на практиці.

**КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ,
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСОБУ ТА ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ:
СПІВВІДНОШЕННЯ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ**

Похлеба А.В.

Науковий керівник – ст. викладач Чепела С.П.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. Філософії, тел. (057)702-1-465)
e-mail: anastasiia.pokhlieba@nure.ua

In the Ukrainian legislation several laws regulate the provision of information about individuals and legal entities. These are the Law on Information, which regulates relations concerning the receipt and distribution of information, and the Law on Protection of Personal Data, which defines the protection and processing of personal data, and the Law on Access to Public Information, which grants the right to receive information, owned by the managers. The same definitions in these Laws are not identical but, at times, partly contradictory to one another, which creates problems for a person to exercise his right to information.

Що до цього питання, Закон України «Про інформацію» ототожнює ці поняття. У статті 11 цього Закону міститься таке визначення: *«інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована...»*. Аналогічне визначення персональних даних закріплено у статті 1 Закону «Про захист персональних даних»: *«персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована»*. Проте у цьому Законі прямо не сказано, що вся інформація про особу – це її персональні дані.

Також, якщо певна інформація дає змогу володільцю виділити із групи людей конкретну особу, то її можна вважати персональними даними. Тому, дані, які самі по собі не є персональними даними, за певних обставин (коли вони дають змогу ідентифікувати особу) ними стають.

Варто також наголосити, що не вся інформація за бажанням особи може бути віднесена до конфіденційної. Є багато випадків, коли різними законами передбачено відкритість певної інформації, наприклад, про займану посаду і робочі контакти, розпорядження бюджетними коштами, відомості із відкритих реєстрів тощо. Отже, законами може бути заборонено будь-кому обмежувати доступ до певної інформації. Фактично особа, якої стосується інформація, не має права визначати режим доступу до такої інформації.

Тому, можемо зробити висновок, що:

- **конфіденційною є інформація** про фізичну або юридичну особу, крім суб'єктів владних повноважень, яка обмежена у доступі цією особою,

а також попередньо обмежена законодавством до моменту, поки особа не відкриє таку інформацію за власним бажанням;

- така інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом;

- законодавством може бути заборонено віднесення певної інформації до обмеженої у доступі, зокрема і конфіденційної.

В той же час законодавством може бути заборонено віднесення певних персональних даних фізичної особи до конфіденційної інформації. Відкритою є, наприклад, така інформація:

- прізвища, імена, по батькові фізичних осіб, які отримали бюджетні кошти, отримали у володіння, користування чи розпорядження державне та/або комунальне майно (частина п'ята статті 6 Закону «Про доступ до публічної інформації»);

- персональні дані, що стосуються здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень (частина друга статті 5 Закону «Про захист персональних даних»).

В деяких випадках така інформація може поширюватись без згоди особи. Відповідно до частини другої статті 14 Закону «Про захист персональних даних» поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи **дозволяється у випадках, визначених законом**, і лише (якщо це необхідно) в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. До таких законів ми можемо віднести, наприклад, податкове чи кримінально-процесуальне законодавство, що надають право відповідним органам отримувати обмежену у доступі інформацію для виконання своїх функцій.

Те, що конфіденційна інформація буде надаватись відповідно до Закону «Про доступ до публічної інформації», зовсім не означає, що вона може легко на розсуд службовця, який розглядає запит, поширюватись серед необмеженого кола осіб. Трискладовий тест зобов'язує якомога повніше оцінювати обставини справи. І тільки дуже вагомі аргументи на користь суспільного інтересу (який полягає лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини) можуть схилити терези на користь розголошення інформації. Тим більше, якщо це стосується чутливої інформації.

Без такого балансу, ми автоматично закриваємо усі персональні дані, що не відповідає практиці Європейського суду з прав людини. У цьому і специфіка, і родзинка, і звичайно ж складність застосування цих двох законів: ні право на інформацію, ні право на приватність не мають пріоритету один над одним. Тільки у конкретній ситуації з врахуванням конкретних обставин ми можемо сказати, яке з цих прав переважає.

БЛАГОДІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сорока К.Ю.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)
e-mail: kateryna.soroka@nure.ua

Only the state, commercial and non-profit sector in cooperation can ensure the existence of a stable, democratic, constitutional state and civil society. Therefore, there is an obvious need for an effective non-profit sector that would encourage citizens to participate in the management of public life and improve their quality of life. That is why the issue of legal regulation of the existence and activity of non-profit organizations and charitable entities, is extremely important for our state.

У колишньому Радянському Союзі існувало два види недержавних організацій: одні перебували під контролем держави, а інші стояли в незаконній опозиції до неї. Недержавні організації першого виду були офіційно визнаними громадськими об'єднаннями, переважно соціально-побутового або культурного характеру. І хоча формально вони вважалися «неурядовими», проте перебували під контролем держави, яка контролювала вирішення більшості кадрових питань та розподіл фінансових ресурсів. З приходом незалежності благодійні організації отримали дозвіл утворюватись і діяти на законних підставах. Здобувши свободу щодо створення і діяльності незалежних об'єднань, було створено величезну кількість недержавних, в тому числі і благодійних об'єднань, які намагалися, з одного боку, заповнити вакуум в громадській діяльності, а з іншого – взяти на себе функції, які до цього виконувала держава. На сьогодні благодійна діяльність в Україні перебуває на хвилі піднесення: в державі діє величезна кількість благодійних фондів, а в їх діяльності беруть участь багато громадян. Залучена ними допомога значною мірою сприяє вирішенню проблем, які виникли в державі, а добросовісні благодійні фонди користуються високим рівнем довіри. Однак, незважаючи на численні позитивні аспекти благодійництва, в Україні мають місце численні зловживання в діяльності благодійних організацій, що призводить до порушення ними законодавства. Тому питання правого регулювання існування та діяльності некомерційних організацій і благодійних утворень є надзвичайно важливим для нашої держави.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» благодійна організація – це юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності, відповідно, благодійна діяльність – це добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим

Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара. З цього випливає, що благодійною організацією може бути тільки юридична особа. До того ж, метою благодійних організацій не може бути одержання й розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій. На працівників благодійних організацій поширюється законодавство про працю, загальнообов'язкове державне соціальне страхування та соціальне забезпечення.

Засновниками благодійних організацій можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права (ст. 12 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»).

Сферами благодійної діяльності є: освіта, охорона здоров'я, екологія, охорона довкілля та захист тварин, культура та мистецтво, наука, спорт, права людини і громадянина ті інші сфери. Разом з тим, благодійні організації не мають права надавати благодійну допомогу політичним партіям або від імені політичних партій, а також брати участь у виборчій агітації. Благодійні організації мають право створювати відокремлені підрозділи, бути засновником і учасником інших благодійних організацій, а також спілок, асоціацій, інших добровільних об'єднань, здійснювати спільну благодійну діяльність, а також мати інші права згідно із законом. Благодійна організація може бути створена як благодійне товариство, благодійна установа чи благодійний фонд з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та іншими законами України.

Благодійна організація як юридична особа несе цивільно-правову відповідальність за порушення своїх цивільно-правових зобов'язань (наприклад, сплата пені за прострочення платежів за договором) або адміністративно-правову відповідальність за порушення відповідних зобов'язань перед державою (наприклад, сплата штрафу за неподання податкової звітності). Проте членів органів управління організації, оскільки їх можна вважати посадовими особами організації, відповідно, залежно від обставин (їх компетенції, характеру прийнятого рішення та його впливу на діяльність організації тощо) може бути притягнуто до цивільно-правової відповідальності перед організацією, адміністративної або кримінальної відповідальності.

Отже, благодійні організації створюються для досягнення благородної мети. А для її досягнення слід удосконалити правову базу, ліквідувати прогалини, неточності та суперечності законодавства, запроваджувати реально діючі механізми боротьби із зловживаннями у цій сфері.

СПЕЦИФИКА ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОММУНИКАЦИИ В ТУРКМЕНИСТАНЕ В ЭПОХУ ИНФОРМАТИЗАЦИИ

Чернов Ю.С.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Авксентьев А.Л.

Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина
(61022, Харьков, пл. Свободы 4, каф. политологии, тел.: (057) 707-51-63)
e-mail: yuvinali@gmail.com

In this paper, the author considers the specifics of political communication in Turkmenistan. Turkmen political communication is divided into two periods related to the personalities of the presidents. Each period has its own distinctive features. The paper describes the characteristics inherent in political communication in each of the periods, and also discusses the differences between these periods.

Современное общество неспроста называется информационным. Именно информация является основным инструментом трансформации политических режимов и систем. Не стало исключением в этом процессе даже такое закрытое государство как Туркменистан. Развитие политической коммуникации в Туркменистане можно разделить на два периода, совпадающих по времени с этапами правления двух президентов: Сапармурата Ниязова с 1991 года по конец 2006 года и Гурбангулы Бердымухамедова с 2007 года по наше время.

Первый период, озаглавленный правлением Сапармурата Ниязова, можно охарактеризовать как простую пропаганду. Став президентом независимого Туркменистана в 1991 году, Ниязов начинает планомерно отходить от всего советского в республике и создавать современную туркменскую историю и культуру. Одним из таких примеров можно назвать реформу туркменского языка. Основной идеей этой реформы являлся отказ от кириллического алфавита в пользу латинского. С этого момента вся коммуникация в государственных и частных учреждениях велась только на новой версии туркменского языка.

Укрепление и поддержание своей власти Ниязов видел в создании комплексной идеологической концепции. Национальная идеология должна была сформировать новую туркменскую нацию, объединить ее вокруг фигуры вождя и, конечно же, защитить его от появления возможной оппозиции. В своей наиболее известной книге Рухнама Ниязов говорит не только об исключительном прошлом туркмен, он приходит к некоему “концу истории” — золотому веку туркмен, олицетворением которого является он сам.

Золотой век туркмен кончается в декабре 2006 года в связи с кончиной первого президента. На смену ему приходит Гурбангулы Бердымухамедов. Придя к власти, он отказывается от сакрального образа, присущего его предшественнику. Бердымухамедов выступает как либерал-

реформатор, формирует имидж честного государственного деятеля. Можно предположить, что решение быть ближе к простому народу было вызвано двумя причинами. Во-первых, это увеличение доступа населения к смартфонам и интернету, следовательно, к новым источникам информации, а во-вторых, это желание покончить с изоляционизмом и стремлением быть вхожим в западные политические круги. Хотя среди населения пошли слухи об оттепели, реальная картина мира кардинально не изменилась. Традиционные СМИ, такие как печатные издания, радио- и телеканалы продолжали находиться под контролем государства и транслировать только выверенную информацию.

Начиная с 2008 года происходит рост числа интернет-пользователей в стране. Несмотря на высокую стоимость пользования, медленную скорость и цензуру, начинает зарождаться туркменское интернет-сообщество. Следом за ним появляются зачатки гражданской журналистики. Осознавая невозможность полностью цензурировать информацию в сети, государство пытается ее контролировать и направлять в нужное русло. Активно используется астротурфинг для создания “видимой” общественной поддержки деятельности президента и дискредитации оппозиции, находящейся за границей и имеющей возможность влиять на жителей страны через социальные сети, видеоблоги и новостные сайты. Идет полноценная работа с лидерами мнений, являющимися посредниками при распространении необходимой информации. Примером может служить “добровольная” активность по развеиванию слухов о смерти президента летом 2019 года.

На протяжении почти всей своей независимой истории Туркменистан являлся однопартийным государством. Проводником политики президента выступала Демократическая партия Туркменистана. И лишь в 2012 году Гурбангулы Бердымухамедов принимает решение о создании многопартийности в стране. В том же 2012 году появляется Партия промышленников и предпринимателей, а в 2014 году — Аграрная партия. Подчиняясь воле президента, новые партии позволили создать иллюзию партийного плюрализма ради более тесного сотрудничества с западными организациями.

Попытки Бердымухамедова уйти от персонального авторитаризма в сторону неопатримониализма позволяют думать о его желании сгладить острые углы правления предыдущего президента и наладить отношения с западными партнерами. Современная политическая коммуникация в Туркменистане совершенно не похожа на пропаганду, присущую эпохе правления Ниязова. Стали активно использоваться мобилизационные и маркетинговые формы коммуникации, постепенно развивается интернет-коммуникация. Вполне возможно, что дальнейшая информатизация приведет к демократическим изменениям в стране.

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Чхеїдзе В.О.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)
e-mail: vazha.chkheidze@nure.ua

This paper outlines the problems of interaction between cloud service provider and use, formed on the basis of providing the information needs of the country. Ways of improving the legal framework of Ukrainian legislation are defined. The operation of this technology is close to the sphere of state regulation but to date not set up defined.

Сучасні комп'ютери зберігають велику кількість інформації, важливі файли, які необхідні для роботи, навчання, соціальної та інших сфер діяльності. Зручно, коли всі необхідні файли завжди поруч, під руками, проте не завжди з собою є флеш карта, з якої, до того ж, потрібно постійно «перекидати» файли туди й назад, або ноутбук чи планшетний комп'ютер, пам'яті яких може не вистачати для зберігання необхідних даних. Хмарні технології – це зручне середовище для зберігання і обробки інформації. Особливістю хмарних технологій є не прихильність до апаратної платформи і географічної території. За оцінками експертів, використання хмарних технологій в багатьох випадках дозволяє скоротити витрати в 2-3 рази в порівнянні з утриманням власної розвиненої ІТ-структури. «Хмара» відкриває новий підхід до обчислень, при якому ані обладнання, ані програмне забезпечення не належать підприємству. Замість цього провайдер надає замовнику вже готовий сервіс. Саме тому даною технологією часто користуються молоді компанії-стартапи, які потребують великих обчислювальних ресурсів для обслуговування користувачів, але не можуть дозволити собі створення і експлуатацію власного дата-центру. Хмарних сховищ досить багато, і всі вони надають різні можливості. Вони бувають платні і безкоштовні, розраховані на великий обсяг інформації і на малий обсяг, підтримку різних операційних систем і т.д. Єдине, в чому вони подібні між собою, – в способі обробки інформації.

Однак, разом із зручністю популярна послуга зберігання важливих даних у хмарі несе в собі значні ризики для компаній. При «неправильному застосуванні» цей інструмент допускає можливість кібератак. Використовуючи онлайн сховища, співробітники не завжди стежать за виконанням корпоративної політики безпеки, що підвищує ймовірність успішних кібератак не тільки на особисті дані, а й на сам бізнес.

Разом з тим, нормативно-правове регулювання відносин щодо хмарних технологій значно відстає від динаміки розвитку ІТ-сфери, як в Україні, так і в за її межами. Європейський Союз розпочав інтенсивну

роботу з модернізації нормативної бази в ІТ-сфері (хмарних технологій). У вересні 2012 р. Європейська комісія представила Стратегію розвитку хмарних обчислень. Розділом 3.2 Стратегії встановлено завдання, щодо оновлення стандартів в ІТ-сфері; сертифікації надійних провайдерів хмарних технологій; безпечних та справедливих умов договору; створення Європейського хмарного партнерства для впровадження інновацій та їх розвитку в державному секторі. Спеціальну увагу у Стратегії приділено питанням безпеки користувачів і, зокрема захисту персональних даних. В Україні використання хмарних технологій регулюється загальними нормами діючого законодавства в сфері інформаційних відносин і загальними положеннями приватного права. В свою чергу, у Верховній Раді України 24.03.2016 р. зареєстровано проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обробки інформації в системах хмарних обчислень», який має виправити ситуацію із використанням хмарних технологій. Із прийняттям вказаного проєкту можна говорити про гарантії захисту інформації та забезпечення виконання належним чином обов'язку із її зберігання провайдером шляхом запропонованого у вказаному проєкті переліку чисельних істотних умов, які мають міститись у договорі між надавачем хмарних послуг та володільцем інформації або власником системи. Головними із них є: порядок отримання володільцем інформації або власником системи інформації, яка оброблялась в системі хмарних обчислень, у випадку припинення надання хмарних послуг; порядок видалення інформації із системи хмарних обчислень; відповідальність сторін договору. Такі зміни забезпечать зрозумілі для користувача механізми цивільного впливу на власника системи або провайдера, навіть після припинення його діяльності з надання хмарних послуг. За такої моделі регулювання збільшується обсяг обов'язків, покладених на суб'єктів, чим створюються гарантії для користувача. Суттєве нововведення стосується й сертифікації. Проєкт робить можливим підтвердження належного рівня захисту інформації в системі хмарних обчислень національним або іноземним органом/організацією з оцінки відповідності, акредитованими національним органом України з акредитації або іноземним органом з акредитації, який є стороною Багатосторонньої угоди про визнання Міжнародного форуму з акредитації або Європейської кооперації з акредитації. Проте на сьогодні законопроєкт досі не прийнято.

Отже, використання хмарних технологій є дуже зручним, оскільки дозволяє зберігати дані на сторонньому сервері, доступ до якого можна отримати звичайним підключенням до мережі. Але слід відзначити відсутність спеціального правового регулювання функціонування та використання хмарних технологій у різних напрямках інформатизації суспільства та держави. Норми існуючого законодавства не адаптовані до сучасних реалій та переважно є неефективними.

ВЛИЯНИЕ МАРКСИСТСКИХ ИДЕЙ НА СОВРЕМЕННУЮ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКУЮ МЫСЛЬ

Шлома А.К.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Тихонова Л.А.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)702-1-465)
e-mail: oleksandr.shloma@nure.ua

The article considers the influence of Marxist economic, philosophical and political ideas on the development of socio-political thought of the present. A thesis is put forward on the relevance of Marxist ideas for modern political science, philosophy and other humanities. Attention is focused on the fact that the central place in the work of K. Marx belongs to a critical analysis of capitalist society, its development prospects, and materialistic understanding of history.

Движение человеческого общества вперед носит неравномерный характер. Примером такой неравномерности являются социально-политические революции, которые время от времени достигают человечество. Одна из таких революций, индустриальная, произошедшая в 18-19 веках в Европе, привела к сближению экономики и политики, ускорила экономический рост и способствовала усилению урбанизации. Среди ученых существует мнение, что идеи марксизма своим возникновением обязаны именно этим процессам. А марксизм, в свою очередь повлиял на общество не меньше, чем промышленный переворот.

Марксизм – экономическое, политическое и философское учение основателями которого являются Карл Маркс и Фридрих Энгельс. Центральное место в творчестве К. Маркса и Ф. Энгельса принадлежит критическому анализу капиталистического общества, его истории и перспективам развития. Идеи марксизма подвергались многократному пересмотру, критике и даже опровергались. Но их так и не смогли предать забвению. Основой учения К. Маркса о капиталистическом обществе является экономическая теория. Важнейшим документом марксизма была и есть книга «Капитал», в которой, по мнению самого автора, была раскрыта тайна капиталистического накопления. Публикация этого труда позволила открыть глаза общества на те аспекты капитализма, которые сознательно или случайно не освещались в то время экономистами. Марксу удалось внятно и глубоко описать принцип формирования прибавочной стоимости и доказать, что сверхприбыль можно получить только эксплуатацией наемного труда.

В тот момент, когда К. Маркс работал над «Капиталом», он не был членом ни одного сообщества академического типа и долгие годы работы провел в одиночестве в библиотеке Британского музея. Ему удалось в своих исследованиях критически проанализировать и переосмыслить

труды множества предыдущих экономистов и создать собственное видение экономических проблем капитализма, отличное от всех предыдущих. По мнению большинства ученых, Марксу не удалось стать классическим представителем политической экономии, поскольку он не считал законы капиталистической экономики универсальными. Его новизна состояла в том, что для каждого экономического строя он предполагал существование своих законов.

Значительную часть марксизма составляет учение о классовой борьбе между буржуазией и пролетариатом, венцом которого считается «Манифест коммунистической партии». Основу этого документа составляет пророчество Маркса и Энгельса по поводу гибели капитализма и торжества коммунистического общества. Однако, даже сразу после появления, марксизм испытал шквал обоснованной критики со стороны известных авторов. А. Герцен, М. Бакунин и др. указывали на противоречивость учения Маркса, делая упор на неграмотности и необразованности пролетариата как управляющего класса. Сомнения вызывал и тезис о том, что все общество будет действовать в интересах рабочего класса.

Не смотря на множество противоречий в самой теории, марксизм все-таки достаточно долго продержался в виде ведущей идеологии социалистических государств. Пришедшие к власти в этих странах коммунистические партии заявляли о том, что они построили социализм, что не совсем соответствовало истине. Социалистическая политика проигрывала капитализму, большинство прогнозов Маркса не сбылись. Вместе с разрушением коммунистических режимов в ходе перестройки были потеряны позиции марксизма.

Необходимо помнить, что любая теория актуальна в тот момент, когда она создается. Со временем положения теории корректируются и меняются. Мы можем считать, что большинство положений марксизма устарели, но это не значит, что они полностью неверны. Одним из главных достижений философии марксизма является разработка материалистического понимания истории. Именно эта часть теории марксизма, на наш взгляд, представляет наибольший интерес и является наиболее актуальной.

Список использованной литературы

1. Филатов В.П. Проблемы познания в трудах Карла Маркса // Эпистемология и философия науки 2018. Т. 55. № 3. С. 8 – 24

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

СПОСОБИ МЕДІА-МАНІПУЛЯЦІЇ ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Кравченко Н. С.

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)

E-mail: nazar.kravchenko@nure.ua

The article defines the role of mass-media in the life of modern society and reveals the notion of the manipulation of consciousness. Socio-cultural space creates the preconditions for implementing various manipulations of individual and group consciousness. This article is also devoted to consideration of this social phenomenon.

На сучасному етапі розвитку суспільства, який справедливо називають інформаційним, засоби масової інформації (ЗМІ) посідають панівне місце в передачі знань і відомостей. Під ЗМІ розуміють газети, журнали теле- і радіопрограми, кінодокументалістику, інформаційні агенції, інші періодичні форми публічного розповсюдження масової інформації. Вони виступають посередником між журналістом, дослідником і аудиторією.

Незважаючи на позитивне значення ЗМІ, оскільки вони є ефективним інструментом підтримки суспільної рівноваги й соціальної взаємодії, маніпулятивні можливості мас-медіа безмежні. З кожним днем сучасний світ стає все більш інформаційно насиченим, а тому часто незрозумілим для людей. Людина не здатна самостійно отримати й перевірити всю необхідну їй інформацію, а тому вимушена багато що сприймати як правду. Таким чином, наповнюючи потрібним змістом повідомлення, що передаються ЗМІ, можливо подавати суспільству не лише знання про навколишню дійсність, але й цілеспрямовано формувати емоційні та поведінкові стереотипи [1]. ЗМІ через повідомлення, інформування, навчання, переконання, навіювання та інші психологічні методи впливають на маси. У результаті культивування і тиражування інформації стосовно духовних цінностей, соціальних вимог стандартизуються і стереотипізуються поведінкові й світоглядні норми суспільного життя [2].

Маніпуляція свідомістю завжди існувала в суспільстві, починаючи ще з давніх часів. Сьогодні вона вже давно стала мистецтвом, їй навчаються, вона є сферою бізнесу. В інформаційному суспільстві маніпуляторам доводиться освоювати нові технології, адаптувати старі методи під новий час. Наше суспільство можна уявити у вигляді павутини, в якій кожен вибирає бути йому павуком, який плете павутину, або мухою, яка в неї потрапляє. Але часто, вибір може стати неусвідомленим. Це пов'язано з розвиненістю суспільства і самосвідомістю кожної людини. Природно, кожна людина не хоче бути «мухою», і тим не менше саме виходячи з цього бажання, може стати жертвою маніпуляції.

Маніпуляційні технології ставлять за мету управління ситуацією через управління поведінкою людей. Маніпуляція використовується тоді, коли відкрито декларується одна мета, але при цьому спеціальними рефлексійними засобами самої комунікації переслідується інша.

Серед способів маніпуляції, які використовують ЗМІ, можна виділити наступні:

1. Відволікання уваги. Це досягається через насичення інформаційного простору менш важливими подіями. Прийом відволікання уваги використовується і для того, щоб не дати громадянам можливості отримувати важливі знання, що стосуються безпосередньо їх життя в суспільстві.

2. Фокус на емоції, а не на здоровий глузд. Вплив на емоції – це класичний прийом, спрямований на те, щоб заблокувати здатність людини до раціонального аналізу, а зрештою – до здатності критично мислити взагалі.

3. Дроблення. У періодичних журналах навмисно розбивають великі за обсягом статті, розміщуючи основну частину статті в кінці номера для того, щоб примусити читача проглянути декілька сторінок реклами. У підсумку виходить, що постійні переривання інформаційних програм рекламою призводить до зниження здатності аудиторії критично оцінювати подані події або проблеми.

4. Негайна передача інформації. Причому негайність безпосередньо пов'язана з фрагментацією. Блискавичність подачі новин поглиблює маніпулятивні можливості всієї інформативної системи. Помилкове відчуття терміновості, що виникає внаслідок негайної подачі новин, створює ілюзію неабиякої важливості предмета інформації.

Ми окреслили деякі з основних способів, що застосовуються для маніпуляції пересічних громадян. Єдиним виходом, на нашу думку, є критичне ставлення до інформації, що до нас надходить, та вміле її використання. А ЗМІ можна побажати лише більшого професіоналізму та меншої заангажованості і тоді ми обов'язково будемо рухатись в бік інформаційного суспільства.

Перелік посилань

1. Дуцик Д. Політична журналістика / Д. Дуцик. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». – 2005. – 138 с.

2. Смирнова М. Створення стереотипів засобами масової інформації в добу інформаційного суспільства / М. Смирнова // Теле- та радіожурналістика. – 2016. – Вип. 15. – С. 63-67. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tir_2016_15_11.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРОГРАМІСТА

Левченко А.С.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Дашенкова Н.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки,14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: anastasiia.levchenko@nure.ua

The scientific article is devoted to the critical thinking development research as a matter of the programmers professional competence. Also, this article address the critical thinking phenomenon that implied as the cognitive techniques or strategies, which increase likelihood of getting the desired success in engineering problem solving. A certain critical thinking features related to the definition of “algorithm” has been underlined and determined. The article key outcome express that the critical thinking development is not just desirable IT industry career choice, but it is essential skill of the programmer professional growth.

Темою даного дослідження являється розвиток критичного мислення як фактор професійної компетентності програміста. Розвиток обізнаності в тій чи іншій сфері діяльності визначається не кількістю знань, а насамперед різноманітністю підходів та стратегій до вирішення задачі та аналітичним контролем їх придатності (Ю.К. Стрелков, Б.М. Величковський, Д.Р. Глейзер та інші (див. [1]).

Актуальність даної теми обумовлена тим, що все більша кількість видів людської діяльності взаємодіє з комп'ютерами та іншими видами інформаційних технологій.

Початком розвитку технічних напрямків в області носіїв величезного об'єму людських знань вважається середина ХХ ст, час створення перших машинних пристроїв для зберігання інформації. Для того, щоб ЕОМ виконувала функції, направлені на вирішення різних задач користувача, потрібно було створювати спеціальні машинні програми, а їх здатна створити тільки людина-програміст. Сама машина не здатна до творчості, і «машинне мислення» є результатом мислення людини.

Розглядаючи професіоналізм програміста, ряд науковців (Е. Дейкстра, М. Смульсон, Б. Шнейдерман) виділяють якості, які повинні бути притаманні програмісту для успішного здійснення діяльності. Основним критерієм успіху вчені називають розвиток мисленевих процесів [2].

На думку Д. Халперн, критичне мислення – це використання когнітивних технік або стратегій, які збільшують ймовірність отримання бажаного кінцевого результату [3, с. 13]. Людина з розвиненим критичним мисленням проявляє допитливість, вільно виражає свою позицію, відстоює свою точку зору, тобто є автономною та суверенною. Людина з критичним мисленням здатна робити логічні висновки, створювати зв'язки логічних

моделей й приймати обґрунтовані рішення щодо певних тверджень, погоджуватись з ними або вирішувати відкласти їх розгляд. Всі ці визначення мають на увазі психічну активність, яка повинна бути направлена на вирішення конкретної задачі.

Ми вважаємо, що певні риси критичного мислення відсилають до властивостей самого поняття «алгоритм».

По-перше, це дискретність: програміст окремо розглядає кожен крок своєї дії, в деяких випадках, повертаючись до нього для корегування.

По-друге, визначеність – кожне правило алгоритму повинно бути чітким та однозначним. Завдяки цій властивості алгоритм набуває механічного характеру. Тому, важлива особливість успішного програміста – чіткість думок.

По-третє, це результативність: алгоритм повинен приводити до вирішення задачі за конкретну кількість кроків. Програміст є компетентним, коли має певні результати.

Нарешті, масовість – алгоритм вирішення задачі розглядається в загальному вигляді, тобто бути придатним для деякого класу задач, відрізняючись тільки вхідними даними.

Успішність програміста пов'язана зі складовими критичного мислення, а саме так званими метакогнітивними стратегіями, які полегшують розуміння, допомагають відкинути все несуттєве і виділити потрібний напрямок пошуків рішень.

До числа особливо важливих професійних характеристик програміста варто віднести також здатність до навчання протягом усього періоду професійної діяльності. Ще йому потрібно вміти швидко адаптуватися й постійно вивчати щось нове, вміти об'єктивно оцінювати можливості технологій та їх використання в кожному конкретному випадку, а це все відноситься до характеристик критичного мислення, бо інакше, через кілька років, його цінність як фахівця може помітно знизитися.

Отже, розвиток критичного мислення, в ІТ-індустрії не просто бажаний пункт кар'єрних сходів, а насамперед це ключик до професійної успішності програміста.

Перелік посилань

1. Кукушкина Ю. А. Критическое мышление как фактор профессиональной компетентности (на примере программистов): дис. канд. / Кукушкина Юлия Андреевна. – М., 2008. – 20 с.
2. Дейкстра Э. Дисциплина программирования: Пер. с англ. – М.: Издательство «Мир», 1978. – 274 с
3. Халперн Д. Психология критического мышления / Дайана Халперн. – С.-Петербург, 2000. – 168 с.

ВИГОДИ І ВТРАТИ БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ ВІД ІНТЕРНЕТ-ПІРАТСТВА

Семикіна А.А., Кобозєв В.К.

Науковий керівник – старший викладач Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. Філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: anastasiia.semykina@nure.ua, vladyslav.koboziev@nure.ua

There is a new type of piracy in the world that has a clear a strong link to scientific progress. But not only scientific progress has become a catalyst for transformation this phenomenon. Piracy harms all persons involved in the process of creation, reproduction and distribution copyright objects. The authors do not receive rewards for using their works; publishers, phonogram producers, distributors – do not receive corresponding profits and lose some potential buyers; buyers, on the one hand, have the commercial benefit of buying cheap pirates works, and on the other – use poor quality products; the state – does not receive appropriate deductions to the budget for the use of objects copyright, causing them to shrink expenditure on culture.

Широке використання інтернету породжує не лише нові можливості, а й низку проблем щодо ефективного захисту інформації та охорони прав інтелектуальної власності. Все більшої популярності в наш час набуває інтернет-піратство. За даними BSA близько 80% програмного забезпечення, встановленого на комп'ютерах в Україні, не має необхідних ліцензій, у світі ж ця цифра складає 37%.

З 2011 по 2016 роки Україна входила в перелік «пріоритетних країн» для уваги з боку Міжнародного альянсу інтелектуальної власності та Офісу торгового представництва США (USTR) як грубий порушник прав інтелектуальної власності у світі, насамперед у мережі Інтернет. Така гострота проблеми стимулює нас розглянути питання інтернет-піратства, аби з'ясувати вигоди та втрати від цього явища [1].

В кембриджському словнику дано наступне визначення, інтернет-піратство – поширення копій з порушенням авторських прав.

В українському законодавстві це поняття також існує у форматі піратства у сфері авторського права, але воно дещо адаптоване, піратство у сфері авторського права – це опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення [2].

Саме ґрунтуючись на цьому визначенні можна виділити основні види інтернет піратства:

- аудіопіратство;
- відеопіратство;

- піратство літературних творів;
- піратство комп'ютерних ігор;
- піратство програмного забезпечення.

Почнемо з тих, хто створює відповідний контент, а саме виробників. Для них можна виділити декілька основних наслідків:

- зменшення обсягів продажу;
- пошкодження репутації;
- втрата конкурентних переваг на ринку;
- збільшення витрат на внутрішню безпеку.

З цього ми можемо зробити висновок, що піратство призводить до значних фінансових втрат, що стимулює компанії до скорочення сфер діяльності, а інколи навіть до банкрутства.

Перейдемо до споживачів. Серед основних наслідків для них можна виділити:

- економія коштів;
- зменшення інформаційної диспропорції;
- проблема інформаційної безпеки;
- проблема низької якості;
- відсутність взаємодії з компанією-створювачем.

Як бачимо, користувачі від піратства, якщо не звертати увагу на взаємодію з розробником чи загрозу безпеці, отримують значні вигоди від цього явища, особливо якщо розглядати людей з більш низьким достатком.

Перейдемо на найбільш глобальний рівень – державний. Тут можна виділити наступні наслідки:

- зменшення податкових надходжень;
- витрати на протидію;
- проблеми з міжнародним співробітництвом;
- сповільнення розвитку національної;
- утворення інформаційного шуму.

Підсумовуючи вище зазначене, можемо сказати, що у більшості випадків, якщо не розглядати звичайних громадян з відносно низьким достатком, поширення піратства негативно впливає на всі суб'єкти ринку (державу, виробника, споживача).

Перелік посилань

1. Дослідження Міжурядового комітету з авторського права 30.04.2010 IGC(1971)/XIV/5A. Піратство: поточні тенденції і не пов'язані із законодавством заходи з надання протидії йому. [Електронний ресурс]. – URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001879/187965r.pdf>

2. Лібовіц С. Інтернет та інтелектуальна власність. [Електронний ресурс]. – URL: http://intellect-pravo.ru/views/stan_liebowitz_internet_and_intellectual_property.php

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ДЛЯ ІТ СПЕЦІАЛІСТІВ

Лейба Я.А.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Дашенкова Н.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: yana.leiba@nure.ua

Have you ever faced with the situations where a company repeatedly postpones release date for their project, when you have been waiting for days, months or even years and the release day is changed constantly? Perhaps, most of you have come across this. There are a lot of reasons for this decision – technical issues, project polishing, bug fixes, staff change, financing, improperly planned schedule, implementation of new features, etc. The exact reason depends on the particular case. It is known that almost all IT specialists have 8-10-hours shifts. Sometimes, due to lack of time/resources, they have to take over shifts or to transfer their projects to another team/company (outsource) to complete the project in time. In this article, we will discuss the importance of time management.

З кожним роком вимоги до ІТ фахівця підвищуються, а область відповідальності збільшується. Замовника завжди цікавить тільки результат, який повинен бути максимально якісним за мінімальні терміни. Також, якщо в задачу клієнта входить питання про мінімізацію витрат на будь-який проект, то він вважатиме за краще найняти одного фахівця високої якості, який зможе виконати всю необхідну роботу, ніж групу людей, які розділять все замовлення на вузькоспрямовані підзадачі. З цієї причини робота висококласного фахівця, а також кількість замовлень, які розраховані тільки на одну людину, оцінюються досить високо. З вищесказаного випливає: чим менше часу у програміста йде на розробку алгоритму роботи і на виконання поставленого завдання, тим вище оцінюється робота фахівця, як в матеріальному плані, так і в можливості подальшої співпраці з замовником.

Крім того, що програміст повинен володіти теоретичними і практичними знаннями в сфері ІТ, йому так само необхідно вміти розбивати великі завдання на більш дрібні та правильно скласти свій розклад робочого процесу, тобто володіти навичками тайм-менеджменту. Через відсутність або неправильне планування послідовності дій, люди, зазвичай, плутаються у виконанні завдань, за рахунок чого з'являється брак часу. Таким чином, фахівці навмисно чи несвідомо знижують свою продуктивність та якість виконання завдання.

Перш ніж приступити до вирішення поставленого завдання, потрібно чітко сформулювати основну мету. Для цього можна скористатися SMART аналізом. Це допомагає зрозуміти загальну картину майбутнього рішення, а також розуміти її складові, більш конкретизувати, поставити

показник досягнення цілі, зрозуміти, які ресурси необхідні, яка буде перевага після виконання певного завдання, та обґрунтувати часові межі виконання завдання.

Таким чином, ІТ фахівець повинен мати достатню кількість навичок для вирішення поставленої мети і бути обізнаним в різних областях.

Наприклад, потрібно розробити модуль роботи з профілем користувача. Це завдання можна розбити на такі підзадачі, як реєстрація користувача, авторизацію, відновлення пароля, підключення сторонніх сервісів, обробка даних, відправка на сервер. Ці завдання можна розбити на ще більш дрібні. Таким чином виявляються логічно пов'язані структури, реалізація яких може виконуватися на основі вже готових рішень. Щоб зрозуміти, скільки часу піде на виконання одного завдання, необхідно оцінити його складність. Для цього можна використовувати такі техніки, як матриця Ейзенхауера та техніку Айві-Лі. Доцільно буде розбивати функції, класифікуючи у функціональні групи. Спочатку потрібно розбити задачі за допомогою матриці Ейзенхауера, виявляючи завдання відповідно до категорій: термінові та важливі, термінові та неважливі, нетермінові та важливі, та нетермінові та неважливі. Після цього, потрібно правильно визначити пріоритети. Спочатку оцінити функціональні групи, виявляючи залежні функціональні блоки, потім, безпосередньо, функції в кожному блоці методом Айві-Лі або ABCD – від найважливіших до незначних. Маючи згрупований список з пріоритетами, ми можемо оцінити час виконання завдання. Це потрібно, щоб оцінити, яка частка від загального часу задач припадає на ту чи іншу категорію, а також оцінити загальну складність проекту, що спрощує встановлення ціни діяльності.

Завдяки розумному тайм менеджменту, ІТ фахівцю простіше зрозуміти, чим він повинен займатися в конкретний час, які задачі є найважливіші, а чим можна знехтувати, відкласти або використати вже готовий модуль, скільки часу потрібно для виконання завдання та що потрібно, щоб покращити організацію роботи.

Список використаних джерел

1. Тайм-менеджмент для програміста, як встигнути все? / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://itvdn.com/ru/blog/article/it-blog-time-management>
2. Трейси, Б. Тайм-менеджмент/ Брайан Трейси. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2016. – 144 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТИМБІЛДИНГУ В ІТ-КОМПАНІЯХ

Панасенко Д.П.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Бакаленко О.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії)

e-mail: daniil.panasenko@nure.ua

The work in the IT-sphere requires well-coordinated and productive teamwork. That's why improving relationships in the team greatly affects the quality and completing of the work. To achieve a good communication in the team, various methods are used, and one of them is a team building. Team building is a very important component of any prosperous team. It creates a favorable and friendly atmosphere in the company and helps to achieve the best result in the team. Therefore, in our work, we showed the team building features in the IT-sphere.

Найцінніший ресурс будь-якого бізнесу – це люди. І цей ресурс повинен використовуватися максимально ефективно. Чим більш згуртована група, тим результативніше вона вирішує будь-які завдання. І хоча наявність команди – не єдиний чинник, що забезпечує конкурентоспроможність компанії, проте досить важливий. Можливість роботи в команді дає кожній людині величезну особисту підтримку і перспективи зростання. Але треба розуміти, що команда – це не група людей, якою можна командувати. Команда – це спеціально підібрана група фахівців для об'єднання їхніх зусиль, спрямованих на розв'язання проблемної ситуації чи спільне виконання важливого завдання [1, с. 82].

Тимбілдинг – захід, який покликаний згуртувати групу і підвищити ефективність її роботи. Батьком концепції тимбілдингу вважається американський психолог та соціолог Елтон Мэйо. Також можна відзначити піонерів тимбілдингу – Джорджа Хеберта та Вільяма Дайера. Розробкою теорії тимбілдингу займалися і вітчизняні вчені та фахівці – А.А. Шиян, О. Дмитрук, С. Дмитрук й інші.

Існують різні види тимбілдингу, і хоча вони однакові для будь-якої групи, але їх наповнення дещо відрізняється в залежності від роду занять. Так, співробітникам ІТ-компаній часто притаманний зайвий індивідуалізм й амбітність, що негативно позначається на роботі над складними командними проектами, коли потрібно координувати свої дії з багатьма іншими учасниками команди. Ще однією специфікою ІТ-компаній є молодий вік робітників і переважно чоловічий колектив. Все це треба враховувати при виборі формату того чи іншого виду тимбілдингу. Розглянемо найбільш популярні види тимбілдинга й особливості їх проведення в ІТ-компаніях.

Ролевий тимбілдинг дозволяє перевтілюватися хоч у фараона Хеопса, хоч в Гаррі Поттера. ІТ-колектив завжди любить креатив, тому можна

порекомендувати провести «живий квест». Кожен з учасників такого квесту отримує індивідуальну роль, дізнається історію свого персонажа, його секрети, конкретні цілі. «Живий квест» побудований на комунікаційній взаємодії між гравцями, і без спілкування з іншими неможливо досягти індивідуальних цілей. Цей захід допоможе співробітникам набути комунікативних навичок, які часто недостатньо розвинені в ІТ-фахівців.

У творчому тимбілдингу згуртування команди досягається шляхом участі в творчому процесі. Наприклад, можна запропонувати співробітникам стати художниками. Кожен має відтворити частку якоїсь картини, а потім усі ці частки необхідно скласти разом. Для програмістів це гарний варіант відволіктися від екрану монітора.

Основна мета психологічного тимбілдинга – допомогти співробітникам краще пізнати один одного, виявити лідера. Такі заходи доцільно проводити, якщо між колегами часто відбуваються конфлікти. Організація психологічного тренінгу допоможе співробітникам більше дізнатися один про одного, навчитися взаєморозумінню.

Спортивний тимбілдинг передбачає участь співробітників у різних популярних спортивних командних іграх (пейнтбол, волейбол, баскетбол тощо). Цей вид тимбілдингу добре підходить для ІТ-компаній, тому що, по-перше, він зорієнтований на групи, що складаються переважно з молоді. По-друге, спортивний тимбілдинг найчастіше організовується на відкритому повітрі, що дуже добре для людей, які постійно знаходяться у приміщенні та ведуть сидячий образ життя.

Сімейний тимбілдинг має на меті налагодити добрі взаємовідносини з важливими для співробітника людьми. Це можуть бути вдячні листи батькам кращих співробітників чи матеріальні подарунки на свята дружині/чоловікові [2, с. 26]. Для батьків співробітників ІТ-компаній можна організувати одно-дводенні курси з користування інтернетом чи смартфоном. Якщо компанія створює комп'ютерні ігри, то дітям співробітників можна дарувати їх ще до виходу у продаж.

Тимбілдинг є важливою частиною корпоративного менеджменту. Тимбілдинг не просто допомагає згуртувати групу, але й навчає роботі в команді. Це дуже важливо для ІТ-компаній, тому що більшість співробітників таких компаній звикли працювати самотійно й часто не усвідомлюють, наскільки більш ефективною є робота в команді.

Перелік посилань

1. Бакаленко О.А. Психологія управління: навч. посіб. – Харків: ХНУРЕ, 2020. – 120 с.
2. Бобейко И.О., Черноморец А.С., Лободзинская Т.П. Тимбилдинг как ключ к построению успешной команды. Науковий вісник Ужгородського наці. ун-ту. – Ужгород : Гельветика, 2017. – Вип. 13. Ч. 1. – С. 23 – 26.

ТИПИ ТЕМПЕРАМЕНТІВ У ІТ СФЕРІ

Одинцова В.О.

Науковий керівник – канд. соц. наук, доц. Омельченко В.В.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: viktoriiia.odyntsova@nure.ua; тел. 095-014-28-04

Temperament is a set of genetically determined psychic qualities a person possesses, which are determined by many factors, including brain chemistry and the central nervous system. It is an innate property of the psyche that a person can't change. There are four basic types of temperaments: choleric, sanguine, phlegmatic and melancholic. The temperament can make an influence on our acts in some situations, so here will be made the analysis on the temperaments' compatibility in IT sphere.

Одним із надважливих факторів, що визначає сприйняття людьми одне одного, специфіку їхньої взаємодії, комунікації, і, що важливо, здатність здійснювати спільну діяльність, зокрема трудову, є темперамент. Темперамент є певною константою у структурі особистості, тобто не може бути свідомо змінений. Тому він має бути врахований, коли людина обирає професію, коли формуються групи для виконання того чи іншого завдання (виду діяльності), що визначає **актуальність** проблеми, пов'язаної із впливом темпераменту на індивідуальний стиль діяльності людини, специфіку освоєння нею професії, здатність виконувати професійні функції й, урешті-решт, розбудовувати свою кар'єру.

Об'єктом даного дослідження є характеристики типів темпераменту, а **предметом** – вплив типу темпераменту на професійну самореалізацію в ІТ-сфері. **Мета** – виявити і схарактеризувати те, які функціональні обов'язки є доречними для працівника ІТ-сфери, враховуючи його тип темпераменту.

Темперамент – це природно зумовлені індивідуальні властивості особистості, які характеризують інтенсивність, швидкість, темп, ритм психічних процесів та станів.

Поняття «темперамент» було введено у античні часи давньогрецьким вченим Гіппократом, який зв'язав його з фізіологічними особливостями людського організму. Гіппократ описав чотири типи темпераменту, які визначаються тією рідиною, яка нібито переважає в організмі. У XVIII ст. з гіппократівськими типами темпераментів було зіставлено чотири психологічні типи, які започаткували вивчення про темперамент. Існує чотири типи темпераменту: меланхолічний, флегматичний, сангвінічний та холеричний.

Меланхолічний темперамент – це пасивний тип темпераменту, який характеризується високою емоційністю і чутливістю, ригідністю слабкою нервовою системою та інтроверсією. Через такі особливості, меланхоліки гарно почувають себе у ІТ-сфері. Вони вправно виконують роботу, яка залежить цілком від них і не потребує співпраці з іншими людьми.

Меланхоліки не будуть гарними фахівцями на таких посадах, які потребуватимуть від них лідерських якостей, наприклад, такі посади як teamlead та project manager.

Холеричний темперамент характеризується високою емоційністю, підвищеною дратівливістю та екстраверсією. Людині з такими особливостями темпераменту буде важко на тих посадах ІТ-сфери, де виконується некваплива та монотонна робота, наприклад програміст. Але холерик зможе виконувати таку роботу, якщо буде мати певні короточасні терміни закінчення його праці. Не зважаючи на це, більш всього холерик проявить весь свій потенціал у тих напрямках, де він зможе проявити свою комунікабельність та лідерські навички.

Людам, які мають флегматичний темперамент, властива інтроверсія, низька емоційність, стійкість до стресових ситуацій, низька швидкість реакції, ригідність та низька здатність до самовираження через міміку та жести. Такі якості дозволяють флегматикам бути найкращими у монотонній та довготривалій роботі. Даний тип темпераменту є найпридатнішим для роботи на тих посадах ІТ-сфери, які потребують охайної, довготривалої та кропіткої праці над проектом. Флегматики через свою схильність до інтроверсії навряд чи зможуть бути гарними лідерами, тому вони не приживуться на керуючих посадах.

Сангвінічний темперамент вважається найбільш збалансованим із усіх чотирьох типів. Сангвініки мають стійку нервову систему, високу швидкість реакції, середню збудливість, експресію, силу; пластичні та екстраверти. Завдяки таким якостям, сангвініки більш всього підходять на роль керуючого персоналу у ІТ-сфері. Навідміну від холериків, сангвініки мають стійку нервову систему, що допомагає їм швидко налагоджувати зв'язки з оточуючими та розв'язувати конфлікти у колективі, не піддаючись негативним емоціям. Сангвініки можуть виконувати монотонну роботу, але як і холерикам їм потрібні терміни, за які вони мають можливість показувати керівництву прогрес своєї роботи.

Кожна людина, обираючи певну сферу діяльності, має враховувати свої природні нахили та характер, що допоможе їй краще реалізувати себе у тій сфері, якій вона віддала перевагу. Темперамент є складником, який відіграє важливу роль у формуванні характеру людини, тому при виборі певної професії доречно брати до уваги і його.

Підбиваючи підсумки, можна зробити висновок, що для монотонних, кропітких, довготривалих видів робіт у ІТ-сфері, наприклад, розробки програмного забезпечення, найбільше підходять інтроверти, тобто флегматики та меланхоліки. Для посад, які потребують лідерських здібностей та комунікабельності – люди з сангвінічним та холеричним темпераментами.

ФАКТОРИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРОГРАМІСТІВ, ЩО ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ ЦІННІСНИМ СТАВЛЕННЯМ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Григоренко Ю.В.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Дашенкова Н.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)

e-mail: yuliia.hryhorenko@nure.ua

These theses disclose the problem of emotional burnout among programmers, who has a value attitude to their professional activity. Here are the possible factors that contribute to this phenomenon, including personal qualities, the features of interaction of the programmer with his professional environment and how can they influence each other. Also there are such mentioned and described concepts, as burnout syndrome, resistance and altruism with the properties that may enhance them. At the end of the research there are some contradictions, that were made up in order to reflect the main causes of the emotional burnout problem.

Відповідно до визначення ВООЗ, синдром вигорання – це фізичне або емоційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності в роботі (втома, безсоння), підвищеною схильністю до соматичних захворювань (хвороби серця, шлунково-кишкового тракту, печінки, нирок), депресивними настроями і дискомфортом.

Розвиток синдрому емоційного вигорання починається тоді, коли у людини виникають певні проблеми з особистою реалізацією у процесі діяльності. І відношення до своєї роботи є одним з головних чинників ризику виникнення емоційного вигорання.

Дослідники виділяють чотири типи відношення до професійної діяльності – ціннісне, потребо-технологічне, засобове, несформоване.

Відмічається, що у програмістів з ціннісним ставленням напруга може виникнути під тиском зовнішніх обставин, що провокують певний психологічний захист. Коли програмісти високо цінують обрану професію та професійну діяльність, вони роблять усе, аби запобігти внутрішньому конфлікту та зберегти внутрішню цілісність. Захист розвивається для більш комфортних емоційних контактів та уникнення контактів, що викликають напругу та негативні емоції. Можна зауважити, що сфера емоційних контактів обмежується друзями, колегами-програмістами, близькими людьми. Цим можна пояснити деяку замкнутість програмістів, відстороненість від середовища та труднощі у спілкуванні з ними.

Як наслідок психологічного захисту, до виснаження можуть призвести байдужість, відсутність активності у професійній діяльності та відчуження від професійних контактів, які викликають напругу та негативні емоції. Фактором, який збільшує напругу, як не дивно, є

альтруїзм – прагнення приносити людям користь, найчастіше собі на шкоду. Це може сприяти внутрішньо особистісному конфлікту, враховуючи мотиваційну потребу свободи та характер праці програміста, орієнтований на індивідуальну роботу.

Щодо особливостей людини, усі фази вигорання можуть збільшуватися через невпевненість (відчуття провини), високу тривожність. Замкнутість характеризується проявом виснаження.

Також збільшувати напругу може прояв потребово-технологічного відношення, тобто відсутність творчої роботи, ремісництво, на відміну від переважного для цієї групи ціннісного ставлення до професійної діяльності, де важливим є цілепокладання, досягнення, творчість.

Негативним чинником виникнення вигорання є мотив, який пов'язаний з відчуттям свого престижу, авторитету. Для програмістів, що відрізняються ціннісним ставленням до професійної діяльності, важливими є визнання іншими їхніх досягнень, відчуття власної авторитетності. Відсутність або недостатність цього сприяють формуванню психологічного захисту, як результат, відчуження.

Можна зробити висновок, що факторами емоційного вигорання у програмістів з ціннісним відношенням до професійної діяльності є як особистісні якості – відчуття провини, тривожність, замкнутість, так і протиріччя між частинами відношення, які призводять до порушень у здійсненні, порушують особистісну реалізацію у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. PROGLIB.IO [Електронний ресурс]: виявити та врятувати свою кар'єру в IT-індустрії. URL: <https://proglib.io/p/burnout-tips/>
2. Синдром професійного виснаження у педагогів як наслідок надмірного емоційного виснаження. [Електронний ресурс] URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6938/>
3. Психологічні чинники прояву синдрому «емоційного вигорання» у представників різних типів професій і безробітних. / Дроздова А.Р. – Харків, 2013.
4. Направления современных исследований эмоционального выгорания у представителей различных профессий. Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения: сборник материалов ХLI Международной научно-практической конференции. / Забара И.В. – Новосибирск, 2014. С. 18 – 23.

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ ДЛЯ ІТ-СПЕЦІАЛІСТА

Лега Є.С.

Науковий керівник – канд. філос. наук., доц. Дашенкова Н.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: yevheniia.leha@nure.ua

Many people mistakenly believe that it is important to be a good specialist in order to succeed at work. It is impossible to move in the career ladder, only due to professional skills. Often people forget about soft skills. Public speaking, knowleges about time managment and teamwork, all this things are basic skills that a potentially good specialist should have. Public speaking helps to develop not only the ability to speak, but also leadership qualities, which will help in the future to move from a usual specialist to a manager. This article will discuss the benefits of public speaking and how to prepare for them.

Більшість людей вважає, що успіх в кар'єрі залежить лише від рівня професіоналізму в спеціальності, тобто та людина, яка має більше знань саме у галузі й буде прийнята на роботу. Нажаль, реальність доводить, що гарний спеціаліст – публічний спеціаліст, адже якщо ніхто не знає про існування такого професіоналу, не можна довести власний рівень професіоналізму.

Саме через це, в наш час зростає тенденція розвитку не тільки так званих Hard skills, а також Soft skills. Hard skills – це професійна компетентність, а Soft skills – це комунікативні, лідерські, командні та інші соціально-психологічні навички, які зможуть стати в нагоді не тільки на роботі, а й в повсякденному житті.

Для того, щоб стати гарним ІТ-спеціалістом в Україні, мало володіти технічними аспектами професії. Кожен ІТ-спеціаліст має володіти англійською мовою, вміти слухати, вести переговори з замовниками, злагоджено працювати в команді, а також мати навичку публічних виступів. Такому спеціалісту набагато легше адаптуватися в колективі, що безумовно має вплив на ефективність роботи.

Навіщо ж ІТ-спеціалісту вміти публічно виступати, та що таке публічні виступи? Публічні виступи – це презентація наживо перед аудиторією, якій цікаво дізнатися щось нове. Метою таких виступів може бути навчання, розвага або вплив на слухаючих. Найчастіше публічні виступи проводяться разом з презентацією, для того щоб зробити виступ більш цікавим та корисним для слухачів.

Публічні виступи грають важливу роль у сфері освіти, управління та бізнесу, за допомогою слів можна проінформувати, переконати та навіть розважати, а сказане влучне слово авторитетним оратором може нести більший вплив, аніж письмове слово.

Публічні виступи особливо важливі для ІТ-спеціалістів, адже для того щоб йти вгору по кар'єрним сходам дуже мало добре розбиратися в своїй темі. Найчастіше, щоб стати тімлідом, або займати керуючі позиції, важливо мати досвід в публічних виступах або педагогічній практиці. Перевага публічних виступів безліч. Публічні виступи можуть допомогти стати більш впевненим в собі, бо після виступу на будь-яку публіку одразу починаєш пишатися собою, покращити дослідницькі навички, адже перед кожним публічним виступом лектор має підготуватися та вивчити достатньо матеріалів. Люди, які мають ораторські навички, можуть доносити іншим важливі теми, до яких будуть прислухатися.

Публічний виступ складається з декількох етапів: підготовка, репетиція, перевірка обладнання, час виступу, питання та завершення.

Щоб зробити публічний виступ максимально цікавим, потрібно витратити багато часу на підготовку. Потрібно знати інтереси своїх слухачів до того, як почнеш готувати доповідь, адже кожному слухачу хочеться побачити щось цікаве. Також в етап підготовки входить презентація. Якщо робити доповідь із слайдами, то їх потрібно робити якісно. Шрифт має бути такого розміру, щоб його можна було прочитати, як з першого так і з останнього ряду зали, не потрібно вставляти багато тексту, адже тоді слухачі будуть зосереджувати свою увагу лише на тексті та припинять слухати вас, як доповідача.

До етапу репетиції входить репетиція вдома. Це потрібно для того, щоб з'ясувати скільки часу займає доповідь, чи достатньо цього для виступу чи, можливо, потрібно щось вирізати, щоб доповідь була коротшою. Також репетиція потрібна для синхронізації доповіді з презентацією, щоб оратор знав, коли потрібно перемикає слайди.

Перевірка обладнання перед доповіддю – це один з основних етапів, перед своїм виступом потрібно обов'язково з'ясувати, чи все працює, чи підходить формати файлу та чи працює проектор. Найчастіше є спеціальна людина, яка повинна слідкувати за цим.

Час доповіді – це й є сам виступ та презентація. Щоб зробити його більш насиченим, потрібно залучати публіку до презентації, в ході презентації ставити питання та слухати їх, адже брати участь в презентації цікавіше, аніж просто слухати. Також потрібно не забувати про емоції. Навіть дуже корисна монотонна розповідь не буде мати такого відгуку, як емоційна і, можливо, не дуже інформативна доповідь. Інколи доречно жартувати, це допоможе тримати зв'язок з аудиторією.

Після завершення треба проводити сесію питання-відповідь. Так всі моменти, які були не дуже зрозумілі, одразу стануть більш ясними.

Тож, публічні виступи мають велику значення для ефективності ІТ-спеціалістів. Саме розвиток публічних виступів в комбінації з професійною компетентністю дають змогу підніматися початківцям вище і вище по драбині кар'єрного успіху.

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА В ЕПОХУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Вракіна К.П.

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О. О.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел.: (057)702-14-65)

e-mail: kvrakina@gmail.com

The article is devoted to communication in today's culture which is heterogeneous and has many delusions. It deals with communication as a phenomenon that operates on two basic levels: individual and collective. Different peculiarities of functioning of communication are suggested here. Also some features of the information society are described in this article. For example resolved problem of information crisis, provided the priority of information and information as the main form of development. The main communicative problem is that people are not ready for informatization.

Розвиток нових інформаційних технологій, зростання обсягу інформації і як наслідок, становлення інформаційного суспільства, супроводжується певними динамічними змінами соціуму. Сучасна соціокультурна ситуація характеризується насиченістю й різноманіттям динамічних процесів. Суспільні тенденції зумовлюють розширення актуального комунікативного простору, зміну існуючих культурних конфігурацій.

Становлення інформаційного суспільства часто називають «суспільством знань», тому для кожного громадянина важливим є постійне підвищення кваліфікації, оновлення знань, засвоєння нових видів діяльності. Тому, є всі підстави говорити про формування нової інформаційної культури, яка може стати елементом загальної культури людства. Нею стануть знання про інформаційне середовище, закони його функціонування, уміння орієнтуватися в інформаційних потоках. «В інформаційному суспільстві, де інформація перетворюється на стратегічний ресурс, кожна людина для успішного здійснення самореалізації повинна мати достатній рівень інформаційної культури» [1, с. 2].

Інформаційна культура, знаходиться в центрі досліджень як фахівців в галузі інформатики, кібернетики, педагогіки, психології, так і в галузі філософії та культурології. «Інформаційна культура – це суспільне інтегроване явище, становлення якого обумовлено пошуком найбільш оптимальних форм регламентації інформаційної взаємодії, включаючи світоглядні, морально-етичні, когнітивні та психологічні аспекти поширення інформації в суспільстві й особливості її використання індивідом» [2].

Оскільки в інформаційному суспільстві людина більшою мірою взаємодітиме з інформацією, унаслідок чого їй життєво необхідно мати знання, уміння, навички оперування інформацією; долучити поняття інформації до системи ціннісних орієнтацій; адаптуватися до змін у

засобах і характері комунікації; уміти створювати інформаційні продукти. Усе це зумовлює необхідність ставитися до інформації як зброї в економічній і політичній боротьбі, засобу керування особистістю й суспільством, інструменту влади, стратегічного ресурсу, тобто як до найважливішого фактора, що визначає розвиток сучасного суспільства.

Останнім часом у зв'язку з поширенням інформаційних засобів зростає кількість людей, у яких основною діяльністю стає робота на комп'ютері. Тому можна стверджувати, що їх об'єднання створює своєрідну інформаційну субкультуру, яка, з одного боку, відокремлена від загальнолюдської культури, з іншого – є її складовою. Основні ознаки інформаційної субкультури – це проведення більшості часу за комп'ютером, наявність специфічного сленгу. Такі спеціалісти є найбільш досвідченими у галузі інформаційних технологій, вони вільно володіють комп'ютерною технікою, знаються на останніх її новинках. Це, однозначно, плюс. Але є і негативні наслідки – комп'ютерна залежність, ризик погіршенню здоров'я (особливо зору) внаслідок гіподинамії, тощо. Крім цього, психологи попереджають, що у «тих, хто застряг в павутинні», спостерігається відчуження від навколишнього світу.

Отже, інформаційна культура особистості формується протягом всього життя людини. Сучасній людині потрібно сформовані навички ефективної взаємодії з інформаційним середовищем. І починати це слід уже з дитинства, продовжувати усе життя, керуючись специфікою своєї професійної діяльності. Окрім того, формування інформаційної культури має відбуватися паралельно з формуванням загальнолюдських моральних цінностей, які стануть важливими важелями протидії негативним інформаційним впливам, які існують сьогодні у світі.

Література

1. Махмудова Р. Некоторые аспекты формирования информационной культуры / Расмия Махмудова // «Интернет – Освіта – Наука – 2008», VI Міжнародна конференція ІОН-2008, 7 – 11 жовтня 2008 р. Зб. матеріалів конференції. Том 1. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – С. 1 – 4.

2. Степанов В.Ю. Інформаційна культура сучасного інформаційного суспільства / В.Ю. Степанов // Вісн. харк. держ. акад. культури: зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 27. – С. 91 – 97.

КОМУНІКАТИВНІ ПРОБЛЕМИ В ЕПОХУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Марченко Р.М.

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)

E-mail:pumacore22@gmail.com

The modern communication society is characterized by the constant acceleration, consolidation and globalization of communications, the number of which is constantly growing, is changing, and more and more people are involved in the communication process. In this work are considered issues of communication and communicative activity of society, social problems of information influence.

Сьогодні інформація стає цариною людської життєдіяльності та активності. Сучасні інформаційні технології дозволили прискорити процеси генерації і формування нових інформаційних ресурсів і створили базу для інтенсивного росту інформації. З'являються нові можливості спілкування, розширюється асортимент послуг. Більшість інформаційних ресурсів, маркетингові послуги, інформаційний бізнес, онлайн-спілкування переноситься в той віртуально-комунікаційний простір, де, з одного боку, можна вільно висловлювати думки, з іншого – чинити масовий вплив на користувачів, формувати суспільні відносини.

Саме поняття «комунікація» було введено в обіг з другої половини ХХ століття, коли людство все сильніше почало відчувати вплив такого соціального явища, як «інформаційний вибух», результатом якого і стали нові форми і види комунікації [1].

Без сумніву, спілкування є однією з найважливіших потреб людини, завдяки цьому воно займає одне з чільних місць у «піраміді Маслоу» поряд з дружбаю і любов'ю. Саме тому тема комунікативних проблем в епоху інформатизації зумовлює необхідність подальшого дослідження через свою беззаперечну актуальність для сучасного суспільства. Необхідно згадати вітчизняних і зарубіжних учених, які займалися дослідженням проблем комунікацій під впливом інформатизації на людство, а саме: Е. Берн, Г. Балл, С. Дук, М. Скиба, А. Чугунов, Т. Чмут, І. Ющук. Однак залишаються багато недосліджених моментів як теоретичного, так і прикладного характеру.

Існують декілька функцій комунікацій, які виокремили дослідники у своїх працях. Одним з таких науковців був відомий лінгвіст і психолог К. Бюлер, який у своїх працях досліджував поняття спілкування та взаємозв'язок між різними індивідами. Саме цей учений виділив три функції мови, що відбуваються у будь-якому акті спілкування: експресивну, що співвідноситься з мовцем, апелятивну або ж функція звертання, що співвідноситься з тим, хто слухає, та репрезентативну або,

по-іншому, функцію повідомлення, що співвідноситься з предметом мови [2]. Також, відомим дослідником проблеми спілкування в сучасному світі є теоретик Д. Пітерс, який висвітлив власну думку у праці «Слова на вітрі». У ній він говорить, що комунікація стала «великою проблемою для сучасної людини. Автор переконаний, що за допомогою аналізу механізмів комунікації, ми даємо відповідь сучасним моделям комунікації, і таким проблемам сучасності, як клонування, Інтернет, віртуальна реальність, тощо [3].

Проблеми комунікації стали глобальними, а це означає, що вони стали питаннями існування людства. Тенденції світового суспільного розвитку двох останніх десятиліть спрямовані до руйнування соціально-культурних комунікацій у глобальному масштабі. Взаєморозуміння між представниками різних соціумів і носіїв різних культур все більше ускладнюється і найближчим часом може підійти до тієї небезпечної межі, за якою неминуче стануться дезінтеграція і розпад суспільства у всесвітньому масштабі [4]. Існує безліч думок і суперечок про позитивний та негативний вплив, який несуть інформаційно-комунікаційних технології (ІКТ) в життя людей. З одного боку, вільний доступ до колосальних обсягів інформації розширює можливості для пошуку і розвитку індивідуальності, глобальні мережі сприяють зростанню міжособистісних контактів. Та з іншого боку, існують негативний вплив ІКТ: маніпуляція свідомістю, руйнівний вплив на людину, яка перетворюється в відокремленого, самотнього суб'єкта.

Отже, щоб не скотитися в «прірву самотності» та налагодити контакти зі своїх друзями, потрібно дотримуватися основних настанов для поліпшення комунікацій:

- навчитися знайомитись в реальному світі;
- визначте допустимий для вас таймінг відвідування соціальних мереж;
- займіться саморозвитком (в цьому допоможуть книги, заняття спортом, тощо).

Перелік посилань

1. Фінагіна О. В. Розвиток інформаційних систем в інформаційному суспільстві / О. В. Фінагіна, К. В. Харіна // Економічний простір. – 2008. – № 17. – С. 109 – 116.
2. К. Бюлер Теорія мови. – Москва: Вид. Прогрес, 2001. – 501 с.
3. Дж. Д. Пітерс Слова на вітрі. – Київ : КМ Академія, 2004. – 305 с.
4. Зражевська Н.І. Феномен медіакультури у сфері соціальних комунікацій – Київ. – 2012. – 34 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕСЕНДЖЕРІВ

Ушаков А.М.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Дашенкова Н.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: andrii.ushakov@nure.ua

In recent years, the Internet has occupied a significant place in people's everyday lives. With the development of modern technologies, the Internet has moved to mobile phones, which has made it possible to stay online almost all the time, and therefore social communications have acquired new features. With the development of the Internet, it has become possible to use all its achievements, including messengers. Every year, the popularity of messengers increases, they become an integral part of modern life, and the number of regular users, especially young people, is growing. At the same time, this new form of communication is becoming one of the topical areas of scientific research.

У нашому суспільстві комунікація відіграє роль інформаційного ресурсу для забезпечення активної взаємодії у всіх сферах діяльності. Сучасний стиль життя вимагає управління потоками інформації, які надходять з різних джерел, ініціювання певних дій, формування та регулювання взаємних зв'язків тощо. Сьогодні комунікація є базовою основою взаємодії між людьми. Останнім часом з'являється багато нових форм комунікації, однією з яких є месенджери [1].

Саме поняття «месенджер», з точки зору сучасного розуміння, виникло відносно нещодавно. В умовах сьогодення месенджери пов'язані з інформатизацією сучасного суспільства і вже багато років використовуються у повсякденному житті людей. В наші дні поширення смартфонів набирає обертів щоденно, тож мобільний обмін миттєвими повідомленнями стає все більш популярним. Ці служби повідомлень дозволяють користувачам полегшити соціальні взаємодії, адже є безкоштовними опосередкованими, безособовими. В інформаційному середовищі, до якого з розвитком прийшло суспільство, з'являється маса видів комунікації, що є причиною стрибку у вдосконаленні та популяризації таких месенджерів як Facebook Messenger, Telegram, Viber, WhatsApp, InstagramDirect та інших, що стають все більш популярною сучасною платформою для комунікації. Проведені дослідження їх популярності показали, що кількість користувачів росте з кожним роком. Науковці, які прагнуть знайти пояснення великої популярності месенджерів, зазначають, що вони дедалі більше починають виконувати роль заміника реального спілкування, адже розглядаються як швидкий неформальний інструмент комунікації [1; 2].

Почуття та емоції в месенджерах передаються завдяки широкому використанню особливих символів та розділових знаків. Така неформальна форма комунікації створює своєрідну атмосферу інтимності, а використання візуальних сигналів разом з текстом створює більш позитивне ставлення. Використання смайликів в месенджерах допомагає людям правильно розуміти емоції один одного, а також робить бесіду більш природною і комфортною.

Втрата значимості невербальних засобів спілкування в мережі Інтернет може виступати і негативною особливістю комунікації через фізичну відсутність учасників в процесі спілкування, що призводить до спрощення, приховування чи підробки власних емоцій. Разом з тим, зникає цілий ряд комунікативних бар'єрів: стать, соціальний статус, вік, невербальний етикет, зовнішність. Фізична відсутність при спілкуванні в месенджерах з іншими людьми призводить до появи хибних вражень, які потім викликають недовіру до користувачів Інтернет-спільнот.

Анонімність та віртуальність, що тягнуть за собою появу відчуття безкарності за свої дії та слова, є ще однією характерною особливістю месенджерів. В реальному житті страх покарання та механізми самоконтролю стримують людину. Вона відчуває відповідальність за сказані слова, результати своїх вчинків. З іншого боку, месенджери надають простір для свободи слова та самовираження, що спонукає людей до вербальної активності [2].

Крім цього, висока швидкість комунікації та можливість одночасно спілкуватися з багатьма людьми породжують в месенджерах розірваність та мозаїчність комунікації. Як результат, може виникати мінімізація слів у повідомленнях або заміна їх символами (смайлами, наліпками, GIF тощо).

Багато Інтернет-користувачів помилково розуміють анонімність спілкування як мовну вседозволеність. Виникає примітивізм змісту і форми вираження, непомірне вживання обстинентної лексики, численні відступи від мовних норм. Таким чином, однією з унікальних особливостей комунікації стає існування «письмової розмовної» мови, що увібрала в себе риси як письмової, так і усної форм спілкування [1].

Отже, психологічні особливості спілкування в месенджерах мають як свої переваги, так і недоліки. Як достатньо новий спосіб комунікації, вони ще продовжують свій розвиток, спрямований на симуляцію безпосереднього дружнього спілкування в режимі реального часу, щоб утвердитися як пріоритетний спосіб електронної комунікації.

Список використаних джерел

1. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / Ю.В. Косенко. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 187 с.
2. Немеш О.М. Інтернет-технології в психологічній практиці: посіб. / О.М. Немеш. – Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. – 256 с.

**ФЕНОМЕН ВИКОРИСТАННЯ МЕМІВ
ДЛЯ ВІДОБРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ
ПІД ЧАС СПІЛКУВАННЯ У МЕСЕНДЖЕРАХ**

Петрикіна А. С.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Дашенкова Н.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: anna.petrykina@nure.ua

This work is devoted to the phenomenon of usage of memes for expressing emotions in messenger communication. This phenomenon can result into decay of communication culture; however, it makes communication in messengers more comfortable and pleasant for people at the same time. That is why it is necessary to keep the balance between messages people form using their own words and memes. It should be noted that memes can be in different forms – words, phrases, pictures and even videos. The key feature is that they are passed on from one person to another and represent different problems of people and their lives.

Нині онлайн-спілкування за допомогою месенджерів є невід’ємною частиною життя майже кожної цивілізованої людини. Воно усе більше наближається до реального, живого спілкування – у користувачів є можливість надсилати повідомлення з відео, фотографіями та голосові повідомлення. Більшість людей, що спілкуються таким чином, також виражають свої емоції за допомогою смайликів та еможі (спеціальні символи або їх сукупності, що мають різне значення). Але майже всі молоді люди хоча б раз для цього використовували ще меми.

Меми в онлайн-спілкуванні – це зазвичай картинки або невеликі за довжиною відео, які користувачі месенджерів або онлайн-чатів надсилають один одному, щоб замість слів відобразити свій емоційний стан, або слова (словосполучення слів), які також є мемами.

У своїй роботі [1] Є.М. Лисенко зазначає, що серед інших інтернет-меми виконують емоційну та контактовстановлюючу (фатичну) функції, що є одними з найважливіших функцій мемів для молодих людей. Також автор розповідає про те, що меми бувають «локальними» або «спільними» в залежності від кола людей, які їх розуміють.

Меми взагалі – це щось надто більше, ніж просто відображення певних емоцій. За допомогою гумору, найчастіше такого, що містить «темні» відтінки (сарказм, іронію тощо), вони розкривають проблеми сьогодення, критикують історію людства, твори мистецтва. Найбільш популярні меми є саме такими, бо з їх головною думкою погоджуються, часто навіть не усвідомлюючи цього, майже всі, хто їх побачив, бо вони підкреслюють певні принципи цих людей. Меми передаються від однієї людини до іншої, поєднуючи цілі спільноти та характеризуючи їх.

Причиною того, що меми все більш використовуються у спілкуванні, є те, що людям, які їх надсилають, не потрібно витрачати час та розумові ресурси для підбору слів, що відображають їх настрій або реакцію на попереднє повідомлення співрозмовника. У цьому контексті перевагою мемів над смайликами та емої є те, що вони більш різноманітні та завдяки цьому можна підібрати саме той, який найбільш точно відображає емоційний стан.

Відповідно, загрозою такого використання мемів є занедбання культури спілкування, тобто все більше використовуючи картинки, люди менше будуть використовувати слова для самостійного формування думок, що може призвести до загальної деградації особистості, особливо якщо це підліток.

З іншого боку, меми змушують співрозмовників мислити неординарно для того, щоб підібрати саме такий мем, який не тільки відобразить емоції того, хто його надсилає, а й змусить інших учасників бесіди відчувати певні емоції також. Слід відзначити, що іноді трапляються випадки, коли свій емоційний стан людина просто не може відобразити словами та інша форма подачі є просто необхідною.

Врешті-решт, спілкування у месенджерах все більше наближається до живого, тому це цілком природньо, що у людини виникає бажання передати співрозмовнику певну невербальну реакцію.

Феномен використання мемів для відображення емоцій під час спілкування у месенджерах виник із еволюцією онлайн-спілкування, яке у ході свого розвитку стає все більш схожим на живе. Він проявляється у надсиланні співрозмовниками мемів (картинок або коротких відео) тоді, коли вони за певних причин не можуть або не хочуть описувати свій настрій або реакції на попередні повідомлення словами.

Цей феномен може призвести до погіршення культури спілкування, але водночас він змушує спілкування у месенджерах розвиватися та роботи його більш комфортним та звичним для людей. Саме тому нині необхідно підтримувати баланс між повідомленнями, які формують співрозмовники самостійно за допомогою слів, та мемами.

Для подальшого розвитку цієї теми можна розглянути історію мемів взагалі, як вони з'явилися та вплинули на користувачів та Інтернет. Також цікавими є розвиток онлайн-спілкування та поява перших смайликів, що стали «предками» емої. Поряд з цим можливо розглянути стікери, які зараз використовуються практично у всіх месенджерах та часто відображають не тільки емої, а й, власне, меми.

Використані джерела

1. Лысенко Е.Н. Мемы в коммуникации молодежи [Електронний ресурс] / Елизавета Николаевна Лысенко. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/210405/1/Lysenko_dip.pdf

ВЛИЯНИЕ ЦВЕТА НА ВОСПРИЯТИЕ ЛОГОТИПА (НА ПРИМЕРЕ ЛОГОТИПОВ ХАРЬКОВСКИХ ИТ-КОМПАНИЙ)

Доценко Д.В.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Бакаленко Е.А.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии)

e-mail: daria.dotsenko@nure.ua

Human exposure to color is widely used in advertising. It is difficult to imagine a modern business without bright colorful advertising, an abundance of beautiful, bright packages of goods, attractive design of selling sites on the Internet. Business in the vast majority of cases is based on meeting the needs of people as consumers of goods and services. Therefore, a product intended for sale to consumers is presented in packaging painted in a strictly selected combination of colors.

Логотип является главным атрибутом фирменного стиля компании. Качественный логотип повышает привлекательность продуктов и услуг компании для потребителей, усиливает мотивацию персонала, увеличивает доверие инвесторов и улучшает отношение общества к компании [1].

Одним из важнейших факторов, влияющих на восприятие логотипа, является цвет. В брендинге значение цвета рассматривается с практической и эмоциональной стороны. На практическом уровне правильно выбранная цветовая гамма помогает выделить бренд среди конкурентов. Узнаваемость бренда напрямую влияет на доверие потребителей, а правильно подобранный цвет повышает этот показатель на 80% [2]. Что касается эмоционального уровня, то многолетними экспериментами доказано, что цвета и их сочетания оказывают на людей физиологическое и психологическое воздействие. Особенности психологического восприятия человеком цвета изучали М Люшер, Г. Фрилинг, Б.А. Базыма и другие. Влияние цвета на потребительское поведение в своих научных трудах рассматривали К. Мозер, Г. Клар, Э. Юнгер, Дж. Эллиот, А. Нестеренко. Вместе с тем, проблема влияния цвета на восприятие образа компании еще недостаточно изучена и требует дальнейших исследований.

В Харькове существует множество ИТ-компаний. Рассмотрим цветовые решения их логотипов. Цвета вызывают у людей определенные эмоции и чувства, поэтому чрезвычайно важно выбрать тот цвет, который эффективно представит индивидуальность фирмы (организации). Возьмем, например, логотип популярной ИТ-компания «NIX Solutions» (рис. 1). Красный цвет олицетворяет силу, страсть и величие, но далеко не всегда он уместен, так как это достаточно опасный цвет, которым ни в коем случае нельзя злоупотреблять. Поэтому в данном логотипе красный цвет лишь привлекает внимание. Небесный же оттенок способен успокоить, расслабить, охладить пыл и настроить на работу. А теперь попробуем

поменять цвет логотипа (рис. 2, 3). Смена цвета существенно изменила восприятие известного бренда.

Рисунок 1

Рисунок 2

Рисунок 3

Рассмотрим логотип не менее известной компьютерной компании «ЕРАМ» (рис. 4).

Рисунок 4

Рисунок 5

Рисунок 6

В логотипе этой компании используются два цвета – уже описанный голубой и черный, который олицетворяет стиль, элегантность, дороговизну, авторитетность. Черный цвет в сочетании с белым используется в логотипе международной компании-разработчика мобильных и браузерных MMO-игр «Plarium» (рис. 5). Белый цвет символизирует самоотдачу, единство, легкость. Также одной из популярных IT-компаний Харькова является «Sigma Software». Их логотип известен всем (рис. 6). Как и в предыдущих логотипах, в этом есть черный цвет, а красный используется для привлечения внимания заказчика.

Таким образом, проведенный анализ показал, что самыми популярными цветами, используемыми в логотипах современных харьковских IT-компаний, являются черный и оттенки синего. В дизайне логотипов крупнейших мировых IT-компаний – Microsoft, Apple, (GE), Intel и Samsung – также используются преимущественно синий и черный цвета, что говорит о том, что эти цвета самые распространённые и эффективные в сфере IT.

Вместе с тем, можно заметить, что никакой национальной или региональной специфики в цветовой гамме логотипов харьковских IT-компаний не наблюдается.

Список использованной литературы

1. Василюк О.В. Логотип компанії як відображення корпоративної культури // Мова і культура. – 2015. – №. 18. – Т. 4. – С. 177 – 184.
2. Махнуша С.М., Косолап Н.Є. Аналіз бренд-колористики як інструменту впливу на цільову аудиторію бренда // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – С. 95–104.

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ КОЛЬОРІВ В РІЗНИХ КУЛЬТУРАХ

Ісаєнко Т.Ю.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Бакаленко О.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії)

e-mail: tetiana.isaienko@nure.ua

The potential of the color usage in design projects is very big. However, the right choice of colors is often quite a challenge for the designer. In different cultures, color associations are very different, which is extremely important to consider when designing for a multinational audience. What may be acceptable in one country in another may seem completely inappropriate, perhaps even offensive. When designing transnational advertising campaigns, it is advisable to consider the color perception of different cultures, because there are significant differences and it is difficult to achieve unification.

У сучасних умовах глобалізації графічного дизайну практика роботи з іноземним споживачем є досить поширеним феноменом. Ефективність візуальних комунікацій досягається шляхом поширення культурного досвіду, вивчення тонкощів і нюансів культур різних народів. Одним з найважливіших аспектів міжкультурних візуальних комунікацій є знання особливостей сприйняття кольорів в різних культурах.

Потенційні можливості кольору при розробці дизайнерських проектів дуже великі. Вірне колірне рішення може зробити проект не просто вдалим, а навіть винятковим, який не має собі рівних. Однак найчастіше правильний вибір кольорів є для дизайнера досить складним завданням. У різних культурах колірні асоціації сильно різняться, що вкрай важливо враховувати дизайнеру при роботі для багатонаціональної аудиторії. Те, що буде цілком прийнятним в одній країні, в іншій може здатися зовсім недоречним, можливо, навіть образливим.

Сприйняття різних кольорів у культурах народів світу, їх вплив на психічний стан та поведінку людини не перестають викликати інтерес великої кількості вчених з різних країн. Про це свідчать дослідження українських та зарубіжних науковців Б.А. Базими, С. Блейчера, Ф. Брату, І.О. Голубовської, Х. Марото, А.Р. Нікітіної, Н.М. Охрицької, П.М. Янішіна та інших [1].

Розглянемо значення основних кольорів у культурах різних країн світу. Білий колір у європейській культурі позначає чистоту, невинність, безгрішність, урочистість, проте на Сході він символізує траур, печаль, хвороби. Багато жителів Китаю, Індії та Японії не розуміють, чому європейки вибирають на таку радісну подію як весілля сукню білого кольору. У той же час чорний колір на Сході має тільки позитивне значення, він уособлює любов, щасливий шлюб і сімейне щастя, здоровий сон і спокій. А в Америці й Європі саме цей колір вважається траурним і символізує зло, скорботу, біду, руйнування і смерть.

Червоний колір для народів Сходу – це символ любові, піднесених почуттів, народження і життя. У Франції червоний – це колір аристократів, чому дуже дивуються єгиптяни, оскільки у них він асоціюється з трауром. В Японії і Сполучених Штатах червоний колір символізує небезпеку, терористичну загрозу, чого ніяк не можуть зрозуміти китайці, адже для них це колір щастя. Персонажі японських мультиків сильно червоніють, коли зляться через що-небудь, і це тому, що саме червоним японці позначають гнів і лють.

Жовтий колір в Америці уособлює боягузтво та легкодухість, у слов'янських народів вважається кольором ревнощів і зради, в той же час в Китаї, Індії та Японії жовтий колір пов'язують з усім самим позитивним, тому що він нагадує жителям цих країн про сонце й золото. В Японії жовтий – символ витонченості й грації, в Індії – колір удачі, а у китайців – колір багатства й щастя.

Зелений колір в Америці символізує безпеку, з чим абсолютно не згодні французи, для яких цей колір нерозривно пов'язаний зі злочинністю.

До синього кольору в багатьох культурах світу подвійне ставлення. Так, в Китаї вважається, що сині (блакитні) очі, квіти і стрічки приносять нещастя. Одночасно китайці асоціюють синій колір із безсмертям, освіченістю, щасливим шлюбом, духовністю й інтелектом. В Японії синій колір – це колір лиходіїв, але у той же час він асоціюється зі спокоєм, відкритістю всьому новому, гармонією, дружелюбністю, нескінченністю, чистотою. У культурі України також спостерігається подвійне ставлення до синього кольору. З одного боку, він символізує чесність, добру славу, вірність, з іншого – пов'язаний з місцем перебування нечистої сили, поряд з чорним кольором вважається кольором смерті й трауру.

Як бачимо, в культурі різних народів емоційне і прикладне сприйняття певних кольорів дуже різне. Під час розроблення транснаціональних рекламних кампаній доцільно враховувати особливості сприйняття кольорів різними культурами, оскільки існують істотні відмінності, і досягти уніфікації складно.

Перелік посилань

1. Веклич Ю.І. Значення кольорів у культурах народів світу у контексті формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2013. – Вип. 39(3). – С. 56 – 62.

2. Подольчак Н.Ю., Подольчак Н. І. Використання психотехнологій кольору у рекламі // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 690. – С. 114 – 120.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ЧОРНО-БІЛОЇ ФОТОГРАФІЇ

Баб'як В.С.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Бакаленко О.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії)

e-mail: viktoriiia.babiak@nure.ua

Today it is difficult to imagine life without a photograph accompanying a person from the moment of his birth. We make the assumption that we see based on expectations, beliefs, previous knowledge and previous experience. Just a frank and kind shot in the monochrome is remembered for a long time, and the image created only by light and shadow conveys emotions most deeply. This can have a lasting impact on our mood, emotions, thoughts and attitudes, on certain things.

Чорно-білі світлини не втрачають своєї актуальності. Ахроматичні кольори – білий, чорний і всі відтінки сірого кольору – стимулюють виникнення певних реакцій, що важливо дослідити. Сьогодні цей жанр застосовується при роботі дизайнерів, а також у соціальних мережах людей, що провокує досить стрімке розповсюдження фотографій у світі.

Згідно культурно-історичного підходу в психології фотографії, фотографія впливає на свідомість пересічної людини як носія культури [1]. Феномен фотографії досліджують як спосіб комунікації (В. Флюссер), як знакову систему (Р. Барт, У. Еко), як соціальну практику (П. Бурдье), як візуальне втілення соціального розвитку і прискорення життя (П. Вирильо).

Фотографія – це не просто знімок, на якому зображений певний момент, це спосіб донести емоцію. Вона доторкається до найпотаємнішого, самого глибокого, що є у нашій душі. Фотографія завжди викликає у нас бажання поділитися з іншими тим, що ми вважаємо важливим, цікавим, найголовнішим. У монохромному варіанті можна більш чітко зчитувати представлений нам образ. Наявність кольору в портреті супроводжується практично повною відкритістю сюжету. А тут робиться акцент на емоційне сприйняття. У даному випадку аналіз фотографії допомагає розвивати людську уяву. Це працює на рівні нашої підсвідомості.

Чорний колір, з одного боку, пов'язаний з чимось негативним, злим, а з іншого – зі загадковістю і глибиною думки. Багато хто вважає його кольором трауру, асоціює зі смертю, руйнуванням, сумом, стражданням і депресією [2]. У людей можуть зникати позитивні спогади і почуття, багатьох він пригнічує і навіть вводить у заціпеніння. Здається, що використання чорного кольору у фото спричиняє меланхолічний настрій, але це не так. Головною метою дизайнера або фотографа є його використання на свою користь, привернення уваги людини через глибину і життєву силу. Темні відтінки допомагають висловлювати індивідуальне сприйняття світу і знаходити стиль життя. Антипатія до чорного кольору, навпаки, говорить про небажання, заперечення, самообмеження людини.

Білий колір сприймається як «порожнеча», інколи не помічається. Він символізує абсолютну свободу і початок нового, мир і добро [2]. Білий наче символ світу, де зникають усі фарби, матеріальні властивості, тому і діє білий колір на нашу психіку як мовчання. Але це мовчання не мертво, а, навпаки, повне можливостей. Якщо додати до білого краплю його антипода, він перетворюється у сірий – нейтральний, меланхолійний колір. Сірий урівноважує композицію і об'єднує у собі міць чорного і чистоту білого. Так знаходиться баланс, немає контрасту, який психологічно тисне на людину, ставить її у певні вигадані рамки, адже поєднання протилежностей викликає сильне напруження.

Система сприйняття кольору у людини змінюється у залежності від багатьох факторів: вікових, фізіологічних, естетичних, соціально-культурних тощо. Насичені кольорами світлини виглядають цікаво і яскраво, але монохромна фотографія підкреслює деталі, небачені зовні. Чорно-білий кадр залишає місце уяві, а вона краще, ніж тисячі відтінків, робить знімок живим. Такі знімки можуть викликати глибокий емоційний відгук, адже увагу привертає не колір, а зміст. У людей з'являються думки, пов'язані з особистими проблемами минулого, сучасного, майбутнього. Дивлячись на чорно-білі світлини, які намагаються розповісти нові історії старими методами, відчуваєш хвилювання. Завдяки ним можна показати щось набагато більше, щось справжнє, неприкрите, оголене із середини.

Фотографи та дизайнери розуміють, що ахроматика – це виклик. Щоб дістатися до білого, необхідно пройти через чорний. Тільки після цього можна домогтися усвідомлення. Чорний пронизаний білим, але зрозуміти це можна, тільки впустивши чорний у себе. Це складний ефект, але саме так відбувається вплив на свідомість людини.

Отже, досліджуючи вплив ахроматичних кольорів на людину через сприйняття фотографії, слід зазначити, що цей процес індивідуальний, але завдяки монохромності увага зосереджується на змісті зображення, що провокує певні думки та емоції. Психологічний аспект сприйняття чорно-білих світлин пов'язаний з емоційним, соціально-культурним та естетичним станом.

Перелік посилань

1. Нуркова В.В. Психология фотографии. Культурно-исторический анализ: учеб. пособ. Москва: Юрайт, 2019. 473 с.
2. Базыма Б.А. Психология цвета: Теория и практика. Москва: Речь, 2005. – 112 с.

КОНФОРМИЗМ
КАК СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЯВЛЕНИЕ:
ПОЗИТИВНЫЕ И НЕГАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ

Гелетто В.М.

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Омельченко В.В.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. философии, (057)702-14-64)

e-mail: violetta.heletto@nure.ua

Conformity is the act of matching attitudes, beliefs, and behaviors to group norms or politics. Norms are implicit, specific rules, shared by a group of individuals that guide their interactions with others. People often choose to conform to society rather than to pursue personal desires because it is often easier to follow the path others have made already, rather than creating a new one. This tendency to conform occurs in small groups and/or society as a whole, and may result from subtle unconscious influences (predisposed state of mind), or direct and overt social pressure. Conformity can occur in the presence of others, or when an individual is alone. For example, people tend to follow social norms when eating or watching television, even when alone.

Человек, живущий в обществе, постоянно взаимодействующий с социальными группами и отдельными людьми, ощущает на себе социальное влияние. Результатом становится конформизм, пронизывающий все сферы человеческой жизнедеятельности – и частную, и публичную. Он приобретает разные формы, начиная с ситуации, когда человек на бытовом уровне соглашается с чужим мнением, которое противоречит его собственной точке зрения, и, заканчивая принятием и распространением стереотипов на социальном уровне. Однако все еще не имеет однозначного ответа вопрос о том, насколько уместным, оправданным является конформное поведение, какие его последствия преобладают – положительные или отрицательные. К тому же на повседневном уровне, как правило, преобладает стереотипное восприятие конформизма как негативного явления, в то время как на научном присутствует более сложное его видение и оценка. Поэтому не утрачивает своей актуальности проблема конформизма с точки зрения его необходимости и полезности для человека и общества.

Конформизм исследуется разными учеными и на теоретическом уровне, и на экспериментальном. Так, конформизм как условие успешной социализации проанализировали в своих работах Г. Андреева, И. Кон, А. Леонтьев. Нравственные аспекты конформизма рассмотрены В. Чудновским, Е. Беляевой. Конформизм как фактор сохранения стабильности общества изучал Р. Мертон. Широкую известность получили лабораторные исследования конформизма, проведенные С. Ашем, М. Шерифом, С. Милграмом, В. Мухиной.

Объектом данного исследования является феномен конформизма, предметом – позитивные и негативные аспекты данного явления. Цель исследования заключается в выявлении влияния конформизма на жизнедеятельность человека и общества. Достижение сформулированной цели предполагает решение ряда задач: во-первых, уточнить определение понятия «конформизм»; во-вторых, на основе изучения научной литературы, посвященной проблеме конформного поведения, выявить его мотивы; в-третьих, систематизировать факторы конформного поведения.

В данном исследовании конформизм понимается как изменение поведения и/или убеждений, мнения человека под реальным или воображаемым влиянием со стороны другого человека или группы людей.

По результатам анализа научных источников можно утверждать, что принято выделять три вида мотивации конформного поведения. Во-первых, эгоистическая мотивация: человек стремится извлечь выгоду, получить вознаграждение. Во-вторых, альтруистическая мотивация: человек меняет мнение и поведение ради сохранения единства группы. В-третьих, познавательная мотивация: человек демонстрирует конформное поведение из-за нехватки знаний, информации, компетенции. Эти виды мотивации могут сочетаться.

Благодаря эмпирическим исследованиям известно, что склонность к конформному поведению присуща каждому человеку с детства и до конца жизни. Степень ее выраженности определяет множество взаимодополняющих факторов: характеристики человека (например, возраст, личностные черты); характеристики группы, осуществляющей влияние (численность, авторитет, статус членов группы, единодушие, сплоченность); характер ситуации, в которой находится человек (например, степень значимости для него проблемы; желание/нежелание оставаться членом группы); отсутствие в распоряжении человека информации или ее неполнота; тип культуры.

Конформизму свойственна двойственная природа. С одной стороны, конформизм может служить предпосылкой для деперсонализации, деиндивидуализации человека, утраты субъектности. Это означает, что человек превращение в «винтик», который лишен убеждений, собственного мнения, независимости в суждениях, способности критически относиться к ситуации, который делегировал свою ответственность кому-то более авторитетному или знающему. Как следствие, таким человеком легко управлять, манипулировать, контролировать. С другой стороны, конформизм является обязательным условием успешной социализации личности. Конформизм лежит в основе механизма, трансляции социального и культурного опыта. Без проявлений конформизма невозможна совместная организованная деятельность людей, ориентированная на достижение целей и получение результатов. От него в определенной мере зависит сохранение целостности общества.

«ЭФФЕКТ СВИДЕТЕЛЯ»: ИССЛЕДОВАНИЯ ФЕНОМЕНА

Трибух А.А.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Бакаленко Е.А.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

(61166, пр. Науки, 14, каф. философии)

Witness (Genovese) effect is the reason why people can't feel save even in crowded place. It says: The more people see you in big trouble, the less likely they will help you. A lot of scientists throughout the world was interested in finding reasons of it. There are a lot of experiments and researches. Because of that all of us must know some rules of behavior in difficult situation when you need help from others.

«Эффект свидетеля» – одно из самых изучаемых явлений социальной психологии. Он проявляется в том, что люди, оказавшиеся свидетелями чрезвычайной ситуации, не пытаются помочь пострадавшим. Парадоксально, но если кто-то из людей на улице попал в беду и нуждается в помощи, то у него куда больше шансов получить ее, если рядом проходит один человек, чем если рядом – толпа людей.

«Эффект свидетеля» впервые был описан в связи с убийством Китти Дженовезе в 1964 году в Нью-Йорке. Вечером 13 марта того года на Китти напал неизвестный мужчина с ножом. Нападение на женщину длилось 35 минут. Свидетелями, по данным полиции, было 38 человек из окрестных домов, из которых только один через некоторое время вызвал полицию. Бригада приехала через две минуты, однако несчастная девушка уже была мертва [1].

Социальные психологи Бибб Латане и Джон Дарли, которые первыми описали «эффект свидетеля», выдвинули ряд гипотез для объяснения бездействия людей в критической ситуации. Они считали, что подобное поведение может быть связано, во-первых, с взаимной отчужденностью городских жителей, ведущей к утрате индивидуальности; во-вторых, с диффузией ответственности и; в-третьих, с так называемым «массовым неведением». «Массовое неведение» – это поведение людей в критической ситуации, когда они смотрят друг на друга в поисках примера для подражания. Если в чрезвычайной ситуации все другие свидетели также не знают, что им следует делать, и нуждаются в руководстве, то ориентация на таких свидетелей может дать неверное указание к полному бездействию. Еще одно объяснение бездействия людей в критической ситуации имеет отношение к численности свидетелей. Если при каком-то чрезвычайном событии присутствует много людей, то возникает так называемая диффузия ответственности, в результате которой каждый человек чувствует себя менее ответственным за происходящее [2].

Б. Латане и Дж. Дарли провели ряд экспериментов для изучения «эффекта свидетеля». Например, в одном таком эксперименте каждому из

участников предлагали заполнить простую анкету в аудитории, в которую через некоторое время начинал просачиваться дым. Оказалось, что если участник был в комнате один, он намного быстрее сообщал о задымлении, чем если рядом был кто-то ещё [1].

Впрочем, как показали более поздние исследования, «эффект свидетеля» имеет свои пределы. Во-первых, в ситуациях, когда несчастный случай совершенно не допускал ошибочного истолкования, например, внезапное падение пассажира в движущемся вагоне метро, предоставление помощи не зависело от количества пассажиров. Во-вторых, если свидетели несчастия не были незнакомыми людьми, а составляли организованную группу, то диффузии ответственности также не наблюдалось [2].

С учетом результатов всестороннего изучения «синдрома Дженовезе» можно выделить несколько простых правил, которым необходимо следовать в тех случаях, когда человеку требуется срочная помощь. Прежде всего, у свидетелей не должно быть сомнений в том, что наблюдаемая ситуация является действительно чрезвычайной и требует их помощи. Следует подавать сигнал, который четко сигнализирует о том, что человеку нужна помощь. Также нужно справиться с диффузией ответственности, выбрав конкретного человека, которого вы будете просить о помощи. Вам нужно дать конкретное задание и возложить на человека ответственность за его выполнение. Вполне вероятно, что другие люди начнут воспринимать ситуацию как чрезвычайную и будут прилагать усилия, чтобы вам помочь. Таким образом вам удастся справиться с эффектом массового незнания.

Однако простого понимания этих правил мало, поскольку в экстренных непредсказуемых ситуациях человек теряет способность логически мыслить и принимать обдуманное решение. Эти навыки, как и, например, навыки самообороны должны быть доведены до автоматизма. Поэтому целесообразно учить людей правильным действиям в подобных ситуациях с раннего детства, поскольку мы никогда не знаем, в какой момент может возникнуть чрезвычайная ситуация. Для этого нужно проводить специальные тренинги в школах, университетах, офисах и даже в детских садах. И только в таком случае мы действительно сможем ощущать себя более защищенными, так как будем уверены, что люди, готовые нам помочь, обязательно найдутся, несмотря на «эффект свидетеля».

Список использованной литературы:

1. Копець Л.В. Класичні експерименти в психології: навч. посіб. Київ: Києво-Могилянська академія, 2010. – 283 с.
2. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Санкт-Петербург: Питер, 2003. – 860 с.

ПСИХОЛОГІЯ МАС: ФУНКЦІОНАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ У СОЦІАЛЬНОМУ КОНСТРУЮВАННІ

Луценко А.В.

Науковий керівник – канд. соц. наук, доц. Яковлев А.О.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-1-465)
e-mail: anastasiia.lutsenko@nure.ua

The article deals with the mass type of consciousness, its specific features and factors, the mechanism that influences the emergence and development of spontaneous behavior and public opinion, the types of crowds and its main features, the mechanism of crowd breakup. Functional significance of psychology of masses and mass behavior. The role of the crowd in socially significant events.

Масова свідомість — один з видів суспільної свідомості, найбільш реальна форма її практичного існування та втілення. Це особливий, специфічний вид свідомості суспільства, властивий величезній кількості людей ("масі", "масам"). Вона має специфічні ознаки. Це якості, що відповідають певній масі людей у конкретний час. На формування суспільної думки вирішальний вплив має суспільна свідомість, яка являє собою сукупність поглядів, принципів, ідей, суджень, традицій, забобонів, знань, соціального емоційного досвіду, що належать різним соціальним суб'єктам (відомим особам, соціальним інститутам, групам, організаціям і т.д.) і вироблялися протягом усієї історії суспільного розвитку. Масова свідомість не є окремим видом свідомості, що протистоїть суспільній. Це та сама суспільна свідомість, але актуалізована в часі й просторі певною спільнотою під впливом конкретних соціальних, культурологічних, політичних та інших чинників. Вона розглядається як збіг у якийсь певний момент основних і значущих компонентів свідомості різних груп та індивідів, але певним чином структурованих та поєднаних.

Масова свідомість включає основний (первісний), емоційно-дійовий, і вторинний, раціональний рівні. В її основі, зазвичай, лежить яскраве емоційне переживання якоїсь соціальної проблеми, що викликає загальну заклопотаність. Це може бути війна, революція, масштабна економічна криза і ін. Крайня межа переживання проблеми виступає як системоутворюючий чинник масової свідомості. Таке переживання, проявляючись у сильних емоціях або почуттях, закриває собою все інше, звичні правила життя — групові норми, цінності і зразки поведінки. Воно породжує потребу в негайних діях — тому і визначається як емоційно-чуттєва основа (іноді — як "ядро") масової свідомості. На основі емоційно-дійового рівня поступово формується раціональний — загальнодоступні знання, інформація, що обговорюється, соціальні очікування людей, оцінки

подій, думки, соціально-політичні цінності. Раціональний рівень формується переважно через чутки та ЗМІ.

Найбільш дослідженою формою масової поведінки є натовп — тимчасове і неорганізоване зібрання людей, які перебувають у безпосередній фізичній близькості і мають спільний об'єкт зацікавлення. Німецький дослідник Еліас Канетті виділяє такі основні риси натовпу [1]:

- постійне прагнення до зростання;
- всередині натовпу панує рівність, вона абсолютна й не підлягає обговоренню і сама маса ніколи не ставить її під сумнів;
- щільність – натовп ніколи не може стати занадто щільним;
- натовпу потрібен напрямок (напрямок, спільний для усіх, поглиблює відчуття рівності);
- натовп існує доти, доки має недосягнену мету.

Усталеним є підхід, що описує В.Л. Зливков [2]. У ньому виділяються наступні етапи трансформації великого скупчення людей в емоційну спільність, особливу «масу»: I етап – Циркуляція, II етап – Кружіння, III етап – Створення образу, IV етап – Активізація.

Виділяють чотири основні види натовпу: випадковий, експресивний, конвенційний та діючий.

Потреби (ситуаційні та внутрішні), що привели індивідів у масу, раніше чи пізніше реалізуються, натовп стає менш енергійним – це призводить до поступового розпаду маси. Розпадається натовп поступово, з початку поділяється на декілька окремих, все ще великих фрагментів, потім трансформується у незначні за кількістю членів групи, котрі згодом остаточно розпадуться на окремих індивідів. Взагалі, майже завжди маса є утворенням тимчасовим.

В поточний час з розвитком демократичних процесів набуває значущості соціоконструктивна роль натовпу в якості імпульсу до проведення соціально значущих заходів. «Соціальний імпульс» використовується зацікавленою стороною (еліта, громадяни) з метою кардинального перетворення соціальних реалій (державний устрій, реформи тощо

Перелік посилань

1. Канетті Е. Масса и власть. Пер. с нем. М., 1997. – 527 с.
2. Драч В., Зливков В.Л. Народ или толпа./ В. Драч, В. Зливков. Вечерний Киев. – 09.11.1990.4.
3. Лебон Г. Психология народов и масс. М., 2012. – 240 с.

ФУНКЦІЇ ТА ДИСФУНКЦІЇ КОНФЛІКТІВ НА РІЗНИХ РІВНЯХ СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Свтушенко В.Р.

Науковий керівник – канд. соц. наук, доц. Омельченко В. В.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. Філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: vladyslav.ievtushenko@nure.ua

Modern society cannot exist without conflicts of interests, ideas and certain views. In a world where freedom of speech is of paramount importance, it is impossible to avoid differences of opinion that escalate into conflict situations. This study examines the role and importance of conflict in society, finding positive aspects of conflict of interest. This topic is very topical, as conflicts of interest arise constantly and many of them develop into clashes or have other negative consequences. In order to prevent such developments and to obtain a positive result, one must be able to control the development of conflicts.

Сучасному суспільству властиве постійне зіткнення інтересів, ідей та поглядів. У світі, де велике значення має свобода слова, складно уникнути розбіжностей думок, що, урешті-решт, призводить до конфліктів, які мають різноманітні, не завжди бажані, часто відверто негативні, наслідки. Тому у соціальній думці, насамперед соціології, тривалий час точилася дискусія навколо низки питань: чи може існувати суспільство без конфліктів? Чи є конфлікти включно виявом дисфункції в особистому житті людини, життєдіяльності організації, аномалією в житті суспільства? Чи це нормальна, необхідна форма соціальної взаємодії між людьми? Таким чином, **актуальною** є проблема впливу конфліктів на життєдіяльність окремих людей, соціальних організацій та суспільства у цілому. Важливо знайти відповідь на питання про те, чи вплив конфліктів має виключно негативний характер, чи вони можуть впливати позитивно.

Об'єктом даного дослідження є конфлікт як соціальне явище, **предметом** – дисфункцій та функцій соціального конфлікту.

Метою даного дослідження є вивчення ролі, значення конфлікту у міжособистісній взаємодії, на рівні організації та соціальному житті загалом. Реалізація зазначеної мети потребує вирішення **завдань**: уточнити поняття «конфлікт»; уточнити поняття «функція» та «дисфункція»; проаналізувати дисфункції та виявити функції конфліктів, які виникають на різних рівнях – на мікрорівні (рівень міжособистісних стосунків), мезорівні (рівень соціальних організацій), макрорівні (рівень суспільства).

Дане дослідження спирається на визначення конфлікту як крайнього загострення соціального протиріччя, яке проявляється у зіткненні суб'єктів (особистостей, соціальних груп) та обумовлене протилежністю чи суттєвою відмінністю їхніх інтересів, цілей, тенденцій розвитку.

Сьогодні дослідники феномену конфлікту здебільшого дотримуються погляду, що конфлікти є невід'ємною частиною життя людини і суспільства та мають неоднозначний вплив на соціальні процеси.

Важливо, здійснюючи аналіз функцій та дисфункцій конфлікту, розуміти таке: функція – це корисні наслідки явища або процесу, що сприяють збереженню та розвитку певної соціальної системи; дисфункція – негативні наслідки, що спричиняють дестабілізацію та дезорганізацію.

Відомо, що існують явні та латентні (приховані) функції конфлікту. Явні функції характеризуються тим, що наслідки протистояння збігаються з метою, яку переслідували опоненти. Прихованими є функції, чий наслідки проявляються лише згодом і які у тій чи іншій мірі не збігаються з намірами, або й зовсім не відповідають цілям учасників конфлікту. Явні та латентні функції бувають і негативними, і позитивними.

Вивчення наукових джерел дає підстави стверджувати, що конфлікт як соціальне та соціально-психологічне явище має як функції, так і дисфункції на різних рівнях соціальної системи (мікро-, мезо-, макрорівні).

Мікрорівень. Функції: повне/часткове усунення протиріччя; послаблення психічної напруженості; тестування індивідуально-психологічних рис особистості (мотивації, стресостійкості); набуття соціального досвіду; самоствердження особистості. Дисфункції: виснаження особистісних ресурсів; руйнування системи міжособистісних стосунків, згортання взаємодії між сторонами; дезорганізація та зниження продуктивності діяльності учасників конфлікту; генерування насильства (фізичного, психологічного); закріплення агресивних моделей поведінки; викривлення уявлення про опонента; негативний вплив на психічний та фізичний стан учасників конфлікту.

Мезорівень. Функції: каналізація соціальної незадоволеності; згуртування групи; стимулювання соціальної активності членів групи; актуалізація групових цінностей. Дисфункції: послаблення групової згуртованості; порушення комунікативних зв'язків; погіршення якості спільної діяльності; формування установки на насильницькі дії; деперсоніфіковане сприйняття сторонами конфлікту одна одною.

Макрорівень. Функції: інформаційна; функція диференціації; інноваційно-динамічна функція; мобілізуюча. Дисфункції: дезорганізація; дестабілізація; дезінтеграція; руйнування соціальної системи.

Беручи до уваги досліджений матеріал, можна стверджувати таке: межа між функціями та дисфункціями конфлікту часто виявляється нечіткою; більшість конфліктів одночасно має як конструктивні, так і деструктивні функції; різні учасники конфлікту можуть по-різному оцінювати його функції та дисфункції.

Перелік посилань

1. Зиммель Г. Избранное: В 2-х т/ Г. Зиммель – М., 1996.

АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЇ ТА МЕТОДИК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Мамонько Д.В.

Науковий керівник – ст. викл. Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-86)
e-mail: dasha.mamonko@nure.ua

This article is devoted to the problems of analysis of methodology and methodology is conducted in the work scientific and pedagogical research. The theoretical and practices methods are analyses. Especially attention is devoted to the pedagogical methods of decision.

Як і будь-яка наука, що вивчає закони розвитку суспільства, природи, людини в цілому, його мислення, поведінку, педагогіка користується різними методами дослідження для свого подальшого розвитку.

Основою всіх методів і методик досліджень про людину є загальний філософський підхід – діалектичний, що означає, що всі педагогічні факти, явища, процеси потребують того, щоб їх розглядати в русі, постійній зміні, зв'язку та взаємозалежностях, що є рушійною силою будь-якого педагогічного феномена є боротьба і єдність протилежностей, що дозвіл їх відбувається через перехід кількості в якість, заперечення, і будь-яке тлумачення всього, що відбувається дається діалектичне.

Облік ідеального, духовного в процесах педагогічного впливу має все більше і більше значення. Воно позначається на вирішенні теоретичних і практичних завдань виховання.

Наука та педагогіка використовують в загалом методи: теоретичні, математичні, кібернетичні, статистичні та інші. Специфічні методи застосовуються тільки в педагогіці.

Теоретичні методи. Він застосовується з метою вивчення стану питання в минулому і в сучасній літературі, в творчому доробку попередніх поколінь, в творчості окремих найбільш їдких представників.

Метод моделювання педагогічних ситуацій, процесів, являє собою наглядовообразну характеристику досліджуваного за допомогою схем, креслень, словесних характеристик, матриць, символів, математичних формул та інше.

Аналіз причинно-наслідкових зв'язків полягає в тлумаченні явищ причини і слідства з метою управління ними таким чином, щоб відкрити найбільш оптимальні шляхи і засоби закріплення позитивного і уникнути, нейтралізувати негативні.

Практичні методи. Ці методи науково-педагогічних досліджень включають в себе педагогічне спостереження, експеримент (навчальний), бесіди, анкетування, інтерв'ювання, вивчення творчих робіт учнів та

різного роду документації, що регламентує навчально-виховні заходи і діяльність школи, вузу, установи в цілому.

Спостереження. Сутність науково-педагогічного спостереження полягає в тому, що вчений вивчає педагогічне явище в природних умовах його проходження, ніяким чином не втручаючись в його перебіг, а аналізуючи і роблячи висновки про його цінності.

Метод наукового спостереження широко використовується в педагогічних дослідженнях, як і в багатьох інших науках. Цей метод дозволяє простежити послідовність багатьох педагогічних явищ, співвіднести між собою окремі дії і вчинки вчителя, учня, керівника гуртка, спосіб їх роботи, зіставити між собою його окремі елементи, не втручаючись в сам процес. Особливе значення метод спостереження має при вивченні і узагальненні передового досвіду з метою його поширення.

Педагогічний експеримент. Сенс цього методу полягає в спеціальній організації педагогічних явищ з метою їх ретельного вивчення і визначення педагогічної спроможності перевіряються прийомів, методів, форм та інше.

Констатуючий експеримент проводиться з метою визначення рівня і якості знань, умінь або вихованості певних норм поведінки для того, щоб мати ясну картину досягнутого рівня розвитку до початку роботи над новим, досліджуваним змістом, методом, прийомом.

Статистичні та математичні методи останнім часом все ширше застосовуються в педагогічних дослідженнях. Виявилося, що ці методи дають можливість більш правильно оцінити хід і результати того чи іншого педагогічного явища, процесу, визначити перспективи його розвитку. В даний час використовуються і кібернетичні методи. Цілком очевидно, що наявність зворотного зв'язку від досліджуваних до дослідника, своєчасний облік їх, коригування одержуваних даних значно прискорить процес вивчення складних навчально-виховних процесів.

Анкетування й інтерв'ювання. Запозичене педагогікою з соціологічних досліджень, ще більше розширює можливості відкриття нових законів і закономірностей виховання, навчання, освіти, самовиховання і самоосвіти.

На думку багатьох вчених, в процесі науково-педагогічних досліджень потрібно застосовувати якомога більше методів, що послужить підставою для серйозних педагогічних узагальнень, їх об'єктивності. Знання і використання основних перерахованих методів дослідження в галузі педагогічних наук має бути не тільки надбанням вчених, але і практичних працівників.

Перелік використаних джерел

1. Нечепоренко Л.С. Методологічні засади Теорії і практики педагогічної майстерності. Монографія. Х. : Видавничий центр ХНУ, 2004. – 128 с.

ТРАНСАКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ТА ЙОГО РОЛЬ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Пронюк О.Д.

Науковий керівник – канд. соц. наук, доц. Омельченко В.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел.: (057) 702-14-65)
e-mail: olena.proniuk@nure.ua

In this work the use of transactional analysis to increase the level of education was considered. The basic concepts, the philosophy of its application were studied. It is shown that these contribute to increasing motivation, self-esteem, social intelligence of human. These factors are aimed to improve the perception of knowledge and self of students individually and in society.

Актуальною проблемою сучасності є підвищення мотивації студентів до навчання. Адже навчання спрямоване не просто на засвоєння знань, умінь, а й формування світогляду, розвиток розумових здібностей і потенційних можливостей відповідно до поставлених цілей. Освіта прискорює процес становлення людини як особистості, як суб'єкта соціального життя. Багато дослідників прямо пов'язують ефективність педагогічної діяльності з ефективністю спілкування, тому проблеми педагогічного спілкування розглянуті в багатьох роботах, зокрема В. Кан-Каліка, Є. Іл'їна, І. Решетні.

Проте, все частіше виникає питання: «Чому студенти з однаковим рівнем інтелекту та умовами життя мають різні результати у навчанні?» Пояснюючи цей феномен, психологи і педагоги найчастіше апелюють до таких індивідуально-психологічних особливостей студентів як креативність, навчальна мотивація, висока самооцінка, соціальний інтелект. Вважається, що змінюючи ці особистісні «настройки» людини, навіть без урахування рівня її інтелекту, можна покращити успішність. У цьому напрямку працює транзакційний аналіз (ТА), заснований американським психіатром Е. Берном, який і є об'єктом даного дослідження. Предметом дослідження є можливості ТА у покращенні результатів навчальної діяльності.

Транзакційний аналіз – це психологічна модель, що аналізує поведінку людини. Функції ТА полягають в тому, щоб допомогти людині виявити непродуктивні стереотипи своєї поведінки, сформулювати нову систему цінностей і приймати рішення, виходячи з власних потреб і можливостей, зрозуміти самого себе і особливості своєї взаємодії з оточуючими, відкрито виражати свої почуття, навчитися довіряти собі.

Згідно з ТА, людина, перебуваючи в певній ситуації і незалежно від віку, може проявляти себе, виходячи з одного з трьох его-станів:

– **Я-Батько**: містить поведінку й установки, перейняті ззовні, насамперед від батьків. Це виражається в упередженнях, критичному і

турботливому поводженні стосовно інших, а внутрішньо – як батьківські повчання, які продовжують впливати на людину.

– **Я-Дорослий**: стан, орієнтований на сприйняття поточної реальності та отримання об'єктивної інформації. У ньому людина є добре пристосованою, організованою і діє, спокійно розраховуючи і оцінюючи свої можливості.

– **Я-Дитина**: стан, в якому містяться спонукання, які виникають природним чином, а також відбитки дитячих переживань, позицій і реакцій щодо себе та інших. Крім цього, включається творчий прояв особистості.

Батько розташовується вгорі, його функція – етичне керівництво; Дорослий здійснює взаємодію з реальністю; Дитина є вмістилищем архаїчних тенденцій. Ці три іпостасі формують моральну ієрархію. Батько – найслабкіша її ланка, а Дитина – найсильніша. Одночасно людина може існувати в 2 з 3 станів, а їхня зміна може відбуватися швидко і часто.

Згідно з теорією Е. Берна вважається, що кожна людина може змінитися, якщо у неї є ресурси, інформація та підтримка. Розібравшись в своїх еґо-станах і навчившись свідомо управляти перемиканням з одного в інший, можна управляти процесом комунікації, уникати конфліктів, переводити іншу людину в комфортніший для себе еґо-стан та навчатися продуктивніше. Застосування ТА складається з вивчення ігор, в які грають люди при взаємодії та спілкуванні, їх правил та можливостей зміни для поліпшення свого власного стану, ролі та самопочуття у суспільстві.

В роботах В. Бондаревої та Я. Ягела показано механізм застосування теорії ТА у педагогіці на основі використання основних елементів міжособистісних угод, які забезпечують полегшення психічного стану учасників навчального процесу; впроваджено ТА в систему діяльності «педагог-учень/студент»; розроблено програму занять за методикою ТА для трансформації поведінки учасників навчального процесу з метою полегшення процесу навчання та, відповідно, підвищення його якості.

Таким чином, кожна людина може поліпшувати свої когнітивні здібності, змінювати ситуації і поведінку, які її не влаштовують. У результаті з'являється можливість у значній мірі змінити якість свого спілкування і навчання, структурувати свій час. Студенти можуть учитися завдяки власній активності; самостійно обирати темп навчання, організувати соціальний простір.

Застосування ТА як засобу психолого-педагогічної підтримки викладача і студента дозволить ефективніше фіксувати зміни їхніх позицій в освітньому процесі, конструктивніше взаємодіяти з освітнім середовищем, створюючи умови формування здорових відносин в освітній установі.

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА СОВРЕМЕННОГО СПЕЦИАЛИСТА

Антонов Д.О., Дикий С.А.

Научный руководитель – канд. филос. наук, доц. Дашенкова Н. М.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: danylo.antonov@nure.ua, e-mail: stanislav.dykyi@nure.ua

The article substantiates the idea that the formation of the image of a modern specialist plays a very important role. Shown are the negative aspects that arise if the proper attention is not paid to one's own image. Three groups of qualities that contribute to the successful formation of a positive modern image are indicated. The qualities that make up each of the three groups are described in detail. Strategies for working on your own image, namely: a universal image strategy, a target image strategy, a creative explosion strategy are outlined.

Проблема формирования имиджа становится для будущих и действующих специалистов все более актуальной. Всевозможные компании заинтересованы в том, чтобы имидж их специалистов был позитивным, ибо чаще всего именно по кадрам судят об организации в целом.

Имидж помогает индивидууму реализовать собственное «я» в конкретной области и сфере деятельности, что позволяет максимально эффективно раскрыть свои индивидуальные способности и весь потенциал. Поэтому имидж всегда остается актуальным, нужным в конкретный момент времени, «здесь и сейчас». Ориентируя человека на уникальные индивидуальные и профессиональные ценности, цели, ориентиры, мотивацию, смысл жизни, имидж способен оказывать влияние на сознание, деятельность, поступки отдельных людей и, даже, целых групп влияния. В современных условиях имидж становится основой для доверия специалиста.

Неадекватный, ложный отпечаток внешнего и внутреннего образов личности в общественном сознании называется негативным имиджем. Также следует понимать, что одни и те же качества конкретной личности будут восприниматься через призму исторической эпохи, господствующих нравственных ценностей и прочих факторов.

Один из выдающихся специалистов в области имиджелогии В.М. Шепель, исследуя проблему формирования имиджа, выделил три группы качеств, способствующие успешному формированию позитивного профессионального имиджа современного специалиста.

Так, в первую группу включены такие качества, как коммуникабельность, т. е. способность человека легко устанавливать контакты с другими людьми; способность сопереживать; способность понять другого человека, красноречивость. Если подытожить выше перечисленные качества, то можно обозначить одним общим понятием – умение нравиться другим людям.

Во вторую группу вошли качества, характеризующие личность с точки зрения образования и воспитания. Моральные ценности, психологическое здоровье, умение прогнозировать и ликвидировать конфликтные ситуации, умение работать в критических и стрессовых ситуациях.

И наконец, третья группа связана с жизненным и профессиональным опытом личности и интуицией.

Жесткие условия конкуренции на рынке труда обязывают имидж соответствовать требованиям времени и общества. При работе над имиджем существуют специфические стратегии, методики, техники, испытанные временем, поэтому их можно считать результативными и эффективными.

В зависимости от поставленных целей можно использовать следующие стратегии:

- стратегия универсального имиджа, формируемая на базе социальных стереотипов и коллективных образов;
- стратегия целевого имиджа, который ориентируется на конкретную имиджевую аудиторию;
- стратегия креативного взрыва, которая отбрасывает все стереотипы.

Основными проблемами в формировании и становлении имиджа успешного украинского специалиста есть знания в сфере своей квалификации, своей специализации, профессионализма и опыта.

Специалист, желающего достичь высоких результатов, должен ориентироваться на потребности и интересы той социальной группы, мнение которой является важным и приоритетным для формирования его имиджа и его социальные характеристики. Наше время определяет эти требования автоматически.

Современный специалист должен непрерывно «держать руку на пульсе», учитывать новые тенденции и изменения, а также уметь анализировать и прогнозировать интересы и потребности целевой аудитории завтрашнего дня.

Список використаних джерел

1. Барна Н.В. Іміджелогія: навч. посібник для дистанційного навчання / Н.В. Барна; за наук. ред. В.М. Бобика. – К.: Університет "Україна", 2007. – 217 с.
2. Шепель В.М. Имиджелогия: секреты личного обаяния / В.М. Шепель. – М.: Народное образование, 2002. – 322 с.

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА ПОЗИТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ – НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ДОСЯГНЕННЯ УСПІШНОЇ КАР'ЄРИ

Павлов О. С.

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О. О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел.: (057)702-14-65)
e-mail: oleksandr.pavlov@nure.ua

In this paper I considered the formation of the image of a professional. The structure of professional image is considered in the context of professional activity. Image plays an important role in business and personal relations, provides an opportunity to be accepted and understood by others, it reflects the individual's abilities and moral qualities.

Фахівець сьогодні – це вмільний організатор, здатний на практиці застосувати принципи наукової організації праці, він уміє працювати з людьми, цінує колективний досвід, критично оцінює досягнуте... І, звичайно, надає велику увагу формуванню свого позитивного іміджу.

Імідж допомагає індивідууму реалізувати власне «я» в конкретній галузі та сфері діяльності, що дозволяє максимально ефективно розкрити свої індивідуальні здібності і весь потенціал. Тому імідж завжди залишається актуальним, потрібним в конкретний момент часу, «тут і зараз». Орієнтуючи людину на унікальні індивідуальні та професійні цінності, цілі, орієнтири, мотивацію, сенс життя, імідж здатний впливати на свідомість, діяльність, вчинки окремих людей і, навіть, цілих груп впливу. Спеціаліст, який бажає досягти високих результатів, повинен орієнтуватися на потреби і інтереси тієї соціальної групи, чия думка є важливою і пріоритетною для формування його іміджу і його соціальної характеристики. Імідж – це певне повідомлення, яке людина-професіонал передає власному оточенню, і яке містить в собі інформацію про себе, розкриває власні особливості. Головною частиною такого повідомлення є інформація про власну унікальність.

З погляду П. Берда, імідж – це наша візитна картка, загальна картка нашої особистості в очах оточуючих, що складається з багатьох компонентів (що ми говоримо, як ми дивимось, одягаємось і діємо) [1]. Президент Ліги професійних іміджмейкерів, доктор філософських наук, професор В. Шепель назвав іміджеологію наукою «про особисту чарівність» [2]. Професійний імідж не виключає особистого іміджу. Як правило, особиста чарівність виступає як складний компонент професійного іміджу. Але, оскільки на професійний імідж значною мірою впливають особливості професії, то професіоналу, який думає про імідж, мало бути просто привабливим. Йому необхідно пам'ятати про ту соціальну роль, яку він виконує у зв'язку з певною професією і, виходячи з

цього, будувати власну модель поведінки. Таким чином, конкретним проявом професійного іміджу є певна поведінка індивіду, точніше, вибір певної моделі поведінки, обумовлений роллю, яку виконує індивід.

Імідж говорить, як одна людина виглядає в очах інших людей. Створити враження на інших, ще не означає створити власний імідж тому, що враження – це реакція миттєва та така, що минає, а імідж є складним утворенням, що залишається тривалий час, та може майже не піддаватися змінам. Правильно побудований імідж є заставою професійного успіху. При його формуванні виконується наступне правило: спочатку професіонал працює на свій імідж, потім вдало побудований імідж працює на професіонала, допомагає йому досягти успіху та соціального признання.

Жорстокі умови конкуренції економіки зобов'язує імідж відповідати вимогам часу і суспільства. При роботі над іміджем існують специфічні стратегії, методики, техніки, випробувані часом, тому їх можна вважати результативними і ефективними.

Залежно від поставлених цілей, можна використовувати такі стратегії:

- стратегія універсального іміджу, яка формується на базі соціальних стереотипів і колективних образів;
- стратегія цільового іміджу, який орієнтується на конкретну іміджеву аудиторію;
- стратегія креативного вибуху, яка відкидає всі стереотипи [2].

Треба відмітити, що при формуванні іміджу іміджеві складові, якщо вони не відповідають уявленню сучасної епохи, сучасних людей, повинні спочатку бути приведені до сьогоденних стандартів, а потім залучені до системи відносин у професійній діяльності. Вважається, що для того, щоб бути гарним професіоналом недостатньо мати професійний досвід та гарно працювати, треба ще сформулювати та підтримувати свій позитивний професійний імідж.

Отже, сучасний фахівець повинен безперервно «тримати руку на пульсі», враховувати нові тенденції і зміни, а також вміти аналізувати і прогнозувати інтереси і потреби цільової аудиторії завтрашнього дня. Робота над іміджем повинна тривати безперервно все життя і не зупинятися навіть тоді, коли є певні успіхи в професії для саморозвитку та самовдосконалення власного «я».

Перелік посилань

1. Берд П. Продай себя! Эффективная тактика улучшения вашего имиджа / П. Берд; Пер. с англ. Т.А. Сиваковой. – Москва : Амалфея, 1997. – 208 с.
2. Шепель В. М. Имидж / В.М. Шепель // Воспитание школьников. – 1997. – № 1. – С. 40–44.

ЛИЧНОСТНЫЙ РОСТ, СТАНОВЛЕНИЕ, САМОАКТУАЛИЗАЦИЯ (САМООСУЩЕСТВЛЕНИЕ)

Сальникова Т.С.

Научный руководитель – ст. преп. Митцева О.С.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, просп. Науки, 14, каф. философии, тел. (057)-702-14-65)
e-mail: tamila.salnikova@nure.ua

Any successful person should always change and grow up as a personality. This is possible through the self-realization and personal growth. Personal growth is very important thing for successful people. It includes relationship with oneself, relationships with other people and self-realization. Personal growth is a global process of developing person's mental world. Soft skills are an important part of working process; they help us to communicate with the team. If person changes like personality in better side, it helps him to become a leader. But the way to the leadership are very long and hard-working.

Раньше все хотели стать космонавтами, сейчас каждый второй школьник мечтает быть IT– специалистом. Навыки, которые применяют IT– специалисты в своей работе, делятся на два типа: hard skills и soft skills. Первые– это их профессионализм и умения, которые они применяют при решении технических задач. Soft skills – это те социально-психологические знания и умения, которые необходимы чтобы работать в команде. Исследователи С. Братченко и М. Миронова отмечают, что «психологическим смыслом личностного роста является освобождение, обретение себя и своего жизненного пути, самоактуализация». Вопросом личностного роста занимались А. Адлер, Ф. Перлз, К. Роджерс, и всеми известный Абрахам Маслоу – известный американский психолог, основатель гуманистической психологии.

Личностный рост – понятие психологическое. Оно состоит из «трёх китов»: отношения с самим собой, т.е. душевная гармония; отношения с другими; самореализация. Начнём с налаживания отношений с другими людьми. Если мы будем выражать не то, что мы чувствуем на самом деле, это ничего не даст. Отношения с другими людьми будут неэффективны, даже несколько болезненными. Нужно ещё запомнить такую истину: мы не изменяемся до тех пор, пока не примем себя такими, каковы мы есть на самом деле. Также, исключительно важно позволить себе понимать и принимать другого человека. Так как понимание обогащает обоюдно, барьеры между нами и другими людьми разрушаются, тем самым они более полно и лучше раскрывают себя [1].

Говоря об отношении с самим собой, главным камнем достоверности оказывается наш собственный опыт. Именно к опыту мы возвращаемся каждый раз, чтобы приблизиться к постижению истины. В основе человека лежит стремление к положительным и конструктивным изменениям.

В подходящий момент тенденция двигаться вперед высвобождается и становится актуальной. Она проявляется в стремлении перестроить свою личность и отношение к жизни. Это стремление присутствует во всей человеческой жизни – становится независимым, расти духовно, не оставаться на месте. Оно усиливает наше «Я». Оно может быть закрыто, но оно точно есть в каждом человеке и ожидает действия своего хозяина, чтобы стать свободным и показать себя. Самодисциплина – это наши привычки, управление своим временем и наши действия. Это фундамент, без которого невозможно построить высокую работоспособность. Самодисциплина помогает нам выходить из зоны комфорта, и, когда мы занимаемся не самыми любимыми, но очень важными делами, мы получаем большой результат наших действий. Если мы ожидаем конкретных больших результатов от нашей работы, то нужно поставить ей самый высокий приоритет и приступать к ней сиюминутно. Простой наглядный пример. Предположим, поставлена задача съесть самую большую противную «лягушку». Это наше самое важное и большое дело. Самые успешные люди приступают сразу к решению важнейших дел и работают над ними до полного завершения. Перед тем как наметить первую «лягушку» и начать её есть, нужно понять, чего именно ты хочешь от своей жизни. Чем лучше человек понимает к чему он стремится, тем проще ему будет преодолеть себя, чтобы съесть свою «лягушку». Но ему необходимо разбить процесс «поедания» на несколько шагов, так легче будет действовать [2]. Личностный рост подвластен каждому человеку. Данный путь нелегкий, главное двигаться вперед. Говоря об IT-специалистах, то большая часть проектов в этой сфере – человеческий фактор. Целый ряд задач и проблем, с которыми должен уметь справляться специалист, который хочет продвинуться в сфере IT, заложен в нем самом, во взаимоотношении с другими и в самореализации.

Список источников

1. К. Роджерс. О становлении личностью / К. Роджерс. – М.: «Прогресс», 1994. – 503 с.
2. Т. Брайан. Выйди из зоны комфорта. Измени свою жизнь. 21 метод повышения личной эффективности / Т. Брайан. – Альпина Паблишер, 2008. – 158 с.

ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Аріповська В.В.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)

e-mail: viktoriiia.aripovska@nure.ua

The article looks at the problems of gender equality in everyday life, development of gender issues and gender mainstreaming. The emphasis is on the relevance of such problems for young people. It's possible to be sure that people can be a member, a woman is interpersonally human, I'm born with statistical characteristics, and I can't stereotypically reckon a couple of people. The principle of gender equality manifests itself as a distinctive social construct, which allows for straightening for the simplification of suspension in the area of cognitive Rosum.

Гендерна проблематика і гендерні дослідження є дуже актуальними для сучасної молоді, особливо для сучасної української молоді, оскільки стосуються безпосередньо кожної юної людини. Людство поступово дозріває до «розумного» рівноправ'я, крок за кроком виключає дискримінацію за статевою ознакою.

Більшість дослідників гендерної проблематики вважають, що для визначення самого поняття «гендер» треба звернутися до поняття «стать».

Зазвичай статтю вважають біологічні статеві ознаки, з якими ми народилися: форма тіла, голос, гормональні особливості, тощо. Переважна більшість вчених вважає, що стать – це дихотомія, що існує тільки дві статі – жіноча та чоловіча. Але, Всесвітня організація охорони здоров'я зазначає, що важливо визнати існування людей, які не вписуються в бінарну систему категорій чоловічої і жіночої статі. Отже, людина може бути чоловіком, жінкою або ж інтерсекс людиною, що народжена із статевими характеристиками, які не відповідають стереотипно жіночому або чоловічому тілу. Це може проявлятися на рівні гормонів, генів, статевих ознак.

Прийняття сучасним суспільством принципу множинності статі, насправді, є концепцією множинності гендерів, що призводить до статевого релятивізму до розмивання меж між соціальною нормою і патологією. Це, у свою чергу, призвело не до поглиблення розуміння статі, а до втрати такого розуміння в психології, розчиненню його в гендері. Принцип гендерної рівності проявляє себе як різновид соціального конструкту, що спрямований на спрощення відносин суспільства в площині когнітивної осяжності.

Наприклад, відома американська феміністка Дж. Батлер, піддаючи критиці класичну філософію за позагендерну оптику аналізу, нагадує, що в новому погляді постмодерністської філософії гендерне тіло підміняється

соціальним конструктом, що стає причиною породження безтілесних істот в угоду людській універсальності. У той час як гендер (те ким ви себе відчуваєте) не завжди збігається зі статтю – жінка, чоловік, бігендер, агендер, трансгендерні люди. Батлер наполягає на тому, що ми вважаємо нормальною гендерною поведінкою чоловіків і жінок, є таким собі політично обумовленим конструктом, який задається суспільством за допомогою повторюваних практик. І в першу чергу – мовної нормалізації. Сучасне суспільство пропонує чоловікам і жінкам вести себе певним чином. При цьому існує таке поняття, як гетеронормативність, сенс якого полягає в прийнятті канонів гендерних відносин. Канон полягає в тому, що є чоловік і є жінка, їх ролі строго визначені: чоловік повинен бути таким-то, таким-то і таким-то, у жінки є свої зафіксовані властивості, такі як жіночність і традиційні жіночі чесноти.

Отже, гендер – це змодельована суспільством і підтримана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої і жіночої поведінки, способу життя і мислення, ролей і відносин жінок і чоловіків, придбаного ними як індивідами, культурними контекстами буття й фіксує уявлення про жінку і чоловіка залежних від їх статі. Вчені, що досліджують цю проблему вважають, що у сучасному суспільстві кількість гендерів залишається невизначеною. Наприклад, жінка, як біологічна стать співпадає з відповідним їй життєвим сценарієм. Чоловік – так само грає у суспільстві давно знайому йому роль. А ось трансгендер – це коли біологічна стать не збігається з ролевими функціями у суспільстві. Люди, які прагнуть щось змінити у такій ситуації вважаються транссексуалами. Агендер – це людина, що не хоче бути частиною певного «сценарію», а бігендер – коли людина обирає можливість «грати» обидва сценарії.

На сучасному етапі розвитку суспільства розмежування між чоловіком і жінкою не повинно виявлятися у пануванні першого над другою. Наділення обох статей схожими моральними пріоритетами могло б призвести до зведення до мінімуму конфліктів між ними. Подолання статевої відмінності є ознакою вдосконалення людини як цілісної особистості, яка враховує свою внутрішню природу, постійно відкриває себе для нового й відкрита до змін. Це призведе в майбутньому до пом'якшення й подолання соціальних конфліктів, ненасильницького розв'язання суперечностей та цінування кожної людини як цілісної особистості безвідносно до статі.

FAMILY AND CAREER IN TODAY'S SOCIETY

Yerko B.

Teacher Advisor – Professor of Philosophy Department,
Ph.D. in Philosophical Sciences, Associate Professor Tatiana Korobkina
University after Maria Curie-Skłodowska
(Republic Poland, Lublin, Faculty of Economics, cell phone: 48857389628)
e-mail: bohdanayerko@gmail.com

An article deals with a problem of women's role in society. It tells about an importance of providing for women abilities to create and keep family-job balance. Emphasis is put on problems that exist today in Ukraine. Some examples of solution of similar problems in other countries were given.

Both in ancient times and now family is considered to be the most important unit of society. It is the family that becomes a special social institution for a child. There it learns how to interact with society and to build a future by observing marital relations of mother and father, building relationships with parents, studying household management etc. The family gives the child moral standards and principles on which it learns to act.

Together with time change certain aspects of family's life. Today more and more women prefer to combine few roles: caring mother, loving wife and in-demand specialist in a chosen field. Despite this, some stereotypes still exists in Ukrainian society that make it more difficult to have a professional growth for mothers. I was trying to compare 4 women from different countries and their experiences.

- «Before maternity leave I have been working as a nurse at hospital in Germany. When I was 23 years old my first child was born and in 2 years one more son appeared in our family. My break lasted for 8 years. And when I decided that it was a right time for my career development I started working as a secretary. In 3 years I became a team leader and in 7 more years I became a manager/chief secretary, team leader. I always felt independent from stereotypes and free to choose what is better for my family and for myself. To my mind in this country gender equality idea is pretty developed» (Lea, 44 y.o. (Germany)).

- «At first glance it may seem that there are no problems in Poland and the family job balance is actively practiced. And it is partially true. Polish government and majority of employers are trying to provide women abilities to rise children and to work at the same time by allowing to work at home from time to time, or by offering a paternity leave for fathers in young families. But I also faced an another side. There was a period when I have been looking for a job and had too many conversations with employers. Often they were asking me if I have a boyfriend, do we plan to become a family and to have kids in the nearest future. I felt inconvenient being asked about my privet information. There is no connection between my relationships and my professional skills. But on my answer depended if I get this job or not» (Paulina, 23 y.o. (Poland)).

- «In Taiwan people are so hardworking and majority of mothers stay at home with their children. I was not one of them as I had my own desire to start a job. As me and my husband were working, our parents were looking after children. Obviously I met some pros and cons of my decision. On the one hand, I did not spend enough time with my children and I regret it, also it was very difficult to get a promotion as my employers were doubting if woman manager is a good option for a company's stability. On the other hand I felt well because of my improvement, I knew that my efforts will serve in a good way for my family» (Su-Wei, 50 y.o. (Taiwan)).

- «Based on my own experience, I would like to say that it is not easy to keep balance between family and job. In Ukraine women are dedicated to family and sacrifice their precious time with family or vice versa. Paternity leave is not really practiced and Ukrainian companies are afraid of entrusting «to do at home» assignments. After my break I felt guilty because of wasting my time on something outside the family. It was a problem to find a nice job after few years of maternity leave. When employers were looking at my CV they were asking me what did I do during that years and my answer was not satisfying for them» (Iryna, 35 y.o. (Ukraine)).

Based on these comments it is easy to make a conclusion that Ukraine has a need to make a focus on the question of family-job balance for women who would like to work and stay a loving and caring mothers and wife. What Ukrainian government can do to achieve this goal? Benchmarking would work out in the best way. It means that Ukrainians can observe successes of other countries in this question and to learn from their experiences.

One of the best examples is UK. About some of results tells The Office for National Statistics. ONS recently published data on families and the labor market. The figures revealed that the number of mothers in the labor market has grown substantially over the last 20 years, with 66,2 % of mothers in employment in 2000. However by 2019, that figure rose to 75,1 %.

Meanwhile, the number of fathers in the labor market has also changed over the last two decades. They increased from 89.4% of fathers in 2000 to 92,6 % in 2019.

Maxine Benson MBE, co-founder of Everywoman, an organization which helps support the advancement of women in business, said that the statistics show great progress for mothers in the workplace, but warned there are still plenty of existing «barriers» [1].

For sure, Ukraine will not have the same circumstances and results. But no one can deny that any effort will bring a tiny or a huge result.

References

1. Number of working mothers rises to record high, as ONS figures show 75% of them now have jobs. URL: <https://bit.ly/3bKz2GG>.

ГЕНДЕРНАЯ ДИСФОРΙΑ КАК НАРУШЕНИЕ ГЕНДЕРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Змиёва Е.В.

Научный руководитель – канд. соц. наук, доц. Омельченко В. В.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. Философии, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: zmiiova.olena@nure.ua; тел. (098)517-62-42

Our society is constantly changing. Something which was unacceptable before doesn't surprise us now. Society is like an organism – it's growing and it has some problems in different periods of its own history. At one period it's more actual than at another, but it always exists.

At the beginning, we were divided into two big groups with something different and with something similar – men and women. What should we do with this separation? How to become a part of one (or not a one) of this groups? Over time, society was able to find the answer.

В процессе становления личности человеку важно сформировать свою идентичность, ее персональный и групповой уровень, чтобы понимать и ощущать как собственную уникальность, непохожесть на других людей, так и сходство, тождественность с другими людьми. В современном обществе и без того сложный процесс формирования идентичности сталкивается с различными трудностями, часто носит противоречивый характер, проходит через незапланированные трансформации. Особенно это касается гендерной идентичности, формирование которой обусловлено совокупностью и социокультурных, и биологических факторов. Поэтому проблема становления гендерной идентичности не утрачивает своей **актуальности**.

Проблематика гендерной идентичности нашла отражение в работах С. Бем, Дж. Батлер, Е. Здравомысловой, И. Кона, Т. Марценюк, А. Темкиной, Е. Шишловой.

Объект данного исследования – гендерная дисфория как нарушение гендерной идентичности, **предмет** – влияние гендерных норм и стереотипов на возникновение гендерной дисфории. **Цель** исследования – выявить роль гендерных норм и стереотипов в возникновении гендерной дисфории. Для достижения поставленной цели следует реализовать ряд задач: 1) уточнить понятия «гендерная идентичность», «гендерная дисфория»; 2) проанализировать пригодность теории «двух гендерных ящичков» для объяснения возникновения гендерной дисфории.

В данной работе гендерная идентичность понимается как переживание человеком собственного соответствия гендерному статусу, стереотипам гендерных черт и ролей, предписываемых обществом представителям/представительницам мужского/женского пола. Гендерная

дисфория – состояние полного/частичного неприятия человеком своего гендерного статуса, которое сопровождается стрессом, дискомфортом.

Исследования по данной проблематике показывают, что гендерная дисфория вызывается разными причинами, по-разному проявляется и длится. Она может носить внешний временный характер, как в случае с внушенной гендерной дисфорией (например, из-за склонности подростков к подражанию, из-за стремления следовать модным тенденциям) или дисфорией, которая вызвана желанием человека дополнить собственный образ уникальными чертами. Также она может иметь глубокую внутреннюю природу, сопряженную с категорическим неприятием своего гендерного статуса и вызывающую стресс и отчетливый дискомфорт.

Проблема нарушения гендерной идентичности, которую называют гендерной дисфорией, может возникнуть на любом этапе жизни человека. Это объясняется тем, что в любом возрасте может прийти осознание несоответствия между биологическим и социальным полом (гендером), которое будет сопровождаться неприятием гендерных статусов и соответствующих им гендерных ролей женщины/мужчины, ментальным и эмоциональным дискомфортом. Однако исследования показывают, что чаще всего это происходит в подростковом и юношеском возрасте, то есть на этапе социализации, который совпадает с периодом полового созревания, с активным формированием личности.

Большинство обществ, осуществляя социализацию, опираются на гендерные нормы и стереотипы, которые складывались тысячелетиями и отразили усредненный образ мужчин и женщин. Общества действуют в рамках схемы двух «гендерных ящичков», жестко увязывая биологический пол (мужской/женский) человека, его гендер (маскулинность/феминность) и сексуальность (ориентация на «противоположный» пол). Это приводит к тому, что если человек сравнивает, с одной стороны, содержание этих норм и стереотипов, а с другой – черты своей личности, особенности своей телесности, специфику своего поведения, и вдруг обнаруживает отличия, то у него возникает та или иная степень осознанной гендерной дисфории. Хотя гендерная дисфория может быть и неявной, неосознанной.

Можно предположить, что данные нарушения гендерной идентичности не приобретали бы выраженных форм без достаточно жестко «прописанных» социокультурных стереотипов, касающихся мужественности и женственности (стереотипов гендерных черт и ролей), которые прочно запечатлены в общественном и индивидуальном сознании.

Это означает, что преодоление гендерной дисфории может осуществляться не только путем влияния на биологию человека (гормональная терапия, хирургическое вмешательство), психологию (психотерапия), но и через изменения в обществе (пересмотр гендерных стереотипов, признание гендерного разнообразия, толерантное отношение к выбору человеком гендерной идентичности).

КОМПЛЕКСНЫЙ ХАРАКТЕР ГЕНДЕРОЛОГИИ И ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА

Ковалева А.А.

Научный руководитель – канд. соц. наук., доц Яковлев А.А.
Харьковский национальный университет радиоелектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. 0951062906)
e-mail: anastasiia.kovalova@nure.ua

Genderology is a comprehensive science that has grown on the basis of feminism using the basic information of social sciences. It operates with the synthesis of private information, makes additions, enhances the synergistic effect, enriches the humanities and social sciences. It is considered the development of this science, which occurred due to the isolation of the biophysiological and social indications of the carriers of this genetic given. It was found that gender equality has a right to exist, but aimed exclusively at supporting women's equality is not against the family, tradition and integrity of society.

Гендерология, как наука о влиянии пола на позиции индивида в обществе, утвердилась недавно. Это произошло благодаря обособлению биофизиологических и социальных показаний носителей этой генетической данности. С детерминированием большого числа различных направлений дальнейшего развития таких знаний, гендерология предметно расширяется, что происходит в режиме опоры на ранее возникшие, послужившие для нее базисными, науки.

Анализируя гендерное положение женщины в современном обществе, она обосновывает тенденцию перехода от эклектики различных факторов, установленных в сфере общественных наук, к их структурно-содержательному объединению, рассмотрению влияния гендерного равенства на социальную структуру общества. Дальнейшее развитие этой идеологии происходит последовательно через «либеральный феминизм», «социал-феминизм» и, наконец, феминизм «радикальный».

Вместе с тем, довольно широко распространился термин «гендер», от которого образовалась «гендерология». «Гендерология» предстает шире, поскольку помимо действий по уравниванию положения носителей полов, учитывает социальные последствия преобразований. Интересы дальнейшего развития этих знаний актуализируют определение их позиций в составе всех наук.

При осуществлении социологического подхода большая значимость позиции мужчины относительно позиции женщины становится очевидной. Оттуда же исходит выбор женщинами политического направления действий. К этому добавился также юридический аспект. Важность вопроса равной оплаты женского и мужского труда при одинаковых условиях сближает гендерологию и экономические науки. Вопрос о личностной и профессиональной самореализации женщины вызывает

обращение к сути духовно-культурных идеалов. Отсюда – тенденция на именование ее «комплексной наукой».

Гендерное равенство – один из самых актуальных вопросов человечества. Среди явных преимуществ гендерного равенства в семье можно назвать возможность женщины самоутвердиться в обществе и в собственном сознании, обрести большую свободу выбора и независимость.

Достижение гендерного равенства мужчин и женщин важно для обеспечения устойчивого развития общества. Однако гендерный баланс – это не только этический принцип, но и важный фактор эффективного экономического развития. Оснований для трудовой и карьерной дискриминации женщин попросту не существует, и ее продолжение ведет лишь к усилению той самой «войны полов», которую навязывает радикал-феминизм [2]. Однако не менее важно и противоположное: сохранение при этом равноправия женщины в качестве женщины. Если ценой равноправия мужчины и женщины становится гибель семьи [1], той формы жизни людей, ради которой существуют мужское и женское начала, значит, равноправие не достигнуто.

В некоторых случаях равенство воспринимается в неадекватном ключе. Адепты феминизма яро отстаивают правовое равенство при трудоустройстве, в структурах власти, но забывают об обязанностях. Такое равенство очень своеобразно.

Ситуация, когда мужчины перестают быть похожими на мужчин, а женщины на женщин, когда они перестают играть свои роли, может стать причиной непоправимых последствий [5]. С развитием феминизма можно наблюдать тенденцию к уменьшению рождаемости в развитых странах [3]. В этом случае также имеет место такое движение как «чайлдфри». Отказ от продолжения рода берет свои истоки именно от «радикального» феминизма, что способствует так называемой «войне полов», и вследствие, вымиранию человека как вида [2].

Таким образом, гендерное равенство имеет право на существование, направленное исключительно на осуществление женского равноправия не против семьи, традиций и целостности общества, а именно в интересах их поддержания.

Перечень ссылок

1. Антонов А. И., Медков В. М. Социология семьи. — М., 1996.
2. Волков А. Г. Семья — объект демографии. — М., 1986.
3. Зидер Р. И. Социальная история семьи в Западной и Центральной Европе (конец XVIII—XX вв.). — М., 1997.
4. Ковалев С. В. Психология современной семьи: Информационно-методические материалы к курсу «Этика и психология семейной жизни»: Книга для учителя. — М., 1988.
5. Тюгашев Е. А., Попкова Т. В. Семейведение. — М., 2002.

ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ НЕВЕРБАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Котелевец К.А.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Коробкина Т.В.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, ХНУРЭ каф. философии, тел.(095)0164015)
e-mail kyrylo.kotelevets@nure.ua

This work examines one of the most popular issues of modern psychology, understanding the object of non-verbal communication, manifestations in life, comparative features of gender.

Общение людей при помощи «языка тела» занимает огромную часть жизни человека, невербальный аспект коммуникации, как правило, имеет более весомое значение, нежели речь. Проявление невербальной составляющей коммуникации обуславливает объект и актуальность данного исследования. Гендерные особенности невербального поведения является предметом исследований большого числа исследователей [1 – 5].

Цель работы – попытка описать особенности, различия и сходства форм проявления невербальных механизмов общения женщин и мужчин.

Основы изучения данной темы были положены И.Н. Гореловым (невербальные компоненты коммуникации), Г.Е. Крейдлиным (мужчины и женщины в невербальной коммуникации), Кикинежди О., Корневой Л., Сидорской И. и др. [1].

Большое количество гендерных отличий строятся на стереотипном мышлении, сформированных социальных статусах, ролях. В формировании «мужского» и «женского» стилей общения, в том числе его невербальных сигналов, важную роль играет сознание людей, находится под влиянием гендерных стереотипов – культурно и социально обусловленных представлений о качествах, свойствах и нормах поведения мужчины и женщины. Согласно им, как мужественность (маскулинность) у лиц мужского пола, так и женственность (феминность) у женщин должна проявляться в любых формах поведения в том числе и в невербальной-коммуникативной [2].

Существуют причины, которые обуславливают различия в невербальном поведении между мужчинами и женщинами. В основе невербальной коммуникации лежат как социальный, так и физиологический источники. В этой связи И.Н. Горелов [3] выделяет две крайних точки зрения. Первая, «натуралистическая» проистекает из естественных причин невербальных процессов и устанавливает их связь с некоторыми биологическими законами.

Особенности невербальной коммуникации в рамках натуралистической теории затрагивает по большей части сравнение мужской и женской природной эмоциональности, задающей набор жестов и фонетические особенности голоса – диапазон, тембр, частота и пр.

Другой, «конвенционалистической», точкой зрения называют связь невербальной коммуникации с культурно-традиционным аспектом, представляющим специфику определенного языка. Эта теория подразумевает, что невербальные компоненты являются приобретенными и выстраиваются в соответствии с социокультурными нормами. Вторая теория означает, что большое количество гендерных отличий физиологическими по своей природе не являются. Более заметны они в ситуациях, связанных с влиянием социальных статусов, ролей, установок. Установлено, что невербальная семиотика гендера определяется особенностями обществ и культур, к которым относятся мужчины и женщины. Поэтому, конечно, большинство проявлений «языка тела» будет одинаковой для всех представителей нации, независимо от их пола. Так, например, жесты мужчин и женщин преимущественно отличаются формой реализации: в первых они более резкие и четко обнаружены. Говоря неправду, человек может потирать веко, но мужчины делают это энергично, а женщины – очень деликатно, проводя пальцем под глазом. Однако существуют и специфические мужские и женские жесты. Почесывание затылка, потирание рук или подбородка, удар кулаком по столу, обценные жесты, например, более присущи мужчинам [4]. По мнению Крейдина, например, социальную природу имеет кинесическое, или жестовое поведение, нормы которого приобретаются человеком в процессе его жизнедеятельности [2]. Гендерные особенности, по мнению Горелова И.Н. [3], находят своё проявление особенно в тактильном, а также проксеимном поведении. Позы тоже могут быть гендерно маркированными и отражать наиболее обобщенный стереотип: речь мужчин – речь доминирование, речь женщин – язык подчинения.

Таким образом, при явном наличии особенностей в невербальных коммуникативных сигналах у мужчин и женщин, мы считаем их различие безусловно продиктованными гендерными стереотипами, т.е. распространёнными в обществе представлениями об особенностях и поведении представителей разных полов, в первую очередь мужчин и женщин.

Список использованных источников

1. Белинский В.Г. Кросс-культурный диалог в языковой коммуникации / В.Г. Белинский // Материалы областной научно-практической конференции – Калуга. – 2017.
2. Крейдлин, Г.Е. Мужчины и женщины в невербальной коммуникации / Г.Е. Крейдлин. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – 221 с.
3. Горелов И.Н. Невербальные компоненты коммуникации. Изд. 4-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 112 с.
4. Корнева Л. Гендерний аспект комунікації. Філологічні науки. 2013. № 13. – с. 106 – 113.

СТРЕССОУСТОЙЧИВОСТЬ – ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

Кузнецов Р.А.

Научный руководитель – канд. филос. наук, проф. Коробкина Т.В.
Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61166, Харьков, пр. Науки, 14, каф. философии, тел. (057) 7021465)
e-mail: roman.kuznetsov@nure.ua

Unfortunately, stress has become an integral part of our lives. Gender stereotypes have a big impact on people's behavior and stress tolerance. The work focuses on the most important parts and gives a practical set of recommendations for the cases that happen to each of us.

В мировой психологической теории и практике вопросу стресса уделяется огромное внимание уже в течение многих десятилетий. В сложных видах деятельности могут возникать напряженные ситуации — обстоятельства, порождающие значительные трудности и в то же время требующие от человека быстрых, точных и безошибочных действий. Именно этими факторами определяется актуальность выбранной нами проблемы.

Цель работы – проанализировать влияние гендерных стереотипов на стрессоустойчивость и здоровье женщин и мужчин.

Гендерные стереотипы — это распространённые в обществе представления об особенностях и поведении представителей разных полов, в первую очередь мужчин и женщин. Гендерные стереотипы тесно связаны с существующими в данном обществе гендерными ролями и служат для их поддержания и воспроизведения.

Психологические признаки, по которым можно определить, что человек находится в состоянии стресса: нарушение сна и аппетита, физическая слабость и головные боли, постоянная усталость, апатия, проблемы с концентрацией внимания, памятью, скоростью мыслительного процесса, снижение иммунитета, обострение заболеваний внутренних органов.

Правильная оценка проблемной ситуации, адекватные ресурсы и соответствующие стратегии преодоления стресса приводят к его снижению. Чрезвычайно важно не только защититься от самого стресса, но и освободить себя от возможных последствий. Испытываемое в стрессе напряжение часто сохраняется и после того, как вызываемое его событие ушло. Затем это напряжение трансформируется в невротическое поведение и болезни.

Как отмечает психолог С. Старуковская, гендерно-ролевой стресс — это состояние психического напряжения, возникающее в случае неспособности придерживаться своей гендерной роли или необходимости придерживаться поведения, характерного для противоположной гендерной роли [1]. Стресс дезорганизует деятельность человека, нарушает нормальный ход его поведения, к тому же женщины и мужчины воспринимают сложные ситуации и реагируют на стресс в соответствии с

существующими особенностями восприятия их социальных ролей. С. Скорнякова, например, изучая проблему влияния гендерных стереотипов на стрессоустойчивость женщин-политиков приходит к выводу, что несмотря на множественные негативные последствия такого влияния (дополнительное психическое напряжение, давление, тревогу, подавленность и пр.) у женщины-политика появляется умение, правильно оценивать себя, свои личностные достоинства и недостатки, развивать эмоциональную стабильность и саморегуляцию [2].

Интересны в этом смысле наблюдения Г.Морева, Е. Гутник. Свою работу авторы посвятили изучению проблемы мужских страхов и гендерных стереотипов, основываясь на предположении существующей специфики таких страхов, обусловленной наличием ограничений традиционной мужской роли. Данное исследование позволило прийти к заключению, что актуальные страхи современного мужчины часто определены невозможностью соответствовать стандарту (стереотипу) мужской роли, принятой в обществе. «Вследствие негативного последствия ситуаций, когда мужчине сложно поддерживать стандарт мужской роли или когда обстоятельства требуют от него проявления женских моделей поведения, которых просто нет в его репертуаре или они запрещены мужской ролью, возникает мужской гендерно-ролевой стресс. Этот конфликт отражается, как во внутриличностной, так и в межличностной сфере. Тревожность, депрессия, снижение самооценки, стресс, проблемы в отношениях, конфликты на работе, физическое и сексуальное насилие, — вот возможные последствия, в которые может вылиться такой конфликт» [3].

Изложенное выше, позволяют прийти к выводу, что гендерные стереотипы могут оказывать как крайне негативное влияние на стрессоустойчивость женщин и мужчин, так и стать мотивом к действиям, направленным на достижения личностной психологической зрелости, что в свою очередь, может позитивно сказаться на разрешении конфликтов, обусловленных патриархальными традициями.

Перечень ссылок

1. С. Стариковская. Гендерно-ролевой стресс: от чего страдают мужчины и женщины? // URL: <https://ourmind.ru/genderno-rolevoj-stress> (дата обращения: 20.02.2020)

2. Скорнякова С.С. Здоровье женщин-политиков: стрессоустойчивость и гендерные стереотипы // Здоровье – основа человеческого потенциала: проблемы и пути их решения. СПб., 2018., С.121 – 125.

3. Морева Г.И., Гутник Е.Я. Мужские страхи и оценка собственной успешности // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. М., 2011., С.105 – 111.

ПРОБЛЕМА КІБЕРБУЛІНГУ В ШКОЛАХ

Куровський Д.С.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Коробкіна Т.В.
Харківський національний університету радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, ХНУРЕ, каф. філософії, тел. (057)7021465)
e-mail dmytro.kurovskyi@nure.ua

This article discusses one of the most important problems in modern relations between adolescents – cyberbullying. As life shows, almost all adolescents try to remain silent about their problems at school, and parents do not even suspect about their presence.

Сьогодні школа для дитини є одним з місць, де вона проводить великий обсяг часу кожного дня. Здавалося б, школа – місце, де дитина може навчатися, спілкуватися з друзями, пізнавати світ в цілому. Однак, мало хто з батьків може собі навіть уявити, що пережила їх дитина цього дня в школі. І розмова йде саме про кібербулінг – умисне моральне насильство щодо визначеної особи у кіберпросторі, яке відбувається протягом тривалого проміжку часу.

Мета нашого дослідження – виявити основні причини кібербулінгу і дієві рекомендації щодо його попередження.

Оскільки мова йде про школу, розкриємо поняття шкільної травлі – форма жорсткого ставлення, коли фізично або психологічно більш сильніший підліток отримує задоволення, роблячи фізичну або моральну шкоду більш слабкому [1].

Якщо об'єднати усе вищесказане, отримаємо, що кібербулінг у школах означає моральне і психологічне насильство, домінування та примус, соціальну ізоляцію, залякування і вимагання, здійснювані за допомогою електронних пристроїв.

Багато батьків закриває очі на образливі фото, коментарі, повідомлення тощо, тим самим кажучи своїй дитині, що це нормально, а хулігану, який це робить – що це можна робити й надалі. Але через деякий проміжок часу її почнуть турбувати головні болі, болі у животі, безсоння, поганий апетит та настрої, схильність до думок про суїцид.

Дитина може розповісти батькам про це у кращих випадках, але буває, що стереотипи «ти вже дорослий, тому вирішуй сам» змушують дитину мовчати перед своїми батьками і, навіть, учителем.

Жертвами цього злочину стають однаково дівчата та хлопці (приблизно по 50%), а дослідження, проведене в США показало, що 75% американських школярів піддавалися кібербулінгу у школах [1].

Щоб більш детально розуміти принцип кібербулінгу, наведемо декілька його проявів: тролінг – розміщення провокаційних повідомлень для виклику гніву у людини, клевета – розміщення абсолютно неправдивої інформації про людину, секстинг – публікація інтимних фото іншої

людини, гриферство – нанесення пошкоджень майну у відеоіграх, фрейпінг – отримання доступу до чужої сторінки та використання її у чужих цілях. Багато з цих проявів відбуваються з дитиною у школі кожного дня, але які мотиви у тих людей, які це роблять?

Перш за все, це прагнення до переваги над іншими, тобто, самоствердження у школі або класі. На другому плані це можуть бути проблеми в особистому житті, проблеми з батьками, вчителями, низький рівень розвитку емпатії, жага до помсти, або навіть задля розваги [2].

Що треба робити, щоб запобігти цій проблемі?

Головне – не залишати цю справу у довгому ящику, потрібно якомога швидше зайнятися припиненням злочинів проти дитини. Ключову роль на наш погляд відіграють батьки, так як психіка у дитини ще не сформована, отже великий вплив на дитину мають дорослі. Треба уважно стежити за повідомленнями від однокласників у соціальних мережах, особистому листуванні, шкільних чатах, перевіряти особисті повідомлення своєї дитини, дивитися на її настрій після школи. Багато батьків навіть не уявляють, що зараз популярні такі соціальні мережі, як Інстаграм, ТікТок, Ютуб, Телеграм. Треба мати на увазі, що ваша дитина може бути як жертвою, так і ініціатором кібербулінгу, тож частіше спілкуйтеся з нею на тему «як справи у школі» і дайте їй зрозуміти, що деякі речі потрібно розказувати дорослим, а не тримати все в собі.

Для самих школярів рекомендації дуже прості. Завжди намагайтеся ігнорувати кібербулінг проти вас, адже це доведе ініціатору що його дії не несуть ніякого задоволення для нього, також стежте за своїми сторінками у соціальних мережах, не вписуйте туди багато особистої інформації. У школі обов'язково повідомте про протиправні дії вашому вчителю. Не забувайте, що в школі також є шкільний психолог, якому в першу чергу необхідно розповісти про ситуацію, саме він може надати індивідуальні рекомендації саме вам, а вдома обов'язково розкажіть своїм батькам.

Отже, як можна побачити з дослідження, проблема кібербулінгу зараз дуже актуальна, в кожній школі є десятки людей, які пишуть образливі повідомлення про інших дітей, роблять «меми», знущаються з інших у шкільних чатах, тож потрібно діяти. Головне – не мовчати і спільними зусиллями разом з вчителями, батьками та дітьми запобігати випадкам кібербулінгу у шкільних закладах.

Список використаних джерел

1. Осадчая А.В. Психологическое и психосоматическое воздействие кибербуллинга на всех его участников / А.В. Осадчая // Вестник Таганрогского ин-та управления и экономики. – 2017. – № 2. – С. 66 – 70.

2. Бенгина Е.А. Кибербуллинг как новая форма угрозы психологическому здоровью личности подростка / Е.А. Бенгина // Вестник университета. – 2018. – №2. – С. 153 – 157.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА СТАТЕВО-РОЛЬОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Сторожко А.В.

Науковий керівник – ст. викладач Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 702-14-65)
e-mail: andrii.storozhko@nure.ua

The paper considers the concept of gender identity of the individual. The influence of social factors on the process of personality identification and features of gender identity formation is determined. The concept of normative pressure on a person when trying to determine their gender identity is revealed.

До середини ХХ століття статева належність індивіда вважалася біологічним фактом, з якого автоматично виводилися всі біологічні, соціальні і тілесні відмінності між чоловіками і жінками [1]. Гендерні дослідження набувають все більш широкого розмаху і є дуже важливими у сучасній трансформації поглядів на природу чоловіка і жінки, у боротьбі суспільства з масовими стереотипами свідомості. Більшість сучасних дослідників зосереджують свою увагу на соціальній природі гендерну, психологічних (а не біологічних) відмінностях між статями та культурних чинниках формування гендерної ідентичності.

Формування гендерної ідентичності є складним і багатоплановим процесом, що триває протягом усього життя. Статєво-рольова соціалізація здійснюється як динамічний процес засвоєння індивідами гендерної культури суспільства, кожний історичний етап якої висуває конкретні загальні вимоги до змісту гендерних якостей, формуючи певні гендерні типи особистості. Основна суперечність гендерної культури суспільства має місце між гендерними ролями і стереотипами, що позначається на характері процесу соціалізації. Формуванню зрілої гендерної ідентичності може заважати консервативність традиційних стереотипів, що потрібно враховувати.

Коли ми говоримо, що народилася дитина, ми обов'язково наголошуємо, що народився хлопчик чи дівчинка. Але гендерні ролі не виникають відразу з народженням дитини, а розвиваються під впливом багатьох чинників упродовж людського життя. Цьому розвитку властиві свої закономірності та суперечності, від нього залежить характер життєвого сценарію людини, стиль її життя і стратегії поведінки у різноманітних ситуаціях.

Гендерно-рольова соціалізація – це засвоєння людиною гендерних ролей, суспільних очікувань до цих ролей, а також гендерний розвиток особистості, тобто формування психологічних характеристик, що відповідають гендерним ролям. Статєві та гендерні ролі мають надзвичайно велике значення для нормальної соціалізації особистості

серед безлічі ролей, що їх засвоює людина. Ці ролі тісно пов'язані з усвідомленням себе представником певної статі та з нормативами поведінки, характерної для представників цієї статі. Статеві та гендерні ролі тісно пов'язані зі статевою й гендерною ідентичністю особистості. «Статева роль, – на думку І.С. Кона, – модель соціальної поведінки, специфічний набір вимог і очікувань, що пред'являються суспільством до осіб чоловічої і жіночої статі» [2, с. 301].

Сучасні дослідження гендерної ідентичності вказують на складний характер цього особистісного утворення [3]. Сучасна громадська думка, здебільшого, негативно ставиться до подолання гендерних норм. Для зберігання традиційних гендерних ролей застосовуються такі методи, як соціальний примус, стигматизація та дискримінація. У свою чергу, стигматизуємі меншини вибудовують політику опору домінуючій гендерній системі. Іноді людина починає відчувати нормативний тиск, який проявляється у неприйнятті та осудженні суспільством тих його членів, чия поведінка не відповідає традиційним гендерним нормам даного суспільства. Типовим проявом нормативного тиску є негативне ставлення до індивідів з нетрадиційною сексуальною орієнтацією в більшості сучасних суспільств. Виконання гендерної ролі під впливом нормативного тиску є вимушеним пристосуванням до наявних суспільних стереотипів, щоб уникнути нехтування з боку суспільства. Інформаційний тиск реалізується завдяки прагненню індивіда відповідати певним нормам та стандартам, серед яких значну роль відіграють гендерні стереотипи. Тобто людина намагається поводити себе так само як і члени її референтної групи, і тільки тоді вона вважає свою поведінку правильною.

Отже, процесі статево-рольової соціалізації та формування гендерної ідентичності важливу роль відіграють соціальні та культурні фактори, що впливають на формування психологічної статі особистості. Дослідження проблеми конструювання гендерних норм розширює і поглиблює дискурс статевої ідентичності, розкриває нові горизонти для наукових досліджень з гендерної проблематики.

Перелік посилань

1. Говорун Т.В. Гендерна психологія: Навч. посібник / Говорун Тамара Василівна, Кікінеджи Оксана Михайлівна. – Київ.: Видавничий центр «Академія». – 2004. – 307с.
2. Кон І.С. Вступ до сексології / І.С. Кон; [пер. з рос. П.Л. Пироженко]. – Київ : Либідь. – 1991. – 304 с.
3. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: пер. с англ. / Э. Эриксон. – Москва.: Прогресс – 1996. – 341 с.

НЕВЕРБАЛЬНІ ОЗНАКИ БРЕХНІ: ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Сумець С.І.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Коробкіна Т.В.
Харківський національний університету радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, ХНУРЕ, каф. Філософії, тел. (097)7916521)
e-mail: svitlana.sumets@nure.ua

The article discusses one of the pressing issues of modern psychology, which presents the results of a theoretical study of the phenomenon of "lies" and its features in the process of understanding non-verbal communication. This work is devoted to the disclosure of the concept of lies and gender differences in the manifestation and orientation of lies.

У кожній науці або сфері діяльності є свій внутрішній конфлікт, який і змушує цю сферу розвиватися. Бажання людини брехати, але не бути обдуреним породжує розвиток методів виявлення брехні. Ці методи – об'єкт цікавості в сучасному світі, що обумовлює актуальність даної теми. Маємо за мету описати методи виявлення брехні, відмінності та форми прояву ознак брехні в жінок та чоловіків, вивчити розбіжностей у спрямованості брехні на основі дослідження В.В. Знакова за гендерною належністю.

Основний професійний метод в рамках поведінкового підходу – профайлінг. Система профайлінгу оцінює правдивість одержуваної інформації по невербальному каналу. Методологічною основою профайлінгу є вивчення поведінки, емоцій, психологія відчуттів та міжособистісного спілкування тощо.

Існує безліч факторів, які штовхають людей на брехню. У чоловіків це бажання показати себе більш вигідно, прагнення зберегти соціальні стосунки, що виявляється в компліментах, брехня як спосіб звернути на себе увагу, прагнення забезпечити засоби до існування, бажання показати перевагу й ін.

У свою чергу, основними факторами брехні у жінок є прагнення допомогти, обман як спосіб зберегти соціальні стосунки, прагнення зберегти сімейне благополуччя, страх показати свої слабкості та ін.

Д. Пауло і її колегами був виявлений ряд цікавих гендерних відмінностей, пов'язаних з повідомленням брехні. Хоча не було виявлено гендерних відмінностей, що стосуються частоти брехні, був відзначений факт, що чоловікам і жінкам властиві різні типи брехні. Чоловіки частіше вдаються до самоорієнтованої брехні, тоді як жінки – до брехні, направленої на інших.

Дослідник В.В. Знаков зазначає, що чоловіки й жінки по-різному усвідомлюють свою власну брехню. Він пише, що у чоловіків брехня або обман, як правило, бувають ситуативними: вони точніше жінок можуть описати ситуації, у яких брешуть, і чітко усвідомлюють, з якою метою це

роблять. Тобто вони більш критично ставляться до своєї чесності. Жінки ж можуть обманювати, цілком щиро вважаючи себе чесними людьми. Однією з причин такого становища є типовий для жінки й тому малопомітний навіть для неї самої плавний перехід від напівправди до обману.

Нами також була зроблена спроба (по матеріалам опитування В.В. Знакова) дослідити психологічний феномен брехні, гендерних відмінностей в розумінні даного явища, її особливостей і причин. Дослідження проводилося з метою вивчення особливостей і причин брехні студентів університету радіоелектроніки, проведення порівняльного аналізу ставлення до брехні та її особливостей представників кожного гендеру.

Аналіз змісту визначень брехні показує, що студенти виділяють різні види брехні: брехня з метою самозахисту, брехня задля жарту, брехня через заздрощі, брехня для самовихваляння, брехня заради задоволення тощо.

Підлітки двох груп не вважають брехню виключно негативним явищем. Лояльного ставлення до брехні дотримуються 93% дівчат і 76% хлопців. Брехня як абсолютне зло сприймається лише 7% дівчат і 24% хлопців.

Аналіз гендерних відмінностей показує, що дівчата в 53% випадків вдаються саме до «брехні з боязні покарання» в ситуації спілкування з батьками та в 60% – з учителями. У той же час «брехня з прагнення до похвали» є для дівчат вагомою причиною збрехати батькам та лише в 20% випадків – педагогам. Крім того, вони частіше хлопців вказують у якості причин брехні альтруїстичні мотиви з домінуючим при цьому бажанням «врятувати іншого», «уникнути сварки з друзями й псування стосунків». Хлопці в 33% випадків вдаються до «брехні з боязні покарання» в ситуації спілкування з батьками та в 33% – з учителями. 24% хлопців вдаються до «брехні з прагнення до похвали» в спілкуванні з батьками, і 33% – з педагогами. У ситуації спілкування з однолітками студенти частіше обирають брехня з метою «бути прийнятими в компанії» і прагнення краще виглядати в очах друзів. Найболючіше представники кожного гендеру сприймають саме брехню з боку друзів.

Отже, після проведеного дослідження можемо сказати, що отримані нами дані частково збігаються з дослідженням В.В. Знакова статевих відмінностей у розумінні причин брехні. Та варто підкреслити, що вище зазначене не слід розглядати, як висновки щодо впливу гендерних відмінностей на виявлення брехні представників кожного, усе ґрунтується лише на стереотипному баченні, патріархальних традиціях та усталеному положенню жінки й чоловіка в суспільстві у зв'язку з історичним розвитком.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ В ІТ-СФЕРІ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОЇ КОМПОНЕНТИ

Тимошенко Д.О.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Коробкіна Т.В.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел.0577021465)
e-mail: magnatolia1@gmail.com

In the article stresses the importance of human resource management in IT sphere, because human resources there are a basic capital. Analyzed the prospects of these professions in the Ukraine. Attention is drawn to the importance of encouraging employees, adjusting management after the current situation in IT-companies. In addition, the problem of gender discrimination in the IT sector and ways to solve it are considered.

З кожним роком в світі налічується все більше компаній, що займаються ІТ-технологіями, разом з цим зростає потреба в кваліфікованих фахівцях саме у сфері інформаційних технологій. За даними порталу DOU в Україні у 2019 році кількість зайнятих в ІТ-індустрії фахівців досягло 191,8 тис. Осіб, це на 20% більше, ніж у 2018 році (159,6 тис.). Проте, незважаючи на таку кількість та високу заробітну плату робітників цієї сфери, хороших ІТ-фахівці знайти складно, а втримати їх на робочому місці ще складніше, тому тема роботи є актуальною і потребує більш детального вивчення.

Мета роботи – визначення та аналіз особливостей управління персоналом в ІТ-сфері з урахуванням гендерних особливостей.

Не дивлячись на те, що світова індустрія ІТ є передовою з точки зору розвитку управлінської науки, можна стверджувати, що управлінці стикаються із значною нестачею інформації про менеджмент безпосередньо ІТ-компаній, в тому числі й про наукове дослідження їх корпоративних культур. І це велика проблема, адже ІТ-індустрія є молодого, та представлена вона здебільшого молодими людьми, а застосування старих принципів управління персоналом до них, не є дієвим. Важливо зазначити, що специфіка ІТ-сфери така, що ІТ-компанії регулярно наймають нових працівників і з такою ж регулярністю з різних причин працівники з неї йдуть. Середній термін роботи ІТ-спеціаліста на одному місці праці – два-три роки.

Наразі більше 75 % фахівців ІТ-сфери чоловіки та жінки до 30 років. Тому всі процеси мотивації та підходи до менеджменту природним чином повинні створюватися під цих співробітників, так само як і процес співбесід. В компанії повинно бути розвинена можливість навчання та набуття нових компетенцій, організація комунікацій між менеджерами та підлеглим. Чітко виокремлені рамки овертаймів та управління неробочим часом співробітників. Нинішній роботодавець в ІТ-сфері усвідомлює свою залежність від фахових працівників, він готовий мотивувати і берегти команду, а тому враховує матеріальні, соціальні і кар'єрні та гендерні

запити. Для збереження працівників, залучення в компанію нових спеціалістів та стимулювання продуктивності праці в ІТ-компаніях особливу увагу приділяють розробленню соціального пакету. Найчастіше в таких компаніях усім співробітникам незалежно від кількісних і якісних показників їхньої роботи дають безкоштовні обіди, оплачують витрати на транспорт та мобільний зв'язок, забезпечують обов'язковим медичним страхуванням, оплачують відпустки і лікарняні листки.

Разом з оновленнями у корпоративній культурі ІТ-компаній, залишаються старі проблеми, однією з яких є гендерна дискримінація. ІТ-компанія Speak With a Geek провела в 2018 році цікавий експеримент, в ході якого компаніям було представлено 5000 резюме з однаковою інформацією. Коли з резюме видалили ідентифікуючі деталі (стать, вік та ін.), то 54% жінок отримали запрошення на співбесіду, проте коли ці деталі були розкриті, лише 5% жінок отримали запрошення. За даними дослідження McKinsey Women in the Workplace 2018, чоловік має в рази більше шансів отримати керівну посаду, в порівнянні з жінкою. І хоча ситуація не стоїть на місці, і зусилля для вирішення проблеми вже дають свої плоди, все одно представленість жінок на керівних позиціях поки мала. За останні 4 роки кількість жінок на позиціях C-level зросла лише на 5% – до 24%. У цієї проблеми немає швидкого рішення, але усвідомлення культурних і соціальних коренів проблеми – це вже початок. Рішення починається поліпшенням корпоративної культури в компаніях: технологічні компанії можуть підтримувати своїх жінок, заохочуючи наставництво, професійні взаємини і більш інклюзивну культуру праці.

Отже, ІТ-бізнес є відносно молодим, але динамічним в своєму розвитку. В Україні розвиток цього бізнесу безумовно випереджує розвиток усіх інших. Розвиток ІТ-сфери та успішна діяльність ІТ-компаній залежать від кваліфікації ІТ-спеціалістів, їх уміння і бажання продуктивно працювати, тому питання управління кадрами повинне займати одну з основних позицій у стратегії розвитку ІТ-сфери України. Управління людськими ресурсами має бути інноваційним в поєднанні усіх можливих інструментів, в тому числі й управління корпоративною культурою поза гендерними стереотипами, яка забезпечить найоптимальніше середовище для роботи як в окремих відділах, так в цілому на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Основні виклики корпоративних культур українських ІТ-компаній [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5908>
2. Особливості управління персоналом в ІТ-сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/13830/1>

КАР'ЄРА ТА ГЕНДЕР

Ходирєв Є.О.

Науковий керівник – канд. соц. наук, доц. Омельченко В.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (097)210-99-71

e-mail: yehor.khodyriev@nure.ua

After graduating many students face the problem with realizing their potential due to reasons that are not dependent on them. It's important to make sure that people with equal skills and abilities have equal opportunities in their life and the success of their career does not depend on their gender.

Значна частина життєвих планів та життєвого шляху сучасних жінок та чоловіків пов'язана з побудовою кар'єри – поступовим просуванням службовими сходами, набуттям фахових навичок, зростанням винагороди за працю. Для них кар'єра є засобом для реалізації індивідуально-психологічного та професійно-ділового потенціалу, отримання економічних вигод, набуття більших повноважень, можливості впливати на інших, у решті-решт, для здобуття соціального схвалення, визнання, популярності, слави. Але реальність сучасних суспільств є такою, що наявність різноманітних структурних перепон розподіляє жінок та чоловіків на окремі «кар'єрні потоки», заважаючи мати рівні кар'єрні можливості. Тому **актуальним** є аналіз специфіки побудови кар'єри залежно від гендеру.

Об'єктом дослідження є феномен кар'єри, **предметом** – фактори, що визначають специфіку побудови кар'єри жінками та чоловіками. **Мета** – виявити та схарактеризувати чинники, які заважають людям з однаковими початковими характеристиками (рівень освіти, кваліфікації, прагнення до успіху), але різною гендерною приналежністю, мати рівні можливості у кар'єрному зростанні. Досягнення мети потребує вирішення **завдань**: 1) проаналізувати, яких підходів до визначення кар'єри дотримуються різні науки; 2) здійснити уточнити поняття «кар'єра»; 3) систематизувати чинники кар'єри безвідносно до гендерної приналежності; 4) схарактеризувати специфіку побудови кар'єри жінками та чоловіками.

Феноменом кар'єри вивчається за напрямом соціології (М. Костер, В. Лук'янихін, Ф. Наумова), психології (Г. Сьюпер) та управлінських наук (В. Веснін, Е. Шейн), які акцентують увагу на особистісному, організаційному, соціальному аспектах цього явища. Разом з тим вивчення наукової літератури дозволяє стверджувати, що у кожному з цих напрямів є намагання застосовувати гендерний підхід.

У цьому дослідженні поняття кар'єри розуміється як поступове цілеспрямоване професійне та посадове зростання, яке передбачає накопичення майстерності, розширення компетенції, підвищення кваліфікації, розмірів оплати за результати діяльності, соціального статусу.

Тобто синонімом до поняття «кар'єра» можна вважати поняття «професійне просування», «службове зростання».

Специфіка кар'єри залежить від таких факторів: інтересів суб'єкта, його прагнень, професійного вибору, поведінка на роботі, поєднання професійної ролі з іншими соціальними ролями (зокрема сімейними).

Американські психологи запропонували виокремити чоловічі та жіночі типи кар'єр. Ця класифікація побудована з урахуванням двох ознак – періоди стабільної роботи та чергування професійних спроб. Згідно з цією класифікацією чоловіча кар'єра має такі типи: 1) одразу після навчання отримання постійної роботи; 2) після навчання здійснюється низка спроб, які закінчуються отриманням стабільної роботи; 3) кар'єра з множиною спроб, частою зміною видів діяльності, відсутністю стабільної роботи; 4) чергування професійних спроб і періодів стабільної роботи. Типи жіночої кар'єри: 1) кар'єра, коли здобута освіта допомагає знайти роботи і займатися нею, не змінюючи її протягом життя; 2) кар'єра, коли освічені жінки, взявши шлюб, покидають роботу, стаючи домогосподарками; 3) кар'єра, домогосподарки; 4) стабільна професійна кар'єра узгоджується з кар'єрою домогосподарки; 5) робота до заміжжя, потім перерва для народження та виховання дітей, повернення на роботу; 6) чергування періодів роботи після заміжжя з поверненням до кар'єри домогосподарки; 7) кар'єра з множиною спроб. Суттєвою відмінністю чоловічих типів кар'єри є те, що жоден з них не узгоджується з виконанням сімейних ролей. Таким чином, однією з перепон на шляху побудови стабільної та безперервної кар'єри жінкою є необхідність узгоджувати цей процес з виконанням сімейних ролей.

Тривалий час вважалося, що через біологічну природу жінки та чоловіки мають схильність до різних видів діяльності. Даний стереотип не подоланий дотепер. Про це свідчить наявність у суспільній свідомості уявлень про так звані «чоловічі» та «жіночі» професії, що призводить до концентрації жінок у галузях з низькою оплатою праці.

Важливим є дослідження феномена «скляної стелі»: жінки працюють як наймані працівниці нижчої та середньої ланки у багатьох галузях, але нечасто стають першими особами установ та організацій чи бізнесу.

Вивчення наукових джерел дозволяє зробити висновок, що чинниками, які заважають на рівних умовах розбудовувати кар'єру жінкам і чоловікам, є: обмеження з боку держави (наприклад, обмеження на види діяльності для жінок); упередження роботодавців щодо жінок-працівниць; «липка підлога» (ситуація, коли молоді жінки довше затримуються на початкових етапах службової кар'єри, ніж чоловіки); «самоцензура» жінок-працівниць, які через засвоєні стереотипи про «жіночі» та «чоловічі» професії навіть не намагаються розбудовувати кар'єру у «чоловічих» галузях, вважаючи себе неконкурентоспроможними.

АЛФАВІТНИЙ ВКАЗІВНИК

У

Уерко В..... 173

А

Азаренко А.П..... 71

Акіменко Б.В. 6

Андрєєва А.Ю 73

Антонов Д.О 164

Аріповська В.В. 171

Б

Баб'як В.С..... 150

Баюрка Д.С. 8

Беспалько Д.В..... 10

Белицький Д.М. 75

Борисенко Л.А 12

Бугай К.Ю..... 77

В

Важинский Б.В. 14

Воропаєва К.А. 16

Вракіна К.П..... 138

Г

Гелетто В.М. 152

Григоренко Ю.В. 134

Григорович С.В 79

Гринь І.О..... 81

Д

Дикий С.А..... 164

Довбенко А.Д. 18

Доценко Д.В. 146

Дубицкий А. Е. 20

Е

Ефремова А.С 83

Є

Євтушенко В.Р..... 158

З

Закаблук М.В..... 30

Змиєва Е.В. 175

Зорін М.Т. 85

И

Исаєва О.А..... 87

І

Іменинник В.О..... 22

Ісаєнко Т.Ю. 148

К

Квашенко В.Р. 89

Кобозєв В.К. 126

Ковалева А.А..... 177

Колесниченко Н.Ю. 24

Коновалов А.Є..... 91

Кортяк Є.Ю..... 93

Котелевец К.А. 179

Кравцов А.С..... 26

Кравченко Н. С..... 122

Кузнецов Р.А. 181

Куровський Д.С..... 183

Кушнерьова Т.В. 95

Л

Латіпова А.С..... 97

Левченко А.С..... 124

Лега Є.С. 136

Лейба Я.А. 128

Литвин А.О 99

Луценко А.В. 156

М

Малахова Е.Ю. 28

Мамонько Д.В 160

Марченко Р.М..... 140

Мельникова К.С. 30

Мицик М.В. 12

Московская А.М..... 101

Мошко К.М..... 32

Н		Соломяный М.В.	52
Назаренко Ю.В.	34	Сорока К.Ю.	113
Недоступ Д.Н.	103	Стаднік Д.В.	54
Норенко П.А.	105	Сторожко А.В.	185
О		Стукало К.И.	56
Одинцова В.О.	132	Сумець С.І.	187
П		Т	
Павлов О. С.	166	Тимошенко Д.О.	189
Панасенко Д.П.	130	Трибух А.А.	154
Панчук А.Р.	36	У	
Педич Д.І.	38	Ушаков А.М.	142
Петрикiна А. С.	144	Ф	
Пічієнко М.Г.	107	Фукс М.А.	58
Погореленко В.В.	109	Х	
Похлеба А.В.	111	Харахайчук І.А.	60
Прокопец В.А.	40	Ходирєв Є.О.	191
Пронюк О.Д.	162	Худаєва С.А.	62
Р		ц	
Ратушний О.	42	Черникова И.В.	64
Резуненко К.И.	44	Чернов Ю.С.	115
Роговец В.Е.	46	Чхеїдзе В.О.	117
Романченко В.В.	48	Ш	
Руденко В.О.	50	Шахрай Р.Р.	66
С		Шевченко А.С.	68
Сальникова Т.С.	168	Шлома А.К.	119
Селезько Р.О.	89		
Семикіна А.А.	126		

ЗМІСТ

Філософські проблеми інформаційного суспільства	5
Соціально-політичні трансформації в епоху інформатизації й глобалізації	70
Психологічні аспекти формування інформаційного суспільства.....	121
Гендерні проблеми сучасного суспільства	170
Алфавітний вказівник	193

«РАДІОЕЛЕКТРОНІКА ТА МОЛОДЬ У XXI СТОЛІТТІ»

Матеріали XXIV Міжнародного молодіжного форуму

Відповідальна за випуск В.І. Штанько

Комп'ютерна верстка Н.І. Макопук

Матеріали збірника публікуються
в авторському варіанті без редагування

План 2020 (перше півріччя), поз. _____

Підп. до використання 02.04.2020   Формат pdf.   Об'єм даних 1,7 Мб

Підп. до друку 02.04.20.   Формат 60x84 _{1/16}.   Спосіб друку – ризограф.

Умов.друк.арк. 11,2.   Облік. вид.арк. 10,4.   Тираж 107 прим.

Ціна договірна   Зам № _____

ХНУРЕ. Україна. 61166, Харків, просп. Науки, 14, E-mail: info@nure.ua

---

Підготовлено в редакційно-видавничому відділі ХНУРЕ
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1409 від 26.06.2003

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі ХНУРЕ
61166, Харків, просп. Науки, 14

NURE

